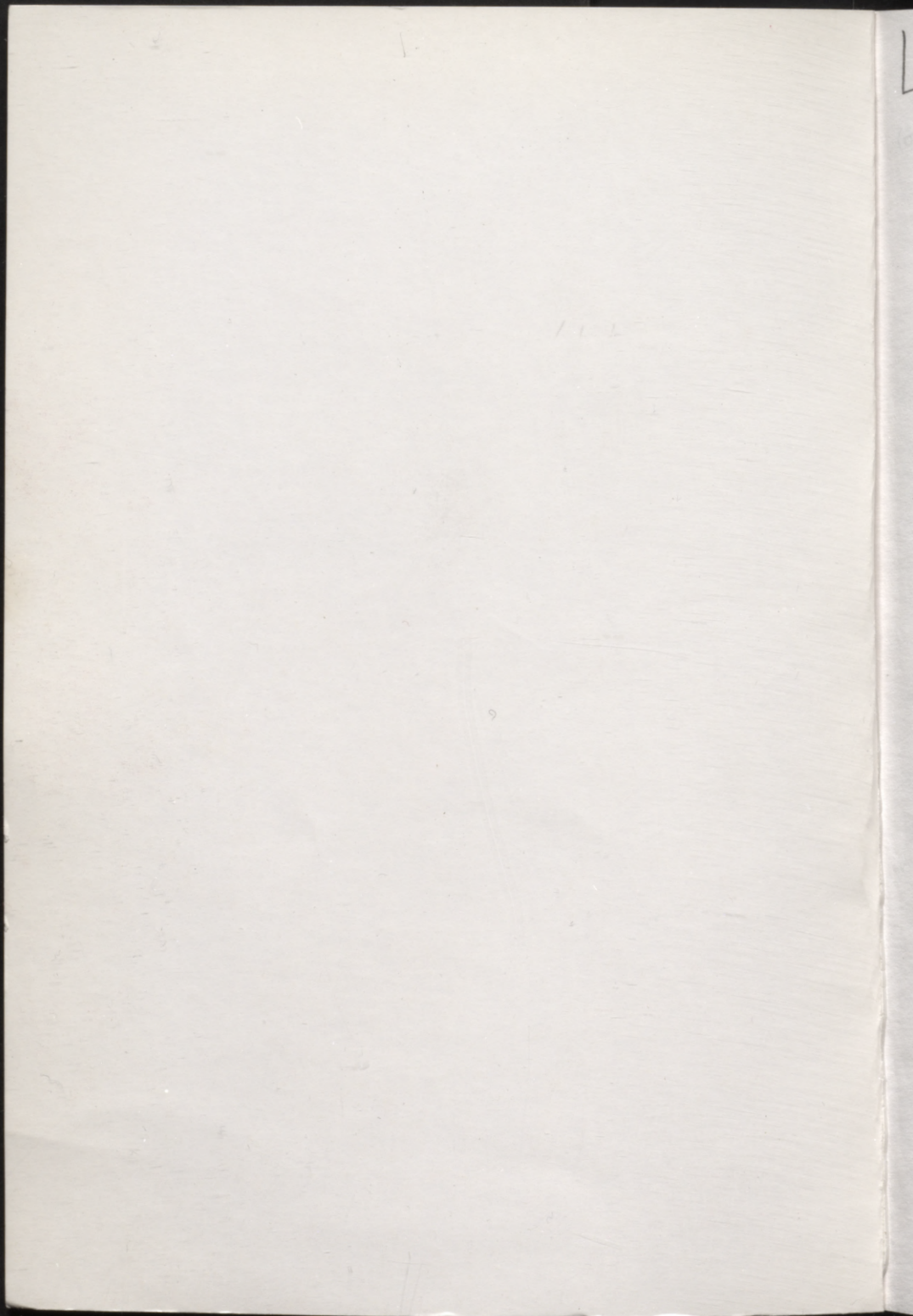

CIBLAS NOVADS

1. GRĀMATA

L 99-3
L 614

L
90

CIBLAS NOVADS

1. GRĀMATA

SASTĀDĪTĀJS
ARTURS TRUKŠĀNS

LATGALES KULTŪRAS CENTRA IZDEVNIECĪBA
RĒZEKNE 1999

Uz vāka V. Kalvāna gleznas »Ciblas dzirnavu slūžas ar tiltiņu« (1956)
reprodukcija

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

~~99~~ 14.186
0300035226

Redaktore Janīna Tabūne

Evitas Ritiņas datorsalikums

ISBN 9984-539-42-3

© Latgales Kultūras centra izdevniecība, 1999.

CIENĪJAMĀS LASĪTĀJ!

Ja, izlasot šo grāmatu, Tu atradi kādu atbildi uz savu jautājumu vai, vēl jo labāk, ja radās jautājumi, uz kuriem Tu vēlies atrast atbildes, tad var uzskatīt, ka šī grāmata savu uzdevumu ir izpildījusi.

Mūsu iecere bija dot impulsu Ciblas novada vēstures apzināšanai, radot pamatu turpmākiem darbiem par godu pagātnei un par ticību nākotnei.

Arturs Trukšāns

SEPTIŅI DARBIŅI SAVAM NOVADAM

Ciblas novadā vēl ir daudz vecu cilvēku, kuri atceras interesantus **notikumus**. Vajadzētu pierakstīt, lai neizzūd no atmiņas.

Daudzās mājās saglabāti veci **dokumenti**.

Māju bēniņos glabājas nevajadzīgi, bet ļoti interesanti **priekšmeti**, kas noderētu muzejam.

Vietvārdi bija katram meža stūrītim, tūrumam un purva saliņai. Vajadzētu visus pierakstīt, arī atrašanās vietu.

Dzīmtas koku gan vajadzētu uzzīmēt un aprakstīt cilvēku likteņus.

Fotografēt cilvēkus, mājas, apģērbus, darba procesus. Arī vākt vecās fotogrāfijas un tās aprakstīt.

Sadarboties, jo vienam ir grūti izdomāt un izdarīt.

»Mums visiem rokas ir jāpieliek, lai lielais darbs uz priekšu tiek!«

(J. Rainis).

Valentīns Edmunds Klešņiks

Janīna Tabūne

CIBLA

Rītu pusē, kur aust jauna diena,
Priežu galos austra rotājas,
Un ik rītu ievu ziedu tvanā
Smaržām līdzi dziesma šūpojas.

Jaunas vasaras un vēji staigā,
Ābeldārzos jauni augļi briest,
Bet kā senāk cerīņziedu laikā
Gribas vēl uz Kapukalnu iet.

Saki, draugs, kam nogurums tāds zogas,
Kamdēļ matos ziemas sarma krīt,
Tumsa sabirst rītu puses logos, -
Bet pēc ievu ziediem sirds vēl tvīkst?

Cibla! Cibla! Mīlestības zeme!
Kapukalnam pāri diena aust...
Dziesma nepicklust, kad spulgo mēness,
Ievu zaros jauni sapņi plaukst.

Piedziedājums:
Cibla, Cibla, - mana sapņu zeme,
Upes ieloks, nemierīgs un spējš.
Smeldzīgu un mūžam jaunu dziesmu
Pāri Kapukalnam aiznes vējš.

PRIEKŠVĀRDA VIETĀ

Stāvu nelielās upītes krastā, ar labpatiku vēroju ūdeņu nesteidzīgo plūdumu un domāju par šīs gaitas nerimtību, par neizdibināmību, par tās mūžīgumu. Kas var pateikt, cik ūdeņu aiztecējis pa šo gultni kaut vai beidzamajos 400 gados, par kuriem mēs esam atraduši kādas rakstiskas liecības. Kurp aizplūst šie ūdeņi, no kurienes nāk, cik daudz laba tie darījuši cilvēkiem un cik posta nesuši, – neviens to nevar uzskaitīt. Bet tas sākums bijis tik sen, ka mēs pat iedomāties nespējam, kā tanī laikā izskatījās mūsu novads. Taču kaut kas te bija pirms tam, pirms tiem 400 gadiem, kad Ciblas novada vārds minēts mums pieejamos arhīvu dokumentos. Un te nu mēs varam ļaut vaļu savai fantāzijai, protams, ņemot vērā apstākļus un atzinumus, ko noskaidrojuši pētnieki. Tādēļ dziļu cieņu pelnījis zinātnieks Valentīns Edmunds Klešniks, kurš izlauzies cauri papīru kalniem, lai apzinātu un noteiktā secībā sakārtotu visus materiālus, kas liecina par pārvērtībām novadā 400 gadu garumā.

Jā, ūdeņi aiztek, un neviens tos nevar ne piesavināties, ne apturēt. Tāpat kā laiku. Tas rit uz priekšu neatkarīgi no tā, vai kāds to apzinās vai neapzinās, neatkarīgi no tā, kādi kuram no mums nodomi, mērķi, ko esam paspējuši paveikt vai neesam izdarījuši. Pār laika plūdumu neviens nav varas. Bet tajā laika sprīdī, kas katram atvēlēts, ikviens mēs varam izdarīt kaut ko paliekošu, kaut ko tādu, kas nākamajām paaudzēm atstās kādu liecību: varbūt iestādīts koks, uzcelta māja, ierīkots parks, izaudzēta lieliska raža, uzrakstīts zinātnisks darbs, noausta sega, noadīti daudzi cimdu pāri... Kas to visu var uzskaitīt! Kāds paliek tautas atmiņā ar vien viņam raksturīgu teicienu, kāds ar bravūrību, kāds atkal ar dziļi iesakņojušos taisnīguma izjūtu. Tas ir mūsu laiks un darbs, kas liecinās par mūsu dzīvi un veikumu, ko pētīs tie, kas dzīvos pēc mums. Tādēļ domāju, ka šī grāmatiņa, kas tapusi daudzu cilvēku darba rezultātā, ir vērtējama kā ievērojams piemineklis, kas ataino pagātni un sasauca ar domu, ka noteikti jāseko arī turpinājumam. Tāpēc jāuzteic pagasta padomes priekšsēdētājs Arturs Trukšāns, ka viņš izloloja un īstenoja domu par grāmatas tapšanu, kā arī visi tie cilvēki, kuri atbalstīja šo ideju un palīdzēja to īstenot.

Valentīns Edmunds Klešņiks

CIBLAS NOVADA VĒSTURE

IEVADS

Ludzas rajona (apriņķa) novads ar Ciblas vārdu pazīstams tikai pēc 1925. gada 1. septembra¹, kad atjaunots senais pilskalnu laikmeta vietvārds, kurš saglabājies iekarotāju valdījuma gadu simtos apmēram no 1300. gada līdz 1925. gadam. Šajā viduslaiku jeb muižu periodā novads pazīstams ar diviem nosaukumiem: sākumā kā Bricovščiznas muižas, vēlāk kā Eversmuižas novads (pagasts). Šeit lietots vārds *novads*, jo pagasta vārds dažādos gadsimtos lietots dažādās nozīmēs: senāk apzīmēja iedzīvotāju kopumu, bet pagājušajā gadsimtā – noteiktu teritoriju. Novadu neierobežo administratīvā teritorija.

Kad Latgali iekaroja vācieši, vietu vārdi tika izmainīti. Vispirms iznīcināja latgaļu pilskalnus, daudzajos karos izkāva vai aizveda nebrīvē iedzīvotājus. Vēlāk nometināja svešiniekus, par administratīviem centriem kļuva muižas, vecos vietvārdus vairs neviens nezināja.

1846. gada arheoloģiskajos rakstos minēti izrakumi Cyblā (vāciski Zybla), t. i., Ciblas kalnā – »kurš augstāks par apkārtējiem, kurš tuvu un tālu pazīstams«. Viens no pakalniem saukts »Mazā Cybla«. No šī visai Latgalei nozīmīgā kalna vārda dots (varbūt atjaunots) vārds visam novadam (pagastam). Blakus Ciblas kalnam tecējusi Cyvlas upīte. Varbūt arī vārds »Cibla« būtu jāraksta »Cibls«, tāpat kā citi latgaliskie vietvārdi, piemēram, Lubōns, Cyrms (ezeri), Kolups (Kalupe) u. c. Novada senie vietvārdi maz saglabājušies. Apdzīvoto vietu nosaukumi, poļu muižnieku doti, ir slāviskas izcelsmes. Arī tie gadu gaitā dažreiz mainīti. Pat hidronīmi – ūdeņu nosaukumi, kuri parasti saglabājas, arī ir mainījušies. Ciblas novads pie senajiem pilskalniem ir saglabājies visu gadu tūkstoti, tiesa, gan ar dažādiem vārdiem: Bricovščizna, Eversmuiža. Toties valstis mainījās bieži. Vispirms Ciblas novads atradās latgaļu Jersikas valstī (Lotigolas novadā), tad Vācu ordeņa valstī. Tā robežojās ar Rīgas virsbīskapa valsti apmēram pa Mērdzenes (Mikalovas) pagasta robežu. Austrumos robeža bija ar Liellietuvas kņazisti, kurā ietilpa Polockas valsts, un tikai pagasta pašā Z stūrī,

apmēram 2 km garumā, bija robeža ar Pleskavas valsti². Pēc 1561. gada sākās poļu laiki, kad Ludza un Ciblas novads tika pievienots Polijas valstij un tikai pašā Z stūrī (Brukušos) robežojās ar Krievzemi. Pēc 1772. gada Ciblas novads ar visu Latgali nokļuva Krievijas impērijā.

Pēc 1861. gada (zemnieku brīvlatīšanas) izveidots Eversmuižas pagasts, kurā ietilpa Eversmuiža, Zabolotje (Rozenšildu-Paulinu īpašums), Lucmuiža, Franopoles un Rozanovas muiža (Karnicku īpašums), Ozupines (Azupinas) muiža (Zarembas īpašums), Felicianovas muiža (Plena īpašums), Kurjanovas un Istalsnas muiža (abi Sokolovsku īpašumi). Arī Latvijas brīvvalsts laikā pagasta robežas nemainījās, tikai novadam (pagastam) atdots senais Ciblas (Cybla) vārds.

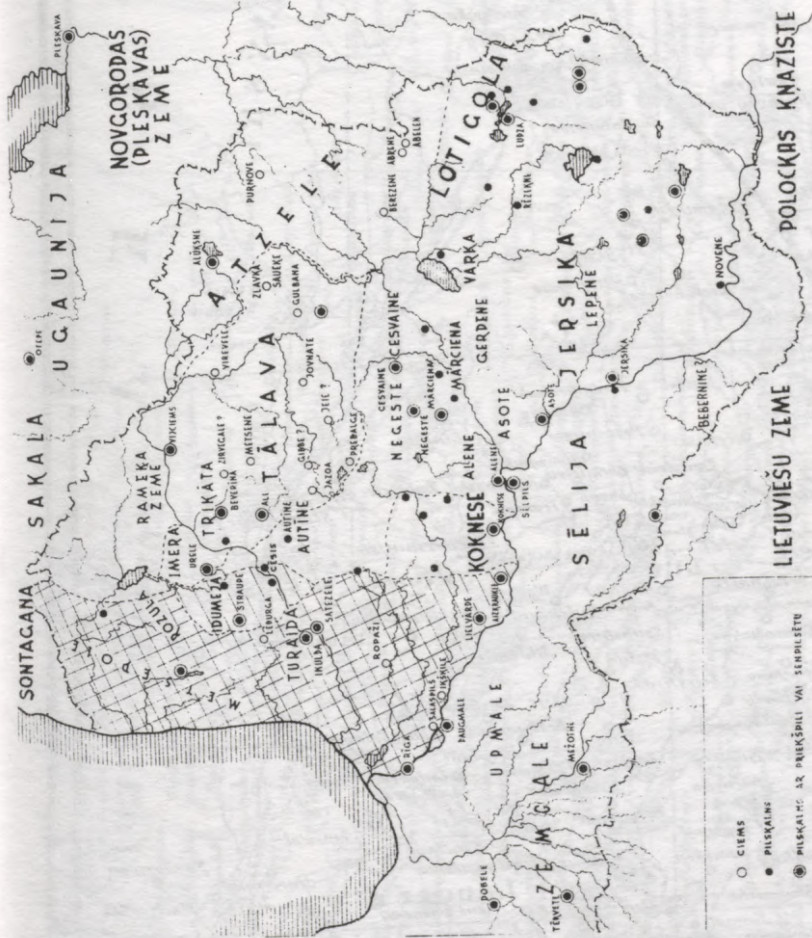
TERITORIJA

Ciblas novads atrodas Latgales augstienes ziemeļaustrumu nogāzē, daļēji ar ļoti paugurainu reljefu un daļēji purvainā pierobežas zemienē, kur ir tikai atsevišķas sausākas salas. Par Ciblas novada teritoriju, vēsturiski izveidojušos, var uzskatīt pagasta robežas līdz Otrajam pasaules karam. Pagasta ziemeļu (Z) stūris Ludzas upes un valsts robežas krustojumā ir ievēriības cienīgs un jāapraksta sīkāk.

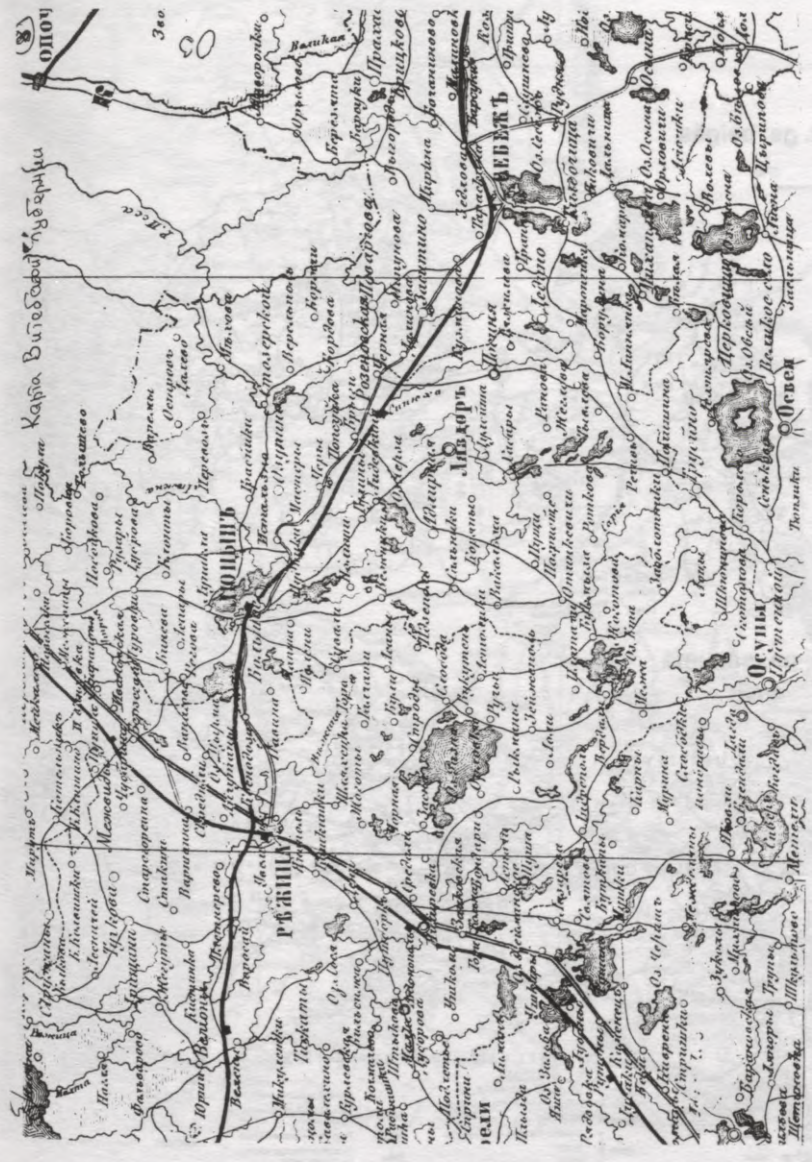
Šeit (Brukušos) apmēram trīs simti gadus (līdz 1561. gadam) saskārās četru valstu robežas un nākošos divsimt gadus (līdz 1772. gadam) – triju valstu robežas. Latvijas pusē senās Māras zemes kartē (pēc K. F. Levis)³ rāda, ka Eversmuižas–Ciblas–Līdumnieku pagasta teritorija līdz 1561. gadam atradās Vācu ordeņa valstī un aiz Ludzas upes ZR virzienā uz Viļaku (uz Z no Berezovkas–Plaužu–Mērdzenes līnijas) bija Rīgas virsbīskapa valsts. Pēc 1561. gada visa Latgale nonāca poļu varā un šī robeža izzuda. Krievijas pusē šajā kartē arī redzama divu valstu robeža, kura no šī punkta aiziet uz A. Uz Z no tās bija Pleskavas kņaziste, vēlāk Krievijas valsts sastāvā, bet uz dienvidiem – Polockas zemes, kuras apmēram 500 gadus (arī līdz 1772. gadam) bija Liellietuvas kņaziste, vēlāk, apvienojoties ar Poliju, kā Žečpospolitais valsts. Arī Latgale līdz 1772. gadam bija poļu varā. Pēc Latgales pievienošanas Krievijai pa šo robežu (Krievijas pusē) gāja Pleskavas un Vitebskas vietniecību, tad guberņu robeža⁴ (skat. LPE 5. sēj. 2. gr. 1. karti 28. lpp.). Tikai vienā punktā – Brukušos – Eversmuižas pagasts robežojās ar Pleskavas guberņu (līdz 1920. gadam).

No šī, vēsturiski svarīgā, pagasta galējā Z punkta novada robeža iet

ONTACANA SAKALA

Vīdus- un Austrumlatvija 12. gs. beigās un 13. gs. sākumā

300
50

ВѢДЪ

Vitebskas gubernijas karte

12. gs. beigās

0 27 km

16. gs. sākumā

0 27 km

Latvijas politiski administratīvais dalījums

DA virzienā pāri purvam līdz Peiteļa (Piteļa, Pitela) ezeram, tad uz DR pāri Lebedinca purvam uz Krivandu (Krivanda paliek Brigu pagastā), uz Ozupini (Ozupine – Ciblas pagastā), uz D pāri Ludzas–Zilupes šosejai, līdz dzelzceļam (a. v. Ozolkalni galējais D punkts), strauji pagriežas uz ZR gar dzelzceļu Ludzas virzienā, līdz Istalsnai (Istalsna–Ciblas pagastā), pa Istalsnas upīti līdz Lielā Ludzas ezera A galam (a. v. Ivdiri), pa ezera ZA krastu līdz Lucmuižai (pagasta R robeža), paralēli Ludzas–Degļevas lielceļam līdz Čodorānu (Dzeņa) upītei, tad pa upīti ZA virzienā, pāri purviem līdz Berezovkas tiltam un pa Ludzas upi uz Z līdz valsts robežai⁵.

RELJEFS

Novada dienvidu un rietumu daļa ļoti pauguraina. Lielākais kalns pie Kalvīšiem (starp Ozupini un Ciblu) – 172 metri virs jūras līmeņa (vjl.); 157 m vjl. paceļas trīs kalni: viens pie Ozupines, otrs pie Maztrukšāniem, trešais Franopoles ezera A krastā, Ludzas–Ciblas lielceļa malā. Par vienu metru mazāks ir kalns Franopoles ezera Z pusē, kā arī Šelupinku (Ķīšukalns) pilskalns. Virzienā uz A un ZA tie samazinās. Ciblas pilskalns – Kapu kalns ir 143 m vjl., Ciblas (Djatlovkas) kalns 141 m vjl., arī Raženovas kalna augstums ir 141 m vjl. Ļoti stāvu, ar mežu apaugušu nogāžu rinda (kaupre, kalnu grēda), sākot no Lielā Ludzas ezera Šelupinku pussalas, iet tieši uz A gar Maztrukšāniem, Morozovku, Tumovu, Ciblu, Djatlovku un beidzas Kurjanovas ezera Z krastā pie Jasencu kapiem ar 136 m vjl. augstumu. Cauri šai kalnu grēdai pie Ciblas laužas Ludzas upe. Vēl paliela augstienes sala starp purviem ir uz ZA no Ciblas kalna pie apdzīvotām vietām – sādžām (a. v.): Čeverovas – 132 m vjl., Seimaņi – 130 m, Aizpūres baznīca – 127 m, Jaski – 126 m. Šī palielā augstienes daļa, norobežota ar purviem no visām pusēm, muižu laikos ieguvusi vārdu Aizpūre (Zabolotje). Tad seko tikai mazas saliņas starp ļoti plašiem purviem: Peiteļa (Piteļa) ezera D krastā – 118 m vjl., ezera līmenis 108 m vjl., Lineja – 108,8 m vjl., Verumi – 108,3 m vjl., Rečni – 104,7 m. vjl. Pat sūnu purvu vidus ir augstāk – 109,3 un 109,7 m vjl.⁶.

UPES

Ciblas (Eversmuižas) novadu ZA virzienā šķērso Ludzas upe. Pagājušo gadsimtu dokumentos, bet Vitebskas guberņā oficiālie dokumenti bija krievu valodā, upes nosaukums ir Luža. Arī Lielais Ludzas

ezers saukts Lielā Luža. Tikai upes lejasiecē, Krievijas teritorijā, lietots vārds Lža. Ludzas upes garums Ciblas novada teritorijā ir 28 km. Upe iztek no Lielā Ludzas ezera A gala 132 m vjl. Laužoties cauri augstienei, pie Ciblas pārvarot Latgales augstienes pēdējo kalnu kaupri, izplūst plašā purvainā pierobežas līdzenumā. No ezera līdz Ciblas tiltam (109,5 m vjl.), 8,5 km garajā posmā, kritums ir 22,7 m. Šajā posmā bijušas četras dzirnavas. Pirmās bija Istalsnas muižas dzirnavas pie Kubulovas (Kobilovas, Kublovkas) (ar diviem akmeņiem), tad uz leju – Eversmuižas dzirnavas pretī Morozovkai (ar diviem akmeņiem) un pie Eversmuižas (ar vienu akmeni). Vēlāk Morozovkas dzirnavu vietā celtas Felicianovas dzirnavas, kuras darbojas līdz mūsdienām. Visas dzirnavas darbojās visu gadu, izņemot palu laiku. Tālāk līdz valsts robežai upes kritums vēl ir 7 metri: pie Kreņeviem – 107,3m vjl., pie Dubrovkas – 105,7 m, pie robežas – ap 103,5 m vjl. Posmā no Ciblas līdz Kreņeviem upe ir mainījusi gultni lielu plūdu laikā pirms 1784. gada. Agrāk upe tecējusi, aiz Zeltiņiem nogriežoties pa labi, starp Bondarovku (Bondariem) un Balalaikiem, tad uz Z starp Britikiem (Tjapkjiem) un Vaciem Dvoriem (Starij Dvor) un pretī Kreņeviem pagriežoties pa tagadējo gultni. 1784. gada muižu ģenerālās mērīšanas aprakstos⁷ atzīmēts, ka Eversmuižas un Zabolotjes muižas robeža gāja pa Lužas upes veco gultni. Arī 1862. gada abu muižu statūtos⁸ Zeltiņu, Kozlovsku, Hmeļnicku, Vacūs Dvoru, Kreņevu, Īso Kušneru un Petrucānu (Petručenku, Petrocanu) sādžas zemju un liču pļavu robežu aprakstos ir minēta Jaunā Luža un Vecā Luža, kuras satek kopā pretī Kreņevu sādžai. Arī Latvijas brīvvalsts armijas kartē⁹ vecā gultne redzama kā maza, likumota upīte, kura pēc meliorācijas saskatāma tikai pie Vaciem Dvoriem.

Visas pārējās upītes ir sīkas. Lielākā ir Čodorānu (Dzeņa¹⁰, arī Lužas?¹¹) upīte, kura iztek pie Udriem (D no Pušmucovas) un, šķērsojot Ludzas–Degļevas lielceļu, tek pa Ciblas un Mērdzenes (Mikalovas) pagasta robežu līdz Čodorānu dzirnavu tiltam (ceļš Franopole–Blonti). Dzirnavu diķis ap 700 m garš un 50 m plats. Tālāk upīte tek uz Z pa Mērdzenes pagastu un ietek Ludzas upē pie Dubrovkas. Lejtecē upīte regulēta un atgādina novadgrāvi. Kritums no Ludzas–Degļevas lielceļa (139,7 m vjl.) līdz ietekai Ludzas upē (105,7 m vjl.) ir 34 metri. Pie Ludzas–Degļevas ceļa Čodorānu (Dzeņa) upīte izlaužas cauri augstu pauguru grupai: 160,3 m vjl. Ciblas pusē pie Robežniekiem un 169,2 m vjl. Ļustiku kalns Pušmucovas pusē. Upītes ieleja līdz Čodorānu dzirnavām 3 km garumā ir ar ļoti stāvām nogāzēm, līdz pat 20 m.

Čodorānu (Dzeņa) upīte satek ar Istricas (Istrjankas) upīti¹² (platums

6–12 m, dziļums 1–1,5 m), kura iztek no Franopoles (1784. gadā – Istras¹³) ezera.

Nelielā Saltupe¹⁴ (1784. gada nosaukums), platums 1 m, dziļums 13 cm, kura sākas starp Trukšānu sādžām, gar Degteru R malu ietek Ludzas upē. Vēl vienu Ludzas upes pieteku sauca par Strugovinku¹⁵.

Istalsnas upīte (1784. gadā Veržbute¹⁶) sākas Z no Nirzas ezera, iztek cauri Istalsnas ezeram un tek pa Ciblas un Pildas pagasta robežu līdz Lielā Ludzas ezera A galam. Turpat netālu, tikai 1,5 km uz Z, iztek Ludzas upe. Vēl bijušajā Istalsnas muižas teritorijā 1784. gadā reģistrēta Černija, Dolgoja Bolota, Lideksnas (platums 2 m, dziļums 22 cm) upīte¹⁷.

Ozupines (Azupinas) muižas teritorijā 1784. gadā tecējusi neliela upīte Cyvla¹⁸ un gar Ciblas kalna Djatlovkas galu ietecējusi Ludzas upē (vecajā gultnē). Uz Cyvlas upītes pie Mekšu sādžas bija dzirnavas (ar vienu dzirnakmeni). Cyvlas (upītes) vārda līdzība ar Cyblas (kalna) vārdu ir pārsteidzoša.

Kurjanovas muižai 1784. gadā bija robeža pa Kurjankas (Kurjanik)¹⁹ upīti ar Raku sādžu. Upīte A virzienā ietek Zilupē, pa vēsturiskā Janovoles (Brigu) pagasta teritoriju. Vēl robežu aprakstā minēts strauts »Lževij«.

Vēl 1784. gadā bija, bet tagad izzudusi, Peiteļneica (Pitelka)²⁰, Zaboloļtes muižas robeža ar toreizējo Vitebskas guberņas Sebežas apriņķi un tālāk uz Z ar Pleskavas guberņu (tagad valsts robeža), kura iztecēja no Peiteļa (Pitela) ezera un pāri purvam Z virzienā ietecēja Ludzas (Lužas) upē pie Brukušu pļavām, kur atrodas pagasta galējais Z punkts (kritums ap 5 m). Tagad upīte izzudusi, tikai Brukušos pie ietekas, apmēram viena km garumā, vēl ir saredzama gultne.

EZERI

Ciblas novada ezeri ir tipiski Latgales augstienes ezeri, izņemot vienu, neparastu – Peiteli. Ezeri – izcils dabas skaistums, un varbūt tāpēc gandrīz pie katra bija pa muižai. Gandrīz puse Lielā Ludzas ezera (846,4 ha) krasta ieskaitāma Ciblas novadā. Tā Z krastā ir Lucmuiža (senāk Ljucmyza²¹). Franopoles (1784. gadā Istras) ezeram jaunu nosaukumu deva muiža, bez tam līdzīgs nosaukums Ludzas apriņķī jau bija. Arī Kurjanovas muiža – pie ezera (127,8 ha), ar ļoti dzidru ūdeni. Tā Z krastā bija Jasencu folverks (pusmuiža), reizēm saukts par muižu. Kurjanovas muižas teritorijā bija vēl viens neliels ezers, 1784. gadā

saukts »Salušenik«²², arī Skingu, tagad Skinču ezers. Jaunais vārds ir no sādžas vārda, iespējams, ka pirmais bijis senais hidronīms. 1942. gada zemju un sējumu uzskaites lapās²³ minēts Daļkas ezers (10,0 ha), iespējams, domāts Skinču ezers. Zabolotjes muiža 1784. gadā atradusies pie bezvārda ezeriņa (6 ha), kurš vēlāk nosaukts par Zabolotjes ezeru (109,2 m vjl.). Iespējams, ka bija cits vārds, piemēram, Latvijas agrārās reformas dokumentos mērnieks Holvigs to saucis par Mazo Piteli²⁴. Varbūt tam ir pamats, jo tuvumā atrodas Peiteļa purvs, kurā atrodas Peiteļa (Pitela) ezers (107,8 m vjl.) – un tikai 2 km attālumā. Arheologi uzskata, ka pie Peiteļa ezera atradies latgaļu pilskalns (par to sk. senvēsturi). Peiteļa ezera platība ir 410 ha (138,5 ha pieder Latvijai, otra puse – Krievijai). Pa valsts robežu D virzienā ezeram ir mākslīga noteka (Robeža) uz Zilupes upi. 1599. gada Inflantu revīzijā²⁵ Peiteļa (poliski Pythel) ezers minēts kā Ludzas pilij piederošs īpašums. Arī 1784. gada muižu robežu aprakstos Pitelis visā platībā reģistrēts kā Zabolotjes muižai un muižniekam Karnickim piederošs. Uz D no Peiteļa ezera toreiz atradās Janovoles muižas (grāfienes Borhas valdījums) un Krievijas pusē – Sebežas apriņķa Sineozerskas muižas (grāfa Ļvova īpašums) zemes. Lielākais ezera dziļums – 4 m, vidējais – 2 m. Purvu ezeru Latgalē ir maz, un Peitelis ieņem ļoti savdabīgu vietu²⁶. Ezers veidojies gluži nejauši, purvam degot. Izdegušā kūdras slāņa vietā radies padziļinājums, kurš piepildījies ar ūdeni. Vēl tagad tālu no krasta atrodamas apdegušas celmu paliekas un siekstas. Pie krasta ūdenī ir pieci lieli akmeņi. Ezera ūdens ir tumšs, biezs un nekad nekļūst caurspīdīgs, garša – viegli saldēna. Piekraстē gandrīz nemaz nav meldru un niedru joslas. Purva priedītes un bērziņi, vaivarāji un mētras aug līdz pašai ūdens malai. Tikai ezera A krastā neliela meldru josla, tur sausāks krasts. Neparasti, ka ezerā ir daudz zivju, sevišķi plaužu (gan sīki), ir arī asari, līdakas, plīči, līņi un pat ālanti. Ezerā pa Peitelneicas (Pitelkas) upīti, bet tagad pa Robežas novadgrāvi no upēm iepeld nārstojošās zivis. Peiteļa ezera R krastā, ļoti mazā pussaliņā (ap 0,5 ha), 2 km attālumā no senā Ludzas–Opočkas trakta atrodas Pitela (Piteles²⁶) pilskalns.

DABAS PIEMINEKĻI

Ciblas novadā līdz mūsdienām saglabājušies arī dabas pieminekļi. Dižkoki aug dažās senvietās: dižpriede 3,05 m apkārtmērā aug Ciblas kapos, tāda pati – pie Ciblas (Kazlavu) kalna un 3,15 m – pie Istalsnas (šosejas malā); dižliepa – 4,25 m – aug Kurjanovas parkā; dižozols –

5,3 m – Ozupinē; dižkļava – 3,55 m – Istalsnā. Dižakmens 10,2 m apkārtmērā un 1,4 m augstumā guļ Ludzas upē pie pils parka, turpat daudz arī citu lielu akmeņu. Vēl lielāks ir Seimaņu dižakmens (?).

SENVĒSTURE

Pilskalnu laiku beigās (vēlais dzelzs laikmets) visapkārt latvju zemei saskatāma divkārsa pilskalnu rinda, paralēli austrumu robežai un Daugavai. Ciblas novadā – Latgales pierobežā – sākās pilskalnu rinda, kuru aprakstījis arheologs F. Balodis 1926. gadā²⁷. Tiesa gan, vēlāk arheologi uzskatīja, ka šiem pilskalniem ir dažādi datējumi, t. i., tie nebija celti vienlaicīgi. Pirmajā rindā: Piteles – Duboviku – Meliku – Istras (Vecslabadas) – Andžēnu pilskalns, otrā rinda 10 – 12 km aiz pirmās: Degteru – Kazlavas – Nirzas – Rudavas – Pentjušu – Kromonu pilskalns. Pilskalnu grupas zemes iekšienē veidoja novada administratīvos centrus. Viens tāds novads bija Ludzas–Rēznas apvidus, kurā ietilpst arī Ciblas novads. Uz D no šī novada pilskalnu ir sevišķi daudz. Daudzie kapulauki līdās pilskalniem apliecina ļoti apdzīvotu novadu. Pilskalni parasti atradās atsevišķos kalnos vai kalnu grēdas galos, atdalītos ar grāvi un zemes valni. Tāds bija arī Ciblas (Kazlavas) pilskalns. Lai būtu stāvākas nogāzes, veidoja terases, vaļņu pakāpes. Tāds bija Degteru pilskalns. Līdās lieliem pilskalniem veidojās priekšpilis. Lielākā priekšpils bija Gorku (Ņukši) pilskalniem. Pilskalnu virsotnes (plakumi) Latgalē ir plakanas. Tikai gados jaunākajam Šelupinku pilskalnam virsotnē ir augsts uzbērums blakus stāvai nogāzei (grāvim). Kapulauki vienmēr atradās pilskalnu tuvumā vai, retāk, to nogāzē, piemēram, pie Ciblas (Kazlavas) pilskalna vai tuvākajā kalnā (pie Ludzas pilskalna). Vislielākais latgaļu uzkalniņu kapulauks (10.–14. gs.) atradās Ciblas kalnā.

Gar Ludzas (Lužas) upes Z krastu apmēram 13 km garumā stiepjas ar mežu apaugusi smilšu kaupre (kalnu grēda). Tā sākas Lielā Ludzas ezera A krastā, Šelupinku pussalā, un iet tieši uz A, pie Ciblas (Eversmuižas, Veresmuižas) šķērso upi un turpinās kā Ciblas (Kazlavas) pilskalns–kapulauks, tālāk kā Ciblas kalns–kapulauks un izbeidzas Kurjanovas ezera Z krastā. Šajā kalnu grēdā atradās vairākas ļoti nozīmīgas senvie-tas: Šelupinku (Ķīšukalns) pilskalns, Ciblas (Kazlavas) pilskalns – viens no lielākajiem un augstākajiem Latgales pilskalniem, un Ciblas kalns, vislielākais latgaļu uzkalniņu kapulauks. Senos laikos galvenie satiksmes ceļi gāja pa upēm, un Ludzas (Lužas) upe tecēja gar Ciblas (Kazlavas) pilskalnu un gar Ciblas kalnu (vecā upes gultne

atradās 1 km attālumā kalna Z piekājē – aiz Balalaiku ciema, ap 30 m zemāk). Šeit beidzās Latgales augstiene un atradās pēdējie latgaļu pilskalni pie svarīgā ūdensceļa uz Pleskavas valsti. Tuvākajā apkārtnē atrodas: Degteru (Silenes) pilskalns; Voloju (Voluju) senkapi; Tjapku (Tjabku) senkapi bijušajā a. v. Britiki (Tjapki); Franopoles kapulauks; Zilezera (Siņeozero) uzkalniņu kapulauks ezera A krastā arī ir uzskatāms par latgaļu kapulauku²⁸. Budjankas apmetne pie Lielā Ludzas ezera, arī apmetne starp a. v. Vidri (Iudri) un a. v. Kubulova attiecas uz akmens laikmetu, kad balti šeit vēl nebija ienākuši. Apskatīsim katru senvietu sīkāk.

Pilskalns - Kapukalns. Ciblas (Kazlavas) pilskalns – Kapukalns ir viens no lielākajiem un augstākajiem Latgales pilskalniem. To aprakstījis E. Brastiņš 1928. gadā²⁹. Pilskalna plakums ir 100 × 30 m, mītņu slānis – 1 m. Virs Ludzas upes līmeņa tas paceļas 32 m, sānu kraujas – 25 m. Sevišķi stāvi ir Z sāni, gar kuru uz pilskalnu pacēlies ceļš. Dienvidu pusē divas terases to padara stāvāku. Austrumu galā kalns norobežots ar trim grāvjiem un trim uzbērumiem. Lejā pa gravu iet ceļš no Ciblas uz Kazlavu, Kondrātiem, Jurēniem. Arī upes pusē kalns nocietināts ar rakumu sistēmu, kura aizņem ap 50 m. Vispirms divi uzbērumi, tad plats grāvis ar apmēram 3 m augstu uzbērumu ārpusē, pie tā četrstūrainis laukums, ap 10–12 m caurmērā, kur apglabāti mirušie, no kā cēlies arī kalna nosaukums. Gadu simtos veidojies liels kapulauks, sevišķi kalna centra DR nogāzē un pakājē, no kurienes kaulus aizveduši lieliem vezumiem.

*Ciblas kalna kapulauks*³⁰ ir Latvijā vislielākais no pazīstamiem seno latgaļu uzkalniņu kapulaukiem. Tas datēts ar 11.–13. gs. un iespējams, ka daļa uzkalniņu ar akmens riņķiem pieder 1.–4. gs. Kapulauks atrodas 2 km uz A no Ciblas (Kazlavas) pilskalna. Iespējams, ka Ciblas kalna Z malā, pie Balalaiku ciema – 141 m vjl. augstā pakalnā, kurš senāk pacēlies pāri Ludzas (Lužas) upes ielejai, atradies pilskalns »Mazā Cybla« un bijis pirmais sargpostenis pie ūdensceļa uz Pleskavas zemi. Kalna garums ap 2 km, un kapulauks stiepjas gandrīz visā tā garumā līdz bijušajam Djatlovkas krogam (pēc 1928. gada – mežniecība). Pēc Ludzas novadpētniecības muzeja uzmērījumiem, kapulauka platība ir 7 ha. Uzkalniņu kopskaits – no 691 līdz 822. Uzkalniņi stiepjas gar senā Ludzas–Opočkas, tagad Cibla–Līdumnieki, lielceļa abām pusēm šaurā un garā joslā. Pirmās ziņas par šo plaši pazīstamo, bet tagad jau pilnīgi nopostīto kapulauku sniedz Opočkas ārsts A. Brants nedēļas izdevumā »Das Inland« 1846. gadā³¹. A. Brants atraka lielu skaitu uzkalniņu un

sniedz diezgan sīku vietas un kapu aprakstu: »Braucot no Ludzas uz Opočku un pēc 15 km pie Eversmuižas (Veresmuižas) šķērsojot Ludzas (Lžas) upi, nonāk pie apkārtnes augstākā kalna – Ciblas kalna, kas plaši pazīstams ar saviem kapu uzkalniņiem un ļaužu teikām par tajos apslēptu mantu, kuru sargājis liels melns suns. Kādā no Ciblas kalna pakalniem, t. s. »Mazajā Ciblā«, starp Balalaiku ciemu un Djatlovkas krogu, guļot karavīri, kuri tikai gaidot īsto mirkli, lai celtos augšā un dotos palīgā latviešiem. Nonākot pret Ciblas kalna vidu – pie Eversmuižas un Ozupines muižas robežas, kļūst redzami pirmie, nekārtīgi izkaisītie, uzkalniņi. Tuvojoties kalna virsotnei, uzkalniņi kļūst lielāki un biezāki. Pašā kalna virsotnē to skaits ir vislielākais un te atrodami paši lielākie uzkalniņi, kamēr tālāk to skaits atkal krītas un samazinās arī uzkalniņu apmēri. Šie uzkalniņi, skaitā vairāki simti, stiepjas garās virknēs gar ceļa abām pusēm, apmēram 25–30 asu platā un vairāk nekā vienu versti garā joslā. Abās pusēs kalnam atrodas zems līdzenums ar slapjām, purvainām pļavām, kuru vietā kādreiz varējis atrasties ezers. Apkārtnē arī citur sastopami uzkalniņi, piemēram, pie Franopoles, 8 km uz R no Ciblas kalna, un aiz Zilezera (Siņeozero) – 12 km uz A (aiz valsts robežas).«

Siņeozera uzkalniņi ir atšķirīgi no latgaļu uzkalniņiem. Branta sniegtais Ciblas kalna kapu apraksts joprojām ir svarīgs – arī pēc 150 gadiem, jo no šī plašākā latgaļu uzkalniņu kapulauka turpmākajos gados iegūts ļoti mazs skaits zinātniski izpētītu kapu aprakstu. Mūs interesē, kā senie latgaļi pirms 800 un 900 gadiem, vēl pirms kristietības, apglabāja savus senčus. Un Brants raksta, ka visos kapos mirušie guldīti tieši uz zemes un pāri uzbērts uzkalniņš. F. Balodis raksta, ka mirušie dažreiz guldīti uz priedes, egles vai bērza mizām, dažreiz muldās, citreiz pārklāti ar bērza tāsīm. Sievietes kapā guldītas ar galvu uz rietumiem, bet vīrieši – uz austrumiem. Mirušo orientācija un atrastie priekšmeti šajā uzkalniņu kapulaukā tādi paši kā latgaļu līdzenajos kapos. Uzkalniņa pakājē visapkārt, 1–2 pēdu atstatumā viens no otra, salikti mazi, 1–2 mārciņas smagi akmeņi, ap skeletu – ar lielākām vai mazākām atstarpēm – novietotas skaldītas, plakanas granīta un kaļķakmeņa plāksnes, zem uzkalniņa uz necilātas zemes nolikti 2–3 lielāki akmeņi, kapa pamats mirušā atbalstam, bez tam uzbērumā kopā ar smilti nejauši gadījušies arī akmeņi. Visi apbedījumi ir individuāli. Atskaitot nedaudzus kapos, galvaskausi vienmēr sadedzināti vai vismaz apdeguši. Pārējie skeleta kauli uguns neskarti vai maz skarti, tamdēļ ir ugunsaura paliekas, pelni un ogles. Lielākajos uzkalniņos Brants atradis arī zirgu kaulus un pieņēma, ka tajos

apbedīti dižciltīgie mirušie kopā ar saviem iemīļotiem karazirgiem. Ir atrasti arī suņa un putna kauliņi. Mirušajiem kapā līdzī doti arī dažādi priekšmeti: bronzas vainagi, kaklariņķi, pakavsaktas, spirālaproces, aproces, gredzeni, spirālgredzeni, jostas riņķi, kāju riņķi (?), piekariņi – amuleti, dzīvnieku zobi, stikla krelles, kā arī gliemežvāciņu kaklarotas, ādas jostas ar bronzas apkalumiem, vilnas audums – rotāts ar iešūtām bronzas stīpiņām – un audums bez bronzas rakstiem, dzelzs cirvji, šķēpi, naži un jātnieka kāpšļi. Bronzas rotu daudzums vienā kapā reizēm bijis apbrīnojami liels. Atraktas arī priedes un ozola paliekas. Atrasti un nodoti Rīgas Doma muzejā (tagad Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejs) u. c. arī akmens cirvji. Dažreiz no plakaniem, skaldītiem laukakmeņiem un kaļķakmeņiem ar 4–5 pēdu atstarpēm virs kapa sakrauta velve. Arī ap uzkalniņu iežoga veidā, bet zem uzbēruma bijis akmens riņķis. Izrakumus Ciblas kalnā veikuši: 1846. gadā ārsts A. Brants, 1890. gadā tautskolu inspektors J. Romanovs, 1925. gadā arī Ludzā dzīvojošais Fogts, arheologs F. Balodis, 1952. gadā arheoloģe E. Šnore. 1925. gadā F. Balodis atradis tikai vienu vēl neskartu uzkalniņu, visi pārējie sapostīti. Pirmā pasaules kara laikā rakuši vācu armijas un landesvēra karavīri, vēlāk arī Veresmuižas skola un vietējie iedzīvotāji. Ciblas kalnam veltīti daudzi nostāsti: gan par karavīru kapiem, gan par kara kapiem, gan par zviedru kara naudas lādēm, gan par 1812. gada kara kapiem, kad Djatlovkas krogā atradies franču hospitālis.

Uzkalniņu kopskaits ir grūti nosakāms. 1925. gadā F. Balodis saskaitījis pat 822 uzkalniņus, divās grupās: pirmajā – 770 un otrajā, kalna R daļā, vēl 52. 1952. gada ekspedīcija E. Šnores vadībā kapulauka plānā iezīmēja katru uzkalniņu, to kopskaits bija 691, ieskaitot 70 pārgrieztos uzkalniņus, kuri daļēji sapostīti, paplašinot ceļu. Daļa uzkalniņu tādā veidā būs arī agrāk nopostīta, citi pazuduši bez pēdām. Vārbūt senāk skaitīšana meža biezoknī, milzīgajā un nepārskatāmajā kapulaukā, bija ļoti apgrūtināta un viegli varēja kļūdīties. Ciblas kalna kapulauks sākas 200 m no ceļu krustojuma Ciblas pusē un beidzas 60 m attālumā no Djatlovkas kroga (mežniecības). Kapulauka platums 80–150 m abās pusēs ceļam, sašaurinoties uz abiem galiem. Uzkalniņu caurmērs svārstīgs: 3–12 m, vairāk gan 4–7 m un augstums vidēji 0,50–1,25 m, līdz pat 3,0 m, kapa bedre zem uzkalniņa bija sekla – līdz pusmetram. Šāds apbedījumu veids beidza pastāvēt pēc kristietības tradīciju ieviešanas.

Tjabku senkapi. Ciblas kalna tuvākajā apkārtnē, pie a. v. Britiku, atradušies Tjabku (Tjapku) senkapi³² no 9.–12. gs. Britiku (Tjapku) sala

atrodas starp purviem un senāk bija Ludzas upes kreisajā krastā, tāpat kā Degteru Silenes pilskalns. Tjapku senkapu kalniņš vāji izcelts.

Silene. Silenes pilskalnu pie Degteru ciema (1,5 km uz Z no Ciblas) aprakstījis Brastiņš 1928. gadā³³: »Šai apvidū Latgales augstiene izbeidzas pret Krievzemi ar Ludzas upes ieleju un viņas slapjajām pļavām. Uz ziemeļiem no Silenes sākas plašs purvainis mežs kā dabīga Latvijas–Krievzemes robeža, bet uz dienvidiem lauki lēzeni paceļas pretī augstienei.« Silene ir savrups kalniņš ap 130 m vjl., samērā lēzens, sastāv no »vēja smilts«. Pilskalna plakums ir 50 × 30 m, augstums – ap 7 m. Visapkārt pilskalnam sekls grāvis ar uzbērumu (0,5 m), tikai Z pusē, kur kalnam »lieka aste«, uzbērums ir 1,5 m augsts. Vietām grāvis veido terases. Ārpusē vēl otrs grāvis, plats un izplūdis. Ieejas varētu būt Z un D galos, uz ko norāda pārrakumi uzbērumos. Tomēr pilskalns vāji nostiprināts, un tā nozīme nebija liela. Senkapi garenā kalna kauprē uz Z no pilskalna – ap 200 m garumā un 50–60 m platumā. Pilskalna DA sānos, smilšu laukā rokot kartupeļu bedres, uzieti cilvēku kauli.

*Voloju senkapi*³⁴ atrodas abpus Kondrātu–Voloju–Kaļvu ceļam, domājams, atbilst Ciblas (Kazlavas) pilskalna – kapukalna laikmetam. Pirmās ziņas iegūtas 1922. gadā, kad, rokot zemi, atrada bronzas vainadziņu.

Piteļa purva saliņa. Plašajā un purvainajā pierobežas zemienē, kur ir tikai nelielas sausākas salas, arī manāmas seno latgaļu pēdas. Pie Piteļa (Peiteļa, Piteles, Pitelovas, poliski – Pythel) ezera atradies neliels pilskalns, nocietināta senvieta, saukta Purva saliņa³⁵. Tā atrodas vienīgajā sausajā izcēlumā R krastā uz neliela raga. Saliņa ir tikai 2–3 m augsta kaupre (4 m virs ezera līmeņa), sirpjveidīgi izliekta, ar stāvu, asu muguru, malas nobruģētas ar akmeņiem. Raga Z mala pret ezeru ir kā otrs valnis. Zeme mālaina, graudaina smilts. Vaļņu pakājē zeme tumšāka, it kā kultūrslānis. Purva saliņu no Z un R norobežo purvs ar bīstamiem akačiem. No Peiteļa ezera iztecēja neliela upīte Pitelka (Peiteļneica, Pitjalnica) un pāri purvam Z virzienā, pa tagadējo valsts robežu, ietecēja Ludzas (Lužas) upē. Purva saliņas A pusē ezers, arī D virzienā ir purvs, un tikai 1,5 km attālumā cietzeme un ceļš. Iespējams, ka pilskalns bijis tikai īslaicīga, labi paslēpta patvēruma vieta briesmu gadījumos, bet tuvumā uz cietzemes bijusi lielāka apmetne. Piteļa (Piteles) vārds, liekas, ir sens, jo vienādi lietots gan Latvijas pusē, gan Krievzemē. Varbūt ir līdzība arī ar Pitalovas (Pi Tālovas) vārda izcelsmi, tad varētu teikt Pi Telas vai kā līdzīgi.

Pirmoreiz Peiteļa vārds minēts 1599. gada Inflantu (Latgales) revīzijas dokumentā³⁶. Ludzas pils novadā minēti astoņi galvenie, pilij

piejerošie, ezeri, kuros zvejoja pils vajadzībām, un tādēļ tos uzraudzīja sargi. Pirmie septiņi ezeri bija: Ludzas (poliski Lucen), Ilžas (Ilža, Mazais Ludzas ezers), Dyunekļa (Dunaklo), Nirzas (Nerzy), divi pie Plušinas muižas (mujzy Pluszynskiej) un astotais ir – par Pīteli (poliski Pythel) sauktais ezers uz krievu robežas, vienu jūdzi garš un plats, »tanī krievi bieži ielaužas, bet pils tam pretojas«. Līdzīgi arī citu – Sinezeru – (poliski – sinem) sargājis Ludzas pils kalpotājs (Timofejs Danilovičs): »tas tikai to sargāja, sēdēdams uz robežas«.

Šajos galvenajos astoņos ezeros Livonijas un arī poļu laikos muižnieki (šļahta) drīkstēja zvejot tikai pēc »pils tīkla« izvilkšanas.

Ludzas upes kreisajā krastā lielākajā pakalnu salā, ap 0,5 – 1,0 km pa upi uz Z no Ciblas novada, atradās Čenčevas un vēl tālāk – Strauju (Strāvu) senkapi³⁷. Senvietas pie tiem varētu būt saistītas pa ūdensceļu ar Ciblas senvietām.

Depozīti. Arheoloģiskie atradumi ir ļoti nozīmīgi visas Latvijas mērogā. Starp senākajiem depozītiem jāmin divi: Eversmuižas un Ķīšukalna depozīti³⁸. Eversmuižas depozītā bija vairāk par 130 arābu un Rietumeiropas monētu, kas apliecina tirdzniecības sakarus un senos ceļus. Ir ziņas, ka ar 11. gs. sākumu datētajā Eversmuižas depozītā bijušas »sudraba stieples zīmuļa resnumā un dažādi citi sudraba gabali, gan apaļi, gan kantaini, arī viens sudraba gredzens«. Atrastas šādas monētas: romiešu – 2 gab., kaltas pirms 13.gs., arābu – 710 gab., kaltas 766.–1013. gadā, Rietumeiropas – 248, kaltas 919.–1035. gadā, pavisam 1104 monētas. Kopējais svars pārsniedz puskilogramu un ir lielākais no visiem 18 Latvijas depozītiem. Tas ierakts 11. gs. sākumā latgaļu pilskalna un kapulauka tiešā tuvumā. Depozīts atrasts 1910. gada augustā, plūcot linus Zeltiņu sādžas tuvumā, Ludzas upes labajā krastā.

Depozīts Ķīšukalnā, Lielā Ludzas ezera ZA krastā, izarts ap 1939. gadu pilskalna pakājē. Te bija sudraba kaklariņķis (173 g, 144 mm diametrā) no 6.–7. gs. Dārgie zelta vai sudraba kaklariņķi bija dižciltības pazīme. Kaklariņķi un stopsaktas bija galvenokārt vīriešu rotas. Dārglietu īpašnieki bija karavadoņi, vecākie un svētnieki, kuri dzīvoja kopā ar savām karadraudzēm, parasti pilskalnos – vēlākie feodāļi.

MUIŽU LAIKI

LIETUVAS-POLIJAS KARALISTE

Lai izprastu, kā Latgalē sākās poļu laiki, sniedzam nelielu laikmeta apskatu³⁹.

Latgales likteņi Livonijas laikos bija šķirti no citu baltu teritorijām,

bet tai laikā visas Austrumeiropas varenākā valsts bija Lietuva. Lietuva sakāva Zobenbrāļu ordeni Saules kaujā (1236), tad pie Durbes (1260), un Mindaugs apvienoja visus lietuviešu novadus, lielāko daļu tagadējās Baltkrievijas, iebruka Prūsijā un Livonijā, kur sākās prūšu, kuršu, zemgaļu sacelšanās, bet ordeni glāba nodevīga sazvērestība un Mindauga nāve. Mindauga laikos Austrumeiropai uzbruka tatāri, 200 gadus apspieda Maskavas valsti, tsāku laiku arī ukraiņus, bet Mindaugs apturēja tatāru plūdus. Ģedimina valdīšanas laikā Lietuva iekaroja Volīniju, padzina tatārus no Kijevas, kuri tur valdīja 80 gadus. Ģedimina laikā Lietuva kļuva par lielvalsti. Eiropā tikai Austroungārija varēja mēroties ar Lietuvu. Ģedimins nebija pieņēmis kristīgo ticību. Lietuva vēlāk, Vitauta valdīšanas laikā, iekaroja arī Krimas tatāru valsti. Aļģirda valdīšanas laikā Lietuva karoja ar Maskavas valsti, panāca mieru.

Aļģirda dēls Jagailis 1386. gadā apprecēja poļu karalieni Jadvīgu, pieņēma kristīgo ticību un apvienoja lielo Lietuvu un toreiz trīsreiz mazāko Poliju, bet drīz valdošie kļuva poļi. Tad nāca tragiskais brāļu karš starp Jagaili un Ķeistutu, un viņa dēlu Vitautu, kurš – pēc izlīguma – pie Grīnvaldes sakāva ordeni (1410). Vitautam padevās tatāru hans Edlgejs, Tveras un Rjazanas kņazi, Maskavā valdīja Vitauta znots Vasiljs I. Vitauts mira 1430. gadā, kad Eiropu apdraudēja turki. Lietuvā sākās šķelšanās, pārpoļošana, zuda iekšējais spēks.

Maskavas spēks augs, sākās uzbrukumi Livonijai, sevišķi 1558. gadā Ivana Bargā vadībā. Pēc tā Livonija sabruka, Igaunija un vēlāk arī Vidzeme nonāca zviedru varā, bet Latgale tieši (Kurzeme un Zemgale netieši) Lietuvas-Polijas valstī, kuras 1569. gadā bija noslēgušas federatīvas savienības līgumu (ūniju). Uz līdzīgiem noteikumiem cerēja arī Ukraina, diemžēl sākās pārpoļošana, kas noveda pie sacelšanās. Lietuvas-Polijas valsts aptvēra vienu miljonu kvadrātkilometru, un Stefans Batorijs bija pēdējais lielās valsts valdnieks. Tad 16. gs. beigās tronī kāpa Žigimants III, kuram katoļu Baznīcas intereses bija svarīgākas par valsts interesēm. Būdam Zviedrijas karaļa dēls, gribēdams katolizēt Zviedriju, zaudēja Zviedrijas troni, kura atgūšanai sāka 60 gadus garu karu un zaudēja gan karu, gan Vidzemi. Žigimants zaudēja arī otru – Krievijas – troni, kad poļi iekaroja Maskavu un krievu bajāri par caru ievēlēja Žigimanta dēlu Vladislavu. Žigimants pats gribēja troni, bet nedabūja: Maskava sacēlās, un poļi aizgāja uz visiem laikiem, tā ka vēsturiskais brīdis bija nokavēts. Maskavā sākās Romanovu dinastijas laiks, karos ar Zviedriju izauga Krievija, un pēc 200 gadiem visa Polija nonā-

ca Krievijas varā. Polija 1648.–1673. gadā pārpoļošanas politikas dēļ zaudēja Ukrainas lielāko daļu un Smoļenskas apgabalu. Kari ar krieviem un zviedriem novājināja Poliju, sevišķi postošs bija Ziemeļu karš. Krievija dabūja zviedru Vidzemi un kopā ar Prūsiju un Austriju līdz gadsimteņa beigām novājināja Poliju, uzbruka tai un trijos paņēmienu (1772, 1793, 1795) Poliju sadalīja. Tagadējās Baltijas valstis un Ukraina nokļuva Krievijas impērijā.

Poļu politiskā vara bija zaudēta, un poļu muižnieki pakāpeniski zaudēja arī saimniecisko varu, sevišķi pēc kārtējiem dumpjiem, izsūtījumiem un muižu konfiskācijām. Muižas dalīja, sadrumstaloja un pārdeva.

LUDZAS PILS NOVADS

Ludzas novadu krustneši iekaroja 1285. gadā un Ludzā 1399. gadā uzcēla mūra pili, kura bieži tika postīta un atkal atjaunota, jo visi karagājieni skāra vispirms šo pierobežas apvidu. Vēsturiskas ziņas par Livonijas periodu Ciblas novadā pagaidām nav atrastas. Ludzas un apriņķa vēsturisko apskatu plašāk aprakstījis T. Puisāns⁴⁰.

Pēc Livonijas sabrukuma 1561. gadā visa Latgale nonāca Polijas–Lietuvas karaļvalsts sastāvā, bet kari turpinājās. Vislielākos postījumus atnesa Livonijas karš (1558–1583), kad Latgali šķērsoja zviedru, poļu, lietuviešu, krievu, kalmiku karapulki, kuri bija jāapgādā, kuri postīja laukus un sētas, izkāva un aizdzina nebrīvē iedzīvotājus. Latgale bija sevī noslēgta lauksaimniecības zeme, kurai bada laikos bija jāiztiek bez palīdzības. Pēc Livonijas kara, 1599. gadā, poļi veica zemju un iedzīvotāju revīziju, kas liecināja par cilvēku lielu trūkumu Ludzas apkārtnē. Pirms Livonijas kara Ludzas traktā (starostē) bija ap 600 sādžu (ciematu), pēc kara – 1599. gadā – tikai 88, tai skaitā Ludzas pagastā (wolośc) – 27 sādžas, Pluščinskā – 25, Zaharā – 15, Nirzas – 22. Eversmuižas pagasta tad vēnebija. Arī apsētās zemes platības samazinājās. Ja 1559. gadā tika izsēti 180 Rīgas pūri rudzu, tad 1599. gadā tikai 83 pūri. Arī par Ludzas novada robežām 1599. gada revīzijas dokumentos ziņu nebija: »Tās neviens revidents nav skaidri aprakstījis, nav brīnums, jo nebija vecu zemnieku, kas būtu tur dzimuši un varētu par to liecināt, jo visi vai nu bija Maskavijas paņēmti, vai izkauti.« Pārrēķinot 1599. gada revīzijas rezultātus, Ludzas pagastā bija palikuši 157 ha aramzemes, Pluščinskā – 240 ha, Zaharā – 160 ha, Ludzas pils muižā – 69 ha. Kopā 606 ha zemes, kuru apstrādāja 64 sādžu iedzīvotāji jeb 9,8

ha uz vienu sādžu (ciematu). Saimniekiem bija jāsūta strādnieki uz muižu četras ar pusi dienas nedēļā – no otrdienas rīta līdz sestdienas pēcpusdienai.

Ludzas pils novada iedzīvotāji, kuri valdīja zemes īpašumus, nepildīja savus pienākumus. Vēl no Livonijas laikiem – pēc trauksmes izziņošanas vai aicinājuma ar lielgabala šāvieni – viņiem bija jāpiedalās pils aizstāvēšanā. Kad kļuva zināms, ka krievi (maskavieši) savēl karaspēku pret Ludzu, tikai poļi ieradās pilī, bet vācieši sabēga mežos. »Šī lieta tika atstāta karaļa un tiesas spriedumam«. Runa, liekas, ir par Livonijas karu, Ivana IV iebrukumu Latgalē un Ludzas pils ieņemšanu 1577. gada 26. jūlijā.

SENĀS MUIŽAS

Pēc Livonijas kara, spriežot pēc 1599. gada Inflantu revīzijas datiem⁴¹, vairāki Ludzas pils īpašumi nodoti lēņa īpašumā uz mūžu poļiem un nopelniem bagātiem lietuviešiem. Dažus īpašumus saņēma kā dāvinājumu vai nopirka no kareivjiem arī deviņi vācieši, tai skaitā minēts Evruss Mārtiņš (Ewrus Marcin) ar jaunu karaļa dāvinājumu un četriem padotajiem (zemniekiem). Ļoti iespējams, ka Evrusa vārds saistāms ar Eversmuižas nosaukumu, un poļi Karņicki varēja nopirkt šo īpašumu vēlāk. Ar Ciblas (Eversmuižas) novadu 1599. gada revīzijas dokumentā saistāmi arī trīs poļi. Kaspers Karņickis valdīja Uberka Kristofa īpašumus, viņam 8 zemnieki. Otrs – Kulakovskis – valdīja Kurjanu (poliski – Kuryjanie) uz krievu robežas, viņam nabadzība – tikai viens zemnieciņš. Trešais – Jans Stankevičs, drošsirdīgs karotājs – par nopelniem saņēma Stilangas (poliski – Stylangowski) neapsaimniekotos īpašumus »uz pašas krievu robežas, uz iemītas takas (poliski – šlak) starp purviem«. Karaļa privilēģijas viņam vēl nebija, bet to viņš cerēja saņemt, ja viņš gūstītu dzimtcilvēkus – bēgļus un sargātu robežu. Līdzīgi robežu pie Sīnezera (Zilezera) sargāja Ludzas pils kalpotājs Timofejs Danilovičs, »sēdēdams uz robežas«, un tālāk uz dienvidiem – robežu no Sebežas (poliski – Siebieža) puses sargāja mežsargs, kurš bija Nirzas folverka zemnieks.

Stilangas neapsaimniekotie īpašumi varētu būt tie, kas vēlāk poliskoti un saukti *Stytowzczyna* jeb *Zablocie*, krieviskoti – Zabolotje, latviskoti – Aizpūre, Līdumnieki. Vārda sakne »sty« tā ļauj domāt.

Poļu laiku muižām nav aprakstītas robežas, tikai dažviet minētas kaimiņu muižas; muižu nosaukumi mainīti, gan apvienojot, gan sadalot

tās. Sākot ar 1570. gadu, zināmi divi Karņicku valdīto muižu nosaukumi: Runtorta un Bricovščizna. Runtorta pēc simt gadiem tika zaudēta, bet Bricovščizna tika paplašināta, pievienojot Zivultovščiznu jeb Istras muižu, kura vēlāk kļuva par Lucmuižu un Franopoli. Bricovščiznā ietilpa: Lucmuiža, Rozanova, Franopole, Eversmuiža un Zabolotje.

1646. gadā Ludzas starostes inventūras sarakstā minēts arī Goliševas pagasts un divi miesti: Vecā Sloboda ar 38 gruntsgabaliem un Jaunā Sloboda ar 103 gruntsgabaliem. 1654. gadā Ludzas apriņķī minēti 7 pagasti, 73 sādžas, 2 slobodas, 130 saimnieki.

IECEĻOTĀJI

Pēc postošajiem kariem auglīgā zeme ilgi tukša nepalika. Tai laikā Krievijā vecticībniekus padzina, bet Latgales muižnieki labprāt tos pieņēma un atdeva tiem visvairāk izpostītos apvidus, latgaļu sādžas un tīrumus – tā radās slobodas. Šis apvidus ir uz D no Ciblas un Ludzas. 1826. gadā Ludzas apriņķī bija 1,5 tūkstoši vecticībnieku. Arī igauņi līdzīgā veidā ieradās Ludzas novadā. Tas notika pēc 1599. gada, bet 1695. gada revīzijā (inventārā) jau reģistrēti ienācēji. Igauņi ap 1830. gadu vēl dzīvoja Mērdzenē, Pildā, Nirzā, Brigos, kopā apmēram 3000 cilvēku (pēc A. Branta ziņām, no 1845. gada). Tās visas ir kroņa muižas, kuras nomā grāfs Borhs. A. Bredaks domā, ka igauņi iepirkti kā labi strādnieki⁴².

MUIŽNIEKU KARŅICKU DZIMTA

Poļu muižnieku Karņicku dzimtas īpašumā apmēram 350 gadus (1570–1922) atradās Ciblas (Eversmuižas) pagasta lielākā daļa (pirmskara robežās) – un tas ietekmēja mūsu senču likteņus. Tamdēļ nedaudz jāiepazīstas ar muižu laikmetu, sevišķi ar tā sākuma laiku, par kuru ir ļoti maz dokumentu.

*Dzimtas izcelsme*⁴³. Poļu muižnieku Karņicku dzimta, vairākus gadsimtus agusi, bija ļoti plaša un atradās visā Polijas karalistes teritorijā. Šeit galvenokārt būs apskatīts dzimtas Inflantijas (Latgales) zars, kurš saistīts ar Ludzas apriņķi (traktu), un nedaudz ieskicēti arī citi zari.

Polijā, Ravskas vojevodistē, Karnices ciemā radusies šī senā poļu dzimta no grāfu Ilgovsku un Koščešu, Krakovas kanoniķa un Polockas sholasta Derslava (1456, 1484), Kojaloviču un Mešecku saimēm, kad 15. gs. saņēma uzvārdu Karņicki. Uzvārdam līdz 19. gs. bija arī otra daļa (iesauka) – Šestšaneki. Karņicku priekšteči bija slaveni un baudīja

Mazovijas kņazu labvēlību.

Viens dzimtas zars no Ravskas vojevodistes pārcēlās uz Dienvidmazoviju, cits – uz Krakovas vojevodisti, un viens zars arī uz Inflantiju (Latgali).

Jans Šestšaneks (1460–1463) bija Vizki stārasts, Karnicu ciema mantinieks, dienējis pie Mazovijas kņaziem un par nopelniem 1472. gadā no kņaza un Polockas bīskapa Kazimira saņēmis Vizkas zemes Bžostovas ciemu. Dāvinājumu 1486. gadā apstiprinājis Mazovijas kņazs Janušs. Janam ar sievu Malgonatu Krasovsku (Vizkas kastelāna meitu) piedzima 3 meitas: Elžbeta, Barbara, Katarina un 4 dēli: Stefans, Mihals, Jans, Mikolajs.

Mihals saņēma mantojumā Bžostovas ciemu un no tā guva uzvārdu Bžostovskis, kuru pēcteči saglabāja.

Stefans mantoja Karnicu ciemu Ravskas vojevodistē un Džežanovu Mazovijā. Stefanam ar sievu Krasinsku bija dēli Jans, Andžejs un Staņislavs. Stefana dēls Jans, šķiet, veidoja dzimtas Minskas zaru. Tikai Adams kļuva par Inflantijas goda pilsoni (1778).

Latgales zars. Dati par Karņicku dzimtu ir fragmentāri, nav zināmi visi zari, kā arī darbu apgrūtina vienveidīgie muižnieku vārdi un tēva vārdi (lielākā daļa bija Andžeji, Jani, Juzefi, Franciski).

Stefana dēls Staņislavs bija stārasts Latgalē («Ljatovickij») un Brikovščiznas īpašnieks, kura pirmoreiz minēta 1635. gadā.

Staņislava dēls Jans mantoja Tiles muižu, apprecēja Riļsku un viņiem bija dēli Staņislavs, Jans un Mikolajs.

Jana un Riļskas dēlam Staņislavam nebija pēcnācēju.

Jana dēls Jans mantoja Tiles muižu un ar sievu Gžimkovsku izaudzināja dēlu Kasparu. Jans uzskatāms par Inflantijas zara sencī, kas izpletās Latgalē un Baltkrievijā (daļa no viņiem saņēma Ilgovsku ģerboni).

Kaspars, kurš bija varonīgs karavīrs ar diezgan augstu militāro pakāpi (rotmistrs, vēlāk kapteinis), par nopelniem cīņā pret Maskavu un Zviedriju no Polijas karaļa Zigmunta III saņēma zemes Inflantijā. 1741. gada izraksts⁴⁴ no Braslavas pils tiesas grāmatas, kurš satur Ludzas stārasta Skarbeka 1570. gada vēstuli, apliecina, ka kapteinim Kasparam Karņickim dotas tiesības lietot Lastovščiznas un Brincovščiznas muižas. 1590. gada 13. augustā Polijas karalis šīs muižas nodevis lēņu īpašumā Kasparam Karņickim.

Citos poļu avotos⁴⁵ minēts, ka Kaspers Karņickis saņēmis muižas »Runtorta un Bricovščizna«. Bricovščiznā ietilpst: Lucmuiža (pēc 1866. gada pieder Marijai Karņickai), Rozanova un Franopole (valda Karņicku

jaunākā līnija), Eversmuiža ar Zabolotjes folverku (1828. gadā Karņicki to uzdāvināja (?) Mikolajam Paulinam). Jāpiezīmē, ka dažādos laikos ar nosaukumu *Bricovščizna* apzīmēta dažāda teritorija.

Arī Karņicku ģimenes arhīvā⁴⁶ ir ziņas, ka 1590. gadā Inflatijā, Ludzas traktā (apriņķī), ieradies kazaku rotmistrs Kaspers (Kaspars) Karņickis. Polijas un Lietuvas karalis Zigmunts III Augusts (1566–1632) piešķīris Karņickim lēņa (nomas) tiesības uz zemēm »Lotovščizna un Bricovščizna«. 1626. gadā, kad vietējo muižnieku vienība, poļu karavīru pulks un lietuviešu rotas piespieda padoties Ludzas pils zviedru garnizonu, par Ludzas pils komandantu kļuva polis Karņickis. Arī Dagdas muižnieks Kazimirs Buiņickis savā vēsturiskajā romānā »Priestera Jordāna atmiņas« raksta par muižnieku zemessardzes pulcēšanos Aulejas muižā, gatavojoties cīņai ar zviedriem, kuri bija ieņēmuši Rēzeknes, Ludzas un Marienhauzenas (Viļakas) pili. Romāna 5. nodaļā līdzās vaivadam, karotāju vadonim Gonsijevskim minēti arī citi muižnieki: Borhs, Šadurskis, Sokolovskis un arī Kaspars Karņickis. G. Manteifelis savā poļu valodā izdotajā grāmatā »Inflanty Polskie« (Poznan, 1879) atzīmē, ka karalis Kasparam Karņickim kā pirmo piešķīris Eversmuižu un arī Rozanovu. Kasperam bija trīs dēli: Marcins, Stefans un Staņislavs.

Dzimtas Latgales zaru tālāk veidoja Staņislavs, kurš apprecēja N. Javorsku, un viņiem bija dēls Samuēls, kuram savukārt bija trīs dēli: Andžejs, Aleksandrs un Jans. Viņi valdīja Runtortas, Živultovščiznas un Bricovščiznas muižā. Andžejs 1654. gadā, maskaviešu iebrukuma laikā, sagūstīts un 7 gadus atradās nebrīvē. Vēlāk, 1697. gadā, parakstīja līgumu ar Minskas vojevodu. B. Brežgo⁴⁷ min brāli Aleksandru Karņicki. Kad 1654. gada jūlijā sākās zemnieku nemieri un oktobrī iebruka krievi, muižnieki, baidoties no zemniekiem, pameta muižas. Arī 1654. gadā Aleksandrs Karņickis bijis spiests steidzīgi izbraukt no savām muižām – Živultovščiznas un Bricovščiznas. 1658. gadā Varšavas seims pieņēma lēmumu, ka visiem muižniekiem, kuri atstājuši savas muižas, bet palikuši uzticīgi Polijai, pēc kara muižas tiks atdotas. Aleksandrs kritis, aizstāvot Ludzas pili, un viņa Runtortas muiža izlauptā. Andžejam bija dēls Jans, kurš precējies ar Helēnu, un viņiem bija dēls Andžejs Dionizi.

Par Kaspera dēla Staņislava un mazdēla Samuēla dzīvi nav zināmi nekādi dati.

Jana dēls Andžejs Dionizi dienējis par Inflatijas karapulka rakstvedī, pēc tam, 1733. gadā, Ludzā uzcēlis baznīcu, ar sievu Mariannu Šostakovsku izaudzinājis dēlus Ignaciju, Janu un, šķiet, arī Felicianu.

Droši nav zināms, vai Felicians ir Andžeja Dionizi vidējais dēls, bet iespējams, ka viņa vārds saistīts ar Ozupines muižas Felicianovas folverka (1784), vēlāk atsevišķās Felicianovas muižas, nosaukumu. Ozupines muiža 1784. gadā gan bija Zarembu īpašumā, kuri, iespējams, to nopirkuši no tiesas izraidītā muižnieka Jana Bugvecka. Tai laikā Andžeja Dionizi vecākajam dēlam Ignacijam piederēja Zabolotjes muiža un Ignacija dēlam Andžejam – Eversmuiža (1769). Tālāk dzimtas koks veido divus zarus: Ignacija un Jana. Tomēr īpašuma tiesības uz muižām bija kopīgas.

Ignacijs («czesnik» – Inflantu goda pilsonis) mantoja Zabolotjes muižu, apprecēja Rozāliju Mohluvu, izaudzināja dēlus Tadeušu, Andžeju un Janu.

Ignacija dēls Tadeušs, būdams Inflantijas rotmistrs, miris noslēpumainā »svētuma oreolā« un apglabāts Karņicku kapličā Ludzas baznīcas kalnā 17.–18. gs. mijā. Ap 1910. gadu toreizējais garīdznieks Staņislavs Karņickis uz Vatikānu nosūtīja Tadeuša dzīves aprakstu, tur bija arī Ludzas plāns.

Ignacija otrais dēls Jans bija Ludzas pilsētas galva (viens no nākošajiem Ludzas pilsētas galvām bija Pēteris Kuļņevs), mazā kroņa zīmoga sekretārs (1768–1775), Inflantu zemes tiesnesis (1788–1793). Jans apprecēja Domicelu Suskoju un 1769. gadā mantojumā saņēma Eversmuižu, kā arī uz lēņa tiesībām Braslavas vojevodistes Solušas muižu un divas muižas Kremeņeckas vojevodistē. Jana dēls Andžejs 1758. gadā – Inflantu mednieks, 1764. gadā noslēdza līgumu ar Inflantijas kņazu, 1770.–1793. gadā – goda pilsonis.

Ignacija trešais dēls Andžejs valdīja Zabolotjes muižā (1769, 1782). Andžeja un Aneles Kublickas dēls Mikolajs bija karaliskais kambarkungs, vēlāk Ludzas muižnieku vecākais, un vissvarīgākais »amats« – ar sievu Dorotu trīs dēlu (Justins, Juzefs, Jans) un trīs meitu (Anna, Adele, Antoņina) tēvs.

Mikolaja dēls Justinians bija mākslas pazinējs un Karaliskās daiļo mākslu biedrības goda direktors, miris 1876. gadā.

Mikolaja otrais dēls Juzefs (1834) un viņa pēcteči Ciblas novadā valdīja visilgāk, līdz pat Latvijas neatkarības laikam. Šim Karņicku zaram piederēja Lucmuižas, Rozanovas un Franopoles muiža. Juzefs arī bija talantīgs, mācījies zīmēšanu Vācijā un Spānijā, zīmēja portretus un taisīja gleznu kopijas. Ludzas baznīcas galvenā altārglezna bija viņa glezns kopija, arī citās baznīcās atradās viņa glezns. Ir zināmi tikai divi Juzefa dēli: Aleksandrs un Francisks.

Mikolaja mazdēls un Juzefa dēls Francisks (Francis) valdīja Franopoles muižā, kuru cēlis un savu vārdu devis vārda brālis, arī Francisks Juzefa dēls, kurš 1784. gadā bija Rozanovas un Lucmuižas īpašnieks un, šķiet, ir cēlis muižu pie Istras (Franopoles) ezera – un gan muižai, gan ezeram atstājis savu vārdu. Rozanova un Lucmuiža palika brāļa Aleksandra valdījumā.

Franciska dēls Bronislavs (1847–1903) no Franopoles muižas aktīvi piedalījies 1883. gada dumpī un tika notiesāts uz 25 gadiem izsūtījumā. Tomēr pēc dažiem gadiem viņam atļāva dzīvot Maskavā. Universitātē viņš apguva 11 valodas, brīvi runāja 7 valodās, t. sk. ķīniešu. Pēc nāves apglabāts Vitebskā.

Juzefa otrs dēls Aleksandrs valdīja Rozanovas muižu kopā ar Lucmuižu, viņam ar sievu Valēriju bija 4 bērni: dēli Vacslavs un Staņislavs, meitas Valērija un Marija. Abas muižas pirms Pirmā pasaules kara tika sadrumstalotas četrās nevienādās daļās, Vacslavs (Vislavs, Vladislavs, Vjačeslavs) dabūja lielāku platību – Rozanovas centru. Drīz sākās Pirmais pasaules karš un Latvijas neatkarība, un muižas beidza pastāvēt.

Sprīžot pēc Vacslava (miris 1923. gadā) meitu Marijas un Sofijas atmiņām, piedalīšanās abos dumpjos Karņicku saimi noveda nabadzībā, jo tika konfiscētas Franopoles, Eversmuiža u. c. muižas.

Mikolaja trešais dēls Jans apprecēja attālu radinieci (ceturtās pakāpes māsīcu) Emīliju Karņicku Martina meitu un dzīvoja Landskoronā. Viņiem bija 5 bērni: Sofija, Marija, Ludvika, Mihals un Jozefs. Mihals, šķiet, bija pēdējais Landskoronas muižas īpašnieks, tā pārdota. Jozefa liktenis bija traģisks – un par to ir atsevišķa leģenda.

Andžeja Dionizi (?) jaunākais dēls Jans pēc 1830. gada poļu dumpja ticis izsūtīts uz 18 gadiem. Toreiz cieta daudzi poļu muižnieki. Tomēr Jans ar sievu Sofiju Vereščinsku atstāja dēlu Juzefu, kurš pēc dienesta Čerņekovskas karapulkā apprecēja Rozāliju Iodkuvnu, un viņiem bija dēls Františeks (1799), kurš bija Polijas karalistes kambarkungs un Ludzas muižnieku vadītājs. Františeks, kopā ar Ignacija zara radiniekiem, bija Lucmuižas, Rozanovas, Veserovas, arī Šķaunes muižas valdnieks. Viņš, šķiet, ir Franopoles muižas cēlājs un devis tai savu vārdu. Františekam ar sievu Annu Benislavsku bija trīs dēli: Viktors, Jūzefs, Martins. Františeks miris ap 1808. gadu.

Františeka dēls Juzefs bija Ludzas muižnieku vadonis (1822), ar sievu Amāliju viņam bija meita Marija un divi dēli: Františeks un Ādams Aleksandrs. Šis Juzefa zars nebija saistīts ar Ciblas novadu.

Františka dēls Martins bija plaši pazīstama un ievērojama personība. Viņš bija arī funkcionārs: Ludzas horunžijs*, Vitebskas guberņas šļahtas maršals (1826), Krievijas impērijas valstsvīrs ar lieliem civiliem nopelniem. 1814. gadā Martins Preiļos salaulājās ar grāfa Borha meitu Sofiju, kura mantoja Landskoronas muižu. Šo muižu izveidoja Jans Borhs 18. gs. sākumā. Toreiz muižas platība bija 30228 desetīnas. Jans Borhs mira 1780. gadā, un atraitne grāfiene Ludvika valdījusi muižu, tad to mantoja Juzefs Henriks (1764–1835) un pēc viņa nāves – četras viņa meitas, tai skaitā Sofija – Martina sieva. Karņicku Landskoronas muiža bija 4300 desetīnas liela. Muižā Martins uzcēla plašu pili un daudz saimniecības ēku, bet visas ēkas nodedzinātas Pirmā pasaules kara laikā. Pils, spriežot pēc Napoleona Ordas zīmējuma, bija no trim korpusiem. Vidējais bija galvenā dzīvojamā māja (dīvastāvu, četrslīpu jumts, lievenis ar kolonnām), kuru divas galerijas savienoja ar sānu korpusiem, galeriju vidū – durvis un terases. Pils ārpusē nebija grezna, bet skaisti veidota. Parks bija viens no skaistākajiem Inflantijā (Latgalē), to sāka veidot vēl pirms pils celtniecības. Parkā bija vairāki dīķi un kanāli dažādos līmeņos, pāri tiem tiltiņi – pēc izskata un proporcijām kā Lazaņķos pie Varšavas.

Martins Karņickis Landskoronā uzcēla arī baznīcu, kuru iesvētīja 1828. gadā. Līdz tam darbojās filiālbaznīca, kuru 1696. gadā cēluši Pasienes klostera dominikāņi. 19. gs. 50. gadu beigās Martina znots un viņa meitas Emīlijas vīrs senators Jans Karņickis to atjaunoja un paplašināja. Viņš arī rakstīja, ka baznīcas nozīme apkārtņē stipri pieaugusi un tā ir uzturēta priekšzīmīgā kārtībā. Landskoronas baznīcā līdz mūsdienām saglabājušies muižnieku Martina un viņa no Borhu dzimtas nākušās, sievas Sofijas portreti, kas gleznoti 1814.–1828. gadā. Iespējams, ka tos gleznojis Viļņas gleznotājs Jans Rustems, kura darbs ir arī Mariannas Veisenhofes (dzimusi Karņicka, 1775–1833) portreti. Martinam Karņickim veltīts garš dzejolis, kuru uzrakstīja Preiļu muižnieks Mihals Borhs, dzejnieks un zinātnieks, un kurš publicēts Dagdas muižnieka Kazimira Buiņicka no 1842. līdz 1849. gadam izdotajā biežajā žurnālā »Rubon« (300 lpp., 10 sējumi).

19. gs. beigās Karņicki Landskoronas muižu pārdevuši valstij.

Martins Karņickis laikam bijis spilgtākais Karņicku dzimtas pārstāvis Latgalē. No lielā Karņicku dzimtas zara Ludzā – baznīcas kalnā –

* Kazaku pulka virsnieks cariskajā armijā, muižnieku zemessardzes organizētājs kara laikā Latgalē.

palikušas Karņicku kapenes un daži pēcteči kaut kur Latvijā.

MUIŽNIEKU DZĪVES HRONIKA

B. Brežgo⁴⁸ aprakstījis muižas, muižnieku attiecības ar ģimeni, radniekiem, kaimiņiem, zemniekiem, baznīcu un valdību, atspoguļoti kara notikumi un to sekas no 16. gs. līdz 19. gs. pirmajai pusei. Šeit izraksti no privātajiem arhīviem tikai sakārtoti.

1595. gada 7. oktobrī noteica robežu (1768. gada izraksts no Braslavas pils tiesas grāmatām) starp Ludzas pils un muižnieku zemi ar Dionizija Zivulta Istras (tagad Franopoles) muižu, Jāņa Vituna Dunaklas muižu, Istras neapdzīvoto zemi un Medišovas salu. Istras muižu karalis Sigismunds Augusts atdevis Zivultam par to, ka viņš Rīgas virsbīskapa pusē cīnījies pret Livonijas mestru. Tā no Istras muižas radies Zivultovščiznas muižas vārds, bet pati muiža drīz vien nokļuva Karņicku valdījumā, vispirms uz hipoteku tiesībām, bet 1767. gada 2. novembrī – pēc pirkuma līguma.

1654. gadā, kad Latgalē iebruka Maskavas karaspēks, Aleksandrs Karņickis bija spiests steidzīgi izbraukt no savām – Zivultovščiznas un Bricovščiznas – muižām, un viņa prombūtnes laikā daži kaimiņu muižnieki aizveduši atstāto mantu. 1669. gada martā Sofija Karņicka savā testamentā muižas – Bricovščiznu un Zivultovščiznu – novēl Rotkevičiem. 1680. gada janvārī Andrejs un Jans Karņicki sūdzējās policijas ierēdnim, ka Bricovščiznas muižnieks Jans Bugveckis 1674.–1675. gadā patvaļīgi apsaimnieko Karņickiem piederošo zemi, izcērt mežu un ved uz savu muižu.

1677. gada augustā policijas ierēdnis izbraucis uz Jana Karņicka Bricovščiznas muižu un atradis Karņicki »uz nāves gulta«. Izmeklēšanā noskaidrojās, ka Karņickis nomiris no zobena un cirvja radītiem ievainojumiem. Ievainotais Jans Karņickis atrasts sava kaimiņa Jana Bugvecka laukā. 1680. gada aprīlī Andrejs, viņa dēls Jans un dēla sieva Helēna Karņicki uzaicināti uz tiesu. Kristaps Karņickis, Jana Karņicka dēls, savā sūdzībā norādīja, ka viņa tēvs ir vecs un slims, saslimis arī pats sūdzētājs un, izmantojot šādu tēva un brāļa stāvokli, Jans Karņickis patvaļīgi paņēmis viņiem piederošo zemi, ieskaitot Stolpkovo neapdzīvoto vietu, radījis visādus zaudējumus. Piemēram, 1676. gada jūnijā Jans ar savas sētas ļaudīm ieradies tēva muižā, uzlauzis klēti un izvedis labību. Tai pašā gadā kādā naktī no tēva muižas aizvedis zvejas piederumus. 1678. gada 26. decembrī Jans uzaicinājis pie sevis tēvu un ar draudiem piespiedis parakstīt »blanketi«. Kristaps tēva vietā lūdza pils tiesu

piedzīt no brāļa zaudējumus 350 zlotu apmērā.

1680. gada oktobrī, savukārt, Andrejs un viņa dēls Jans Karņicki sūdzēja Andreja brāļa dēlu Kristapu Karņicki, ka viņa tēvs Jans Karņickis staigājis no vienas muižas uz otru un dzīvojis pie svešiem ļaudīm. 1680. gada oktobrī atnācis Bricovščiznas muižā pie dēla Kristapa, kurš sācis tēvu lamāt, un, kad tēvs lūdzis, lai viņam liek mieru, dēls paķēris pistoli un gribējis tēvu nogalināt. Muižnieks Žabeckis, kurš bijis klāt, pagrūdis viņa roku uz augšu, un lode trāpījusi griestos. Tad Kristaps izšāvis otru reizi un ievainojis tēvu galvā. Nācis pie samaņas, Jans aizgājis dzīvot pie sava dzimtcilvēka Cudora Špiga un pēc dažām dienām nomiris. Kristaps mirušo tēvu bez baznīckunga un bēriniekiem apracis kapos pie Ludzas.

1681. gada maijā Andrejs Karņickis testamentā savu Zivultovščiznas muižu novēlēja dēlam Janam. Testamentā minēts arī audzēknis Andreika no dzimtļaudīm. Šim Andreikam vēl bija jākalpo 8 gadi dēlam Janam, pēc tam viņš jālaiž brīvībā, izsniedzot zirgu, drēbes un uzturlīdzekļus. Testamentā uzrādīti arī muižas parādi.

Tai pašā gadā (1681) Havruzovas (?) muižnieks Jans Bugveckis Inflantu kņazistes zemes tiesā paziņoja, ka ar Janu Karņicki, kurš bija sūdzējis Bugvecki par zemes picsavināšanu un meža izciršanu, konflikts izbeigts miera ceļā ar noteikumu, ka tiesa noteiks robežas starp īpašumiem, Bugveckis apsoltīja tās atzīt, par ko galvoja ar 300 poļu zlotiem. 1683. gada izraksts no tiesu lietām liecina, ka strīds starp muižniekiem Janu Bugvecki un Janu Karņicki par viņiem piederošās Zivultovščiznas un Dumburu muižas robežām pēc abu pušu vienošanās nodots šķīrējtiesai. Paklausību tiesas lēmumam garantēja viņu iemaksātā drošības nauda – 550 zlotu.

1686. gada septembrī pieci muižnieki liecināja, ka Runtortas muižas īpašnieku Aleksandru Karņicki Ludzas pils aizsargāšanas laikā nogalinājuši krievi un muiža izlaupīta, bet viņa brāli Andreju aizveduši gūstā, no kura viņš atgriezās tikai pēc 7 gadiem. Andreja prombūtnes laikā Tiškevičs izgādājis sev privilēģiju uz Runtortas muižu un ieguvis to savā valdījumā. Andrejam Karņickim palikusi tikai Zivultovščiznas muiža. Arī Janam Karņickim piederošo Istras muižu bija patvaļīgi piesavinājis Bugveckis, un Polijas kroņa asesoru tiesa 1690. gada martā noteica robežu starp abām muižām un atzina par Karņicka īpašumu Bugvecka patvaļīgi paņemtās zemes, atlīdzinot nodarītos zaudējumus.

1693. gada oktobrī Polijas karaļa komisāri noteikuši robežu starp Ludzas pils zemi un Zivultam piederošo Istras muižu, Samuelam Soltanam piederošo Dunaklas muižu un Sedulkovskim piederošo

Sedulkovščiznas muižu. Tikai muižnieks Dionizijs Zivults 1641. gadā savu Istras muižu ieķīlājis par 6000 grašiem Kasparam Karņickim. Zivultiem izpērkot atpakaļ muižu, Karņickim nebija materiāli jāatbild par aizbēgušajiem zemniekiem. 1693. gada novembrī muižnieki Vavržinecs un Romans Zivulti mēģināja Zivultovščiznas jeb Istras muižu atgūt, kuru viņu vectēvs bija ieķīlājis, bet Jans un Kristaps Karņicki naudu nav pieņēmuši un muižu nav atdevuši.

Kaimiņu starpā miera nebija. 1693. gada augustā muižnieki Vavržinecs, Romans un Mihels Zivulti, Jēkabs Bugveckis, Staņislavs un Samuels Osendovski un Jans Tolvinskis uzbrukuši Bricovščiznas muižas Kučmanovas sādžai un nodarījuši lielu postu. Tā paša gada 7. oktobrī šie muižnieki ar 80 bruņotiem vīriem uzbrukuši jau pašai Bricovščiznas muižai, piekāvuši Karņickus (Janu, Kristapu, Andreju), ar šāvieniem ievainojuši Andreju un Kristapu Karņickus, izlauņījuši mantu, lopus un labību aizveduši uz Ozupines muižu, kura piederēja Bugveckim, un nodedzinājuši Bricovščiznas muižu. Inflantu kņazistes pils tiesas (13. novembrī) izraksts liecina, ka izlauņītas zelta, sudraba u. c. vērtības 8000 zlotu vērtībā un vainīgie muižnieki uzaicināti uz tiesu. Tikai pēc gada (1694. gada 13. augustā) Daugavpils stārasts Jans Andrejs Plāters paziņoja par tiesu.

1695. gada 7. janvāra izraksts no tiesas lietas liecina, ka tiesa nospriedusi piedzīt no vainīgajiem par labu Karņickiem par zaudēto veselību un mantu 17122 poļu zlotus un 15 grašus. Par uzbrukumu Bricovščiznas muižai tiesa nolēma izraidīt vainīgos muižniekus no dzīves vietas uz mūžu. Tiesas lēmums nekavējoties paziņots Polijas karalim un visu apriņķu tiesu ierēdņiem par muižnieku Zivultu, Tolvinska, Bugvecka un Osendovsku izraidīšanu un zaudējumu atlīdzināšanu. Visu apriņķu tiesām paziņoja tāpēc, ka vainīgie bija paslēpušies un lai atlīdzinātu zaudējumus no viņu mantas neatkarīgi no atrašanās vietas. 1695. gada 15. janvārī Polijas karalis piekrita vainīgo muižnieku izraidīšanai no Ludzas muižām, atstājot bez izpildes sprieduma daļu par izraidīšanu uz mūžīgiem laikiem. Iespējams, ka pēc šā sprieduma Ozupines muiža pārdota, lai segtu zaudējumus.

Nav saprotams, kā Istras muiža nokļuva Šadursku valdījumā. 1715. gadā Antons un Francis Šadurski viņiem piederušo »uz mūžīgas valdīšanas tiesībām« Istras muižu pārdeva Andrejam Dionizijam un viņa sievai Mariannai Karņickiem par 1000 tinfiem (1 tinf – 30 grašu sudraba monēta Žečpospolitā).

1767. gadā Istras muižu galīgi savā īpašumā ieguva Roza Karņicka.

Jans Jozefs Zivults, kurš bija Grodņas apriņķa kapteinis, un Martins Zivults savu senču 1641. gada aprīlī Karņickiem ieķīlāto Istras muižu nespēja izpirkt un tāpēc pārdeva. Visu šo laiku (126 gadus) Karņicki, pēdējā bija Roza Karņicka, muižu valdīja uz hipotēku tiesību pamata, tagad izraidītie Zivultu pēcteči pārdeva savas tiesības par 10836 leišu zlotiem un 6 grašiem. Muižas zeme pārdota ar visiem zemniekiem, ieskaitot aizbēgušos, viņu sievām un bērniem, viņu kustamo mantu un viņiem uzliktajām kļaušām. Pēc viena mēneša Roza Karņicka »ievesta valdīšanā«, policija visa pagasta dzimtcilvēkiem paziņoja, ka zemniekiem ar šo brīdi Karņicka jāuzskata par viņu kundzi un muižas īpašnieci un viņiem jāpilda visas kļaušas. Tas notika īsi pirms Polijas karalistes sabrukuma un sadalīšanas.

Tajos laikos muižas tika arī izrentētas. Tā 1767. gada jūnijā Rozanovas pusmuižu no muižnieces Rozas Karnickas sešus gadus rentējis Miķelis Žabeckis. Līgumā sīki bija norādīts par izbēgušajiem zemniekiem, muižas inventāru, kļaušām u. c., bet vienalga radās savstarpējas pretenzijas par zaudējumiem un izdevumiem. Arī 1803. gadā Francis Karņickis iznomāja Lucmuižu uz 3 gadiem Antonam Giedvilo. Līdz ar muižu izrentēti arī dzimtļaudis, muižas inventārs, divi krogi: Lucmuižā un Jeršovkā, lopī, labība. Rentes maksa gadā bija 1350 dālderu, un Karņicka vietā jāmaksā nodevas. Pēc 3 gadiem – rentes līgums uz nākošiem 3 gadiem, bet jau ar 1500 dālderu summu gadā. Otrs līgums noslēgts 1806. gada aprīlī, bet, kad nomira Francis Karņickis, atraitne Anna Karņicka domāja citādi. 1808. gada oktobrī ar saviem ļaudīm ieradās Lucmuižā un aizveda visu mantu (lopus, putnus, linus, labību u. c. pārtiku) kopsummā par 5729 rubļiem un 5 kapeikām. Sekoja tiesas darbi un Annas Karņickas paskaidrojums, ka Giedvilo pēc 6 gadu rentes noslēdzis papildlīgumu vēl uz vienu gadu, bet par šo 1807. gadu nav samaksājis 200 dālderus un nav izpildījis citus līguma noteikumus, un Anna mantu paņēmusi nodarīto zaudējumu nodrošināšanai. Pēc gada Giedvilo zaudējumi sasnieguši 6069 rubļus. Vēl pēc pāris mēnešiem iecelta 6 ierēdņu komisija – šķīrējtiesa. Vēl pēc pāris mēnešiem tiesa izbrauca uz Lucmuižu, kur abas puses apņēmas paklausīt tiesas lēmumam un iemaksāja drošības naudu – katrs 1000 rubļus. Tiesa nesteidzās – Lucmuižā sabrauca februāra beigās, maijā izsauca uz tiesu, bet lēmumu solīja tikai 1. septembrī. Kāds tas bija, nav zināms.

1667. gada jūlijā muižnieks Jans Karņickis, Braslavas pils tiesā ar zvērestu apliecinājis, ka viņam piederošajās Istras un Everes muižās nav vairāk kā viens »dūms«.

1767. gadā nomira muižnieks Juzefs Karņickis, un zemes tiesa atraitnei (Rozai) un bērniem iecēla 5 aizbildņus. Tai pašā gadā (1767. gada decembrī) Polijas karalis Staņislavs Augusts atjaunoja muižnieka Jana Karņicka zaudētās īpašuma tiesības uz Zivultovščiznas un Bricovščiznas muižu. 1768. gada janvārī izdota karaļa privilēģija, ar kuru apstiprināja īpašuma tiesības uz zemes gabalu pie Ludzas ezera – tā saukto Lucmuižu. Kad Inflantu kņazistes pils tiesas tiesnesis S. Vereščinskis ieradies Lucmuižā, lai nospraustu robežas, muižniece Roza Karņicka sapulcinājusi ļaudis un ar savu zemnieku palīdzību to nav ļāvusi. Sekoja Rozas sūdzība, ka Jans nelikumīgi saņēmis privilēģiju uz viņas Lucmuižu jeb Istru, kuru pirms pusgada Jans un Martins Zivulti jeb Zegvalti liecinieku klātbūtnē viņai pārdevuši. Zivulti 1776. gadā pārdevuši arī citas dzimtai piederošās muižas Latgalē un Polockas apriņķī. Vēl 1809. gadā Jēkabs Zivults no Grodņas savas tiesības uz Malnavas muižu nodeva Jozefam un Ksaveram Šadurskiem. Šie Zivulti jeb Zegvalti, sķiet, ir Jana Segevolda pēcteči, kuram vēl Livonijas mestrs Valters Pletenbergs 1514. gadā devis privilēģijas uz Ludzas pils zemi pie Udrejas upes.

Beidzās Polijas vara Latgalē, bet poļu muižnieki vēl turpināja valdīt savās muižās. 1787. gadā Francis Karņickis saņēma Lucmuižu, Veserovas un Rozanovas muižu mantojumā, bet noraidīts lūgums par dzimtas īpašuma tiesību apstiprināšanu uz mūžu.

1804. gadā Anna Karņicka noslēdza kontraktu ar Rēzeknes apriņķa zemnieku Aļeksejevu, kurš apņēmās ar saviem strādniekiem tai pašā gadā uzcelt Franopoles muižā katoļu baznīcu. Muižniece maksāja 550 rubļus, deva pārtiku, būvmateriālus un zirgu transportu. Iespējams, ka Franopoles muiža uzcelta ap to pašu laiku un izrentēta Gregorijam Pjetrovskim: par to liecina fakts, ka Jozefs Karņickis pārrakstījis trīs zemniekus uz Franopoles muižu un rentnieks apņēmis samaksāt Karņickim visas nodevas par šiem zemniekiem.

ZEMNIEKU LIKTENIS

Pēc tiesu lietām⁴⁹ var spriest par dzimtcilvēku grūto likteni. Muižnieki zemniekus drīkstēja pārdot, ieķīlāt, pārvietot, izīrēt uz laiku. Arī no muižnieku savstarpējiem rēķiniem cieta zemnieki un viņu manta. Zemnieki bieži bēga no muižām.

1674. gada 23. aprīļa naktī muižnieks Jans Bugveckis uzbruka Karņicka zemnieka Maksima mājai un aizveda visus cilvēkus, mājlopus

un labību. Kad Karņickis pieprasīja atdot viņa īpašumu, zemnieks jau bija aizsūtīts pāri robežai. Pēc četriem gadiem tiesa piesprieda atdot nolauptā īpašumu un radušos zaudējumus. Jau pēc gada Jans un Jēkabs Bugvecki ar ļaužu baru iebrukuši Janam Karņickim piederošajā Kučanovas sādžā, piekāvusi zemnieku Pēteri Igauni un ar zirgiem nobradājuši sējumus. Arī iepriekšējā dienā bijis uzbrukums uz lauka strādājošiem zemniekiem, tie piekauti un izdzenāti. Konflikti ar Bugvecki sākušies jau 1662. gadā.

Zemnieki bieži bēga pāri robežai, pēc laika atgriezās un atkal bēga. Tiesas skaidroja muižnieku savstarpējās sūdzības un pārsūdzības. Daudzas tādas lietas skāra arī Sokolovskus un Karņickus, sevišķi Šķaunes muižā. Jāpiezīmē, ka toreiz abās robežas pusēs bija viena guberņa un arī pēc Latgales pievienošanas Krievijai Latgalē palika spēkā Polijas seima 1768. gada lēmums, pēc kura izbēgušos zemniekus drīkstēja atprasīt tikai 3 gadu un 3 mēnešu laikā. Bet cits – 1764. gada – seima lēmums attiecās tikai uz Lietuvas lielkņazisti, t. i., Sebežas un Neveļas apriņķi.

1825. gadā Jans Karņickis aizņēmis 6000 rubļu, lai saviem zemniekiem nopirktu pārtiku. 1844.–1847. gadā parāds vēl palielinājies līdz 9109 rubļiem. 1849. gadā 2000 rubļu atmaksāti.

NODOKĻI

Neliels ieskats nodokļu un rekrūšu kļaušu lietās. Toreiz bija jāmaksā: galvas nodoklis, degvīna dedzināšanas nodoklis, pasta ceļu ierīkošanas un uzturēšanas nodoklis, muižnieku kanceleju un ierēdņu uzturēšanas nodevas. Piemēram, 1799. gadā Francis Karņickis Ludzas apriņķa valsts kasē par 424 zemniekiem samaksājis galvas nodokli par pusgadu – 196,10 rubļi, papildus galvas nodokli – 55,12 rubļi, nodevu ierēdņu algām – 34,98 rubļi. Bet Martins Karņickis 1821. gadā samaksājis par 405 zemniekiem pusgada galvas nodokli – 607,50 rubļi, degvīna dedzināšanas nodokli – 405 rubļi, ceļa nodokli – 50,62 rubļi, ūdens (?) nodokli – 20,25 rubļi, nodevas muižniecības kancelejai – 8,10 rubļi, pusgada nodeva pasta zirgu uzturēšanai – 358,42 rubļi. Katram valsts zemniekam gadā vajadzēja maksāt galvas nodokli – 3 rubļus, degvīna dedzināšanas nodokli – 2 rubļi, ceļu ierīkošanai – 25 kapeikas, ūdens satiksmes ceļu ierīkošanai – 5 kapeikas, pasta uzturēšanai – 1,10 rubļus, kopā – 6,40 rubļi.

1812. gada karā lielus zaudējumus cieta visas muižas. Saglabājies

raksts par Martina Karņicka zaudējumiem. Zemnieku skaits no 472 samazinājies par 63 (ieskaitot rekrūšus), un aizbēguši 8 zemnieki. Ievazātas arī lipīgas slimības. Pazuduši 38 zirgi, kurus izmantoja transportam. 1812. gadā lauki palika neapsēti, un muižniekam bija jāuztur savi zemnieki un jāapsēj viņu lauki.

1795. gadā no Franča Karņicka 485 zemniekiem ņemts viens rekrūtis, bet jau 1802. gadā – 2 rekrūši no 454 zemniekiem (vīriešiem). Tuvojoties karam ar Napoleonu, 1807. gadā Franpoles un Šķaunes muižniekam Francim Karņickim bija jānorīko 10 zemessargi, līdzīgi dodot ieročus, apģērbu, pārtiku un naudu algām. Pēc kara ar Napoleonu rekrūšus ņēma vēl vairāk: 1828. gadā no Franpoles muižnieka Jozefa Karņicka 368 zemniekiem ņēma 3 rekrūšus, 1838. gadā – vienu (no Zitišķu sādžas), 1849. gadā – atkal 3 rekrūšus (apģērbam, pārtikai un algai muižnieks iemaksājis 46,55 rubļus).

Valstij bija jānodod ne tikai rekrūši, bet arī »proviantis«. Francis Karņickis 1793. gadā nodeva 4 garnicas (1 g. – 3,28 l) miltu par katru (485) zemnieku, 1801. gadā – tikpat par 424 zemniekiem. 1804. gadā iemaksāja 45,40 rubļus dragunu pulka zirgu staļļa būvei, šī summa aprēķināta par 454 zemniekiem.

KRIEVIJAS IMPĒRIJĀ

1772. gadā, pēc Polijas pirmās sadalīšanas, visa Latgale tika iekļauta Krievijas impērijas sastāvā. Sākumā Latgale bija Pleskavas vietniecībā (gubernā), kā īpaša Daugavas province, pēc 1778. gada – Polockas vietniecībā, pēc 1796. gada – Baltkrievijas gubernā, pēc 1802. gada – Baltkrievijas Vitebskas gubernā, kuru sauca par Vitebskas gubernu līdz pat 1917. gada pavasarim, kad Latgale atkal apvienojās ar pārējo Latviju.

1784. gada muižu ģenerālās mērīšanas aprakstos⁵⁰ Ludzas apriņķī reģistrēti 87 nekustamie īpašumi, no kuriem 8 nosaukti par ciemiem (selo), 27 – par ciematiem (seļco), 12 – sādžas (bez kungu mājām), 12 ezeri un 25 dažādi mazāki īpašumi. Dalījums ciemos un ciematos nosacīts. Tā Marienhauzenas (Viļakas) ciemats, kurā ietilpa Boltinovas un Bolovskas (Balvu) ciemats, aizņem 207 877 desetīnas jeb 44% no apriņķa teritorijas (472238 desetīnas – bez pilsētas). Eversmuiža (Jeversmuža), Ozupine (Azupina), Ljaudori (Lauderi), Brigi, Brodaiši (Brodaizi), Pilda, Raipole (Raipol), Stiglova nosaukta par ciemu.

Eversmuižas ciems aizņem tikai 2132 desetīnas jeb 0,5% apriņķa te-

ritorijas un ar 372 iedzīvotājiem (0,7% no apriņķa, 55 942 – bez pilsētas). Tomēr Eversmuiža, neskatoties uz mazo teritoriju, ievērojama ar to, ka visā apriņķī vienīgajā bija mūra kungu māja, visas pārējās kungu mājas bija no koka. Pat grāfienei Borhai, kura valdīja 5–6 reizes lielākā teritorijā, un Jelaginam, kuram piederēja Viļakas (Marienhauzenas) muiža – gandrīz puse no Ludzas apriņķa teritorijas, kungu mājas bija tikai no koka. Zabolotjes ciemats – 3459 desetinas (0,7% apriņķī), 949 iedzīvotāji (1,7%), arī, var teikt, piederēja Eversmuižai, respektīvi muižniekam Karņickim.

1784. gada zemes īpašnieku sarakstā pārsvarā ir poļu uzvārdi: Asandovski – 4 īpašumi, Borhi (Borgi) – 11, Borislavski – 6, Vereščinski – 2, Voldenovi – 12, Gilzenovi – 11, Jelagini – 3 (arī Marienhauzena), Zaremba – 2, Karņicki – 6, Korņevi – 26, Kristici – 1, Kublicki – 1, Pacevičeva – 2, Rikovi – 4, Sokolovski – 5, Saltani – 3, Stabronski – 3, fon Korfs – 1, Šadurski – 8, Šelkovski – 2, Jutkovi – 3 īpašumi. Vēl 8 – valstij, 12 – pilsētai, 13 – ksendziem, 6 – Baznīcai, 1 – kucpim.

1. tabula

DAŽAS LUDZAS APRIŅĶA MUIŽAS 1784. GADĀ

Muiža	Saimes	Vīrieši	Sievietes	Zeme kopā	Aramzeme	Meži
Eversmuiža	37	188	184	2132	610	1207
Zabolotje	120	637	582	8262	2405	4639
Kurjanova	48	201	175	1855	1219	339
Ozupine	96	459	432	3006	2460	385
Lucmuiža	97	485	464	3459	2305	652
Janovole	551	2249	2277	26068	19287	5421
Istalsna	64	330	289	2355	1821	315
Zaļmuiža	200	1026	984	12579	5875	4364
Marienhauzena	933	4421	4249	207877	19509	178571
Mikalova	218	1030	920	3698	1500	2001
Apriņķī kopā	6310	28738	27204	472238	158723	269927
Ludzas pilsētā	104	803	688	742	28	0

Eversmuiža un Zabolotjes muiža bija poļu muižnieku Karņicku ģimenes īpašums. Muižu nosaukumi gadsimtu laikā mainījās.

1739. gadā Karņicku ģimenes arhīvā⁵¹ zemes nosauktas gan par »Brycowszczyzna, Jewermoyze y Zablocie alias Stytowzczyzna«, gan par »Jewersmuyze y Zablocik«. 1739. gadā lēņa tiesības uz šo zemi apliecinātas Ignatijam (Ignacy) un Janam Karņickiem. Ar 1741. gadu datētais ieraksts liecina, ka Ignatijam Karņickim nebija zināms par 1590.

gadā dotajām lēņu tiesībām uz Lotowsciznu un Brycowsciznu (toreiz muižām bija senie nosaukumi). 1764. gadā zeme kļuva lēņa kunga privātīpašums. Pēc Polijas pirmās sadalīšanas 1772. gadā un Latgales pievienošanas Krievijai Latgales muižu ģenerālās mērīšanas aprakstos⁵² Eversmuiža (Jeversmuiža) un Zabolotje reģistrēta Andreja Karņicka Ignatija d. īpašumā, bet Lucmuiža (Lucmyza) kopā ar Rozanovu – Františka Karņicka Osipa d. īpašumā. Liekas, ka Lucmuiža izdalīta no Bricovščiznas, jo 1784. gadā Eversmuižas platība ir tikai 2132 desetīnas ar 37 saimniekiem. Eversmuižu un Lucmuižu (ar Rozanovu) kopā ņemot, saimnieku skaits un aramzemes platība samērojama (līdzīga) ar Zabolotjes muižas platībām un saimēm. Zabolotjes muižā gan ir daudz vairāk mežu un purvu. Vēl viena versija: iespējams, ka senāk Ludzas (Lužas) upes kreisajā krastā (pēc vecās gultnes) bijušas Eversmuižas (Brycowsciznas) zemes, bet labajā – Zabolotjes (Stytowsciznas) muižas zemes, kas vēlāk apvienotas ar Bricovščiznas vārdu. Abās muižās valdīja Karņicku dzimta, kurai daloties zaros, dalīja arī teritorijas, strīdējās par mantošanas tiesībām. Rozanovas vārds pirmoreiz minēts 1767. gadā⁵³. Pēc 1784. gada no Lucmuižas izdalīta Franopole, pie Istras («Istri») ezera, kuram vēlāk dots muižas vārds.

Zabolotjes muiža muižnieku Karņicku laikā bija ļoti plaša, sākot ar Kozlovsku un Zeltiņu un beidzot ar Rečnu (Riečnaja, Rečņeva) sādžu, starp kurām bija 25 km (pa ceļu). Vēlāk (šķiet, 1828. gadā) Eversmuižai pievienoja visu Zabolotjes teritoriju, un Zabolotjes muižas centrs kļuva par folverku.

Ozupines muiža ar folverku Felicianovu piederēja muižniecei Marijai Zarembai Mihaila m., kuras vīrs Ivans Zaremba bija pulkvedis valsts dienestā. Felicianova toreiz (1784. gadā)⁵⁴ bija folverks ar vienu lopu kūti »pie akām«, nevis pie upes. 1850. gadā pulkvedis jau bija miris, un, iespējams, ap to laiku zemes gabals pārdots un celta Felicianovas muiža, saglabājot veco vietas nosaukumu.

Istalsnas un Kurjanovas muiža piederēja polim Ignatijam Sokolovskim Antona d. Muižu teritorijām pa vidu atradās Ozupines muiža. Kurjanovas muižai sākumā bija tikai Platpirovas (Pljatpory, Platperovo) folverks, bet tad (1862. gadā)⁵⁵ to atdalīja kopā ar vienu sādžu brālim Josifam Sokolovskim. Bet 1897. gadā jau bija jauns – Jasencu – folverks⁵⁶.

Poļu muižnieki Karņicki un Sokolovski pēc Latgales iekļaušanas Krievijas impērijā pamazām pārdeva savas muižas. 1828. gadā Andrejs Karņickis dāvāja (vai arī viņam abas muižas konfiscēja pēc 1830.–1831. gada poļu dumpja) Eversmuižu un Zabolotjes muižu Rozenšildu -

Paulinu dzimtai. Arī A. Brants, kurš veica izrakumus Ciblas kalnā, jau 1846. gadā Paulinus-Rozenšildus min kā muižas (Eversmuiža un Zabolotje) valdītājus⁵⁷. T. Puisāns⁵⁸ atzīmē, ka 1847. gadā, pēc trim neražas un bada gadiem, sākās masveida zemnieku bēgšana uz dzelzceļu būvēm Krievijā, cerībā dabūt brīvību un zemi. Šie nemieri vispirms skāruši Sebežas apriņķi un pēc tam arī Karņicka muižas. Karņickiem vēl palika Lucmuiža, Rozanova un Franopole.

Poļu muižnieku Karņicku laikmets Ciblas novada vēsturē ilgst vairāk par 200 gadiem (Eversmuiža un Zabolotje), un pat 300 gadus (Lucmuiža un Rozanova); poļu Zarembu laiks Ozupines muižā – ap 200 gadu un Sokolovsku – nepilnus 300 gadus (Istalsna). Vēl 1862. gada muižu statūtos Sokolovski minēti kā īpašnieki gan Istalsnā, gan Kurjanovā⁵⁹. 1897. gada tautas skaitīšanā par Kurjanovas muižas īpašnieku reģistrēts Rozenšilds-Paulins. Sākās Rozenšildu-Paulinu valdīšanas laiks: Eversmuižā ap 65 gadi (līdz 1892. gadam)⁶⁰, Zabolotjes muižā – ap 80 gadiem (līdz 1911. gadam)⁶¹, kad muižas pārdotas. Rozenšildu-Paulinu valdījumā 1896. gadā minēta arī Kurjanovas muiža ar Jasencu folverku un »pustošju« Platpirova, kura bija izrentēta.

Rozenšildi-Paulini pēc »dvēseļu« skaita bija astotie bagātākie muižnieki Latgalē. 1860. gadā Eriks Amburgers sniedzis ziņas par 12 Latgales lielākajiem muižniekiem⁶².

2. tabula
LATGALES LIELĀKIE MUIŽNIEKI 1860. GADĀ

Muižnieks	Dvēseles	Ciemi
1. Grāfi Borhi	28655	396
2. Šadurski	19897	262
3. Korfi	13559	283
4. Grāfi Plāteri-Zībergi	12450	202
5. Borislavski	10403	200
6. Grāfi Plāteri	8376	168
7. Feldeni de Jozefi	5512	74
8. Rozenšildi-Paulini	5180	106
9. Reiti	4254	97
10. Lopačinski	4003	57
11. Sokolovski	3662	53
12. Lipski	3154	76

Kā redzam, arī Sokolovski ir starp bagātākajiem muižniekiem.

Muižu teritorijās atradās dažādi apdzīvoto vietu tipi: folverks, sādža, miests (»poselok«), ciemats (»seļco«), ciems (»selo«), apdzīvota vieta

(»selenie«), pamesta apdzīvota vieta (»uročišče« arī »pustoš«), mežniecība, viensēta (»usadjba«) un vēl zastenoks (?). 1784. gada muižu aprakstos ir »zastenok Bereznik«. 1862. gada muižu statūtos minēti »zastenok Djatlovka«, »zastenok Berezovka« u. c. »Zastenok« tulkojumā nozīmē cietums. Šīs vietas atradās pie krogiem un pie tranzīta ceļiem. Varbūt tās bija soda izciešanas vietas un noderēja sodīto pārsūtīšanai pa etapu. Kamēr konvojs atpūtās krogā, sodītais arī »atpūtās« drošā vietā.

ZEMES IZPIRKŠANA

1847. gadā pieņemts, bet Vitebskas guberņā spēkā stājās tikai 1856. gadā, aizliegums samazināt zemnieku lietošanā esošo zemi, kura atradās viņu lietošanā pēdējos 6 gadus. Normēja arī klaušas. Ar 1861. gada likumu par dzimtbūšanas atcelšanu zeme kļuva par muižnieka īpašumu, bet zemnieki ieguva pārvietošanās brīvību un lietošanas tiesības uz zemi, kuru līdz tam viņi apstrādāja.

1864. gadā izdoti noteikumi par brīviem cilvēkiem⁶³, kuri sadalīti divās kategorijās: pirmā – brīvi līdz 1857. gada 20. novembrim, otrā – pēc šī datuma. Otrās kategorijas brīvie cilvēki saņēma visas tiesības, kādas bija zemniekiem, kuri atbrīvoti no dzimtbūšanas, kā arī pienākumus (pagasta klaušas). Pirmās kategorijas brīviem cilvēkiem mājas, lopī, darbarīki, kas bija viņu īpašums vai atzīts no zemes īpašnieka puses, paliek neatņemams. Sāka veidot zemnieku biedrības, un daļu zemes biedrības drīkstēja izpirkt par valsts noteikto maksu. Pārējo zemi nomāja, maksājot par to obroku vai atstrādājot klaušu dienas. Nomas līgumu slēdza uz 12 gadiem. Pēc šī termiņa slēdza jaunu līgumu vai nojauca visas ēkas, kuras zemes īpašnieks vai nākamais nomnieks nevēlējās pirkt. Par zaudēto zemi muižnieks izmaksāja divu gadu nomas maksas summu līdz līguma beigu termiņam. Tikai tad bija jāatbrīvo zeme. Nomas tiesības mantoja sieva, pieaugušie bērni vai aizbildnis. Citādā veidā atņemt, samazināt vai samainīt brīva cilvēka lietošanā esošu zemi nedrīkstēja.

1864. gadā brīvie cilvēki un atvaļinātie zaldāti, kuriem nebija zemes, pieteicās to saņemt. Reģistrētas: Eversmuižā tikai 1 ģimene, Zabolotjes muižā – 7, Franopolē – 2, Ozupinē – 5, Felicianovā – 1, Istalsnā – 1, Kurjanovā – 5, pagastā kopā – 22 ģimenes. 1864. gadā sākās zemnieku biedrību organizēšana lietošanā esošās zemes izpirkšanai no muižas⁶⁴. Katrā biedrībā bija līdz 40 saimes. Sādžas zemi varēja izpirkt visas

saimes kopā. Dažās lielākās sādžās sētas sadalīja divās, trijās grupās. Sākumā paredzēja ļaut izpirkt ap 38% sādžu zemes, maksājot ap 6% no zemes kapitāla vērtības. Zeme kļuva par sādžas kopīpašumu, katrai saimei piederēja sava daļa, kuru izteica daļskaitļa veidā līdz pat agrārā-jai reformai. Lai visām saimēm zeme būtu līdzvērtīga, katru gabalu dalīja šņorēs. Kopā katrai saimei sanāca līdz pat 50–70 šņorēm.

Pēc 1863. gada poļu dumpja, 1865. gadā sākās latgaliešu drukas aizliegums, kurš ilga līdz 1904. gadam. Katoļiem aizliedza strādāt par skolotājiem. Skolā bija jālieto tikai krievu valoda. 1866. gadā zemniekiem sāka dot uzvārdus. Spieda pāriet pareizticībā, bet katoļi stingri turējās pie savas ticības, kaut arī, pārejot pareizticībā, solīja atļaut iepirkt zemi. Cerības dabūt zemi 19. gs. beigās aizveda daudzus latgaliešus uz Sibīriju.

MIERTIESAS IECIRKŅI

Vairāki pagasti kopā veidoja miertiesas vidutāja iecirkni. Ludzas apriņķa 3. iecirknī ietilpa: Eversmuižas, Nirzas, Zvirgzdenes, Mikalovas pagasts. Bez tiesas darbiem tas veica arī vidutāja (starpnieka) pakalpojumus. Piemēram, 1871. gadā saņēma nomas maksu par zemi – 214,50 rubļi, lai nodotu to muižniecei A. Korfai; savāca ziedojumus Polockas skolotāju semināram (Eversmuižas pagasts ziedoja 8,33 rubļus); saņēma apriņķa sūtīto naudu Eversmuižas bērnu – bāreņu – patversmei – 14,40 rubļu; no apriņķa saņēma naudu pulvera iegādei vilku medībām (Eversmuižas pagastam – 36 rubļi 40 mārciņām pulvera). 1871. gadā caur miertiesas vidutāju apgrozījās 452 rubļi, gada beigās palika 266 rubļi, kurus līdz izlietošanai nodeva kasē glabāšanai. Kā redzam, ap to laiku jau izveidojās birokrātiska sistēma, ar daudzām specializētām iestādēm.

LATVIJAS NEATKARĪBAS GADOS

1935. gadā Ciblas pagastā bija 10 bijušo muižu centri⁶⁵: Eversmuiža, Franopole, Istalsna, Ozupine, Kurjanova, Zabolotje, Felicianova, Mariampole, Rozanova un Lucmuiža. Pagastā bija 1372 saimniecības ar 6740 iedzīvotājiem, no kuriem 91% bija latvieši. Saimniecībās bija 7352 ha aramzemes, 3266 ha pļavu, 2365 ha ganību, 3918 ha mežu, 5001 ha purvu. »Latviešu konversācijas vārdnīcā« dots muižu sadalījums saimniecībās⁶⁶.

Muiža	Vienības	Ha kopā	Ha vienībā
Eversmuiža	66	589	9
Zabolotje(Aizpūre)	53	1311	25
Kurjanova	35	522	15
Felicianova	34	625	18
Istalsna	33	560	17
Ozupine (Azupina)	29	381	13
Kubulova	20	365	18
Franopole	33	290	9
Lucmuiža	51	48	30

Sākot ar 1858. gada »dvēseļu« revīziju un ar 1861. gada zemnieku brīvīšanu, arhīvā saglabāts vairāk dokumentu par muižas laikiem, tāpēc turpmāk katra muiža apskatīta sīkāk.

LUCMUIŽA, ROZANOVAS UN FRANOPOLES MUIŽA

Zemes gabals pie Ludzas ezera – »tā sauktā Lucmuiža« – pirmoreiz minēts 1768. gadā un bijis Rozas Karņickas valdījumā⁶⁷. Pirms tam šis zemes gabals piederējis pie Istras muižas (tagad Lucmuiža un Franopole).

1784. gadā⁶⁸ Lucmuiža kopā ar Rozanovu (Roza Novu) piederēja Franciskam Karņickim Juzefa d. Zemes platība bija 3779,6 desetīnas (d.), t. sk.: piemājas zeme – 87,4 d.; tūrumi – 2518,8 d.; pļavas – 344,1 d.; sausie meži – 262,2 d.; purvainie meži – 450,2 d.; nederīga zeme – 116,9 desetīnas. Muižai jau bija divas kungu mājas: Lucmuižā un Rozanovā. Abas būvētas no koka, ar mūra pamatiem. Pie abām »irregulāri« augļu dārzi. Muižai piederēja 22 sādžas ar 94 saimniekiem, 949 iedzīvotājiem, t. sk. 485 vīrieši, 464 sievietes. (4.tabula.)

Jāatzīmē, ka 1784. gadā Vesperu (arī Pikstuļu, Muizinīķu un Vyrpu) sādža atradusies pie Istras ezera (vēlāk tādas sādžas nav) un 1792. gadā minēta arī Francim Karņickim piederošā Vesperovas muiža (kopā ar Rozanovu un Lucmuižu).

Iespējams, ka 1792. gadā Vesperovas (Vesperu) sādžas vietā jau bija uzcelta jaunā kungu mūra māja, un 1804. gadā jau ar jaunu nosaukumu – Franopole. Franopole pirmoreiz pieminēta 1804. gadā, kad noslēgts līgums par baznīcas būvi Franopoles muižā, kā arī 1809. gadā šo muižu minējis arheologs A. Brants⁷¹. Tomēr ir vēl viena mīkla. Aleksandram Karņickim Juzefa dēlam piederošās Rozanovas muižas plānā (gads nav zināms)⁷² iezīmēta robeža ar muižu Jermovka (?), kura piederēja Francim Karņickim Juzefa dēlam un atradās plāna pretējā pusē no robežas ar Lucmuižu (kura piederēja muižniecei Marijai Karņickai Aleksandra meitai). 45

LUCMUIŽAS IEDZĪVOTĀJI 1784. GADĀ⁶⁹

Sādža	Vecais nosauk.	Saimes	Vīrieši	Sievietes
Bērzinieki	Berzjniki	4	19	20
Bleivi	Bleiviži	4	25	19
Černomordi	Cernamordy	4	24	18
Tūroma Hocki	Hotki Polnyja	4	25	23
Meža Hocki	Hotki Lesnyja	4	20	18
Kitkova	Kitkovskaja	3	17	9
Kļavi	Kļjovi	4	23	19
Kaļvi	Kovali	4	21	18
Krieviņi	Kryvina	4	17	18
Muizinieki	Muizeniki	4	18	16
Pikstuļi	Pistuji	3	9	12
Purini	Putyni	9	49	59
Romaldova	Romani	2	14	11
Šelupinki	Šalupinka	3	12	12
Špegi	Spegi	6	31	31
L. Trukšāni	Trukšany	5	20	20
Ustji	Ustja	2	13	9
Voiti	Vojty	3	21	26
Virpi	Vyrva	3	16	16
Zjuzi	Zjuzi	4	20	26
Zuži	Zui	4	19	19
Zitiški	Zitiški	1	7	8
K o p ā		94	485	464

Piezīme. Citā dokumentā ⁷⁰ ir vēl četras sādžas: Čerpaki, Ponzija, Multzana, Vseseri (Veseri).

Rozanovas muiža pirmoreiz minēta 1767. gadā, kad bijusī Istras muiža, kuru Karņicki valdīja ar hipotēku parāda tiesībām, galīgi pārgāja Juzefa atraitnes Rozas Karņickas īpašumā. Rozanovas muižas vārds, šķiet, būs cēlies no Rozas vārda un *nova* (jaunā). Drīz pēc 1784. gada Rozanovas muiža pāriet Rozas dēla Aleksandra īpašumā, Lucmuiža – Marijas Karņickas īpašumā un Franopole – Rozas dēla Franciska īpašumā.

1862. gadā muižas statūtos⁷¹ Lucmuiža jau bija maza muižiņa, tikai divas sādžas: 1) Tūroma Hocki ar 2 saimniekiem, 54 desetīnas zemes; 2) Bērzinīki ar 4 saimniekiem, 79 desetīnām zemes. Muižā tikai 44 zemnieki un 4 kalpotāji. Muižas īpašniecē bija Marija Karņicka.

1897. gada Viskrievijas tautas skaitīšanas reģistros minēta Franopoles muiža ar 19 sādžām, tai skaitā viena viensēta, iedzīvotāji:

490 vīrieši, 518 sievietes. Zemnieku skaits atšķirīgs: 518 vīrieši, 505 sievietes (ieskaitot nomniekus).

5. tabula

FRANOPOLES MUIŽAS IEDZĪVOTĀJI 1897. GADĀ

Nr. p. k.	Sādža	Vīrieši	Sievietes
1.	Tīruma Hocki	18	21
2.	Kovaļki	45	49
3.	Černomordi	18	14
4.	Severki	28	29
5.	Muizinīki	29	24
6.	Pikstuļi	33	22
7.	Berezniki	39	32
8.	Virpi	21	32
9.	Žitniki	16	12
10.	Kļovi	23	24
11.	Mazie Trukšāni	22	22
12.	Bleiviši	22	19
13.	Kitkovska	21	26
14.	Pņovka	3	3
15.	Zjuzi	24	40
16.	Krieviņi	29	32
17.	Voiti-Dučī	28	30
18.	Meža Hocki	32	45
19.	Špegi	39	42
	K o p ā	490	518

1899. gadā no Franopoles muižas atdalīts Trukšānu folverks ar 67 desetīnām zemes, kuru nopirka Pleskavas guberņas zemnieki Fedors un Antons Loginovi par 810 rubļiem. 1924. gada Zemesgrāmatas izrakstā⁷⁴ teikts, ka arī no Rozanovas muižas atsavināti un pievienoti valsts zemes fonda Franopoles muižas zemei 1550 ha zemes, kuru sadalīs viensētās. Lucmuiža arī pārdota – Ratniekam – un 1924. gadā saukta par folverku. Agrārās reformas laikā atsavināti un pievienoti Valsts zemes fondam 123 ha zemes, īpašniekam atstāti 11 ha.

Rozanovā Karņicki noturējās visilgāk. 1909. gada dalīšanas līgumā⁷⁵ Rozanovas muižu sadala starp Aleksandra Karņicka atraitni Valēriju, kura saņem Miltukalna folverku (Myltukolns) ar 133,34 desetīnām zemes, meitu Valēriju Ginču, kura saņem folverku »Vybornij Orehovka«

ar 83,63 desetīnām, dēlu Staņislavu Zigmundu, otru dēlu Vjačeslavu (Vaclavu, Vladislavu, Vislavu), kuram palika Rozanova un tikai 711,76 desetīnas zemes. Valērija (Aleksandra atraitne) mirusi 1914. gadā, Vaclavs (Aleksandra dēls) miris 1923. gadā. Abu mantinieki 1927. gadā bija Vaclava bērni: dēls Bruno (dzīvoja Rozanovā) un meita Sofija Dimša (dzīvoja Polijā). Bet jau 1930. gadā arī Bruno dzīvoja Polijā. Latvijā palikuši tikai divi Karņicku pēcnācēji.

Karņicku laikmets Ludzas apriņķī beidzies. Par to atgādina vienīgi Karņicku kapenes, statuja un astoņstūra kapliča Ludzā – baznīcas kalnā.

EVERSMUIŽA

Eversmuiža (pēc 1925. gada – Cibla) atrodas pie Ludzas upes – vietā, kur beidzas kritums no Latgales augstienes un upe ieplūst purvainajā pierobežas zemienē.

Pirmās rakstītās ziņas ir no 1599. gada Inflantu revīzijas, kurā minēts vācietis Evruss Martins un viņam no karaļa piešķirtais zemes īpašums. To netieši apliecina arī paaudžu atmiņas, ka pirmais īpašnieks bijis Everss, kuram nebija mantinieku. Toreiz gan šo muižu vēl nesauca par Eversmuižu. Pirmoreiz Eversmuižas vārds parādās 1739. gada ierakstā Karņicku ģimenes arhīvā⁷⁶ par to, ka Polijas karalis Augusts III apliecina Ignacija un Jana Karņicku lēņa (nomas) tiesības uz »Ewermuyze y Zablocie«, un 1741. gada ieraksts, ka Ignacijs Karņickis nav zinājis par 1590. gada oriģinālajām lēņa tiesībām, kuras saņēmis kazaku rotmistrs Kaspers Karņickis. Kasperam bija piešķirtas divas muižas: Bricovščizna un Runtorta. Bricovščiznā ietilpa arī Eversmuiža, kura, iespējams, paturēja Evrusa vārdu, bet mainītas teritorijas robežas. Eversmuižai 1784. gadā ir neliela zemes platība un zemnieku skaits. Varēja būt, ka viena muiža (Eversmuiža) bija Ludzas (Lužas) upes vienā pusē un otrā muiža (Zabolotje) – otrā pusē. Tādā gadījumā abu muižu iedzīvotāju skaits un tīrumu platības apmēram vienādas.

1784. gada zemes mērīšanas aprakstā Andreja Ignatija d. Karņicka īpašumā reģistrētas divas privātas muižas: Eversmuiža (Jevers muiža) un Zabolotje. Eversmuiža atradās Ludzas (Lužas) upes kreisajā krastā – pēc vecā tecējuma – ar 10 sādžām: Tumova, Morozovka, Trukšāni, Sprudina, Abramīši, Pridvornaja, Vonogusola, Britiki, Bondari, Kreņeva. Visas pārējās 30 sādžas – »Lužas upes vecā tecējuma« labajā krastā, arī Zeltiņi, Kozlovski, Gribnīki, Balalaiki u. c. piederēja

Zabolotjes muižai. Ludzas (Lužas) upe mainījusi gultni (tecējumu) pirms 1784. gada.

Muižas nosaukums rakstīts dažādi: poliski – Ewersmuyza, krieviski – gan Evers muža (1784. gadā)⁷⁷, gan Evers miza (1862. gadā)⁷⁸.

1784. gada ģenerālās mērīšanas aprakstā Eversmuiža (Evers muža) minēta kā ciems («selo»). Ludzas apriņķī ciemu nebija daudz (8), vairums muižu saucās ciemati, arī Zabolotje – ciemats. Vitebskas guberņas dokumentos lietots vārds «Evers-mizi». Miza, pēc Ožegova vārdnīcas, ir sēta, viensēta, muiža Baltijas guberņās. Poļu valodā ir vārds *mujza*, no kura, šķiet, cēlies arī latviskais «muiža» un reģistrēts jau 1858. gada «dvēseļu» revīzijā⁷⁹, kaut arī Vitebskas guberņas laikos viss tika rusificēts. Tikai dažos dokumentos vēl piemin miestu Eversmiža, biežāk raksta – Eversmuiža, Eversmuižas pagasts (līdzīgi arī Lucmuiža (Luc miza), Zaļmuiža (Zaļmuza).

1784. gadā Eversmuižas īpašnieks bija Andrejs Ignatija d. Karņickis. Karņicku dzimta Eversmuižā valdījusi arī pirms tam, kad Ludzā (Lūcinā) ieradies kazaku rotmistrs Kaspers Karņickis un ieguvis lēņu tiesības uz zemi. Karņicku dzimta valdīja Eversmuižā apmēram 200 gadus un 1828. gadā to pārdeva (dāvināja) Rozenšildam-Paulinam, kurš 1846. gadā⁸⁰ jau valdīja Eversmuižā. Arī 1858. gada «dvēseļu» revīzijā muiža minēta Rozenšildu-Paulinu dzimtas īpašumā, kurai piederēja arī Zaļmuiža (Nautrēni). Ir zināms, ka Zaļmuižu pēc 1800. gada no barona Fedora fon Korfa ieguva barons Johans Rozenšilds-Paulins un 1834. gadā to mantoja dēls Nikolajs. Eversmuižas statūtos 1862. gadā minēts īpašnieks Nikolajs Nikolaja d. Rozenšilds-Paulins (iespējams, Zaļmuižas īpašnieka dēls). Pēdējais Eversmuižas īpašnieks Nikolajs Jevgeņija d. Rozenšilds-Paulins 1892. gadā Eversmuižu pārdeva Elenai fon Mevesai (dzim. Guļkeviča), kas bija 20. armijas korpusa komandiera ģenerālmajora Riharda fon Mevesa (1840–1901) sieva. Viņu ģimenē bija divi dēli un divas meitas. Muižas vērtība bija 73500 rubļu. Pēc vīra nāves (1901) muiža 1910. gadā pāriet Helēnas Nikolaja m. Krudeneres-Strūves īpašumā. Pēc Pirmā pasaules kara Eversmuiža pārgāja valsts īpašumā.

1784. gadā Eversmuižai piederēja 10 sādžas ar 37 saimniekiem: 188 vīriešiem un 184 sievietēm. Zemes platība – 2132 desetīnas 501 kv. ass, tai skaitā: 29 desetīnas apbūvei, 610 – aramzeme, 251 – pļavas, 1207 desetīnas – malkas meži, 37 desetīnas – nederīga zeme.

E. Dunsdorfs⁸¹ min šādas sādžas:

EVERSMUIŽAS IEDZĪVOTĀJI 1784. GADĀ

Sādža	Sētas	Vīrieši	Sievietes	Piezīmes
Abramīši	8	36	35	Baloži
Bondari	3	11	12	
Britiki	2	15	19	
Kreņeva	5	29	39	
Morozovka	5	13	11	
Trukšāni	5	32	22	L.Trukšāni
Tumova (Kuptjiki)	2	9	10	

1784. gadā Eversmuižā bija koka baznīca, celta apustulim Andrejam par godu, divstāvu mūra ēka, vienīgā mūra kungu māja, visās citās apriņķa muižās tās bija no koka. Apkārt kungu mājai – augļu dārzs. Uz upes bija aizsprosta dīķis un dzirnavas ar vienu akmeni, kas gadā deva 80 rubļu ienākumu. Vēl vienas ūdens dzirnavas uz Ludzas upes bija pretī Morozovkai, bet, šķiet, labajā krastā, kas piederēja Ozupines muižai. Šīs dzirnavas bija ar diviem akmeņiem un gadā deva 100 rubļu lielu ienākumu. (1784. gadā Felicianovas muižas un dzirnavu vēl nebija.)

Eversmuižas teritorijā neliels siena pļavu gabals – 10 desetīnas – »Lužas upes vecā tecējuma« kreisajā pusē piederēja Kurjanovas muižas īpašniekam Ignatijam Sokolovskim. Vēl atsevišķi izdalīta baznīcas zeme divās vietās. Sādžu vairums atradās »na suhodoļ pri kolodezjah«, t. i., pie akām.

Eversmuižas zemes platība 1910. gadā, pēc Valsts palātas datiem, bija 2218,861 desetīna⁸². Muižas lietošanā – apmēram 180 desetīnas aramzemes, 100 desetīnas siena pļavu, 900 desetīnu mežu. Zemnieku sādžu lietošanā – ap 1214 desetīnām zemes (1862). Muižai bija folverks Bondarovka ar 75 desetīnām zemes, t. sk. aramzeme – 21. Vēl bija Djatlovkas (Detlovkas) kroga zeme – 25 desetīnas, saukta arī par »zas-tenku Djatlovka«.

1862. gadā muižai piederēja 13 sādžas ar 54 saimniecībām un 795 iedzīvotājiem (1858. gadā), t. sk. 403 vīrieši un 392 sievietes. Bet jau 1897. gadā bija 159 saimnieki, 949 iedzīvotāji, t. sk. 452 vīrieši un 497 sievietes.

Muižas celtnes 1862. gadā minētas šādas: divstāvu mūra pils, baznīca, krogs, nolaista vīna darītava un mūra ūdensdzirnavas ar vadmalas veltuvi (»suknovaļņa«) pie Zeltiņu sādžas.

Nelielu ieskatu Eversmuižas īpašnieku naudas lietās dod ieraksti Ludzas apriņķa Zemesgrāmatā, kur reģistrēti apgrūtinājumi⁸³. 1907.

gadā bankas aizliegums uz 2212,70 desetīnām zemes par kredītu 47700 rubļu uz 55 gadiem un 6 mēnešiem ar 3,5% un 7500 rubļu ar 4% gadā. Īpašums iekļāts arī par aizņēmumu no manufaktūras īpašnieka Derbeņeva par 139600 rubļiem ar 8% gadā, sākot no 1913. gada. 1913. gadā tiesas aizliegums par vairāku vekseļu nemaksāšanu (2000 rub., 8000 rub. u. c.). 1915. gada augustā vēl (bija sācies Pirmais pasaules karš) saņemts kredīts pēc vekseļa no Krievu-vācu komercbankas – 600000 rubļu. Laikam bija liela inflācija, jo 1892. gadā muižas pirkšanas vērtība bija 73500 rubļu. Uz šo īpašumu gulošās ķīlu tiesības-hipotēkas atceltas, kad pēc 1923. gada 31. marta likuma par nekustamo īpašumu koroborēšanu īpašuma tiesības pāriet valsts Zemkopības ministrijai.

1897. gada tautas skaitīšanas laikā Eversmuižā dzīvoja stārasta Fedora Ivanova (varbūt arī Teodora, jo tajos rusifikācijas gados dokumentos visi latviskie vārdi bija pārveidoti krievu variantā) ģimene – 4 cilvēki, visi katoļi. Vēl bija rakstveža ģimene – 9 cilvēki (pareizticīgie no Sebežas) un tautskolotāja ģimene – 8 cilvēki. Minēta draudzes nabagmāja («bogodeļņa») ar trim iemītniekiem virs 80 gadu vecuma. Par muižniekiem un kalpotājiem ziņu nav. 1905. gadā tautskolas jaunā nama celtniecībai muižnieki dāvinājuši vienu desetīnu zemes 300 rubļu vērtībā.

7. tabula

EVERSMUIŽAS SĀDŽU ZEMES PLATĪBAS 1862. GADĀ
(desetīnas)

Sādža	Sētu skaits	Dārzu zeme	Tīrumi, plavas	Kopā	»Učastks« uz 1 saimi
1. Dekteri	9	6,75	106,86	173,61	18,54
2. Trukšāni	7	5,25	141,75	147,00	20,25
3. Morozovka	3	2,25	61,05	63,30	20,35
4. Tumova	2	1,50	47,12	48,62	23,56
5. Zeltiņi	7	5,25	140,42	145,62	20,06
6. Gribņiki	2	1,50	42,80	44,30	21,40
7. Britikini	2	1,50	49,98	51,48	24,49
8. Kozlova	3	2,25	64,74	66,99	21,58
9. Balalaiki	4	3,00	87,00	90,00	21,75
10. Hmeļnicki	4	3,00	98,40	101,40	24,60
11. Vacī Dvori	2	1,50	45,32	46,82	22,66
12. Čivžuļi	6	4,50	142,60	8147,18	23,78s
13. Seimaņi	3	2,25	85,83	88,08	28,61
K o p ā	5	440,50	1173,95	1214,45	21,74

Piezīme: katrai saimei bija arī piemājas dārzu zeme – 0,75 desetīnas.

1858. GADA »DVĒSEĻU« REVĪZIJA EVERSMTUIŽAS TERITORIJĀ⁸⁵

Sādža	Saimes	Iedzīvotāji	Tai skaitā	
			vīrieši	sievietes
1. Dekteri	9	128	66	62
2. Trukšāni	7	94	5	52
3. Morozovka	3	38	20	18
4. Tumova	2	33	15	18
5. Zeltiņi	6	106	57	49
6. Gribnīki	2	30	14	16
7. Britiki	3	62	01	16
8. Kozlova	3	53	28	25
9. Balalaiki	5	55	25	30
10. Hmeļnicki	5	68	34	34
11. Vacī Dvori	2	26	14	12
12. Čivžuļi	5	74	38	36
13. Seimaņi	3	51	27	24
K o p ā	55	795	403	392

Piezīme: 1858. gadā no Eversmuižas vēl nebija atdalīta Zabolotjes muiža, tomēr šeit sadalījums ir nepieciešams, lai turpmāk dalījums atbilstu muižu teritorijām.

KLAUŠAS EVERSMTUIŽĀ 1862. GADĀ⁸⁶

Sādža	Saimes	»Učastks«	Klaušu dienas	Obroks rubļos
1. Dekteri	9	19,29	207,2	55,94
2. Trukšāni	7	21,00	225,7	60,90
3. Morozovka	3	21,10	226,7	61,19
4. Tumova	2	24,31	261,2	70,49
5. Zeltiņi	7	20,81	223,5	60,34
6. Gribnīki	2	22,15	238,0	64,23
7. Britiki	2	25,74	276,5	74,64
8. Kozlova	3	22,33	240,0	64,75
9. Balalaiki	4	22,50	242,2	654,25
10. Hmeļnicki	4	25,35	272,5	73,51
11. Vacī Dvori	2	23,41	251,5	67,88
12. Čivžuļi	6	24,53	263,5	71,13
13. Seimaņi	3	29,36	315,5	85,14
K o p ā	54		315,5	85,14
Uz 1 desetīnu			10,75	2,90

Piezīme. Klaušu dienas bija jānostrādā gan vīriešiem, gan sievietēm.

10. tabula
EVERSMUIŽAS IEDZĪVOTĀJI 1897. GADĀ⁸⁷

Sādža	Saimes	Iedzīvotāji		Zemnieki	
		vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
1. Dekteri	27	68	64		
2. Trukšāni	19	60	67	72	76
3. Morozovka	9	21	21	28	26
4. Tumova	5	12	20	15	20
5. Zeltiņi	17	53	63	60	63
6. Gribnīki	4	12	18	19	19
7. Britiki	9	22	38	22	39
8. Kozlova	10	31	34	32	34
9. Balalaiki	11	34	25	42	26
10. Hmeļnicki	14	27	33	36	38
11. Vacī Dvori	7	21	21	23	21
12. Čivžuļi	17	54	52	55	54
13. Seimaņi	10	37	34	45	41
K o p ā	159	452	497	53	5532

11. tabula
EVERSMUIŽAS SĀDŽU ZEMES PLATĪBAS UZ 1 IEDZĪVOTĀJU

Sādža	Zeme 1862. g.	Iedzīv.		1897. g.	Platība uz 1 iedz. 1858. g.	1897. g.
		1858. g.				
1. Dekteri	173,61	128	132		1,35	1,32
2. Trukšāni	147,00	97	127		1,52	1,16
3. Morozovka	63,30	38	49		1,66	1,29
4. Tumova	48,62	33	32		1,47	1,52
5. Zeltiņi	145,67	106	116		1,37	1,26
6. Gribnīki	44,30	30	30		1,48	1,48
7. Britiki	51,48	36	60		1,43	0,86
8. Kozlova	66,99	53	65		1,26	1,03
9. Balalaiki	90,00	55	59		1,64	1,53
10. Hmeļnicki	101,40	68	60		1,49	1,69
11. Vacī Dvori	46,82	26	42		1,80	1,11
12. Čivžuļi	147,18	74	106		1,99	1,39
13. Seimaņi	88,08	51	71		1,73	1,24
K o p ā	1214,40	795	949		1,53	1,28

Vēl jāatzīmē Lukašovkas meža novada daļa 94555 ha platībā, kura piederēja valstij un nebija ierakstīta Zemesgrāmatā⁸⁸. Šis meža gabals atrodas uz Z no Ciblas, Ludzas upes kreisajā krastā, un turpinās arī Mērdzenes (Mikalovas) pagasta daļā.

Parādu summas pārgāja Latvijas valstij, un 1923. gadā, sakarā ar likumu par nekustamo īpašumu koroborēšanu, īpašuma tiesības uz muižu nekustamo īpašumu pāriet valsts Zemkopības ministrijai. Muižas bijušajiem īpašniekiem palika neliela neatsavināmā zemes platība. Atsavinātā zeme tika ieskaitīta Valsts zemes fondā un sadalīta viensētās.

ZABOLOTJES MUIŽA

Zabolotjes muiža, no Eversmuižas (Ciblas) skatoties, atrodas aiz liela purva. Visapkārt bija purvi un meži. Visi ceļi gāja apkārt purvam. Ludzas–Opočkas lielceļš no Eversmuižas uz Djatlovku, Hmeļnickiem, Kušneriem, kur pie kroga sadalījās: pa labi uz Slobodinciem un Opočku, taisni – uz Zabolotjes muižu un Linejas folverku. Gadsimtu gaitā Zabolotjes muižas teritorija un juridiskais statuss ir mainījies. Tāpēc jārunā par diviem muižas periodiem, starplaikā Zabolotje bija folverks (pusmuiža). Pirmais – muižnieku Karņicku laikā (līdz 1828. gadam), tad muiža pārdota (dāvināta) un pievienota Eversmuižai kā folverks; otrais periods – Rozenšildu-Paulinu laiks (līdz 1911. gadam), kad Zabolotji 1862. gadā atkal izdalīja no Eversmuižas un nodeva dēla Konstantina valdījumā.

Zabolotjes muiža pirmoreiz minēta poļu muižnieku Karņicku ģimenes papīros 1739. gadā kā »Zablocie« jeb »alias Stytowzczyzna«. Otrais vārds ir senāks un poliskots, cēlies no 1599. gada Infantu revīzijā minētā Stilangas zemes īpašuma (Stylangowski), kuru toreiz valdīja Jans Stankevičs un kurš atradās uz »pašas krievu robežas«. Tā kā Stankevičam nebija karaļa privilēģijas uz šo īpašumu un vēl bija vairāki kari, iespējams, ka šī zeme nonāca Karņicku valdījumā un tika pievienota tā sauktajai Bricovščiznai. Vēlākos laikos, sadaloties Bricovščiznu dzimtas zariem, izdomāti jauni nosaukumi, arī *Zablocie* (Zabolotje).

1784. gadā muižu ģenerālās mērīšanas aprakstos Zabolotjes muižas teritorijā ietilpa zemes un sādžas Ludzas (Lužas) upes labajā krastā, pēc vecās gultnes, kaut arī upe jau tecēja pa jauno (tagadējo) gultni. Aprakstītas tikai muižas ārējās robežas un

uzskaitītas 28 sādžas tās teritorijā (nosaukumi kā oriģinālā): Zeltiņi, Gribniki, Kozlovska, Kušnerova Īsā, Kušnerova Garā, Balalaiki, Jaskineva, Bārtuļi, Kovaļeva, Petručonka, Hmeļnicka, Stari Dvori, Sivļi (?), Čeverova, Čivžuļi, Dolgošei, Ruduši, Berezovka, Linei, Spirki, Sergušonka (Bortniki), Kosovka, Rečņajeva, Vjaremi, Potaša (Garšani), Klešniki, Pupori, Kozolami (Kozusola).

Daudz vairāk dokumentu ir par Rozenšildu-Paulinu valdīšanas laiku. 1858. gada »dvēseļu« revīzijā Zabolotjes muiža vēl nav izdalīta no Eversmuižas. Bet 1862. gadā jau uzrakstīti atsevišķi Zabolotjes muižas statūti, vērā ņemot 1858. gada »dvēseļu« revīziju un 1860. gada sādžu zemju uzmērījumus. Statūti⁸⁹ ir pirmais plašākais dokuments par muižas uzbūvi: sādžas, to iedalījums zemes lietotāju biedrībās, saimnieki, zemes platības sādžai un saimei, sādžu zemes robežu apraksts, liču pļavu atrašanās vietas, klaušas par zemes lietošanu, kopējo ganību lietošana, ganīšana muižas mežos, malkas piešķiršana, kalpu saraksts.

Ludzas apriņķa Zemesgrāmata 90 liecina, ka no Eversmuižas izdalīti Zabolotjes un Linejas folverki. Par izdalīto zemes platību ziņas dažādas. Pēc Eversmuižas mērīšanas dokumentiem (1887. gadā) zemes piestiprināšanas akti nav norādīti, bet Vitebskas rīcības komitejas lietās minēts, ka Zabolotjes muižai no 1872. gada skaitās 5455 desetīnas zemes. Linejas folverks atsevišķi nav minēts. Vēlāk daļu zemes pārdeva. 1878. gadā pārdotas 200 desetīnas zemes valsts padomniekam (podporučikam) Nikolajam Engelgerdtam Ivana d., 1890. gadā – 1055 kvadrātasis – Konstantinam Losam Ādama d. (Berezovka) par 40 rubļiem. 1912. gadā – vēl gandrīz 3 desetīnas Berezovkas sādžas zemniekiem Konstantinam, Gervozam un Jēkabam, visi Ādama Losa dēli, par 200 rubļiem. 1915. gadā vēlreiz visi trīs pirkuši 1 desetīnu 407 kv. asis lielu zemes gabalu ar nosaukumu »Lipovec« par 100 rubļiem. Pēdējā pirkuma dokumenti glabājas zemes reformas lietā⁹¹. 1903. gadā muižai piederēja 5254 desetīnas 1344 kv. asis zemes, 1911. gada 7. maijā šo zemes platību no Konstantina Rozenšilda-Paulina mantiniekiem (Konstantina, Natālijas un Jeļenas) nopērk padomnieks Pāvels Semjonovs Nikolaja d. par 127 100 rubļiem. Darījums noformēts Viļņas notariātā.

Rozenšilds-Paulins iepriekšējos gados bija ņēmis lielus kredītus. Zemes grāmatā reģistrēti daudzi apgrūtinājumi, ieķīlājot muižu. 1901. gadā Vitebskas tiesa uzliek aizliegumu 5380 rubļu par labu kupcim Rubinam, 1902. gadā jau 22275 rubļi par labu sīkpilsonim

(»meščaņinu«) Jēkabsonam un 1903. gadā – vēl par 19000 rubļiem. Parāds atmaksāts 1906. gadā. 1903. gadā muiža iekļāta Maskavas Zemesbankā par saņemto kredītu 61700 rubļiem. Jau 1905. gada decembrī jauna ķīla (garantija) Muižnieku zemes bankai par 111700 rubļu kredītu ar 5% gadā. Vēl 1905. gadā Konstantinam Rozenšildam-Paulinam Vitebskas valsts palāta uzlika mantojuma nodokli – 915 rubļi, ar 5% kavējuma naudu gadā (1907. gadā tas samaksāts). Vēl 1905. gadā reģistrēti divi nelieli parādi – 3032 un 5685 rubļi. Iespējams, ka visi parādi atmaksāti 1911. gadā, pārdodot muižu. Pārejošie parādi nav konstatēti.

Agrārās reformas laikā, saskaņā ar 1923. gada 31. marta likumu par nekustamo īpašumu koroborēšanu un agrāk pieņemto agrārās reformas likumu, īpašuma tiesības uz muižu nekustamo īpašumu ir nodotas valstij. Uz šo īpašumu gulošie aizliegumi un ķīlu tiesības ir atceltas.

Ludzas apriņķa Zemesgrāmatā minēti ierobežojumi muižas īpašumam: 1887. gadā zemniekiem atļauts bez atlīdzības ganīt lopus muižas mežos, kuri pieguļ zemnieku lietotajai zemei, kuru viņi lietoja līdz 1853. gadam.

Pēc dzimtbūšanas atcelšanas, 1865. gadā, sākās zemnieku lietošanā nodotās zemes izpirkšana dzimtu īpašumā⁹². Vispirms izveidoja divas zemnieku biedrības: Zabolotjes – apvienojot 8 sādžas, un Linejas – ar 10 sādžām. Katrā sādžā zeme bija koplietošanā un pēc izpirkšanas pārgāja kopīpašumā. Lielākajās sādžās, piemēram, Jaskos 8 saimes sadalīja divās grupās, pārējās sādžas bija mazākas. Zabolotjes muižā zemniekiem lietošanā bija 1264 desetīnas zemes, izpirkšanas sarakstos tikai 478 desetīnas 1200 kv. asis aramzemes (»udobnoj zemli«), un tās kapitāla vērtība aprēķināta – 10852 rubļi, izpirkuma summa – 651,12 rubļi (6% no vērtības). Sākumā izpirkšanai paredzēja 38% zemnieku lietošanā esošās platības.

Zemes izpirkuma maksa nebija vienāda: 0,98–1,50 (vidēji 1,36) rubļi par desetīnu. (12. tabula.)

Šajā sarakstā minētā Kosovka (vēlāk mežsargmāja) nekļuva par sādžu, bet Puporu sādžas iedzīvotāji 1857. gadā tika pārcelti uz Kozusolu. (Sādžu nosaukumi šajā tabulā kā oriģinālā.) (13. tabula.)

Par zemes lietošanu zemniekiem bija jāmaksā obroks 2,70 rubļi vai jāatstrādā Zabolotjes muižā 10 vīriešu un 10 sieviešu darba dienas gadā par vienu desetīnu. Klaušu lielums aprēķināts šādi: Zabolotjes un Linejas biedrību zemniekiem lietošanā 1264,37 desetīnas zemes jeb četrdesmit

12. tabula
 ZABOLOTJES MUIŽAS »DVĒSEĻU« REVĪZIJA
 (pēc 1858. gada Eversmuižas revīzijas datiem)⁹³

Sādža	Saimes	Iedzīvotāji	Vīrieši	Sievietes
Īsie Kušneri	4	64	31	33
Garie Kušneri	4	53	30	23
Čeveri	4	60	30	30
Dolgošeji	2	33	14	19
Kaļvi	2	32	17	15
Petrucāni	4	58	32	26
Bārtuli	7	107	52	55
Jaski	7	106	55	51
Ruduši	2	27	11	16
Kreņevi	3	39	20	19
Berezovka	1	9	6	3
Spirki	4	51	23	28
Bortniki	1	21	9	12
Kosovka	2	18	7	11
Rečņi	1	11	6	5
Verumi	2	28	10	18
Garšani	1	25	13	12
Klešņiki	1	29	16	13
Kozusola	2	31	14	17
Pupori	-	-	-	-
Kopā	54	802	396	406
Eversmuižā	-	1530*	733	707

*Nesakrīt ar sādžās dzīvojošo skaitu.

Piezīme. Zaboloļje vēl nebija izdalīta no Eversmuižas.

desetīnu 31,5 iecirkņi. Pēc »dvēseļu« reģistra (1858. gadā) muižā ir 396 vīrieši jeb 12–13 »dvēseles« uz vienu iecirkni, kas atbilst nolikuma 7. pakāpei, pēc kuras maksa par vienu desetīnu – vai nu obroks 2,70 rubļi, vai 20 darba dienas gadā. Obroks jāmaksā divos termiņos: līdz 15. novembrim un 23. aprīlim. Darba dienas jāatstrādā – 3/5 vasarā un 2/5 ziemā, puse vīriešu un puse sieviešu darbos. Vitebskas guberņai apstiprinātas izstrādes normas («уро́чное поло́жение») katram lauku un mežu darbu veidam, sadalot pa vīriešu, sieviešu un zirgu darbu veidiem, ziemas un vasaras darbiem.

Kaimiņmuižās – Eversmuižā un Kurjanovā – maksa par zemi bija nedaudz lielāka: obroks bija 2,90 rubļi vai 21,5 darba dienas par

ZABOLOTJES MUIŽAS SĀDŽU ZEMES PLATĪBAS 1862. GADĀ (desetīnas)⁹⁴

Sādža	Saimes	Zeme			»Učastki«	
		piemājas	tīrumi, plavas	kopā	piemājas	tīrumi, plavas
Zabolotjes zemnieku biedrība						
Īsie Kušneri	5	3,75	99,25	103,00	0,75	19,85
Garie Kušneri	4	3,00	73,68	76,68	0,75	18,42
Jaski (Jaskina)	8	6,00	158,70	164,72	0,75	19,84
Bārtuļi	7	5,25	157,50	62,75	0,75	22,50
Kaļvi (Kavaļi)	2	1,50	42,40	43,70	0,75	21,10
Petručenki	4	3,00	88,44	91,44	0,75	22,11
Čeverova (Čeveri)	4	3,00	90,76	93,76	0,75	22,69
Dolgošeji	2	1,50	51,72	53,22	0,75	25,86
Kopā	36			789,27		
Linejas zemnieku biedrība						
Kreņevi	4	3,00	69,96	72,96	0,75	17,49
Ruduši	2	1,50	53,76	55,26	0,75	26,88
Spirki	4	3,00	84,12	87,12	0,75	21,03
Bortnīki	1	0,75	26,94	27,69	0,75	26,94
Rečņi	1	0,75	26,62	27,37	0,75	26,62
Verumi (Varumi)	2	1,50	46,56	48,06	0,75	23,28
Garšani(Goršeni)	2	1,50	36,82	38,32	0,75	18,41
Kleņņiki (Klečņiki)	1	0,75	44,57	45,32	0,75	44,57
Kozusola (Kozosoli)	2	1,50	40,52	42,02	0,75	20,26
Berezovka	1	0,75	29,88	30,63	0,75	29,88
Kopā	20			474,75		
Pavisam muižā	56			1264,02		

Piezīme. Uz 56 saimniekiem reģistrēti 37 kalpi.

desetīnu. Pēc aprēķina metodikas, vērā ņemtas tikai vīriešu »dvēsciles«, bet kļaušu dienas līdzīgi sadalītas vīriešu un sieviešu darbos. Pārrēķinot kļaušu dienas gadā uz 1 iedzīvotāju (ieskaitot bērnus un vecos), kļaušu smagums bija ļoti nevienlīdzīgs: no 26 kļaušu dienām Bortnīku sādžai līdz 68 – Berezovkas sādžai (vidēji muižā 32,3 kļaušu dienas gadā). Vēl lielāka nevienlīdzība būtu, ja pārrēķinātu uz darbaspējīgiem iedzīvotājiem. Jāatzīmē arī otra likumsakarība: kur

mazāk iedzīvotāju un vairāk zemes, tur lielākas iespējas dzimtai iz-
augt un pabarot gan cilvēkus, gan lopus.

14. tabula

KLAUŠAS ZABOLOTJES MUIŽĀ 1862. GADĀ⁹⁵

(uz vienu saimnieku)

Sādža	Saimes	Zeme desetīnas	Klaušu dienas	Obroks rubļos	Iedzīvotāji	Klaušu dienas uz 1 cilv.
Zabolotjes biedrība						
Īsie Kušneri	5	20,00	412	55,62	64	32
Garie Kušneri	4	19,17	383	51,75	53	29
Jaski	8	20,59	411	55,50	106	31
Bārtuļi	7	23,25	465	62,77	107	30
Kaļvi	2	21,85	437	58,99	32	27
Petrucāni	4	22,86	457	61,72	58	32
Čeverova	4	23,44	468	63,28	60	31
Dolgošeji	2	26,61	532	71,84	33	32
Linejas biedrība						
Kreņevi	4	18,24	365	49,24	39	37
Ruduši	2	27,63	552	74,60	27	41
Spirki	4	21,78	435	58,80	51	34
Bortņiki	1	27,69	553	74,76	21	26
Rečņi	1	27,37	557	73,89	11	50
Verumi	2	24,03	480	64,88	28	34
Garšani	2	19,16	383	51,73	25	31
Klešņiki	1	45,32	906	122,36	29	31
Kozusola	2	21,00	142	56,72	31	27
Berezovka	1	30,63	612	82,70	9	68
K o p ā	56	8816	1191			32,3

Piezīme. Uz 1 desetīnu – 10 vīriešu un 10 sieviešu darbadienas vai 2,70 rubļu.

Aprēķins: $Jaski\ 411 \times 8 : 106 = 31$. Vidēji muižā: $1264\ deset. \times 20\ d.: 784\ cilv. = 32,3$ dienas uz 1 cilvēku.

Zemes grāmatā minēti ierobežojumi, kas pāriet uz jauno muižas īpašnieku reizē ar parādiem⁹⁶: no 1864. gada 23. maija visu šīs muižas sādžu zemniekiem atļauts bez atlīdzības ganīt savus lopus piegulošos muižnieku mežos, kopējās ganībās un atmatās, kur viņi ganīja agrāk, līdz 1853. gada 1. maijam (?).

Pēc Viskricvijas iedzīvotāju skaitīšanas (1897. gadā) materiāliem,

Zabolotjes muižā bijušas divas koka un trīs ķieģeļu ēkas ar koka jumtiem.

Muižnieka ģimene bija šāda: Konstantins Rozenšilds-Paulins Nikolaja d. – 60 gadus vecs; viņa sieva Natālija Konstantina m. – 56 gadus veca, dzimusi Kurskas guberņā; dēls Nikolajs – 32 gadus vecs; dēls Konstantins – 25 gadus vecs; meita Jeļena – 33 gadus veca; meita Marija – 31 gadu veca. Muižā reģistrēti 63 kalpotāji (42 vīrieši, 21 sieviete) un viņu ģimenes locekļi. Liela kalpotāju daļa ir no Sebežas apriņķa, piemēram, Tiško Uljana ģimene. No vietējiem kalpotājiem jāatzīmē: stārasts Augusts Kapustāns Pētera d. – 70 gadus vecs; stārasts Jāzeps Zaharāns (Zaharovs) – 74 gadus vecs.

1897. gadā minēts folverks »Lineja«, kurā bija viena akmens ēka ar kārniņu jumtu. Linejā dzīvoja stārasta Florijana Čerpakova Meikula d. ģimene – sieva un 4 bērni un gana Macpāna (no Sebežas) ģimene – sieva un 5 bērni.

15. tabula

ZABOLOTJES MUIŽAS SĀDŽAS 1897. GADĀ⁹⁷

Sādža	Saimes	Iedzīvotāji		Zemnieki	
		vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
1. Kušneri Īsie	9	25	35	24	35
2. Kušneri Garie	13	37	42	41	31
3. Daugušeji	5	14	19	14	19
4. Petrocāni	12	55	47	50	43
5. Kalvi	7	25	20	24	20
6. Bārtuļi	19	63	70	66	70
7. Jaski	17	64	60	64	60
8. Ruduši	6	20	17	20	17
9. Kreņevi	9	33	26	33	26
10. Berezovka	3	6	11	6	11
11. Spirki	12	33	25	33	25
12. Bortnīki	5	23	16	23	16
13. Rečņi	2	4	10	4	10
14. Verumi	5	18	14	18	14
15. Garšani	5	14	15	14	15
16. Klešņiki	5	21	14	22	14
17. Kozusola	6	21	14	22	14
18. Čeverova	17	53	53	55	55
K o p ā	157	529	508	534	495

1897. gadā Zabolotjes muižai piederēja 18 zemnieku sādžas ar 157 saimēm, kurās bija 1037 pastāvīgie iedzīvotāji, tai skaitā 529 vīrieši un 508 sievietes. Zemnieku skaits – 1029, tai skaitā 534 vīrieši un 495 sievietes. Šeit sezonas strādnieku (kalpu) dēļ zemnieku – vīriešu ir vairāk

nekā pastāvīgo iedzīvotāju – vīriešu. Muižai tuvākajās sādžās daudzi bija kalpotāji vai amatnieki. Īsajos Kušneros minēti 9 ebreji (Leiba u. c.), Garajos Kušneros – 3 ebreji, 2 krievi; kopā 20, kuri nav zemnieki. Jāpiezīmē, ka abu Kušneru galā pie ceļu krustojuma bija krogs.

Lielākās sādžas atradās tuvāk muižai: Jaski, Bārtuļi, Petrocāni; Čeverova gan tālāk. Bet tā saucamajā Ponizovē, kur labas zemes maz un purvainā, sādžas bija mazas. Vēl minētas daudzas sīkas apdzīvotas vietas.

SĪKĀS APDZĪVOTĀS VIETAS 1897. GADĀ ⁹⁸ 16. tabula

Apdzīvotā vieta	Iedzīvotāji		Pastāvīgi dzīvo	
	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
1. Ciemats »Kušneri«	11	9	7	9
2. Folverks »Lineja«	6	6	6	6
3. Folverks »Loča dierva«	4	3	4	3
4. Mežniecība »Kosovka«	2	1	2	1
5. Sēta »Loseva«	4	2	4	2
6. Sēta »Selezņi«	4	2	4	2
7. Sēta »Gribkovka«	2	3	2	3
8. Mežniecība »Zaiceva«	2	3	2	3
9. Bobovka	4	3	3	2
10. Sēta »Rusalka«	2	4	2	4
11. Ciemats (?) »Gluhari«	3	2	3	2
12. Sēta »Rusaki«	4	8	4	8
13. Mežniecība »Peski«	5	4	5	4
14. Māja »Voronovka«	5	2	5	2
K o p ā	58	52	53	51

Piezīme. Ciemats »Kušneri« atradās blakus Īsajiem un Garajiem Kušneriem. Nav saprotams, kāpēc tik līdzīgi nosaukumi.

Šajās apdzīvotajās vietās, kurām muižnieki devuši slāviskus nosaukumus, dzīvoja latvieši, ienācēji no citām guberņām. Bobovkas sētā dzīvoja rentnieks Reks ar ģimeni no Kurzemes guberņas Fridrihštates (Jaunjelgavas) apriņķa; Gluharos – rentnieka un mucinieka Tita ģimene no Vidzemes guberņas Valkas apriņķa; Rusakos – nomnieks no Kurzemes; Gribkovkā – mežsargs Jānis Reks ar ģimeni no Kurzemes; Selezņos – rentnieks no Kurzemes Jēkabštates (Jēkabpils) apriņķa; Kosovkas mežniecībā – mežsargs Donats Laizāns ar ģimeni; Peskos – mežsargs Jēkabs Zaharāns ar 8 ģimenes locekļiem.

Pēc dzimtbūšanas atceļšanas un zemes izpirkšanas strauji samazinās

vidējais saimes lielums: no 15,1 (1858. gadā) uz 6,6 (1897. gadā) cilvēkiem. Līdz ar to saimju skaits 40 gados ir trīskāršojies, kaut gan iedzīvotāju kopējais skaits audzis tikai par 30%. (17. un 18. tabula.)

17. tabula

ZABOLOTJES MUIŽAS ZEMNIEKU SAIMES 1858.–1897. GADĀ

Sādza	Saimes 1858.	Iedzīvotāji			Cilvēki saimē		Saimju skaita picaug.
		1897.	1858.	1897.	1858.	1897.	
1. Kušneri Īsie	4	9	64	60	16	6,6	2,2
2. Kušneri Garie	4	13	53	79	13,2	6,1	3,2
3. Jaski	7	17	106	124	5,1	7,3	2,4
4. Bārtuļi	7	19	107	133	15,3	7,0	2,7
5. Kaļvi	2	7	32	45	16	6,4	3,5
6. Petrocāni	4	12	58	102	14,5	8,5	3,0
7. Čeveri	4	17	60	106	15,0	6,2	4,2
8. Dolgošeji	2	5	33	33	16,5	6,6	2,5
9. Kreņevi	4	9	39	59	9,8	6,5	2,2
10. Ruduši	2	6	27	37	13,5	6,2	3,0
11. Spirki	4	12	51	58	12,8	4,8	3,0
12. Bortnīki	1	5	21	39	21	7,8	5
13. Rečņi	1	2	11	14	11	7,0	2,0
14. Verumi	2	5	28	32	14	6,4	2,5
15. Garšani	2	5	25	29	12,5	5,8	2,5
16. Klešņiki	1	5	29	35	29	7,0	5,0
17. Kozusola	2	6	31	35	15,5	5,8	3,0
18. Berezovka	1	3	9	17	9	5,7	3,0
K o p ā	52	157	784	1037	15,1	6,6	3,0

Zabolotjes muiža pastāvēja līdz 1918.–1919. gadam. Tad to pameta un izlaupīja. Jau pirms tam muižas galvenā ēka dzīvošanai vairs nederēja. Kundze ar mīlāko dzīvoja divstāvu ēkas, kura atradās pie ezera, otrajā stāvā. Pirmajā stāvā atradās spirta brūzis ar »deičmotoru«. Lopu kūtī turēja zosis. Ik rītu abi kungi gāja pastaigā apkārt ezeram uz muižnieku kapu kalniņu otrpus ezeram. Arī kapu pieminēklis nogāzts no augsta krasta un nogremdēts ezerā.

ZABOLO TJES MUIŽAS SĀDŽU ZEME UZ 1 IEDZĪVOTĀJU

Sādža	Zeme desetīnās	1858. g. iedzī- voļāji	uz 1 cilv	1897. g. iedzī- voļāji	uz 1 cilv.
Zabolotjes biedrība					
1. Kušneri Īsie	103,0	64	1,61	60	1,72
2. Kušneri Garie	76,68	53	1,45	79	0,97
3. Jaskina	164,72	106	1,55	124	1,33
4. Bārtuļi	162,75	107	1,52	133	1,22
5. Kovaļi	43,70	32	1,36	45	0,97
6. Petručenki	91,44	58	1,58	102	0,90
7. Čeveri	93,76	60	1,56	106	0,88
8. Dolgošeji	53,22	33	1,61	33	1,61
Linejas biedrība					
9. Kreņevi	72,96	39	1,87	59	1,24
10. Ruduši	55,26	27	2,05	37	1,49
11. Spirki	87,12	51	1,71	58	1,50
12. Bortnīki	27,69	21	1,32	39	0,71
13. Rečņi	27,37	11	2,49	14	1,96
14. Varumi	48,06	28	1,72	32	1,50
15. Goršani	38,32	25	1,53	29	1,32
16. Klešņiki	45,32	29	1,56	35	1,29
17. Kozusola	42,02	31	1,36	35	1,20
18. Berezovka	30,63	9	3,40	17	1,80
K o p ā	1264,02	784	1,61	1037	1,22

Piezīme. Sādžu nosaukumi šeit kā oriģinālā.

Zabolotjes muiža pastāvēja līdz 1918.–1919. gadam. Tad to pameta un izlaupīja. Jau pirms tam muižas galvenā ēka dzīvošanai vairs nederēja. Kundze ar mīļāko dzīvoja divstāvu ēkas, kura atradās pie ezera, otrajā stāvā. Pirmajā stāvā atradās spirta brūzis ar »deičmotoru«. Lopu kūti turēja zosis. Ik rītu abi kungi gāja pastaigā apkārt ezeram uz muižnieku kapu kalniņu otrpus ezeram. Arī kapu piemineklis nogāzts no augsta krasta un nogremdēts ezerā.

1922. gadā Zabolotjes muižas zemes ierīcības projektā reģistrētas arī muižas ēkas, kas pārgāja valsts īpašumā⁹⁹. Bijusī muižas īpašnieka

dzīvojamā māja: $19,5 \times 12,2 \times 3,1$ m, sienas – koka, jumts – skaidu, ēka veca, sienas satrūdējušas, jumts nav labojams, logi izsisti. Mājai divas piebūves: D galā – $19,4 \times 10,4 \times 3,1$ m un Z galā – $15,1 \times 10,8 \times 3,1$ m, divi stāvi, nedaudz jaunāka. Zem ēkām un piebūvēm pagrabi (augstums 2,40 m), laukakmeņu mūri labā stāvoklī un izmanto kā kūtis. Vēl uzņēmējs bijušais labības šķūnis: $47 \times 10 \times 3,7$ m, ar mūra pamatiem un stabiem. Shēmā iezīmētas vēl 12 dažāda lieluma ēkas.

Linejas folverkā atradās liels pagalms: $78,2 \times 40,0$ m, ar 1,8 m augstu mūra sētu apkārt. Sētas iekšpusē – divas lopu kūtis: $17,3 \times 8,0 \times 2,9$ m, arī laukakmeņu mūra ēkas. Pagalma vidū – sabrukusi dzīvojamā māja, arī mūra. Sētas ārpusē – divas piebūves, arī laukakmeņu mūris. D galā – stallis: $17,3 \times 8,0 \times 2,9$ m, un Z galā – klēts: $40 \times 8 \times 3$ m. Divi labības šķūņi ar mūra pamatiem un stabiem: $35,2 \times 9,5 \times 2,8$ m un $38,8 \times 9,0 \times 3,0$ m. Bijusī kalpu istaba un rija: $51,5 \times 9,0 \times 3,0$ m, sienas – laukakmeņu, mūra, ar 5 nodaļām.

Svarīgs objekts bija Kušneru krogs. Stadula $25 \times 10,7 \times 2,9$ m, sienas no laukakmeņiem. Pats krogs piebūvēts stadulai, pamati un sienu stabi mūrēti no laukakmeņiem, $13,4 \times 10,7$ m. Bijusī smēde – $6,5 \times 5,5 \times 2,0$ m, mūra sienas. Pēc Pirmā pasaules kara visas koka daļas izdegušas, jumtu nav.

Šis ēku uzskaitījums dod nelielu ieskatu muižu būvniecībā. Muižas ēkas nojauktas un izmantotas viensētu būvniecībā. Palikusi tikai smēde (kalve) un labības šķūņa drupas – kolhozu laikos izmantoja kā mehāniskās darbnīcas.

Literārai atkāpei daži nostāsti par muižas laikiem un zemnieku apķērību.

Sienu zemnieki plāva ar muižu kopējās līču pļavās. Salika gubas, un tad stārasts dalīja, kuras pienākas muižai un kuras pļāvējiem. Mazākās gubiņas parasti tika zemniekiem. Daži gudri zemnieki atrada vai arī izraka šauru un dziļu bedri, piestampāja ar sienu un virsū uzlika mazu gubiņu, kuru viņi noteikti dabūja sev. Kad muižas siens bija aizvests, mierīgi varēja savējo sienu vest mājās.

Muižā bija liels spirta brūzis. Spirtu pildīja lielās koka mucās, kuras izgatavoja it kā Verumos dzīvojošais mucinieks (bondars), ienācējs no Kurzemes. Brūža meistars dažiem izredzētiem zemniekiem atļāva nogaršot brāgu, tikai piekodināja, lai, izejot ārā, neslauka ūsas, ka kungs to nemana. Mucas zemnieki veda uz Rēzekni. Pa ceļam zemnieki pasita stīpu mazliet uz malu, izurba mazu caurumiņu un ar salmiņu sūca spirtu. Tad caurumu aiztaisīja, stīpu uzlika vietā un visiem bija labi. Tikai

daži piedzērās. Vēlāk gan sāka lietot metāla mucas, un sākās »sausī« laiki.

Zemniekiem pavasara diena ir par īsu. Bieži varēja vērot sējējus gaišā pilnmēness naktī strādājam. Tikai ar smagu darbu varēja izdzīvot un izaudzināt bērņus. Smagais darbs un slimības bieži vēl jaunus cilvēkus aizveda smilšu kalniņā.

Muiža beidza pastāvēt, bet centra loma palika. Latvijas neatkarības laikā darbojās gan pasts, gan veikals, gan 6-klasīgā pamatskola.

Agrārā reforma. Agrārā reforma Zabolotjes muižas zemēs sākās 1922. gada 5. oktobrī, kad apsprieda muižas sadalīšanas projektu: 1311 ha sadalīti 20 jaunsaimniecībās no 15 līdz 26 ha; 625 ha sadalīti 43 piegriezumos 19 sādžu sīkzemniekiem; viens gabals 0,2 ha – sabiedriskām vajadzībām; vēl 6,6 ha – kultūras vajadzībām; 4 gabali 7–9 ha – valstij; 2 gabali, 54,8 ha, neatsavināmā daļa – muižas bijušajiem īpašniekiem; 1 dārzniecība – 20,3 ha; 1 gab. izpirktās zemes – 35,2 ha; 2 gab. (83 ha) palika fondā; 7 gab. (81,7 ha) rezervēti servitūtu likvidēšanai. No 20 jaunsaimniecībām tikai četrām bija ēkas.

1930. gadā papildus sadalītas nekultivētās pļavas Plikajā purvā – 41 gab. pa 2,0–3,2 ha. 1931. gadā Aizpūres baznīcai iedalīts piegriezums 12 ha. 1935. gadā Plikajā purvā – vēl 11 gab. pļavu 28 ha platībā.

Sādžu zemes viensētās sadalītas dažādos gados, sākot ar 1927. gadu un beidzot ar 1936. gadu (Verumos). Sādžu zemes dalīja ar »torģu« palīdzību jeb mazāksolīšanā. Vispirms aprēķināja katra saimnieka tiesības (daļas) uz visiem trim lietošanas veidiem: lustrācijas, servitūta un piegriežamo zemi. Aprēķināja sākuma ņormu hektāros, kuru pie solīšanas saimnieki bija spiesti samazināt. Ieguva tas, kurš bija ar mieru ņemt mazāko platību. Iekopto zemi, protams, dabūja mazākās platībās. Bieži aramzeme tika tikai 2 – 3 ha un sīksaimniecībām trūka pārtikas un lopbarības.

Agrārās reformas rezultātā zeme no sādžu kopīpašuma pārgāja privātīpašumā.

Pēc Otrā pasaules kara bijusī Zabolotjes (Aizpūres) muižas teritorija ieguva jaunu nosaukumu – Līdumnieki. Pirmoreiz vārds »Līdumnieki« tika dots robežsargu kordonam pie ceļu sadalījuma no Bārtuļiem uz Lineju un uz Kozusolu, neilgi pirms Otrā pasaules kara. Pēc Otrā pasaules kara šo nosaukumu deva pamatskolai, tad mazajam kolhozam,

tad ciema padomei, vēlāk apvienotajam lielajam kolhozam, ieskaitot Krivandas apkārtni, kura vēsturiski bija Brigu novada daļa, un beidzot pagastam. Attiecinot šo nosaukumu arvien uz lielāku teritoriju, drīz arī »tīrumnieki« kļuva par »līdumniekiem«.

FELICIANOVAS MUIŽA

Felicianovas vārda izcelsme nav droši zināma, bet varētu būt šādas divas versijas. Pirmā: Andžeja Dionizi vecākais dēls Ignacijs valdīja Zabolotjes muižu un Ignacija dēls Andžejs – Eversmuižu (1769), bet Ignacija brālis Feliciāns, ļoti iespējams, ir bijis īslaicīgs īpašnieks izraidītā muižnieka Jana Bugvecka zemei un bija tikai sācis izveidot Felicianovas (nova – jaunā) pusmuižu jeb folverku, bet jau 1784. gadā Ozupines muižas īpašnieks ir Zaremba. Otrā versija: Felicija (Felicija nova) – sievietes vārds, līdzīgi kā Rozanova (Roza nova), tikai tāds vārds šajā muižā nav zināms.

Felicianova ir samērā jauna muiža. 1784. gadā muižu ģenerālās mērīšanas aprakstos tās vēl nav¹⁰⁰. Ozupines muižas teritorijā minēts folverks »Felicianova«, kurā atradās tikai viena koka lopu mītne »pie akām«. Laikam tā bijusi tālāk no upes. Arī Felicianovas dzirnavas vēl nav bijušas, tās minētas pie Morozovkas sādžas un piederēja Eversmuižai. Ozupine toreiz piederēja Marijai Zarembai Mihaila m., no kuras zemi varēja nopirkt Plenu ģimene un uzcelt ievērojamu muižu, galvenokārt rūpniecības uzņēmumu dēļ. Lauksaimniecībai bija mazāka nozīme. No 21 sādžas astoņas pārgāja Felicianovas īpašumā. Muižas centrs, šķiet, nav folverka vietā, bet Ludzas upes labajā krastā – tikai pāris kilometrus uz augšu no Eversmuižas. 1858. gada »dvēseļu« revīzijā muiža jau bija. Tā nemainīgi piederēja tikai Plenu ģimenei līdz pat 1944. gadam. Tiesa gan, tikai pats muižas centrs ar rūpniecības uzņēmumiem. Lauku platības sadalīja viensētās. 1862. gadā Felicianovas muižas zemes platība bija 9372262 desetīnas, 1897. gadā muižai piederēja 8 sādžas ar 108 saimniekiem un 693 iedzīvotājiem. Darbojās ūdensdzirnavas, ādu apstrādes darbnīcas. Muižas kungu māja bija divstāvu mūra ēka. 1912. gadā īpašnieki – Mihails un Vasilijš Pleni Ivana d.¹⁰¹. Viņi iegādājās muižu no savas mātes, štāba kapteiņa atraitnes, Olgas Plens Vasilija m. pēc dāvinājuma līguma. Muižas novērtējums – 33000 rubļu. Pēc šī līguma īpašnieki apņēmas viņai līdz mūža beigām dot brīvu dzīvokli kungu mājā un gadā maksāt 2000 rubļu,

ik pa trim mēnešiem uz priekšu.

Pēc Pirmā pasaules kara Plenu ģimene palika muižā, lai gan zeme tika atsavināta, saglabājot tikai nelielu platību. Plenu ģimene muižu atstāja vāciešu repatriācijas laikā 1939. gadā. Atgriezās kara sākumā un galīgi to pameta 1944. gadā, kad viens no viņiem redzēts Rīgā jau sirms un vecs.

19. tabula

FELICIANOVAS MUIŽAS SĀDŽAS 1897. GADĀ¹⁰²

Sādža	Saimes	Iedzīvotāji		Zemnieki	
		vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
1. Bobiši	12	46	45	46	45
2. Vabaļi	14	45	51	45	51
3. Mjaiši (Meisāni)	18	57	61	56	61
4. Kondrāti	15	38	40	38	40
5. Jurāni	6	26	19	29	21
6. Kovaļki	6	16	17	17	17
7. Udiņi	19	59	60	61	59
8. Voloji	18	62	51	41	57
K o p ā	108	349	344	333	351

Pēc agrārās reformas muižniekiem palika neatsavinātas¹⁰³: Felicianovas ūdensdzirnavas ar zemes gabalu (īpašnieki Mihails un Vasilijš Pleni); divi atsevišķi gabali katram īpašniekam; Eversmuižas dzirnavu zeme Mikeļa (?) Plena īpašumā.

OZUPINES UN MARIENPOLES MUIŽAS

Ozupines vārds pirmoreiz minēts 1654. gadā »Piscovaja kniga«¹⁰⁴, kura apraksta Ludzas apriņķa A daļu un kurā 1654. gada oktobrī bija iebrucis maskaviešu karaspēks. Šeit ir minētas divas apdzīvotas vietas: Goliševa (Golyševskaja volostj) un Kreņova Ciblā, tolaik Ozupines pagastā (Ozupinskaja volostj). Toreiz gan *pagasts* nozīmēja cilvēku kopumu, nevis teritoriju, kā tas ir 19. gs. un mūsdienās.

Pēc B. Brežgo datiem¹⁰⁵, 1693. gadā Ozupines muiža piederējusi polim Janam Bugveckim, kurš bija nesaticīgs kaimiņš. Jau sākot ar 1674. gadu, sākās sūdzības, ka viņš patvaļīgi apsaimnieko muižnieka Karņicka zemes, izcērt un izved mežu, aizved zemniekus ar visu mantu. Tas

turpinājās līdz 1693. gadam, kad Bugveckis kopā ar citiem kaimiņiem uzbruka Karnīckiem, viņus ievainoja, Bricovščiznas muižu izlaupīja un nodedzināja. Tiesa 1694. gadā vainīgos izraidīja no dzīves vietas un lika atlīdzināt zaudējumus. Jans Bugveckis bija spiests pārdot Ozupines u. c. muižas (vēl bija Havruzovas un Dumburu muiža), iespējams, Zarembu ģimenei.

Precīzāki dati ir 1784. gada muižu ģenerālās mērīšanas aprakstos¹⁰⁶. Ozupines (Ozupino, Azupina) muižai (ciems) ar folverku (pusmuižu) »Felicianovo« piederēja 21 sādža ar 96 saimniekiem un 891 iedzīvotāju, t. sk. 459 vīrieši un 432 sievietes. Zemes platība – 3006 desetīnas 1716 kv. asis, t. sk. zem ēkām 29 desetīnas; tūrumi – 2460 desetīnas; pļavas – 56 desetīnas; meži – 385 desetīnas; nederīga – 76 desetīnas. Muiža (ciems) atrodas pie bezvārda ezera. Kungu māja no koka, uz akmens pamatiem, blakus augļu dārzs. Ciemā bija reformātu baznīca no akmens. Folverkā »Felicianova« atradās tikai maza lopu māja no koka. Folverks nav bijis pie upes, bet »pie akām«. Uz Cyvlas upītes pie Mekšu sādžas (kreisajā krastā) atradās ūdensdzirnavas (patmales) ar vienu dzirnakmeni. Sādžas atradās tuvu Ludzas–Sebežas lielceļam. Sādžas: Barisi, Cegeļņa (Cegeļniki), Dērvanieši (Dervany, Jaskova), Jurāni, Kondrāti, Kaļvi (Kovaļi), Mjaiši (Mejsani, Meisāni), Meisiši (Mošejeva), Plinži (Plyncy, Plindiži, Plindi), Ūdiņi (Udiny Bolšija), Valuji (Volui), Ūdiņi Mazie, Vabuļi, Degliši, Skobuļeva, Čapši, Azupina (Vaizuļi), Kaši, Makši, Rudiši, Moseva, Preļi.

Ozupines muižas īpašnice 1784. gadā bija Marija Zaremba Mihaila m. Viņas vīrs Ivans Zaremba bija pulkvedis un miris ap 1850. gadu. Arī dēls Vladislavs kļuva par pulkvedi. Jāpiezīmē, ka Zarembu dzimta bija viena no Polijas vecākajām dzimtām¹⁰⁷. Dzimtas sākums datēts ar 1146. gadu. Dzimtā bija: 3 bīskapi, 14 vojevodas, 1 ministrs, 16 kastelāni. Pjastu dinastijas laikā bija arī grāfu tituls.

Sākās Ozupines muižas pakāpeniska izpārdošana. Vispirms izdalīts Felicianovas folverks ar 937 desetīnām zemes un 8 sādžām, kas nonāk Plenu ģimenes īpašumā. 1899. gadā izdalīta blakusmuiža Marienpole¹⁰⁸ ar 150 desetīnām zemes un 1904. gadā no Jevgeņija Bera (?) to nopircis Mihails Plens Ivana d. (Felicianovas muižas īpašnieks) par 16000 rubļiem.

1907. gadā Ozupines muižas pārpalikumu – 450 desetīnas (ar

nosaukumu Ozupines ferma)¹⁰⁹ pārdeva Janovoles pagasta zemniekam Pēterim Akaševam par 39000 rubļu.

ISTALSNAS MUIŽA, KUBULOVAS UN SLOBODKAS PUSMUIŽAS

Istalsnas (Istaljsna)¹¹⁰ vārds pirmoreiz minēts 1784. gada muižu ģenerālās mērīšanas aprakstos¹¹¹. Istalsnas muižai pieder 2355¹¹² (2573 113) desetīnas (d.) zemes, t. sk.: zem ēkām – 30 (33) d.; tīrumi – 1821 (1989) d.; pļavas – 35 (38) d.; meži – 315 (344) d.; nederīga – 154 (168) d. Muižā ir 21 sādža, 64 saimnieki, 619 (629) iedzīvotāji, t. sk. 330 (340) vīrieši, 289 sievietes.

20. tabula
ISTALSNAS MUIŽAS IEDZĪVOTĀJI 1784. GADĀ¹¹³

Sādža	Vecais nosauk.	Sētas	Vīrieši	Sievietes
Bati	Baty	4	20	15
Plinži	Bliny	3	14	10
Činkuri	Cuncury	6	24	24
Dērvanieši	Derviši	2	9	8
Gribnieki	Grejby	2	16	9
Kubulova	Kobylova	3	17	9
Masteri	Mastery	4	19	14
Nagli	Nagli	4	22	20
Perševa	Peišova	4	17	21
Rusiņi	Rusina	4	24	21
Slobodka		5	16	24
Suhari		2	16	13
Tribuki	Trebukova	1	2	2
Turaki		4	17	25
Vorkaļi	Bol ija Vorkali	2	9	5
Varkali	Malyja Vorkali	6	37	32
Zanderi	Zambari	4	25	15
Čiputi				
Žagari				
Grabeži				

Piezīme. E. Dunsdorfa grāmatā »Latgales vēsturiskās kartes« uzrādītas nedaudz lielākas zemes platības un nav visas sādžas.

Istalsnas muižas kungu māja ir no koka, bez dārza.

1858. gada »dvēseļu« revīzijas sarakstos¹¹⁴ Istalvenas muižā minētas 15 sādžas: Bati, Zamdari, Gusini, Suhari, Dervaniši, Nagļi, Kubulova, Činkuri, Pekšovi, Sloboda, Spocanova, Gribnīki, Masteri, Turaki, Vorkaļi. 1784. gadā bija 21 sādža.

1862. gada muižas statūtos¹¹⁵ reģistrētas 13 sādžas (30 saimnieki): Stociana (2), Pekševa (1), Bati (2), Boki vai Gradeļi (2), Zambari (2), Kubilova (3), Suhari (2), Dervaniši (2), Nagļi (3), Vorkaļi (3), Turaki (4), Masteri (1), Činkuri (3) ar 203 zemniekiem, 20 kalpiem un 12 muižas kalpotājiem.

Istalsnas muižas īpašnieks – polis Ignatijs Sokolovskis Ivana (Jana) d. (1784. gadā), viņam pieder arī Kurjanovas muiža. Vēlāk muižu man-toja dēls Osips, bet Kurjanovu – Antons. 1862. gada muižas statūtos minēts Istalsnas muižas īpašnieks Alberts Sokolovskis Josifa d. Arī Istalsnas muiža tiek dalīta. 1891. gadā¹¹⁶ noslēgts dalīšanas līgums starp trim Osipa Sokolovska meitām: Helēnu, Jadvigu un Alinu. Slobodkas folverks ar »zastenku« Dervi¹¹⁷ un 127,43 ha zemes pāriet Jadvigas Bulgakas (dz. Sokolovska) īpašumā. Slobodkas folverks atrodas starp Batu, Pekšovas, Boku sādžu, Felicianovas muižas, Besuslovas, Marienpoles, Podplinžu folverka zemēm. Dervu »zastenka« zemi iero-bežo: Istalsnas muižas, Bobišu, Ljaoinovas, Rozalinas folverka, Turaku sādžas zemes un Ļudinas upīte.

1918. gadā (okupācijas laikā) Helēna Dinovska (dzimusi Sokolovska) pārdeva folverku »Boguslav«, arī »Kublovka«¹¹⁸, ar atse-višķu meža gabalu starp Stocinovas, Činkuru, Pekševas sādžu un gar Felicianovas muižas zemi. Kopējā platība – 416 desetīnas. Pircējs Alberts Liņavskis Ādama d. samaksāja 40000 (?). 1915. gadā no šī folverka atdalītas un pārdotas 3 desetīnas zemes. Folverka zeme atrodas Ludzas (Lužas) upes D krastā, uz DR no Kubulovas sādžas, ļoti sadrum-stalota. Viens gabals pie Lielā Ludzas ezera netika atsavināts (1926. gadā), bet īpašnieks nav pieteicies.

Istalsnas muižas pārpalikums, ar vārdu Istalsnas ferma¹¹⁹, ar 693 desetīnām zemes no īpašnieces Helēnas Dinovskas atsavināts agrārās reformas laikā.

1862. gadā blakus Istalsnas muižas teritorijai, pie L. Ludzas ezera, atradās neliela muižiņa »Vidri«¹²⁰, tikai 20 desetīnas aramzemes, viena sādža – Vidri – ar 6 saimniekiem, 35 zemniekiem, 4 kalpiem un 3 muižas kalpotājiem. Muižas īpašnieks – Benedikts Rižihs.

Pirmoreiz Kurjanovas vārds minēts 1599. gada Inflantu revīzijā¹²¹. Starp Ludzas pils īpašumiem, kuri pēc krievu (Maskavijas) kara dāvāti karavīriem, ir minēts Kurjanu (poliski – Kuryjanie) īpašums »uz krievu robežas« un kuru valda Kulakovskis – »viņam nabadzība un tikai viens zemnieciņš«. Tomēr drīz vien muiža nonāca Sokolovsku dzimtas īpašumā.

Kurjanovas muiža atrodas uz A no Eversmuižas, kungu māja – Kurjanovas ezera dienvidu krastā, sādžas – visapkārt ezeram. Muižas teritorija iegarena ZA virzienā, līdz Platpirovai. Kurjanova ir samērā jauna muiža, par ko liecina vārds *nova* – jaunā (Kurja nova). Līdzīgi nosaukumi bija muižām »Roza nova« un »Felicia nova«, kuru vārdi, šķiet, veltīti sievietēm. Arī Kurjanova, iespējams, ir muižnieku Sokolovsku jaunā muiža (vecā – Istalsnas muiža). Tikai šoreiz muiža nebūs nosaukta sievietes vārdā un arī ne vistas (poliski Kura, Kury) vai gaiļa (Kur) vārdā. Visticamāk, ka būs domāts kurgans, uzkalniņu kapi (poliski Kurchan, Kurhan), kuri atradās Ciblas kalnā, 3 km attālumā, kur muižas zeme pieņāca pie Djatlovkas. Var būt, ka tādi paši senlatviešu kapi bijuši arī otrpus Kurjanovas ezeram, augstajā Z krastā (26 m virs ezera līmeņa), kur tagad ir Jasencu kapi. Laika gaitā Kurha nova varēja pārvērsties par vieglāk izrunājamo Kurja novu. Jasencu vārds var būt cēlies no poļu vārda *Jasieniec* – rudzupuķe (augšs), bet tā kā Jasencu folverks izveidojās 1864.–1897. gadā, jau krievu valdīšanas laikā, var būt cēlies arī no vārda »jaseņ« – osis.

Kurjanovas muiža minēta 1784. gada muižu ģenerālās mērīšanas aprakstos¹²² ar 10 sādžām, 48 saimniekiem, 376 iedzīvotājiem, t. sk. – 201 vīrietis, 175 sievietes. Zemes kopplatība – 1855 desetīnas, no kurām 1219 – aramzeme, 34 – pļavas, 339 – meži, 248 – nederīga. Muižā bija šādas sādžas: Buļi, Babrava, Vacuumņiki, Ārmaņi, Ljagušņiki, Skiņči (Škiņči, Skingi), Čiziki, Lopati (Lopsti), Petrikova, Pljatpori (laikam Platpirova). Buļi atradās pie Kurjanovas ezera, Ljagušņiki pie toreiz sauktā Salušanika (Skiņču, Daļkas) ezera. Kungu māja bija koka ēka. Muiža piederēja Sokolovsku ģimenei. 1862. gada muižas statūtos¹²³ minēti divi īpašnieki: Ignatijs Sokolovskis Antona d., kuram piederēja Kurjanovas muižas centrs ar Jasencu folverku un 9 sādžas ar 20 saimniekiem; otrs – Josifs Sokolovskis Antona d., kuram piederēja

Platpirovas folverks ar vienu sādžu (Ljagušņiki) un diviem saimniekiem. Viņš bija sīkīpašnieks. Statūtos nav uzrādīta zemes platība. Sādžu zeme minēta tikai Kujerciem – 32 desetīnas uz 2 saimniekiem, un Antonkiem – 16 desetīnas, Ljagušņikiem (Ljagušņikiem) – 16 desetīnas uz 2 saimniekiem. Tikai agrārās reformas dokumentos¹²⁴ uzrādīts, ka Kurjanovas muižai ar folverkiem »Jasenci« un »Platpirova« piederēja 1183,68 desetīnas zemes (pēc ķīlas apliecības) vai 1152 desetīnas (pēc plāna, kurš iesniegts Muižnieku Zemes bankai).

Pēc 1858. gada »dvēseļu« revīzijas datiem¹²⁵, Kurjanovas muižai piederēja 10 sādžas ar 320 iedzīvotājiem, t. sk. 171 vīrietis un 149 sievietes. 1858. gadā Jasenci vēl nav minēti, bet jau 1862. gada muižas statūtos ir minēti.

21. tabula

KURJANOVAS MUIŽAS 1858. GADA »DVĒSEĻU« REVĪZIJA¹²⁶

Sādža	Saimes	Iedzīvotāji	Tai skaitā	
			vīrieši	sievietes
1. Kurjanovas muiža		22	10	12
2. Babrava	2	18	7	11
3. Ioski	1	18	8	10
4. Platpirovas folverks	2	13	7	6
5. Ljagušņiki	2	19	1	18
6. Skiņči	2	33	20	13
7. Ārmaņi	3	28	16	12
8. Antonki	2	18	9	9
9. Kujerci	2	37	23	14
10. Čižiki	1	23	12	11
11. Lopsti	4	56	32	24
12. Vacovņiki	3	35	16	19
K o p ā	3	20	171	149

Pēc 40 gadiem, 1897. gadā, šajās 10 sādžās dzīvoja jau 474 iedzīvotāji (+48%), bet zemnieku bija 480. Starpība – 6 vīrieši, iespējams, kalpi, kuri nebija pastāvīgie iedzīvotāji. Četrdesmit gadu laikā notika saimju dalīšanās, un saimju skaits pieaudzis 3 reizes.

1897. gada Viskrievijas tautas skaitīšanas reģistros¹²⁷ Kurjanovas muiža minēta Rozenšildu-Paulinu īpašumā, bet bija izrentēta.

Kurjanovas muižas centrs (3 koka ēkas ar kārniņu jumtu) izrentēts ebrejam (arī vīndarim) Judam Hanovam Žerdinam no Daugavpils apriņķa ar 5 cilvēku ģimeni. Vēl muižā dzīvoja valsts zemnieka 8 cilvēku ģimene. Folverku »Jasenci« (2 koka ēkas ar kārniņu jumtu) apdzīvoja stāraista ģimene no Sebežas, gana Trukšāna 5 cilvēku ģimene un viena ģimene no Kurzemes. Folverku »Platpirova« (1 koka ēka, salmu jumts) rentēja ienācējs no Sebežas.

1913. gadā Kurjanovas muižu¹²⁸ ar folverku »Jasenci« un »pustošju« Platperovu, ar 1183,68 desetīnām zemes (pēc ķīlas bankai) vai 1152 (pēc ģenerālās mērīšanas plāna), nopirka Aleksandra Plens Andreja m., muižnieka sieva, par 80000 rubļiem. Pirka no Ivaškinas (?), nav zināms, kad tā ieguvusi muižu.

Kurjanovas muiža bija neliela un netika dalīta.

NOSLĒGUMS

Ciblas novada vēstures izpēte vēl nav pabeigta. Mūsu novadam ir interesanta pagātne. Par laimi un pateicoties nezināmiem cilvēkiem, kuri savākuši un saglabājuši Latvijas Valsts Vēstures arhīvā tik daudz dokumentu, mūsu novadam ir veicies. Vēl jāturpina darbs un jāpēta arī jaunākie laiki. Vispirms agrārā reforma un iziešana viensētās, tad arī kolhozu laiki un divu pasaules karu notikumi. Bez novada (pagasta) vēstures ir sava ciema, savas dzimtas vēsture, ir ģimenes vēsture un katram savas likteņgaitas, kuras vajadzētu vismaz pierakstīt un atstāt nākamām paaudzēm. Uzzīmēt savas dzimtas koku, kurš tagad jau izkaisīts visā pasaulē un draud izzust. Tikai kapusvētkos, un aplūkojot vecas fotogrāfijas, mēs izjūtam senču reālu klātbūtni. Aizejot no senču dzimtenes, mēs nedrīkstam pazaudēt savas saknes, savu vēsturi.

Vislielāko cieņu katram Latvijas zemes stūrītim!

Rīgā, 1998. gadā

VĒRES

¹ Valdības Vēstnesis. 1925. g. 3. aug., Nr. 169.

² VKPAI, 129. 65, 2454-8.

Das Inland (nedēļas izdevums, Tērbata). 1846. g., Nr. 43, sl. 1005 - 1012. Alte Gräber und darin gefundene Altertümer in Polnisch Livland.

³ A. Švābe. Latvijas vēsture, I d., R., Avots, 1990.

⁴ LPE, 5., 2. sēj., I. karte, 28. lpp.

⁵ Latvijas ceļu karte. 1940. g., 57. karte.

⁶ Armijas karte. Ģenerālņij štab SSSR. Felicianovo 0-35-128 B, Mozuļi 0-35-129 A, l: 50000.

- ⁶ Armijas karte. Generālņij štab SSSR. Felicianovo 0-35-128 B, Mozuļi 0-35-129 A, l: 50000.
- ⁷ LVVA, f. 6984, a.1, l. 26. Ludzas pilsētas un apriņķa ģenerālās mērīšanas apraksti, 1784. g.
- ⁸ LVVA, f. 729, a. 1, l. 147, 150.
- ⁹ Latvijas armijas štāba karte, 1937. g., Nr. 103, Ludza; LVVA, f. 666, a. 1, l. 473, lp. 5, Zabolotjes muižas robežu apraksts, 1786. g.
- ¹⁰ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 6, Rozanovas muižas zeme, plāns.
- ¹¹ E. Dunsdorfs. Latgales vēsturiskās kartes. Melburna, 1991. g., 236. lpp.
- ¹² Turpat; LVVA, f. 1679, a. 181, l. 6. Rozanovas muižas plāns.
- ¹³ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26, 9. lp.
- ¹⁴ Turpat, 20. lp.
- ¹⁵ E. Dunsdorfs. Latgales vēsturiskās kartes, M., 1991, 243. lpp.
- ¹⁶ Turpat; LVVA, f. 6984, a.1, l. 26.
- ¹⁷ Turpat; E. Dunsdorfs. Latgales vēsturiskās kartes, M., 1991, 243. lpp.
- ¹⁸ Turpat.
- ¹⁹ LVVA, f. 666, a.1, l. 497. Kurjanovas muižas robežu apraksts.
- ²⁰ LVVA, f. 666, a.1, l. 473. Zabolotjes muižas robežu apraksts, 1786. g., 5. lpp.
- ²¹ LVVA, f. 6984, a.1, l. 26.
- ²² Turpat, 21. lp.
- ²³ LVVA, f. 1308, a. 14, l. 4705. Zemes un sējumu platības, 1942. g.
- ²⁴ LVVA, f. 1679, a. 169, l. 713, 714.
- ²⁵ S. Škutāns. Dokumenti par kļaušu laikim Latgolā. – 1599. goda Inflantu revīzija. – P/s Latgaļu izd., 1974.
- ²⁶ Albums. Ezeru zeme., R., 1965, 32. lpp.
- ²⁷ Latvijas arheoloģija. F. Baloža red., R., 1926, 74. lpp.
- ²⁸ VKPAI, 40705.
- ²⁹ E. Brastiņš. Latvijas pilskalni. Latgale. R., 1928, 118. lpp.; VKPAI, 12965, 2454–8.
- ³⁰ VKPAI, 40705.
- ³¹ Das Inland. 1846, Nr. 43. – Alte Graber und darin gefundene Altertümer in Polnisch Livland, 1005. – 1012. sleja; Nr. 42, 981. – 989. sl.
- ³² VKPAI, 12964/2432-6.
- ³³ E. Brastiņš. Latvijas pilskalni. Latgale. R., 1928, 116. lpp.
- ³⁴ VKPAI, 89166-2.
- ³⁵ VKPAI, 2920/ 2385-5.
- ³⁶ S. Škutāns. Dokumenti par kļaušu laikim Latgolā. – 1599. goda Inflantu revīzija. – P/s Latgaļu izd., 1974.
- ³⁷ Latvijas Republikas arheoloģijas pieminekļi. R., 1994.
- ³⁸ V. Urtāns. Senākie depozīti Latvijā. R., 1977.
- ³⁹ Īss baltu vēstures konspekts. – Viedas Vēstis. – 1998. gada aprīlis, 6. lpp.
- ⁴⁰ T. Puisāns. Nogrīmušās jaunavas mantojums – Ludza. Daugavpils Latviešu biedrība, 1992.
- ⁴¹ S. Škutāns. Dokumenti par kļaušu laikim Latgolā. – 1599. goda Inflantu revīzija. – P/s Latgolas izd., 1974.
- ⁴² T. Puisāns. Nogrīmušās jaunavas mantojums – Ludza. Daugavpils Latviešu biedrība, 1992, 78. lpp.
- ⁴³ Rodzina Herbarz szlchetwz polskiego. 1909, 208.–211. lp.; Słownik geograficzny. t. 15, sz. 2. Warszawa, 1902, s. 228.
- ⁴⁴ B. Brežgo. Latgale dažū XVI–XIX gs. dokumentu gaismā. Rēzekne, 1938.
- ⁴⁵ Hermowski A. Herbarz szlady Inflant Polskih, 1778. Buenos Aires–Paryz, 1964.
- ⁴⁶ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 28, 29. Latgales muižu un muižnieku vēsture, 14. lp.
- ⁴⁷ B. Brežgo. Latgale dažū XVI–XIX gs. dokumentu gaismā. Rēzekne, 1938.

- ⁴⁸ Turpat.
- ⁴⁹ Turpat.
- ⁵⁰ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26. Ludzas pilsētas un apriņķa ģenerālās mērīšanas apraksti, 1784. g.
- ⁵¹ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 28, 29. Latgales muižu un muižnieku vēsture.
- ⁵² LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26.
- ⁵³ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 28, lp. 27.
- ⁵⁴ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26, lp. 21, 22.
- ⁵⁵ LVVA, f. 729, a. 1, l. 148. Kurjanovas muižas statūti, 1862. g.
- ⁵⁶ LVVA, f. Pirmā Krievijas impērijas tautu skaitīšana, 1895. – 1897. g.
- ⁵⁷ Das Inland. – 1846. g., Nr. 43, sleja 1005.
- ⁵⁸ T. Puisāns. Nogrimušās jaunavas mantojums – Ludza. DLB, 1992, 23. lpp.
- ⁵⁹ LVVA, f. 729, a. 1, l. 146. – Istalsnas muižas statūti, 1862: l. 148; Kurjanovas muižas statūti, 1862.
- ⁶⁰ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 10. Eversmuižas muižas zemes; l. 4. Zabolotjes muižas zemes.
- ⁶¹ E. Dunsdorfs. Latgales vēsturiskās kartes. M., 1991, 40. lpp.
- ⁶² Turpat.
- ⁶³ LVVA, f. 729, a. 1, l. 24. Brīvo cilvēku un atvājināto zemnieku saraksti, 1864.
- ⁶⁴ LVVA, f. 7066, a. 1, l. 10. Zabolotjes sabiedrības pārbaudes protokoli, 1864., 1882. g; l. 11. Eversmuižas...; l. 14. Felicianovas...; l. 15. Kurjanovas...
- ⁶⁵ LKV, 15. burtnīca, 3696., 3697. sl. Ciblas pagasts.
- ⁶⁶ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26, 9. lp.
- ⁶⁷ B. Brežgo. Latgale dažu XVI–XIX gs. dokumentu gaismā. Rēzekne, 1938.
- ⁶⁸ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26, 9. lp.
- ⁶⁹ E. Dunsdorfs. Latgales vēsturiskās kartes. M., 1991, 236. lpp.
- ⁷⁰ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26, 9. lp.
- ⁷¹ Das Inland. 1846, Nr. 42, 984. sleja.
- ⁷² LVVA, f. 1679, a. 181, l. 6. Rozanovas muižas zemes. Plāns.
- ⁷³ LVVA, f. 729, a. 1, l. 149.
- ⁷⁴ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 11.
- ⁷⁵ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 6.
- ⁷⁶ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 28, lp. 14, 15.
- ⁷⁷ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26, lp. 9.
- ⁷⁸ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 10.
- ⁷⁹ LVVA, f. 1881, a. 1, l. 2. Eversmuižas dvēseļu revīzija, 1858. g.
- ⁸⁰ Das Inland. 1846, Nr. 43, sl. 1005.
- ⁸¹ E. Dunsdorfs. Latgales vēsturiskās kartes. M., 1991, 243. lpp.
- ⁸² LVVA, f. 1679, a. 1, l. 10.
- ⁸³ Turpat.
- ⁸⁴ LVVA, f. 729, a. 1, l. 150.
- ⁸⁵ LVVA, f. 1881, a. 1, l. 2.
- ⁸⁶ Turpat.
- ⁸⁷ LVVA, f. 2706, a. 1, l. 128, 129.
- ⁸⁸ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 16. Luka ūykas meža novada daļa.
- ⁸⁹ LVVA, f. 729, a. 1, l. 147. Zabolotjes muižas statūti, 1862.
- ⁹⁰ LVVA, f. 1679, a. 1, l. 4, 5.
- ⁹¹ LVVA, f. 1679, a. 169, l. 168.
- ⁹² LVVA, f. 729, a. 1, l. 147; f. 7066, a. 1, l. 9. Eversmuižas pagasta zemnieku saraksti, 1865.
- ⁹³ LVVA, f. 1881, a. 1, l. 2.
- ⁹⁴ LVVA, f. 729, a. 1, l. 147.

- ⁹⁷ LVVA, f. 2706, a. 1, l. 128, 129.
- ⁹⁸ Turpat.
- ⁹⁹ LVVA, f. 1679, a. 174, l. 625. Zabolotjes muižas zemes ierīcības projekts, 1922.
- ¹⁰⁰ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26, lp. 21.
- ¹⁰¹ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 9. Felicianovas muižas zemes.
- ¹⁰² LVVA, f. 2706, a. 1, l. 128, 129.
- ¹⁰³ LVVA, f. 3723, a. 1, l. 1508. Nekustamo īpašumu nosaukumu maiņa, 1937- 1940.
- ¹⁰⁴ Acta Latgalica, 4. sēj., 127. lpp.
- ¹⁰⁵ B. Brežgo. Latgale dažu XVI–XIX gs. dokumentu gaismā. Rēzekne, 1938.
- ¹⁰⁶ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26, lp. 21.
- ¹⁰⁷ LVVA, f. 1100, a. 14, l. 841. Piezīmes par Zarembu dzimtu.
- ¹⁰⁸ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 12. Marienpoles muižas zeme.
- ¹⁰⁹ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 7. Ozupines fermas zemes.
- ¹¹⁰ E. Dunsdorfs. Latgales vēsturiskās kartes. M., 1991.
- ¹¹¹ LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26.
- ¹¹² LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26.
- ¹¹³ E. Dunsdorfs. Latgales vēsturiskās kartes. M., 1991.
- ¹¹⁴ LVVA, f. 1881, a. 1, l. 4.
- ¹¹⁵ LVVA, f. 729, a. 1, l. 146. Istalsnas muižas statūti, 1862.
- ¹¹⁶ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 8. Istalsnas ferma.
- ¹¹⁷ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 15. Slobodkas folverks.
- ¹¹⁸ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 17. »Boguslavas«, arī »Kublovkas« folverks.
- ¹¹⁹ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 8.
- ¹²⁰ LVVA, f. 729, a. 1, l. 145. Vidru muižas statūti, 1862.
- ¹²¹ S. Škutāns. Dokumenti par kļaušu laikim Latgolā. – 1599. goda Inflantu revīzija. P/s Latgaļu izd., 1974.
- ¹²² LVVA, f. 6984, a. 1, l. 26, lp. 21.
- ¹²³ LVVA, f. 729, a. 1, l. 148.
- ¹²⁴ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 13. Kurjanovas muižas zemes.
- ¹²⁵ LVVA, f. 1881, a. 1, l. 5.
- ¹²⁶ Turpat.
- ¹²⁷ LVVA, f. 2706, a. 1, l. 128, 129.
- ¹²⁸ LVVA, f. 1679, a. 181, l. 13.

SAĪSINĀJUMI, PASKAIDROJUMI

- LVVA – Latvijas Valsts Vēstures arhīvs: f. – fonds, a. – apraksts, l. – lieta, lp. – lapa
- VKPAI – Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija
- LKV – Latviešu konversācijas vārdnīca
- LPE – Latvijas padomju enciklopēdija
- M – Melburna
- DLB – Daugavpils Latviešu biedrība
- s – sādža
- d. – desētīnas
- 1 desētīna = 1,0925 hektāri = 2400 kvadrātasis
- 1 ass = 2,13354 metri
- 1 poļu jūdze = 7 verstis = 7,4 km

Lidija Rozenšilda

ROZENŠILDU-PAULINU DZIMTA

X–XIII gadsimtā pašreizējā Latgales teritorijā pastāvēja trīs kņazistes: Tālava, kas bija atkarīga no Pleskavas, Jersika un Koknese – no Polockas. XIII gadsimtā Latgali iekaroja Teitoņu ordenis, kura atkarībā tā palika līdz pat Livonijas karam (1558–1583), kura rezultātā nokļuva Polijas–Lietuvas apvienotās valsts varā (1569. g.). Bet XVI gadsimta otrajā pusē Latgales teritorijā plosījās kari un nemieri, ko izraisīja tās ģeogrāfiskais stāvoklis – tā atradās starp poļu un krievu zemēm, un savu ietekmi te gribēja nostiprināt kā Zviedrija, tā Polija un Krievija. Tādā veidā Latgalē ieplūda dažādu cilšu karaspēks, tirgotāji, kā arī vienkāršo ļaužu masas.

Livonijas kara laikā, kad Zviedrija un Polijas–Lietuvas valsts cīnījās pret Krieviju, bet Krievija savukārt – par izeju uz Baltijas jūru, 1582. gadā tika noslēgts pamiers. Pēc tā noteikumiem Polocka un Livonija (Latgale) tika nodota nesen izveidotajai Polijas–Lietuvas apvienotajai valstij Žečpospolitai.

Tādā veidā pēc »vācu« (Teitoņu) perioda Latgales vēsturē iestājās »poļu« periods, kura laikā vācu muižnieku vidē sāka iespieties arī poļu muižnieki.

Lielajā Ziemeļu (1700–1721) un Septiņu gadu (1756–1763) karā, kad par piekļūšanu Baltijas jūrai Krievija cīnījās ar Dāniju, Žečpospolitu, Saksiju, Prūsiju un Zviedriju, pēdējā zaudēja savus īpašumus Baltijas jūras austrumu krastā, bēt Polija tika sadalīta. Lielais Ziemeļu karš, kas beidzās ar zviedru sakāvi pie Poltavas (1709), Latgalei bija nozīmīgs ar to, ka Zviedrija nu kļuva par mazāk nozīmīgu lielvalsti un 1721. gada miera līgums Pētera I rokās nodeva visas Zviedrijas teritorijas Baltijas jūras austrumu krastā, tai skaitā arī Latgali. Pēc tam trīs reizes pārdaļot Poliju, Krievijas varā nonāca arī Kurzemes hercogiste un poļu Inflantija, kas tika iekļauta Vitebskas guberņā.

Tā kā Ciblas pagasts bija Latgales sastāvā, tad beidzamo triju četru gadsimtu laikā tam vairākkārt nācās mainīt valstisko piederību. Sakarā ar dažādajiem kariem tā teritorijā pārvietojās dažādu kultūru, dažādu ticību, dažādu valodu pārstāvji. Kādas zemes valdīšanas pāreja no vienas valsts

citas valsts rokās nevarēja neietekmēt arī šo zemju iedzīvotāju etnisko sastāvu, vietu nosaukumus, kuros ne vienmēr tika saglabātas to sākotnējās pozīcijas, jo katra nākamā pārmaiņa iedzīvotāju sastāvā ietekmēja arī ģeogrāfiskos nosaukumus.

B. Brežņo savos pētījumos raksta, ka pamatiedzīvotāji – latgalieši – kara ceļos tika aizdzīti verdzībā un izkauti – tātad iznīcināti. Tas nozīmē, ka vajadzēja pilnīgi, vai gandrīz pilnīgi, mainīt arī vietu nosaukumus. Taču, salīdzinot Dunsdorfa, Gustava Manteifeļa pētījumu pierakstus un Krievijas impērijas »Vitebskas guberņas apdzīvoto vietu sarakstus«, kas izdoti gadsimta sākumā, kļūst skaidrs, ka patiesībā tāda pilnīga nosaukumu maiņa nav notikusi.

Neskatoties uz visnežēlīgākajiem kariem un dažnedažādām nelaimēm, kas latgaliešiem bija jāpārdzīvo, viņi saglabājušies savā dzimtenē līdz pat mūsu dienām.

To pašu var sacīt par otru tautu, kas Latgalē arī ir pamatiedzīvotāji. Tie ir kriviči, kuru ciltis te dzīvojušas kopš seniem laikiem un ir lielas daļas pašreizējo krievu tautības iedzīvotāju priekšteči. Te vēl jāņem vērā, ka daļa no Latgales krieviem ir tieši kriviču pēcnācēji, bet daļa sākusī apdzīvot šīs teritorijas dažādos laikos un dažādu iemeslu dēļ, tāpat kā mūsdienās šurp pārceļas bijušās Kurzemes guberņas latvieši. To visu rakstu tāpēc, lai pierādītu, ka šie vēsturiskie »tautas staigāšanas« līkloči nevarēja neietekmēt arī latgaļu valodu.

Latgales toponīmija līdz pat mūsdienām saistīta ar tās vēsturi un dabu: vietu nosaukumi cēlušies no to īpašnieku uzvārdiem (Plāterova, Trukšāni), tie izsaka apkārtnes īpatnības (Zabolotje); iekļauj sevī šai pusei raksturīgāko augu un dzīvnieku nosaukumus (Losjeva, Gribovka), pie tam pamatā saglabājot nacionālās (latgaliskās vai krieviskās) vārda īpašības. Vēlāk vietas nosaukumi mainījās tikai parastās transliterācijas ietvaros (Borishof – Borisova, Rund Ort – Runtorta) vai tulkojot no citas valodas latgaliski (Vacī Dvori). Tiesa, dažreiz šie nosaukumi tika arī mainīti: Eversmujze – Cibla.

Divu gadsimtu garumā (laiks, par kuru bija iespējams ielūkoties dokumentos) ne vienreiz vien tika mainītas arī novada administratīvās robežas. Daudzi droši vien vēl atceras, ka kādreiz Ciblas pagastā ietilpa arī Līdumnieku teritorija. Vairākas Ludzas un Rēzeknes rajona (apriņķa) teritorijas, kas tiks minētas šajā rakstā, daudzas reizes mainījušas savu administratīvo piederību. Tomēr valsts vēsturī veido ne jau administratīvo vienību, bet gan ģimeņu un vietu, kur tās dzīvo, vēsture.

Tautības, kuru pārstāvji apdzīvoja Latgali, visos laikos bija dažādas – latvieši, krievi, poļi, vācieši; arī pēc nodarbošanās te nebija vienveidības (zemnieki, tirgotāji, muižnieki, amatnieki, sīkpilsoņi); un katrs no viņiem šā novada vēsturē ierakstīja savu – vairāk vai mazāk ievērojamu – rindu.

Cilvēki varēja piederēt dažādām kārtām, būt dažādu ticību pārstāvji, varēja dzīvot draudzīgi vai naidoties, taču visus viņus vienoja kopīga teritorija, kuru šie ļaudis apdzīvoja: te viņi precējās, kristīja bērnus, kādu reizi cits citam palīdzēja, kādu reizi pastrīdējās, bet kopumā bija novadnieki, un vēsture visiem bija kopīga. Tieši tāpēc, lai varētu izprast vēsturi kopumā, jāiedzīlīnās ģimeņu vēsturē, izpētot to dokumentus un radu rakstus.

Tā ir gadījies, ka lielākā daļa dokumentu, kas saglabājušies, attiecas galvenokārt uz dižciltīgajām dzimtām. Oktobra apvērsums un viss, kas pēc tam sekoja, izdzēsa no atmiņas daudzu ievērojamu ģimeņu vēsturi, zināmā mērā saraujot paaudžu pēctecības saikni. Taču pašlaik jāatjauno šī vēsturiskā piemiņa un jāatceras tie, kuri mūsu novadā dzīvoja citos laikos, vēl jo vairāk tāpēc, ka starp viņiem bija kā mūsu varoņi, tā ienaidnieki, kā vienkārši darba cilvēki, tā dažādi jokdari. Mums ir ar ko lepoties, pieminot savus priekštečus, lai arī ko viņi savā dzīvē būtu paveikuši.

* * *

Plašas Latgales teritorijas kopā ar zemniekiem XIII–XV gadsimtā piederēja Livonijas ordenim un tā biedriem – bruņiniekiem, galvenokārt vācu izcelsmes muižnieku priekštečiem. Pēc tam, kad XVI gadsimta beigās Latgale tika nodota Polijai, daudzu vācu bruņinieku dzimtas (Borhi, Plāteri, Manteifeļi u. c.) iekļāvās vietējās poļu muižniecības sastāvā. Polijas un Zviedrijas ciešie kontakti Ziemeļu kara laikā radīja iespēju ne tikai pārvietoties zviedru karavīriem pa šo teritoriju, bet arī veidot jauktas ģimenes, kuru bērni sevi uzskatīja par vietējiem iedzīvotājiem. Tieši tādā veidā Latgalē radās Rozenšildu-Paulinu dzimta. Dānis Fjodors, būdams zviedru armijas virsnieks un zviedru vēstniecības Varšavā loceklis, apprecēja poļu muižnieci. Acīmredzot šī laulība radīja ne tikai Rozenšildu, bet arī daudzus Paulinu pēctečus. Vēsture nav saglabājusi šīs polietes vārdu. Zināms tikai, ka viņas muiža atradās Latgalē.

Kas tad viņi bija – šie fon Rozenšildi-Paulini (vai Paulli fon Rozenšildi, Paulli de Ressenshildt), kas kopā ar saviem zemniekiem sekmiģi saimniekoja Zaļmuižā, Zabolotjē, Eversmuižā, Mežvidos?

1998. gada 18. augustā apritēja 300 gadu, kopš oficiāli atzīmēta Rozenšildu-Paulinu dzimtas pastāvēšana (inobilitācija), piešķirot tai muižnieku titulu. (Bet vēl pirms tam šī dzimta bija plaši pazīstama apmēram simts gadu.) Viņi nebija cēlušies no bruņiniekiem, tāpēc nebija arī titulēti muižnieki. Tā bija tā saucamā »birgeru« (pilsoņu) dzimta.

Īstenībā šī ģimene, kas piederēja pie Vācijā un Dānijā plaši pazīstamās Paulinu dzimtas grupas, savu popularitāti bija iemantojusi jau XVI gadsimta beigās. Sīks tās radurakstu pētījums, kas aptver laika posmu no XVI gadsimta sākuma līdz pat 1925. gadam, izlasāms kapitālajā aprakstā »Familien Paulli«, kas izdots Kopenhāgenā 1925. gadā.

Simon Pauli 1534 -- 1591

Par pirmo šajā dzimtā uzskatāms Dobertinas klostera priekšnieks Mihails, kurš miris 1578. gadā. Taču vairāk nekādu ziņu nav. Tiesa, jāsaprot, ka bērnu viņam nebija.

Par Johanu Pauli, kuru visi šajā dzimtā uzskata par ciltstēvu, zināms, ka 1518. gada 27. aprīlī viņš tika ieskaitīts Rostokas universitātē (to apstiprina dokumenti), kas ļauj uzskatīt, ka viņš dzimis pašā XVI gadsimta sākumā vai XV gadsimta beigās. Publicētajos ciltsrakstos par Pauli teikts, ka viņš bijis Šverinas pilsētas burgomistrs, precējies, bijuši bērni, starp kuriem jāatzīmē tiešais Rozenšildu-Paulinu ģimenes priekštecis Simons Pauli Vecākais. Viņš dzimis Šverinā 1534. gada 28. oktobrī (miris 1591. gada 17. jūlijā) un Rostokas universitātē bijis teoloģijas profesors.

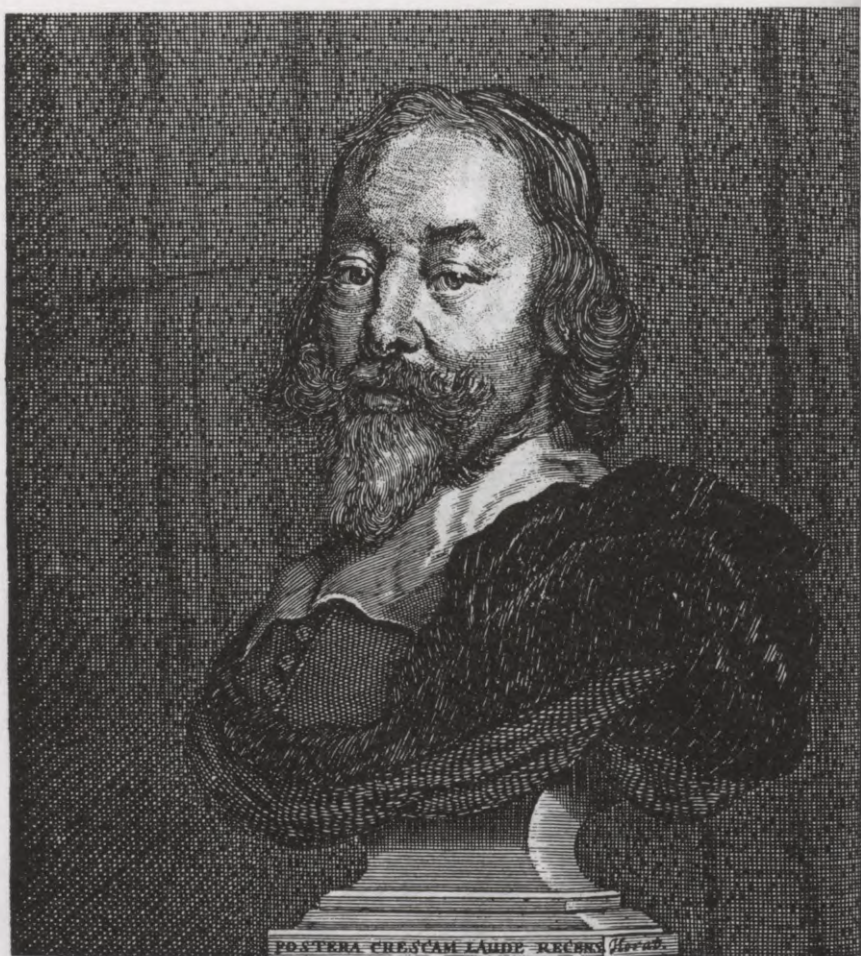
PAULLINORUM SVERINENSIVM.

In Effigiem
Viri Celeberrimi
D. D. SIMONIS PAULLI,
Regij Medici et Prælali
Aarhufiensis. ~

Cernite fulgentes, PAULLI, nigrore capillos,
Horridulâsq; Senis, sed sine labe, genas.
Cætera quæ pectus condit, quæq; ora profantur,
Lilia sunt, tenerâ candidiora nive.

Th. Barthelinus.

POSTERA CRESCAM LAUDE REBUS Horat.
 SIMON PAULLI SIM: N: HENR: F: nascitur Roſto chI, Aō. 1603. Renunciatur
 Ibidem Med. P. P. Aō. 1632. In Reg: Hafniensem Academiam. Regnante CHRISTIANO IV.
 Anatom: Chirurg: ac Botan: studia Aō. 1639 introducit. Per um verò politō FRIDERICO
 III ijs se abdicat. et stipendia Regij Medici meretur. Natus Annos 63.
 Carci. v. Mandet. Regis. postor. Alb. Haclwicz Regij. Sulptor. Aō. 1666.

Simons Pauli šajā dzimtā ir pirmais cilvēks, kura portreta gravīra saglabājusies līdz mūsu dienām. Tanī laikā bija pieņemts, ka kopā ar šādu portretu jābūt arī skaidrojumam – cildinošam uzrakstam. Skaidrojums uzrakstīts latīniski. Turpat atainots arī viņa ģerbonis, kas vēlāk kļuva par pamatu, veidojot muižnieku Rozenšildu-Paulinu ģimenes ģerboni.

QUADRIPARTITUM
BOTANICUM.

v.
co

vira
i ar
am.
kas
linu

Tu regere imperio populos FRIDERICE memento,
[Ista tibi erunt artes] pacique imponere morem.
Parcere subiectis, et debellare superbos.

ut tansa folijs ornatus oliva
cum

Ille sedens niveo candentis lumine Phœbi
Dona recognoscat populorum.

J. H. Heilwig. Reg. Sum

Simons Pauli Vecākais bija divreiz precējies. Otrajā laulībā viņam piedzima vairāki bērni, starp tiem – 1565. gadā Rostokā dzimušais Henrihs. Viņš ir pirmais mums zināmais šīs dzimtas medicīnas profesors, kurš 1604. gadā tika nozīmēts par leibmediķi Dānijas karaļa atraitnei. Laulībā ar Katarinu Papku viņiem piedzima trīs bērni, starp tiem arī dēls Simons (Jaunākais).

Henrihs nomira 1610. gadā un tika apglabāts Nikobingas pils baznīcā. Simons Pauli Jaunākais, kura dzimšanas datums bija 1603. gada 6. aprīlis, kļuva par pasaulslavenu ārstu un zinātnieku, farmaceitu un botāniķi, anatomu un ķirurgu. Viņa grāmatas – »Botānika«, kas laista klajā 1648. gadā, un »Dānijas ārstniecības augi« (1660) – atrodamas Krievijas Zinātņu akadēmijas Maskavas Botāniskā dārza bibliotēkā. »Botānika« plaši ilustrēta ar gravīrām. Vienā no tām – Simona Jaunākā portrets un viņa ģerbonis (gandrīz pilnīgi sakrīt ar Simona Vecākā veidoto ģerboni), citā – atainots brīdis, kad Dānijas karalim Kristianam III viņš pasniedz savu darbu. Simons Pauli Jaunākais bija pazīstams ar ievērojamo Zviedrijas zinātnieku Kārli Linneju, kurš par godu viņam nosauca vienu no paša aprakstītajiem augiem (Paullinia).

Simons Jaunākais apmēram piecus gadus bija Kopenhāgenas universitātes profesors, pasniedza botāniku, anatomiju un ķirurgiju. 1648. gadā viņš tika nozīmēts par Dānijas karaļa leibmediķi. (Nomira un apglabāts Kopenhāgenā.)

Simons Jaunākais savā laulībā piedzīvoja 14 bērnus, vairākiem no kuriem piemita neikdienišķas spējas. Bija dzejnieki, teologi, bet visievērojamākais no viņiem bija Jakobs Henrihs.

* * *

Jakobs Henrihs Pauli, dzimis Rostokā 1637. gada 12. februārī, bija ļoti apdāvināts cilvēks. 25 gadu vecumā viņš jau kļuva par anatomijas profesoru (strādāja Kopenhāgenas universitātē), bija atzīts dzejnieks un rakstnieks.

Saglabājies arī viņa portrets, kurā redzams jauns cilvēks ar apņēmības vaibstiem sejā. Cildinošajā uzrakstā latīņu valodā tiek celti godā viņa priekšteči, viņu pašu salīdzinot ar ievērojamo anatomu Bartolinu, kas skaitījās liela uzslava. Kad jau šķita, ka viņš atrodas zinātniskās karjeras un slavas virsotnē, Jakobs Henrihs visu to pameta un pievērsās historiogrāfijai, reizē kļūstot par Dānijas karaļa Kristiana V sekretāru. Būdam

*Clarus Avis, et Patre suo: non dignior alter
Qui BARTHOLINO sufficeretur erat.*

I. W.

JACOB HENRICH PAULLI

1637—1704

apveltīts ar diplomātiskām spējām, viņš iesaistās vēstniecību darbā. 1693. gadā tiek nozīmēts par vēstnieku Londonā, bet pēc atgriešanās tiek iecelts (acīmredzot par nopelniem šajā jomā) par padomnieku tieslietu jautājumos. 1698. gada 19. augustā Dānijas karalis Kristians V viņam piešķir muižnieka titulu. Šajā laikā apstiprināts arī viņa ģimenes ģerbonis, kas tiek papildināts ar muižniecības kroni, bet uzvārdam tiek pievienota »iesauka« de Rosenschild, jo ģerbonī bija atainotas arī rozes. Pēc vācu manieres šī »iesauka« (poliski – przydomek) pārvērtās par »fon Rozenšildu«.

Jakobs Henrihs bija precējies ar Elizabeti Apoloniju Rēderi, un viņiem bija meita Johanna. Elizabete Apolonija nomira pirmā, drīz vien pie vīra izgāja arī meita. Pēc viņas kāzām Jakobs Henrihs aizbrauc uz Lībeku (Lübeck) un tur apprecas otrreiz.

Visas ziņas par Jakobu Henrihu saglabājušās ne tikai Dānijas Karaliskajā arhīvā, bet bijušas ierakstītas arī ievērojamākajos uzziņu izdevumos Dānijā, Vācijā un Zviedrijā. Kad Jakobs Henrihs aizbrauca uz Lībeku, Johans Mollers savā enciklopēdiskajā darbā »Cimbria Literata« (1744) ieraksta, ka »viņš (J. H.) Lībekā apprecēja meiteni no bagātas ģimenes un viņiem piedzima vairāki bērni«. Diemžēl kaut ko vairāk par to uzzināt neizdevās.

Jakobs Henrihs Pauli de Rozenšilds miris ap 1704. gadu, taču apbedīšanas vieta nav zināma.

Ziņas par Jakobu Henrihu pēctečiem, izņemot jau minēto meitu no pirmās laulības, dāņu un zviedru izdevumos nav minētas. Iespējams, ka tās varētu atrast Polijas arhīvos, lai gan ir maz cerību, jo kara laikā visi arhīvi stipri cieta. Daugavpils un Ludzas arhīvs piedzīvojis vairākus ugunsgrēkus, un ir zināms, ka liela daļa dokumentu gājusi bojā. Tāpēc ziņas pamatā tika vāktas Senāta un Sinodes arhīvos Sanktpēterburgā, kā arī Vēstures un kara arhīvā, Vēstures bibliotēkā un Krievijas Valsts bibliotēkā Maskavā. Nedaudz, bet ļoti būtiskus dokumentus izdevās atrast Latvijas Valsts Vēstures arhīvā, kā arī Latvijas Valsts Vēstures bibliotēkas fondā »Lettonica«.

Pēc dokumentiem, kas atrodas Krievijas Valsts Vēstures arhīvā (nodaļa »Senāts«), Jakobam Henriham bijuši divi dēli: Henrihs, kurš palicis dzīvot Dānijā un kuram bērnu nav bijis, un Fjodors, kurš iestājies karaļa Kārļa XII armijā un uzdienējis līdz apakšpulkveža pakāpei, bet pēc tam pārgājis uz diplomātisko dienestu – zviedru vēstnieku sastāvā nosūtīts uz Varšavu, apprecējis poļu muižnieci (viņas vārds nav minēts) un apmeties uz dzīvi zviedru Inflantijas (tagadējā Latgale) teritorijā. Taču konkrētā dzīves vieta līdz šim nav zināma.

Fjodoram bija vairāki dēli. Viņi dienēja Polijas armijā, par ko Senāta arhīvā ir izraksts no Vitebskas muižnieku sapulces (1805. gada 30. septembrī) protokola. Iespējams, ka tieši šie dēli kļuva par daudzo Paulīnu vai Pavliņu (kādu Latgalē nav mazums) ciltstēviem. Jāsaka, ka līdz XIX gadsimta vidum arī pašu Rozenšildu ģimenes locekļi sevi dēvēja par Paulīniem. Krievijas arhīvu dokumentos, kas datēti ar XIX gadsimta sākumu, šis uzvārds bieži rakstīts ar prievārdu »de«, taču XX gadsimta sākumā jau tiek lietots »fon«. Tomēr sadzīvē, dienestā un sarakstē šis uzvārds jau skan tikai kā Rozenšilds – »iesauka« kļūst par uzvārdu. Taču, pēc Oktobra apvērsuma nokļuvuši svešumā, Rozenšildi atkal sāk lietot savu pilno uzvārdu.

No Fjodora dēliem zināms tikai Josifs Johans, kurš atstājis Poliju nemieru dēļ un apmeties Dancigā. 1774. gadā viņš nodevis zvērestu Krievijas tronim un kļuvis par tās pavalstnieku, ko apliecina arī Zviedrijas Karaliskā arhīva dokumenti. Johans apprecējis dāmu, kuras uzvārds (pēc nostāstiem) bijis Pipere (vārds nav zināms).

Mēs uzskatām, ka viņa ir bijusi Jakova Kuļņeva un viņa brāļu tante – viņa mātes Luīzas Ivanovnas māsa Amālija, ar kuru draudzējās un sarakstījās A. Suvorovs, kam Latgalē tāpat bija zemes īpašumi. Protams, tāds pieņēmums ir nedaudz problemātisks, taču citas Piperes, kas atbilstu tam vecumam, apkārtņē (arī dokumentos) nebija. Tomēr šis pieņēmums nešķiet absurds, jo turpmāk Kuļņevu un Rozenšildu ģimenes uzturēja draudzīgas attiecības un vēl divreiz (pēc dokumentiem) noslēdza laulības. Pieņēmumu, ka nepazīstamā Pipere ir Ludzas novadpētniecības muzejā zināmā Amālija Ivanovna Pipere (Grebeņica), Luīzas māsa, atbalsta arī ievērojamais Pēterburgas ģealogs A. Rodionovs.

Mana tēvoča Nikolaja fon Rozenšilda-Paulīna ģimenē bija izplatīts nostāsts, ka Ivana sievas grāfienes Piperes portretu it kā ilgi glabājuši vienā no Rozenšildu ģimenēm. Taču dokumentos apstiprinājums šim faktam nav atrasts, kā nav pierādīts arī tas, vai viņa bijusi grāfiene Pipere, vai vienkārši Pipere.

Josifam Johanam bija divi dēli: Mārtiņš (Ivanovičs) un Nikolajs (Ivanovičs). Mārtiņam, kurš apprecēja poļu muižnieci Ksaveriju Stamboviču, bērnu nebija. Saglabājusies sava veida liecība jeb Mārtiņa un Ksaverijas laulību kontrakts poļu valodā (tā kopija ir pie manis). Tur ir ierakstīts: »Mārtiņš, Johana de (fon) Rozenšilda-Paulīna dēls, dižciltīgas izcelsmes, mazdēls Fjodoram, kurš bijis virsnieka pakāpē un kādreiz piederējis pie Stokholmas galma vēstniecības ļaudīm, dienējis Žečpospolitais galmā Varšavā...« Dokuments datēts ar 1763. gadu, kas

nozīmē, ka jau tanī laikā brāļi šinī pusē bija tikpat ievērojami kā viņu tēvs un vectēvs.

Par dzimtas turpinātāju kļuva Nikolajs. 1786.–1787. gadā viņš dienēja Preobraženskas leibgvardes pulkā un, ieguvis virsnieka pakāpi (armijas poručiks), dienestu atstāja. Viņš apprecēja vietējo muižnieci Elizabeti Nabeli. To apliecina ieraksts G. Manteifeļa grāmatā »Polnisch Livland« (Rīga, 1869), ka Režicas apriņķa Gaigalavas muiža 1866.–1867. gadā piederējusi Vilhelmam Nabelim.

Nikolaja vecākais dēls nomira jauns (bērnu nebija), bet 1795. gada 12. decembrī Nikolaja un Elizabetes ģimenē piedzima otrs dēls – Nikolajs Pjotrs, un pēc viņa – vēl astoņas meitas, vecākajai no kurām tika dots vārds Eleonora Nadežda Mavra. Dažādos dokumentos viņa tiek dēvēta dažādos vārdos.

Spriežot pēc visa, Nikolajs bijis prasmīgs saimniekotājs, pavairojis savus īpašumus un dēlam Nikolajam Pjotram atstājis bagātu muižu, ko nopircis no Friča Korfa (pirkuma akts par Zaļmuižu datēts ar 1787. g. 3. septembri).

Rogovkā saglabājies Nikolaja fon Rozenšilda-Paulina un viņa sievas Elizabetes Nabeles kapa piemineklis. Šajā pašā kapsētā bija arī Marijas Mihailovnas fon Rozenšildas-Paulinas (dzim. Kuļņeva) piemineklis, kas 1997. gada rudenī nozuda.

Nikolaja Ivanoviča vecākais dēls Fridrihs nomira, vēl jauns būdams, bet otrais dēls – Nikolajs Pjotrs (dzimis 1795. gada 29. decembrī) jaunībā strādāja Izglītības ministrijā. Taču vēlāk dzīvoja Zaļmuižā un bija vairāk nekā 40000 desetīnu zemes īpašnieks. Cilvēki viņu gan cienīja, gan baidījās no viņa rakstura stingrības dēļ – apstrīdēt saimnieka lēmumus neuzdrīkstējās neviens. Viņš prasmīgi vadīja savus lielos īpašumus un visiem dēliem atstāja pa muižai.

* * *

Nikolaja meita Eleonora Nadežda Mavra 1800. gadā apprecējās ar Jakova Kuļņeva brāli Mihailu. Kuļņevu ģimenei, kā zināms, Ludzā piederēja māja, kur dzīvoja Jakova un Mihaila māte Luiza. Pašlaik tur atrodas novadpētniecības muzejs, taču tam nav piešķirts pat Kuļņeva vārds, lai gan ar tādiem novadniekiem vajadzētu lepoties. Brāļi sadzīvoja ļoti draudzīgi. Ģimene nebija izcili bagāta, tāpēc Jakovs un Mihails atteicās no savas muižas, nododot to brāļa Ivana rīcībā. Jakovs krita kaujā pie Kļasticiem 1812. gadā. Viņš kļuva slavens ne tikai ar to, ka bija drosmīgs, bet arī ar to, ka bija prasmīgs un prasīgs komandieris, kurš savā pulkā nepieļāva nekādas vardarbības attiecībā pret iedzīvotājiem. Tieši šis apstāklis padarīja viņu ne tikai par Krievijas tautas varoni, bet

Jakovs Kuļņevs (1763-1812)

arī par tautas varoni tajās valstīs, ar kurām Krievija karoja – Turcijā un Somijā, kura Lielā Ziemeļu kara laikā piederēja Zviedrijai. Tikai viņa paša dzimtenē Latgalē Kuļņevu piemin šodien retais.

Jakovam Kuļņevam piederēja Pilcenes muiža, kas pēc viņa nāves pārgāja viņa brāļa Mihaila (Eleonoras Nadeždas Mavras vīra) īpašumā.

Mihails Kuļņevs tanī laikā bija Ludzas (Łucinas) priekšnieks. Bet viņa sievai pūrā tika atdota Ilzenbergas (tagad Ilzeskalns) muiža. Te dzīvesbiedri Kuļņevi uzcēla pareizticīgo baznīcu, kas darbojas arī mūsdienās, lai gan cietusi dažādās katastrofās. Te savu pēdējo atdusas vietu atradis Tēvijas kara varonis Jakovs Kuļņevs, kā arī viņa brālis Mihails un viņa sieva Eleonora Nadežda Mavra, dzimusi Rozenšilda-Paulina.

Mihaila un Eleonoras laulībā 1805. gadā dzimusi meita Marija, kas apprecējās ar Nikolaja Ivanoviča Rozenšilda-Paulina vecāko dēlu Nikolaju Pēteri, kurš pēc radurakstiem bija viņas tēvocis. Otrā meita – Jeļena (Eleonora) – izgāja pie pulkveža Kārļa Notgafta. Viņu mūža atdusas vieta atrodas kapsētā netālu no Dudinku sādžas – Rēzeknes rajonā. Mihaila un Eleonoras Kuļņevu dēls Konstantins (dzimis 1811. gadā) kļuva par ciltstēvu pašreizējo Kuļņevu, Rautianovu, Rodionovu dzimtām.

Nikolaja Nikolajeviča fon Rozenšilda-Paulina dēli nolēma piekopt ģimenes tradīciju – kļūt par karavīriem. Četri no pieciem viņa dēliem, vienlaikus būdami arī Kuļņevu dzimtas pēcteči, savas dienesta gaitas sāka 6. Kļasticu ģenerāļa Kuļņeva huzāru pulkā. Vecākais (pēc tradīcijas Nikolajs Nikolajevičs) savas dienesta gaitas beidza 1856. gadā. Tā kā viņa īpašumi atradās ārpus Eversmuižas novada, mēs par viņu vairāk nerunāsim. Atgādināsim tikai, ka viņa dēls Anātolijs draudzīgi sadzīvoja ar citiem Rozenšildiem, bija Japāņu kara dalībnieks, kļuva par tā varoni, piedalījās Pirmajā pasaules un Pilsoņu karā.

Pēc atvaļināšanās Nikolaja Nikolajeviča dēli (ar tēva palīdzību) kļuva par zemju īpašniekiem: Aleksandram piederēja Ludzas apriņķa Aleksandrovka – Mežvidi; Jevgeņijam (Oigenam) – Eversmuiža (Cibla), Modestam – Zaļmuiža (Rogovka, Nautrēni).

Eversmuižā Rozenšildi – Jevgeņijs un viņa meita Leonīda – valdīja divu paaudžu mūža garumā. Pēc tam tā tika pārdota ģenerālleitnantam R. T. fon Mevesam un pirms Oktobra apvērsuma piederēja viņa atraitnei. R. T. fon Meves bija Turku kara dalībnieks, ievērojams karavadonis, kuram Ciblas centrā bija uzcelts arī piemineklis, kas padomju varas laikā tika iznīcināts. Pašlaik tā vietā uzstādīts jauns piemineklis, un mēs varam priecāties, ka tiek saglabāta vēl viena Latgales varoņa piemiņa.

Par Modesta, kurš saimniekoja Zaļmuižā, bagātību, tikumu īpatnībām un cietsirdību tiek stāstītas leģendas līdz pat mūsu dienām. Grūti pateikt, cik tur taisnības, cik mākslinieciskās izdomas, jo daudzas ziņas par viņu ņemtas no romāna... Taču īstenībai atbilst fakts, ka viņš un tautas varo-

nis Miglinīks dzīvoja vienā un tanī pašā laikā un vietā, taču viens bija saimnieks, bet otrs – pārvaldnieks, un starp viņiem pastāvīgi norisinājās ķīviņi. Šis mūžīgais konflikts beidzās bez uzvarētājiem: nabadzībā nomira kā Miglinīks, tā arī Modests Nikolajevičs, jo drīz vien viņa saimniecība izputēja. Modesta dēls Aleksandrs dienēja Jelizavetgrades, pēc tam – Ingermanlandes dragūnu pulkā, pabeidzis Tveras kavalēristu skolu, atstāja dienestu, apprecējās. Pēc tam kopā ar ģimeni tika nosūtīts uz Sibīriju, kur arī mira.

Viņa meita (Modesta mazmeita) Tatjana Aleksandrovna Kačalova (dzimusi Rozenšilda-Paulina) pazīstama Latvijā un ārpus tās robežām kā ievērojama mākslas zinātniece, Latvijas Mākslas akadēmijas profesore. Padomju varas laikā arī viņu kopā ar vīru un bērniem skāra izsūtīšanas vilnis. Viņai ir četras meitas, daudz mazbērnu, visi ieguvuši izglītību un lielākā daļa dzīvo Latvijā. Meita Irina (Kačalova) – rakstniece, dzīvo Rīgā. Pašai Tatjanai Aleksandrovnai nu jau 82 gadi, taču viņa līdz pat šim laikam strādā par pasniedzēju un savā nozarē iemantojusi Latvijas labākās speciālistes slavu.

Par citiem Modesta Nikolajeviča dēliem, bet viņi bija pieci, mums nav ziņu, izņemot to, ka Modests Modestovičs gājis bojā boļševiku cietumā, viņa dēls Konstantins nošauts pilsoņu kara laikā, kad mēģinājis pāriet frontes līniju un pievienoties ģenerāļa Judeņiča armijai.

Modestam Modestovičam bija arī četras meitas: Jekaterina, Sofija, Zinaīda un Natālija. Jekaterina bija precējusies ar inženieru karaspēka kapteini, Ludzas ģimnāzijas skolotāju Boļšesoļski. Viņiem bija seši bērni. Padomju varas laikā visi viņi tika izsūtīti. Pēc manā rīcībā esošajām ziņām, līdz mūsdienām nodzīvojuši tikai divi – Vsevolods un Ņina, bet viņi dzīvo Sibīrijā. Sofija nebija precēta. Viņa strādāja par skolotāju Ludzas ģimnāzijā, vēlāk – direktore Solo nieku skolā. Nomira viņa 1968. vai 1969. gadā. Zinaīda visu mūžu bija tehniskā darbiniece slimnīcā – ļoti atsaucīga, izpalīdzīga (mirusi astoņdesmitajos gados). Bija precējusies ar Dmitriju Aņisimovu. Natālijas vīrs bija Georgijs Andrejevs. Šīs ģimenes atvases arī tagad saimnieko laukos Rēzeknes rajonā. Dzīvs vēl viņu dēls Konstantīns.

* * *

Nikolaja Nikolajeviča jaunākais dēls (mans vecvectēvs) Konstantins (Konstantins Andrejs Nikolajs) jaunībā dienēja tanī pašā 6. Kļasticu huzāru pulkā. Viņš atstāja dienestu rotmistra pakāpē, saņēma no tēva

Konstantins Nokolajevičs fon Rozenšilds-Paulins

audzēšanas saimniecība. Sakņu pagrabu drupas saglabājušās pat līdz mūsu dienām. Visi muižas īpašumi tika uzturēti ideālā kārtībā.

Konstantins Nikolajevičs 24 gadu vecumā apprecējās – viņa sieva Natālija Ušakova nāca no Kurskas muižnieku dzimtas.

Dzīvoja viņi ļoti satīcīgi, visus ģimenes un saimnieciskos jautājumus risināja kopīgi. Vecākie zemnieki zināja stāstīt, ka jebkura jautājuma izlemšanā saimnieks aicinājis Natāliju izsacīt savas

Zabolotjes (Līdumnieku) muižu, kas, visticamāk, bija nopirkta no grāfienes Ludvigas Borhas vai no Karņickiem, un Kurjanovu ar daudzām muižinām, viensētām, apdzīvotām vietām, folverkiem, mežniecībām, krogiem utt. Viņš pievērsās lauksaimniecībai. Atšķirībā no saviem brāļiem, viņš saimniekoja prasmīgi: te bija vīna un spirta brūzis (šīs nozares Krievijas impērijas rūpnīcu Adrešu grāmatā 1911. gadā reģistrētas ar 150. numuru); staļļi, kur audzēja šķirnes zirgus pārdošanai; bija liels un skaists augļu dārzs, kas deva peļņu, dārzenu

Natālija fon Rozenšilda-Paulina
(dz. Ušakova)

domas. Viņš bija arī Ludzas apriņķa muižniecības priekšnieks, kas labi raksturo viņa morāles principus, jo vēlēšanās šā amata kandidātiem tika uzstādītas visai stingras prasības. Zemnieki viņu ļoti cienīja. Manā arhīvā ir rentes līguma fotokopija. Līgums noslēgts 1887. gadā ar jauno zemnieku Juri Balodi par Voronovkas nomāšanu: pirmos četrus gadus viņš tika pilnīgi atbrīvots no nomas maksas, pēc tam nākamajos četros gados bija paredzēts maksāt rubli par desetīnu, tad vēl nākamajos četrus – divi rubļi par desetīnu, bet tālāk – trīs rubļi par desetīnu. Pēc tam (pēc 16 gadiem) zemi vajadzēja atdot tā īpašniekam pilnīgi derīgu sēšanai un pļaušanai.

Tas bija tāds līmenis, kas jaunai ģimenei ļāva »nostāties uz kājām«, nostiprināties un izlemt savus nākotnes jautājumus.

Vēl mans vecvectēvs uzskatījis par godu būt par krusttēvu zemnieku bērniem, ko šīs puses vecie iedzīvotāji atceras arī pašlaik.

Konstantins Nikolajevičs nomira 60 gadu vecumā, kādu svētdienas rītu pošoties uz baznīcu. Pēc dažām nedēļām tuberkuloze pieveica arī viņa vecāko dēlu Nikolaju. Abi viņi tika apbedīti nelielā kapsētā, kas atradās Līdumniekos, nelielā uzkalniņā pie ezeriņa. Pie tam Nikolajs, kurš dienēja Grodņas huzāru pulkā, tika izvadīts, parādot militāro godu. Viņa kapā tika atrasts apbalvojuma zobens un pistole. Šajā kapsētā tika apbedīta arī viņa meita, kura nomira 15 gadu vecumā, un sieva Olga (Alma, dzimusi fon Bīrone), arī otra meita (pavisam maza), kuru pieveica dilonis, māsa Marija, kura pēc vecāku nāves audzināja viņu dēlēnu Kotiku, kā arī viņa brālēns Aleksandrs no Zaļmuižas Modestovičiem, kurš nelaimīgas mīlestības dēļ 1913. gadā nošāvās. Šīs kapu kopiņas pamazām aizauga, divas pavisam iznīcinātas, jo šajā skaistajā vietā sešdesmitajos gados tika ierīkots karjers. Taču, pateicoties D. Gerasimenko un viņa sievai Bronislavai Britikai, pārējās tika atrastas un atjaunotas. Konstantina Nikolajeviča kapa pieminekļi, ko vietējie aktīvistu bija iemetuši ezerā, 1997. gada vasarā tika no turienes izvilkti un ar Imanta Novožilova un viņa draugu palīdzību uzstādīti pie kapu kopām zem krusta.

Kā jau tika minēts, Konstantina Nikolajeviča vecākais dēls nomira jaunībā. Bet viņa jaunākais brālis, mans vectēvs Konstantins Konstantinovičs dzima Zabolotjē (Līdumniekos) 1874. gadā.

Mācījies Nikolajevas kavalērijas skolā, strādājis Imperatora zirgu audzētavā un savā nozarē bijis labs speciālists. Dienēja viņš Varšavā, kas toreiz bija Krievijas impērijas sastāvā. Zabolotjē viņš iegriezās garāmbraucot, bet piederēja viņam Osvejas muiža, kas tagad atrodas

Konstantins Konstantinovičs fon Rozenšilds-Paulins

Osvejā un vadīja saimniecību, kurā skaitījās apmēram 14 000 desetīnu zemes, taču Zabolotji neaizmirsa, bieži tur ciemojās kopā ar sievu un bērniem.

Taču 1914. gadā sākās Pirmais pasaules karš. Vectēvs (kā rotmistrs) atgriezās aktīvajā karadienestā. Pēc 10 gadu ilgas atpūtas viņš sekmīgi iekļāvās 11. huzāru pulka dzīvē. Kopā ar viņu šajā pulkā dienēja arī viņa brāļadēls Konstantins Nikolajevičs (Kotiks) no Zabolotjes. Par veiksmīgu 2. Jekaterinodaras pulka īslaičīgu komandēšanu vectēvs saņēma Svētā Vladimira ordeni ar zobeniem un bantēm. Par izcilu karadarbību no 1914. gada 24. līdz 26. oktobrim viņš tika apbalvots ar Georgija ieroci. Tāpat viņš bija nopelnījis Svētā Staņislava ordeni un Svētās Annas 4., 3. un 2. pakāpes ordeņus ar zobeniem. Vairākas reizes ticis ievainots. Pirmā pasaules kara laikā ieguva pulkveža pakāpi.

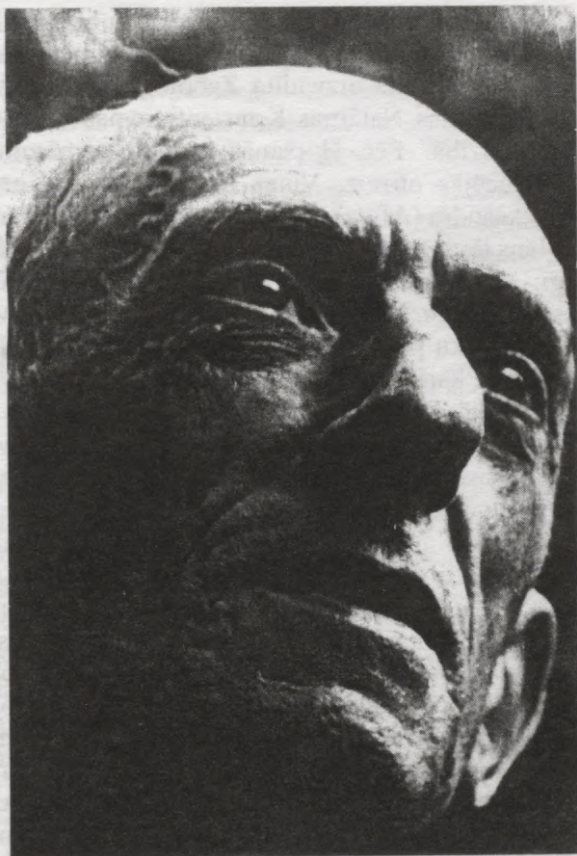
Baltkrievijas teritorijā.

Mans vectēvs bija trīsreiz precējies: pirmā sieva bija mana vecmāmiņa Marija Mihailovna Stefanoviča, otrā – Varvara Esperovna Ratmanova un trešā – Jelizaveta Konstantinovna Deihmane. Divas pirmās laulības beidzās ar šķiršanos, trešā izrādījās laimīga. Pirmajā laulībā manam vectēvam bija četri bērni: trīs meitenes, viena no kurām nomira drīz pēc piedzimšanas un apglabāta Polijā, kur vectēvs tolaik dienēja, un puika – mans tēvs, arī Konstantins Konstantinovičs.

Otrā laulība pastāvēja īsu laiku, pēcnācēju nebija. Bet ar trešo sievu viņš piedzīvoja četrus dēlus.

Kad vectēvs atstāja dienestu, viņš apmetās

Kad boļševiki ieņēma Odesu, ilgi slēpās, bet sarkanarmijai nepievienojās. Pilsoņu kara laikā komandēja Apvienoto dragūņu pulku un iznīcināja petļuriešu karaspēku, ieņemot tādas svarīgas apdzīvotās vietas kā Žmerinka, Tuļčina, Jarmolenci, Proskurova (tagad Hmeļņicka), kuras pievārtē saslima ar tīfu un nomira. Par nopelniem kauju operācijās viņam vajadzēja piešķirt augstāko dienesta pakāpi, bet pēc pastāvošā nolikuma pavēli par to vajadzēja parakstīt pašam imperatoram. Taču tanī laikā tāda vairs nebija, un mans vectēvs nomira kā pulkvedis. Tomēr literatūrā (minēts A. I. Deņikina grāmatā) viņš

Konstantins Konstantinovičs fon Rozenšilds-Paulins (jaunākais)

tiek dēvēts par ģenerāli, kas radīja zināmu neizpratni, jo ģenerālis (tiesa, jau vecs) bija viņa radnieks un uzvārda brālis Anatolijs Nikolajevičs.

* * *

Kad vectēvs aizgāja uz fronti, viņa ģimene, kurā bija tikai sievietes un bērni, palika laukos bez kāda atbalsta. Tas zināmā mērā bija bīstami. Tāpēc vectēvs nolēma ņemt ģimeni līdzī uz fronti. Tā sākās klejotāju dzīve, kas turpinājās arī pēc vectēva nāves. Tādā veidā viņa dēlu jaunību ietekmēja karš. Vecākais (mīļākais) dēls Mihails nomira, pārējie auga frontes drūmajos apstākļos, taču – kopā ar tēvu un māti. Vectēvs bija talantīgs karavadonis un godīgi cīnījās zem tā karoga, kuram devis zvērestu.

Aleksandra Konstantinovna visu laiku viņai palīdzēja, kā vien spēja. Tanī laikā viņa izgāja pie vīra – pie dzīvokļa saimnieka. Dzīvot it kā kļuva vieglāk, jo bija sava pajumte, pamazām izzuda pastāvīgā bada sajūta, par ko viņa sūdzējās savās piezīmēs. Kara sākumā nomira brālis. Piecdesmito gadu beigās no izsūtījuma atgriezās māsa.

Pēc vīra nāves viņa apmetās Maikopā kopā ar Aleksandru Konstantinovnu un tā nodzīvoja līdz 1968. gadam, kad Nataļja nomira. Kad Nataļja tika reabilitēta, māsas atrada manu tēvu, bet viņu attiecības nebija draudzīgas.

* * *

Mani vecāki apprecējās 1928. gadā. Māte bija bērnu nama audzinātāja, pēc izcelsmes – Krasnodaras (Jekaterinodaras) iedzīvotāja, apaļa bārene, no sīkpilsoņiem. Viņas vecāki bija miruši, kad meitenei apritēja seši gadi, tāpēc nācās dzīvot pie vecmāmiņas, kurai jau bija krietni pāri 70. Taču vecmāmiņai bija sava māja, saimniecība, tāpēc varēja dzīvot bez bēdām. Tomēr ģimenes padome nolēma, ka vecmāmiņai nebūs pa spēkam meitenes audzināšana, ka nespēs dot pienācīgu izglītību, tāpēc skuķis jānodod patversmē (tas notika vēl pirms revolūcijas), jo tur bērņus gan mācīja (arī mūziku), gan audzināja. Mana māte skaisti dziedāja. Piecpadsmit gadu vecumā viņa (vēl būdama patversmē) sāka apmeklēt Krasnodaras konservatoriju, kur atklājās, ka jaunieci ir izteikts liriskais kolorītsoprāns. Un viņa aizrautīgi dziedāja Čaikovski, Šopēnu, Grīgu. Kad meitene sāka strādāt par telefonisti, viņa skaitījās pieaugusi un pēc darba tikās ar saviem draugiem vietējā klubā. Tur viņa sastapa manu tēvu, kurš lieliski spēlēja klavieres.

Es piedzimu 1931. gadā. Tēvs tanī laikā Krasnodarā bija ievērojams pasniedzējs un lektors, bet mamma nestrādāja. Un pēkšņi, 1935. gadā, tēvs tika arestēts par to, ka viņš ir »bijušais barons«. Mums atņēma dzīvokli, mēbeles. Taču mamma bija ļoti enerģiska sieviete. Viņa izsauca no Maskavas komisiju un panāca tēva atbrīvošanu. Taču pēc atbrīvošanas viņš tika brīdināts, ka Krasnodara nekavējoties jāatstāj. Mēs devāmies uz Maskavu, kur tēvs mūs pameta. Taču tā jau ir cita novele, kurai nav sakara ar šo stāstījumu.

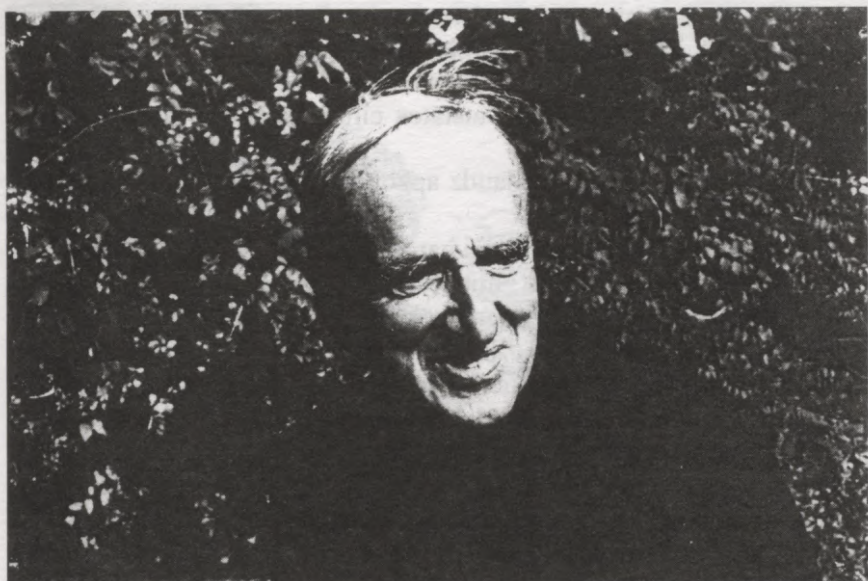
Atgriežoties pie tēva mūža vēstures, gribu pateikt, ka viņš bija ļoti talantīgs cilvēks: angļu, vācu un franču valodu viņš pārvaldīja vēl pirms iestāšanās ģimnāzijā, bet mācību laikā šīm zināšanām vēl pievienojās grieķu un latīņu valoda, patstāvīgi tika apgūta poļu, spāņu un itāļu valo-

da. Mana vecvectēva un vectēva ģimenei Zabolotjē piederēja lieliska bibliotēka, un tieši šeit tēvs iemācījās lasīt un strādāt ar grāmatām. Krustmāte Aleksandra Mitrofanovna, tēva mātes māsa, bija profesionāla pianiste (pēc revolūcijas māsas ģimenei viņa palīdzēja, koncertējot Maikopā). Arī tēvam klavierspēlē viņa bija pirmā skolotāja. Krustmāte iemācīja viņam pacietīgi strādāt un pilnveidot spēles tehniku. Nebūdam profesionālis, tēvs burvīgi spēlēja, un manas bērniņas atmiņas saistās tieši ar brīnišķīgo ikvakara muzicēšanu. Talants un darbaspējas ļāva viņam neklātienē pabeigt Maskavas konservatoriju. Pēc tam viņš kļuva par profesoru. Pēc kara aizstāvēja disertāciju par Bēthovena daiļradi un līdz pat nāvei bija docents plaši pazīstamajā Ģņesinu Muzikāli pedagoģiskajā institūtā.

Tēvs bija ievērojams lektors, jo viņam padevās jebkura tēma. Krasnodarā studentiem un sagatavošanas kursu jaunatnei viņš lasīja lekcijas kultūras vēsturē, darba jaunatnei, krāvējiem (viņš aktīvi darbojās krāvēju arodbiedrībā, kas pēc tam iesaistījās mātes uzsāktajā atbrīvošanas kampaņā) – par svarīgajiem šābrīža jaunumiem. Savā mūžā viņš uzrakstīja vairākus fundamentālus darbus par XV–XX gadsimta Rietumeiropas mūzikas vēsturi un šajos jautājumos skaitījās ievērojams speciālists.

Bet tagad daži vārdi jāpasaka par vectēva bērniem, kas dzimuši trešajā laulībā. Trešo reizi viņš apprecējās 1906. gadā, apņēmot par sievu Jelizavetu Deihmani – sava kaimiņa meitu no Sebežas. Kā jau tika minēts, pēc vectēva nāves viņa atraitne palika viena ar trim maziem bērniem, vīramāti un tanti. Pēc balto sakāves viņi mēģināja doties uz Poliju, kaut gan nebija nedz līdzekļu, nedz arī kādu cerību. Taču izrādījās, ka vectēvs vēl pirms revolūcijas savus šķirnes zirgus bija nodevis kādam pazīstamam polim, kurš, uzzinājis par sava drauga atraitnes bezizejas stāvokli, zirgus pārdeva un naudu atdeva pēc piederības, kas trūcumā nonākušajai ģimenei ļāva uzturēt nelielu pansiju un izdzīvot. Tante pasniedza svešvalodas, Jelizaveta vadīja saimniecību. Dzīve bija grūta, taču saprātīgā un enerģiskā sievietē rada iespēju izglītot visus trīs bērnus.

Pirms daudziem gadiem, kad es iepazinos ar vienu no šiem pieaugušajiem bērniem – ar savu tēvoci Nikolaju Konstantinoviču, atklājās, ka viņš ir viens no labākajiem speciālistiem kādā no Francijas firmām un vada visas lietišķās sarunas ar Padomju Savienību, tulkojot to saturu no jebkuras valodas. Viņš bija beidzis prestižo Francijas augstāko skolu »Ecole Superieure de l'Electricite«, iegūstot elektronikas inženiera specialitāti. Viņš bija precējies ar Marinu Osorginu un audzināja desmit bēr-

Nikolajs Konstantinovičs fon Rozenšilds-Paulins

nus (5 puikas un 5 meitenes). Visi, kuri to vēlējās, bija ieguvuši augstāko izglītību. Lielākā daļa no viņiem bija pievērsušies medicīnai. Vecākais dēls gāja bojā autokatastrofā, bet pārējie – Francijas pilsoņi – audzina nākamo Rozenšildu paaudzi.

* * *

Tagad par sevi. Kad sākās karš, man bija 10 gadu. Mani nosūtīja uz internātu, kur es nodzīvoju līdz 1943. gada vidum. Pēc tam atgriezos Maskavā, pabeidzu skolu, institūtu un kā bioloģijas skolotāja tiku nosūtīta darbā uz Kaukāzu – uz Čečenijas-Ingušijas republiku, kur nostrādāju trīs gadus. Daudzi čečenieši bija izsūtīti. Viņu vietu ieņēma visdažādāko tautību iebraucēji, taču vairākumā – krievi un ukraiņi.

Atgriezusies Maskavā, pabeidzu aspirantūru, aizstāvēju disertāciju, daudz strādāju. Tomēr manā dzīvē daudz kas mainījās: es pametu fizioloģijas pētīšanu un sāku strādāt Ārzemju literatūras bibliotēkā. Un ne reizi to neesmu nožēlojusi.

1968. gadā iepazinos ar savu tēvoci Nikolaju Konstantinoviču, kurš caur mani daudz palīdzēja savai vecākajai mātai Aleksandrai un ar kuru

visu laiku sarakstījos un pat apciemoju viņu Francijā. Tādā veidā pa visu pasauli izklīdušie Rozenšildi tomēr iepazinās un, kaut reti, arī satiekas. Tēvocis man daudz stāstīja par savu ģimeni, bet pēc tam (pēc viņa novēlējuma) es saņēmu viņa atstātos ciltsrakstus, kas arī pamudināja mani tos pastāvīgi papildināt.

Noslēgumā es gribētu nedaudz apkopot to, ko esmu mēģinājis šajā rakstā pateikt.

Mūsu dzimta nekad nav bijusi baronu dzimta. Tā bija laba muižnieku ģimene. Ko tas nozīmē? Šīs ģimenes locekļi pamatā bija kulturāli cilvēki, kas cienīja sevi un citus – neatkarīgi no viņu stāvokļa sabiedrībā. Viņi bija uzticīgi tam karogam, kuram bija zvērējuši, pat tad, kad tas apdraudēja dzīvību. Starp viņiem bija daudz militārpersonu, tai skaitā arī trīs ģenerāļi (ģenerālmajors Aleksandrs Nikolajevičs, ģenerālleitnants Jevgeņijs Nikolajevičs, ģenerālleitnants Anatolijs Nikolajevičs; šim sarakstam vajadzētu pievienot Ivana un Jakova Kuļņevu vārdus. Viņiem bija arī ģenerālleitnanta pakāpe un, kaut arī netieši, viņi tomēr skaitījās Rozenšildu radinieki). Lai vai kā, bet četrās Rozenšildu un Kuļņevu paaudzēs bija izcilas militārpersonas. Bet, ja ieskaita Pauli, Rozenšildus-Paulinus un Kuļņevus, tad virsnieku saraksts iznāk visai iespaidīgs: viens burgomistrs, viens pilsētas priekšnieks, seši muižniecības priekšnieki (tanī skaitā Ļucinas un Režicas apriņķī). Ne mazāk kā astoņi cilvēki no viņiem gāja bojā pēcrevolūcijas laikā, represijām tika pakļauti 12 cilvēki.

Kopumā Rozenšildi-Paulini un Kuļņevi bija godājami, izglītoti ļaudis, kuri pārvaldīja daudzas svešvalodas, pārzināja krievu un pasaules vēsturi un literatūru. Zabolotjē bija plaša bibliotēka ar grāmatām visās Eiropas valodās (tā, pēc manām domām, kaut kur ir saglabājusies). Šai dzimtai piederīgie mīlēja mūziku, pārzināja mūzikas literatūru un mākslas vēsturi, prata gleznot (man kļuva zināms, ka divas kāda no Rozenšildiem darinātās gleznas tika sadedzinātas apmēram pirms trim gadiem, jo kļuvušas vecas). Starp mums bija profesionāls mūzikas zinātnieks un mūzikas pasniedzējs, ir bijuši vairāki profesori, skolotāji, ārsti. Visi, kas ir dzīvi un darba spējīgi, strādā. Starp mums ir inženieri un lektori, tulki un mājsaimnieces, bet visi mēs jūtam cieņu pret savu dzimtu, kurai piederam, un tās tradīciju garā cenšamies audzināt arī savus bērnus. Pavisam mūsu dzimtā līdz 1994. gadam bija 128 cilvēki, beidzamo piecu gadu laikā piedzimuši ne mazāk kā 10–12 mūsu dzimtas turpinātāji.

Armes russes de la famille von
Rosenschild-Paulin

Armes danoises de la famille Paull von
Rosenachid

FAMILLE VON ROSENSCHILD-PAULIN

Historique et généalogie
du XVIème au XXème siècle

par
NICOLAS von ROSENSCHILD-PAULIN

Texte français et texte russe

PARIS
1991

Vienā rakstā nevar visu aptvert un izstāstīt. Es turpinu iesāktu darbu: meklēju dokumentus, kas palīdzētu tuvāk iepazīt ikviena mūsu dzimtas locekļa dzīves ceļu. Ceru, ka mans darbs nebūs veltīgs.

Arturs Trukšāns

EVERSMUIŽAS PĒDĒJIE BARONI

Vēl līdz šim laikam Ciblā var dzirdēt nostāstu par to, ka barons Mevess ticis izsūtīts uz Eversmuižu, jo bija cēlis negodu kādai jaunai galma freilenei, kuru viņam pēc tam obligāti vajadzējis apprecēt.

Vai šajā nostāstā ir kāda daļa patiesības, lai lasītājs vērtē pats.

No arhīva materiāliem ir zināms, ka pēdējais Eversmuižas īpašnieks, kas nācis no Rozenšildu-Paulinu dzimtas, Nikolajs Jevgeņija dēls Rozenšilds-Paulīns 1892. gada septembrī pārdevis muižu Elenai (Helēnai) fon Mevesai (dzim. Guļkeviča) – ģenerāļa Ričarda Trojanoviča fon Mevesa sievai – par 73 500 rubļiem¹.

Muižnieku fon Mevesu dzimta cēlusies no Pomerānijas, kur Ferzes upes ietekas kreisajā krastā atrodas pilsēta Meve. Dāvids Meviuss – Greifsvaldes universitātes profesors (1670) saņēma muižniecības titulu Zviedrijā. Viņa mazdēls Jakovs pārcēlās uz Krieviju Pētera I laikā un bija karakuģu būvētājs. No viņa cēlusies fon Mevesu dzimta Krievijā. Šī dzimta ir ierakstīta dzimtrakstu grāmatās Besarābijas, Vitebskas, Vladimiras, Voliņas un Maskavas guberņā².

Ģenerālis barons Ričards Trojanovičs fon Mevess ir dzimis 1839. gada 3. martā Vladimiras guberņā muižnieku ģimenē. Tēvs Trojans Fjodorovičs, pēc ticības Romas katolis, līdz atvaļināšanai pēc vecuma dienējis armijā. Ģimenē bez Ričarda bija vēl divi dēli – Mihails Ādams (19. 12. 1835–12. 03. 1900) un Ludvigs (1840–1904)³. Ričards līdz 1858. gadam mācījās Konstantinovas kadetu korpusā, ko beidza 1858. gada 30. jūnijā un sāka dienestu kā praporščiks leibgvardes Pavlovas

Ričards Trojanovičs fon Mevess

pulkā. 1863. gadā poručīks fon Mevess piedalījās poļu sacelšanās apspiešanā un pie Godronskas tika kontuzēts; apbalvots ar Svētā Staņislava 3. pakāpes ordeni ar zobenu un bantēm. 1877.–1878. gada karā pulkvedis fon Mevess pie Gornu Dubņakiem 1877. gada 12. novembrī ievainots ar lodi kreisajā rokā, kontuzēts ar lodēm degunā un krūtīs; apbalvots ar Svētā Vladimira 4. pakāpes ordeni ar zobenu un bantēm. Par pāreju pār Balkāniem viņš saņēma Sv. Annas 2. pakāpes ordeni ar zobenu, par izcilību pie Filippoles saņēma Zelta ieroci. 1878. gada 16. jūlijā fon Mevess kļūst par Leibgvardes 2. strēlnieku bataljona komandieri. 1884. gada 18. martā – par Pavlovas pulka komandieri, 1884. gada augustā saņem ģenerālmajora pakāpi, no 1893. gada 30. marta bija 2. gvardes kājnieku divīzijas 2. brigādes komandieris, no 1894. gada 10. janvāra – 23. kājnieku divīzijas komandieris, 1894. gada 30. augustā saņēma ģenerālleitnanta pakāpi. No 1897. gada 15. janvāra – 2. gvardes kājnieku divīzijas komandieris, no 1899. gada 4. augusta – 20. armijas korpusa komandieris. Daudzu krievu un ārzemju ordeņu kavalieris bez jau minētajiem apbalvojumiem vēl saņēmis Baltā Ērgļa, visu pakāpju Sv. Staņislava, Sv. Vladimira 2., 3. pakāpes ordeni, Franču Goda leģiona komandiera krustu, Prūšu 1. klases Sarkanā Ērgļa, austriešu 1. pakāpes Dzelzs Kroni⁴.

Ričarda Trojanoviča fon Mevesa pirmā laulība ar Aleksandru Konstantinovnu Ogarjovu šķirta 1878. gada 3. jūnijā, bērnu viņiem nebija.

1886. gada 12. februārī Ričards noslēdz laulību ar galma freilēni Eleni (Helēnu) Nikolajevnu Gulkeviču, dzimušu 1871. gada 29. janvārī Kaukāza komitejas lietu pārvaldnieka statssekretāra un slepenā padomnieka Nikolaja Vasiļjeviča Gulkeviča ģimenē.

1886. gada 14. novembrī fon Mevesu ģimenē piedzima meita Marija, kura vēlāk, tāpat kā māte, bija galma freilene un 1909. gada 30. oktobrī izgāja pie grāfa Sergeja Aleksandroviča Ribendera (1885. g. 21. janvārī), kurš miris Kanādā 1951. gada 8. jūnijā. Pati Marija Ribendera vēl astoņdesmito gadu sākumā dzīvoja pēc adreses 79 – 15 149 th Street, Flushing L. I. N. Y. 11367 USA.

1888. gadā fon Mevesu ģimenē piedzima otra meita – Jeļena, kura arī bija galma freilene. 1891. gada 17. maijā piedzima dēls Vladimirs, un 18. maijā – viņa dvīņu brālis Jurijs. Vladimirs beidza Pāžu korpusu un dzīvoja Pēterburgā, Liteinija 16. Jurijs Pirmajā pasaules karā bija poručīks gvardes kavalērijas-artilērijas brigādē, apbalvots ar Georgija ieroci³.

Ričards Trojanovičs fon Mevess nomira Rīgā 1901. gada 22. februārī.

Viņš tika apglabāts jauniesvētītajā kapsētā savā Eversmuižā. Apglabāts pēc katoļu liturģijas (priesteris I. Janovičs), pēc mēneša pie kapa noturēts dievkalpojums pēc pareizticīgo liturģijas⁵. Uz kapa tika uzlikts piemineklis – liels brūna granīta pulēts krusts un uzcelta lūgšanu kapela (viss nojaukts 1960-tajos gados).

Pēc vīra nāves Elena (Helēna) Nikolajevna fon Mevesa no valsts Ludzas kases saņēma 2 000 rubļu lielu pensiju. Lūgums palielināt pensiju tika noraidīts, jo īpašumā bija divas muižas – Eversmuiža (1311 desetīnas) un Borovki (Rēzeknes apr., 4431 desetīna). Abi īpašumi tikuši pirkti par 115 500 rubļiem un ik gadu devuši 2 700 rubļu ienākumu (pēc Vitebskas gubernatora ziņām)³.

Atraitne Elena (Helēna) fon Mevesa 1907. gadā ziedoja vietējās skolas – Eversmuižas sākumskolas – celtniecībai 1 000 rubļu un 1 desetīnu zemes.

1908. gada 27. oktobrī Jeļena (Helena) Nikolajevna fon Mevesa iziet pie vīra otrreiz – pie barona Aleksandra Mihailoviča Krudenera-Strūves.

Aleksandrs Mihailovičs Krudeners bija dzimis 1864. gada 24. augustā Tveras guberņas Toržokā Gustava Reinholda Krudenera 6 bērnu ģimenē kā otrais dēls. Pirmajā laulībā ar Katrīnu (Katerinu) Strūvi viņiem bija četri dēli: Boriss, Georgs un dvīņi Dmitrijs un Aleksandrs⁶. Laulības ar fon Mevesa atraitni tika noslēgtas laikā, kad Eversmuižai bija lielas finansiālas problēmas. Kā liecina ieraksti Ludzas apriņķa Zemesgrāmatā, tad bija ņemti vairāki kredīti, īpašums ieķīlāts, nenomaksāti vekseļi⁷.

1910. gadā Helēna Krudenera-Strūve Eversmuižas īpašumu reģistrē uz sava vārda. Drīz pēc tam visa ģimene aizbrauc uz Vāciju, kur arī noslēdzas viņu dzīves gājums. Helēna Nikolajevna Krudenera-Strūve mirusi Berlīnē 1933. gada 3. maijā, Aleksandrs Mihailovičs – 1953. gada 22. decembrī.

Pēc fon Mevesa atraitnes jaunās ģimenes aizbraukšanas Eversmuižā ieradās Karls (Kārlis) Gustavs Krudeners-Strūve – Aleksandra Mihailoviča vecākais brālis (dzimis 1862. gada 3. februārī) – ar savu jauno, skaisto sievu grāfieni Idu Alfredovnu Vaskez-Pinosu, dzimušu 1879. gada 9. jūlijā Ditrihšteinā. Laulību viņi bija noslēguši 1907. gada 18. februārī Pēterburgā, bērnu viņiem nebija. Līdz ar to Eversmuižai atkal bija savs barons un baronese.

Pēc Pirmā pasaules kara muiža pārgāja valsts īpašumā, baroni pārceļās uz dzīvi muižas pārvaldnieka mājā, un viņiem piederēja vairāki zemes īpašumi no bijušās muižas zemēm. 1932. gada 4. janvārī ar vēzi

nomira Kārlis Krudeners-Strūve, apglabāts Ludzas kapos⁸. Pēc vīra nāves Idas Alfredovnas tuvumā parādījās Felicianovas muižas dārznieks, it kā viņas brālēns Šihudskis, ar kuru kopā 1939. gadā viņa izbrauca uz Vāciju (?). Par viņu attiecībām līdz mūsu dienām saglabājušās vairākas leģendas. Bet vēl 1935. gada 4. oktobrī Ida Alfredovna Krudeneres-Strūve pilnvaroja Felicianovas muižas īpašnieku Mihailu (Micheilu) Plenu pārdot viņas īpašumā esošās zemes, ar ko Plens veiksmīgi tika galā, un 1939. gadā uz Idas Krudeneres-Strūves vārda reģistrētu īpašumu Eversmuižas apkārtnē vairs nebija.

Šeit varētu pielikt punktu muižnieku vēsturei Eversmuižā, vēl tikai daži fakti. Pēc Otrā pasaules kara Ida Alfredovna Krudeneres-Strūve atgriezās Ciblā, dzīvoja pie vairākiem zemniekiem, strādāja lauku darbos par ēdienu un guļasvietu un nomira Istras pansionātā 1961. gada 20. oktobrī 81 gada vecumā⁸.

Eversmuižas muižnieku dzimtai 1939. gadā piederēja šādi īpašumi: Karņickiem – Lucmuižā, Rozenšildiem – Zabolotjē, kas pēc likuma (iespēju robežās) 1990-tos gados tika atdoti mantiniekiem: Sofijai Koniševskai-Karņickai, dzīv. Rēzeknes rajonā, un Lidijai Konstantinovnai Rozenšildai, dzīv. Maskavā.

AVOTI

1. LVVA – 1679, a. 1., 1. 10.
2. Brokhauzs-Efrons. Enciklopēdija (krievu val.).
3. L. Rozenšilda. Fon Mevesu dzimtas ģealoģijas materiāli (krievu val.).
4. Kara enciklopēdija. – Maskava, 1911. g.
5. S. Duncāna atmiņas.
6. Veronikas Krudeneres-Strūves personīgais arhīvs.
7. LVVA – f.1679, a. 1, 1. 10.
8. Ludzas arhīva izziņas, 1998.

Tatjana Berga

LUZAS EVERSMUIŽAS DEPOZĪTS

1910. gada augustā, plūcot linus Zeltiņu ciema tīrumā, Ludzas upes labajā krastā, tuvu Eversmuižai un pilskalnam tika atrasts depozijs, kurā bija pāri par 1100 monētu. Atradējs toreiz nevarēja zināt, ka tas kļūs par visslavenāko Latvijas 11. gs. monētu depoziņu. Gandrīz visi pasaules numismāti, kuri pētīja un turpina pētīt 9. – 11. gs. depoziņus Eiropā un naudas apgrozības jautājumus šajā periodā, obligāti piemin arī Eversmuižas depoziņu. Par tā monētām rakstīja savos darbos latviešu (V. Urtāns, Ē. Mugurēvičs, T. Berga), vācu (V. Heverniks, G. Albrehts, V. Hatca, P. Ilišs), zviedru (B. Malmere), poļu (M. Gumovskis), krievu (N. Bauers, R. Fasmers, V. Potins) u. c. zinātnieki. Pirmā publikācija par depoziņu parādījās jau 1911. gadā, gadsimta gaitā tas tika pieminēts un pētīts gandrīz 15 lielās zinātnieku monogrāfijās. Pašas pēdējās publikācijas iznāca 1995. un 1998. gadā, tie ir autores raksti vācu un krievu valodā par to depoziņa daļu, kas glabājas Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejā.

Depoziņa liktenis nebija parasts. Uzreiz pēc tā atrašanas tas tika sadalīts. Lielākā daļa (ap 960 monētu) nonāca toreizējā Doma muzejā – tagad tas ir Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejs. Mazākā daļa nonāca Vitebskas muzejā Krievijā, kur glabājās ar diviem nosaukumiem: Zeltiņu depozijs (113 monētas) un Eversmuižas depozijs (24 monētas). Šo monētu tālākais liktenis nav zināms. Pirmā pasaules kara laikā pazuda arī 7 monētas, kas glabājušās kādas zemnieces ģimenē. Lielākā depoziņa daļa, kas glabājas Rīgā – 710 kufiskie dirhēmi, 248 Rietumeiropas denāri un divas romiešu monētas, bija noteikta un publicēta. Lielāko daļu monētu noteica vācu zinātnieki J. Menadīrs un H. Nitcels (Berlīne), vēlāk pie tām strādāja vairāki numismāti: A. Bikovs (Krievija), A. Molvigins (Igaunija), M. Blekburns (Anglija), B. Malmere un K. Jonsons (Zviedrija), un pēdējos gados – pati raksta autore.

Pateicoties 1912. gada publikācijai, mēs tagad varam spriest par depoziņa sākotnējo sastāvu, jo pašlaik muzejā glabājas tikai 93 monētas.

Tas tāpēc, ka depoziāts diemžēl stipri cietis Otrā pasaules kara laikā, jo 1944. gadā daļa muzeja kolekciju tika izvesta uz Vāciju. 1945. gadā tās bija Čehijā, Trpištas pilī (Pilzenes apgabals) un Kladrubā. Tikai pateicoties muzeja zinātniskās līdzstrādnieces Mērijas Grīnbergas, kura labprātīgi pavadīja vērtīgo kravu, pašai izdevās atvest atpakaļ uz Rīgu. Tomēr daļa monētu bija nozaudētas, daļa – depasportizētas. Ir zināms, ka daļa monētu pašlaik glabājas Sanktpēterburgā, Valsts Ermitāžā (Vitebskas muzeja depoziāta daļa – ?).

9.-11. gadsimtā Latvijā, tāpat kā visā Austrumeiropā un Skandināvijā, apgrozībā bija svešzemju monētas: sākumā Austrumu – dirhēmi, vēlāk Rietumeiropas – denāri. Šīs monētas bija it kā starptautiskā valūta mūsdienu izpratnē. Pakāpeniski Austrumeiropas un Skandināvijas valstis sāka kalt un lietot savas monētas. Daudzas valstis savu monētu kalšanu iesāka ar jau zināmu svešzemju monētu atdarināšanu. Latvijas teritorijā primitīvas monētas – atdarinājumi – parādās 11. gadsimta otrajā pusē, bet, tā kā patstāvīgas feodālas valsts veidošana pie mums tika varmācīgi pārtraukta, tad vietējā kaluma monētas parādījās tikai 13. gadsimtā, izveidojoties Livonijas ordeņvalstij.

Latvijā atrasti trīsdesmit seši 9.-11. gadsimta depoziāti, to skaitā 14 kufisko dirhēmu depoziāti, četri jauktie depoziāti, kuru sastāvā ietilpst kā dirhēmi, tā arī Rietumeiropas denāri, un 18 Rietumeiropas denāru depoziāti. Pēc lieluma tie ir visai atšķirīgi. Eversmūižas depoziāts ir vislielākais šī perioda depoziāts, pārējie ir mazskaitlīgi – tajos ir no dažiem desmitiem līdz dažiem simtiem monētu (50–300). Visbiežāk depoziāti tika ierakti zemē kara un juku laikos. Īpašnieki tos slēpa cerībā drīz vien atkal izrakt, taču, jādūmā, vai nu nomira, vai arī tika nogalināti, vai aizvesti nebrīvē. Savu noslēpumu depoziātu īpašnieki aiznesa līdzī kapā. Tomēr ne vienmēr depoziātus noglabāja zemē kara un juku laikos. Zeme tolaik bija visdrošākā un ērtākā naudas glabātuve, apmēram tāda pati kā mūsdienās banka. Daži depoziāti tika ierakti zemē rituālā nolūkā – kā upuris dieviem. Depoziāti guļ zemē simtiem un tūkstošiem gadu, iekams tiek atrasti, pateicoties laimīgai nejaušībai. Tos atrod, vai nu apstrādājot zemi, vai veicot celtniecības darbus, vai arī citu apstākļu dēļ, bet vienmēr tas notiek nejauši. Dažkārt depoziātus atrod arī arheoloģisko izrakumu laikā.

Eversmūižas depoziāts ir ne tikai vislielākais, bet arī visbagātākais Latvijas depoziāts pēc sava ģeogrāfiskā sastāva: tajā ir divas romiešu monētas, arābu dirhēmi, vācu, anglosakšu, īru, zviedru denāri, Skandināvijas atdarinājumi, Bohēmijas denāri. Pašas agrākās depoziāti

bija divas romiešu monētas, viena no tām saglabājusies – tā ir imperatora Lucillas (miris 183. gadā) sudraba denāra ceturtdaļa. Latvijā zināmas ap 500 romiešu monētas, tās pieder pie visagrākajiem naudas atradumiem. Pati senākā romiešu monēta pie mums ir Marka Agripas (31.–12. g. p. m. ē.) monēta no Priedkalnu depoziņa (Gulbenes raj.), bet jaunākā – Arkādija (395.–408. g.) monēta no Jaunzemju depoziņa (Cēsu raj.). Protams, romiešu monētu atradums 11. gs. depoziņā nav parasta lieta. Latvijā zināms vēl viens depoziņš, kas ir pat vēl agrāks par Eversmuižas depoziņu – 10. gs. Nāvessalas depoziņš, kura sastāvā arī bija romiešu monētas. Protams, romiešu monētas nevarēja būt apgrozībā tik ilgi – veselu gadu tūkstoti! Tās ilgi tika glabātas kā dārglietas, pēc gadiem nonāca otrreizējā lietošanā un noslēptas kopā ar citiem dārgumiem. Šeit jāatzīmē, ka, pēc pieejamajām ziņām, Eversmuižas depoziņā bijušas arī senlietas. Kādas, mums atliek tikai minēt. Citos depoziņos kopā ar monētām reizēm atrod arī sudraba kaklariņķus, aproces, krelles, sudraba stienīšus un citas senlietas.

Kufisko dirhēmu depoziņā bija visvairāk – 710 eksemplāru. Dirhēmi Latvijā parādījās 9. gadsimta otrajā pusē, nedaudz vēlāk, nekā pārējā Austrumeiropā. Šīs monētas tika kaltas plašā teritorijā: Vidusāzijā, Irānā, Aizkaukāzā, Mezopotāmijā, Mazāzijā, Ziemeļāfrikā un pat Spānijas arābu daļā. Visas šīs zemes ietilpa kalifātā, kuru 7.–9. gadsimtā bija izveidojuši arābi, pakļaujot minētās teritorijas. Atšķirībā no citu valstu monētām, uz dirhēmiem nekad nav attēlu, tikai uzraksti, jo islams aizliedz attēlot dzīvas būtnes un cilvēkus. Parasti dirhēma aversā ir teiciens no Korāna, ticības simbols, monētas nosaukums, kalšanas gads, kā arī pilsētas nosaukums, kurā tā kalta. Reversā lasāms ticības simbola turpinājums, kuram seko kalifa, tad emīra vārds. Kalifāta dirhēmus, kuri kalti līdz 12. gadsimtam, numismāti parasti sauc par kufiskajiem dirhēmiem. Šī nosaukuma izcelsmes pamatā ir raksta stils, kas radies Kufas pilsētā. Šo kufisko rakstu izmantoja leģendu rakstīšanai uz monētām. Vairākus gadsimtus (no 7. līdz 11. gs.) dirhēmi lielā daudzumā ieplūda Austrumeiropā un Ziemeļeiropā. Intensīvas tirdzniecības rezultātā dirhēmi lielā daudzumā aizplūda uz ziemeļiem. Par tirdzniecības apmēriem liecina fakts, ka Pēterburgas, Maskavas, Tallinas un Stokholmas muzejos glabājas daudz vairāk ievesto 8.–10. gadsimta dirhēmu, nekā pašos Austrumu valstu muzejos. Sevišķi lielā skaitā, pāri par 40 000 monētu, dirhēmi atrasti Gotlandes salā. Latvijā to ir apmēram 2300 eksemplāru.

Eversmuižas depoziņa sastāvā, kā jau bija minēts, ietilpa 710 dirhē-

mu – tā ir gandrīz trešā daļa no visiem Latvijā atrastajiem dirhēmiem. Lielākā daļa depoziņa dirhēmu kalti 10. gs. 2. pusē, starp tiem ir ļoti daudz Samanīda Mansura I (961–975) monētu. Visvairāk ir Samanīdu, tad Abasīdu, Buidu, Mervanīdu dinastijas dirhēmu. Eversmūižas depoziņš ir Latvijai neparasts ar lielo griezto monētu daudzumu, kas savukārt bija raksturīgs šī perioda senkrievu depoziņiem. No depoziņa 710 dirhēmiem 532 bija griezti. Interesanti, ka daļa monētu nebija, kā parasti, sagrieztas ceturtdaļās un pusītēs, bet apgrieztas apaļas! No šādām 27 monētām, kas minētas publikācijās, šobrīd saglabājušās 25. Aplīši izgriezti vai nu no monētas centra, vai malas, to diametrs ir no 1,1 līdz 1,5 cm, svars – no 0,209 līdz 0,623 g. Apaļi izgrieztu dirhēmu parādīšanās cēlonis pagaidām nav noskaidrots. Konstatēts, ka septiņi depoziņi, kuros tādas monētas sastāda lielāko daļu, bija atrasti dienvidslāvu zemēs. Varbūt dirhēmus apgriezta, pielāgojot tos noteiktam svaram, kas atbilst kādai senkrievu naudas – svaru sistēmai. Iespējams, ka tieši no dienvidslāvu zemēm apgriezti dirhēmi nonāca Latvijas teritorijā.

10. gadsimta pēdējā ceturksnī Austrumeiropā parādījās dažādās Rietumeiropas valstīs kaltas monētas. Sākumā to bija maz, un depoziņos tās atrod kopā ar kufiskajiem dirhēmiem. Pārsvārā sudraba monētas eksportēja Vācija un Anglija, kurām bija savas sudraba raktuves. Latvijas atradumos vairāk ir vācu denāru, angļu monētu ir stipri mazāk. Pārējo valstu (Dānijas, Čehijas, Ungārijas, Zviedrijas, Norvēģijas) monētas sastopamas retāk. Rietumeiropas monētas atšķiras no Austrumu monētām ne tikai pēc izmēriem. Pārsteidz monētu, sevišķi Vācijā kalto, tipu dažādība. Tas tāpēc, ka darbojās ļoti daudzas monētu kaltnes. Tiesības kalt monētas bija ne tikai ķeizaram, bet arī hercogiem, grāfiem un bīskapiem. Reizēm vienā pilsētā bija vairākas monētu kaltnes. Uz Rietumeiropas denāriem nav kalšanas gada, leģenda satur tikai valdnieka vai cita feodāļa vārdu un pilsētas nosaukumu, kur tā tikusi kalta. Vācu denāri bieži ir anonīmi – uz tiem nav vai nu valdnieka vārda, vai arī pilsētas nosaukuma, bet dažkārt ne viena, ne otra. Depoziņā bija 142 vācu monētas, no kurām 112 – veselas un 30 – grieztas. Spriežot pēc publikācijām, pārsvārā bijušas monētas, kas kaltas Ostfālē un Reinas apgabalā. Daudz bija ķeizara Oto III denāru, kā arī Oto III un viņa aizbildnes vecmāmiņas Adelheides kopkaluma denāru un to atdarinājumu. Pašlaik muzejā glabājas tikai 40 vācu kaluma monētas no depoziņa, no tām vairākums kaltas Reinas apgabalā, Ķelnē, tālāk seko Švābijas, Bavārijas, Frankonijas monētas. Pārsvārā tie ir Oto III un ķeizara Heinriha II (1014–1024) denāri.

Anglosakšu denāru skaits Eversmuižas depoziētā bija neparasti liels – 54 eksemplāri. Salīdzinot ar pārējiem Latvijas depoziētiem, tas ir ļoti daudz, parasti to skaits ir līdz 5 monētām. Izņēmums ir vienīgi Lēdurgas II depoziēts, kurā bija 15 anglosakšu denāru. Angļu monētas izceļas ar augstu kalšanas meistarību, attēli uz tām ir skaidri un uzraksti labi salasāmi. Aversā visbiežāk attēlots stilizēts karaļa krūšutēls ar kroni vai bruņucepuri galvā. Gar monētas malu rakstīta leģenda, kurā minēts karaļa vārds un tituls. Monētas reversā visbiežāk attēlots dažādu veidu krusts, bet tam apkārt leģendā ietverts tās pilsētas nosaukums, kurā monēta kalta, un noteikti minēts arī tā meistara vārds, kas monētu kalis. Eversmuižas depoziētā ir anglosakšu valdnieku Etelreda II (987–1016) un Knuta I (1016–1035) denāri, kalti Londonā, Linkolnā, Bātā, Vinčesterā, Jorkā, Stamfordā u. c. Jāatzīmē, ka Austrumeiropā un Skandināvijā atrasts ļoti daudz šo abu valdnieku laikā kalto monētu, bet šī parādība nav saistīta ar tiešiem ekonomiskiem sakariem ar Angliju. Galvenokārt tas izskaidrojams ar tālaika politisko situāciju: anglosakšu karaļi maksāja dāņu iekarotājiem kā kontribūciju milzīgas naudas summas – tā saukto dāņu naudu. No Dānijas, Zviedrijas un Norvēģijas šīs monētas tirdzniecības ceļā nonāca Gotlandes salā un tālāk Austrumeiropā.

Eversmuižas depoziēta sastāvā ir viena ļoti reta monēta – tā ir īru valdnieka Sitrika III (989–1029) denārs, kalts Dublinā. Šī pagaidām ir vienīgā īru monēta, kas atrasta tieši Latvijā. Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejā glabājas vēl divas Sitrika monētas, bet to atrašanas vieta nav zināma. Īru monētas ir retas ne tikai pie mums, bet arī visā Austrumeiropā.

Depoziētā ir arī 5 retas zviedru monētas, kaltas Sigtunā karaļa Olufa Šetkonunga (994–1022) laikā. Latvijā ir tikai 8 tādas monētas, un, tā kā monētas ir ļoti retas, par tām īpaši interesējas zviedru numismāti. Ļoti daudz depoziētā ir arī anglosakšu monētu atdarinājumu – 35 eks., bet pavisam Latvijā atrasti tikai 44 tādi atdarinājumi. Kā jau minēts, 10. – 11. gadsimtā daudzas valstis savu monētu kalšanu iesāka ar jau zināmu svešzemju monētu atdarināšanu. Konstatēts, ka šie anglosakšu monētu atdarinājumi tika kalti Skandināvijā 11. gs. sākumā, bet konkrētā vieta un laiks pagaidām nav zināmi.

No citām Eiropas monētām depoziēta sastāvā jāatzīmē 3 Bohēmijā kaltas monētas: divas – Boļeslavs II (967–999) un viena – Oldžiha (1012–1034). Ja ņem vērā, ka Latvijā pavisam atrastas tikai 7 Bohēmijas monētas, tad ir skaidrs, ka tās pie mums ir ļoti retas. Turklāt

tās ir vienīgās reāli saglabājušās monētas. Pārējās četras minētas tikai publikācijās.

Kā datējams Eversmuižas depoziāts? Visdrošākā norāde uz depoziāta noglabāšanas laiku ir visjaunākās monētas kalšanas gads. Tādas monētas ir divas: bīskapa Adalriha (1025–1040) Bāzelē kalts denārs un ķeizara Konrāda II (1027–1039) denārs no Strasbūras. Pēc pēdējās monētas tad arī datējams viss depoziāts, kurš tātad bija noglabāts ne agrāk par 1027. gadu.

Tātad Ludzas Eversmuižas depoziāts ir ļoti savdabīgs, tas atšķiras no citiem Latvijas 11. gs. depoziātiem vispirms ar savu daudzskaitlību, dirhēmu skaitlisku pārsvaru pār Rietumeiropas monētām, lielu daudzumu grieztu monētu, augstu anglosakšu monētu un to Skandināvijas atdarinājumu procentu. Spriežot pēc savdabīgā depoziāta sastāva un tā ģeogrāfiskās atrašanās vietas – Latvijas austrumos, Eversmuižas depoziāta monētas Latvijā nenonāca pa tradicionālo ceļu no rietumiem – pa Daugavu, bet pa otru ceļu, kuru sāka izmantot tikai 11. gs. pirmajā ceturksnī un kurš gāja no ziemeļiem–ziemeļaustrumiem, no senkrievu teritorijas.

Eversmuižas depoziāts tomēr nav līdz galam izpētīts. Ja izdosies atrast pazudušās monētas, tad uzzināsim vēl daudz interesanta gan par monētām, gan par Latvijas senvēsturi.

LITERATŪRA PAR EVERSMUIŽAS DEPOZĪTU

1. Змигородский К. А. Каталог монет и медалей Музея Витебской ученой архивной комиссии. Витебск, 1911, стр. 29.

2. Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1912., S. 163–167.

3. Труды нумизматической комиссии Рос. Академии истории материальной культуры, вып. 6. Ленинград, 1927, стр. 1–58.

4. Bauer N. Topografische Übersicht der Münzfunde des Ostbaltikums. – Zeitschrift für Numismatik, 39. Band. Berlin, 1929, S. 61–64.

5. Vasmer R. Ein neuer Münzfund des elften Jahrhunderts in estnischen Privatbesitz. – Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1934. Tartu, 1936, S. 155–224.

6. Friedenthal A. Baltische Münzfunde des 9–12. Jahrhunderts an der Hand einer Münzfundkarte. – Sb. Rig. 1934, R., 1936, S. 142–154.

7. Jammer V. (Hatz V.) Die Anfänge der Münzprägung im Herzogtum Sachsen (10. und 11. Jahrhundert). – Numismatische Studien, Hamburg, 1952, H. 34, S. 129, N 80.

8. Gumowski M. Posoie skarby monet X–X I wieku (Materaly). Warszawa, 1953, 134. lpp.

9. Albrecht G. Das Münzwesen im Niederlothringischen und Friesischen Raum von 10. bis zum beginnenden 12. Jahrhundert. Numismatische Studien. Hamburg, 1959, N 88.

10. Мугуревич Э. С. Восточная Латвия и соседние земли в X-XIII вв. – Рига, 1965., стр. 22–29.

11. Потин В. М. . Топография находок западноевропейских монет X-XIII вв. на территории Древней Руси. – Труды Государственного Эрмитажа. Ленинград, 1967, N 3, стр. 127.

12. Urtāns V. Senākie depoziīti Latvijā (līdz 1200.g.). – Rīga, 1977, 181.–182. lpp.

13. Берга Т. М. Монеты в археологических памятниках Латвии IX–XII вв. Рига, 1988, стр. 32–33.

14. Malmer B. The Sigtuna Coinage, c. 995–1005. Commentationes des nummis saeculorum IX–XI in suecia repertis. Nova series 4. London, 1989, S. 120.

15. Malmer B. On Some Scandinavian Elements in the Eversmūiža and the Kolodezski Hoards. – Die Kontakte zwischen Ostbaltikum und Skandinavien im frühen Mittelalter. Studia Baltica Stockholmiensia, 9. Stockholm, 1992, S. 115–123.

16. Berga T. Numismātika par Latvijas senatni. – Rīga, 1992, 31. lpp., XV att.

17. Berga T. Der erhaltene Teil des Schatzfundes Eversmūiža aus dem Rigaer Geschichts- und Schiffahrtsmuseum (Anfang des 11. Jahrhunderts). – Studia Numismatica. Festschrift Arkadi Molviggin 65. Tallinn, 1995, S. 14–22.

18. Berga T. Sylloge of coins of the British isles. 45. Latvian collections. Anglo-Saxon and Later British Coins. Oxford, 1996, pp. 7–8, NN 43, 77, 200, 204–207, 210, 216–223, 225, 227, 234, 246.

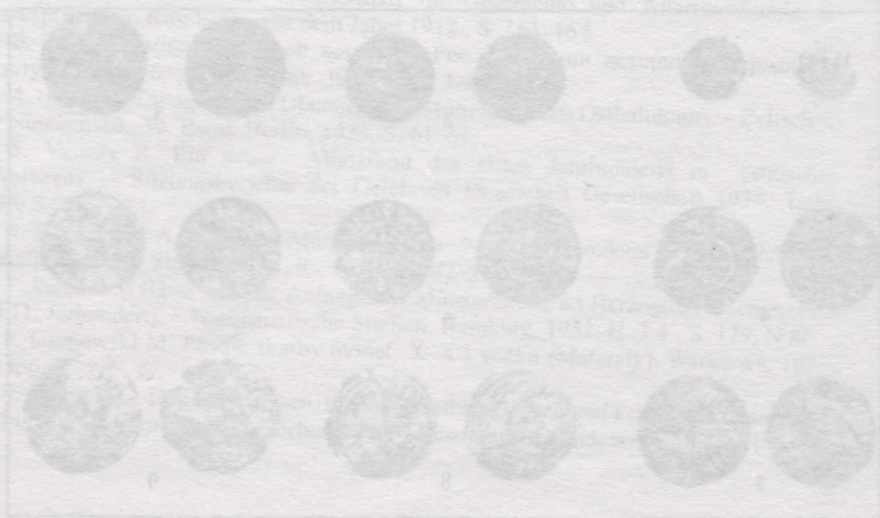
19. Malmer B. The Anglo-Scandinavian coinage c. 995–1020. Commentationes des nummis saeculorum IX–XI in suecia repertis. Nova series 9. London, 1997, pp. 349.

20. Берга. Т. М. Клады монет XI века в Музее истории города Риги и мореходства. – Международный нумизматический альманах «Монета», N 5. Вологда, 1998, стр. 142–148.

Dažas monētas no Eversmūižas depoziīta

1. Kufiskais dirhēms, apgriezts. Samanīdi, Mansur ibn Nuh (961–976), Buhara (?).
2. Vācu denārs. Ķeizars Oto III (996–1002), Vircburga.
3. Vācu denārs. Ķeizars Konrads II (1027–103), Strasbūra.
4. Vācu denārs. Zalcburga (Salzburg), bīskaps Hartvigs, monēta kalta 1009.–1018. g.
5. Čehu denārs. (Bohēmija), Oldžihs (1012–1034), Prāga.
6. Angļu denārs. Etelreds II, monēta kalta Stamfordā, 1009.–1018. g.
7. Īru denārs. Sitrīks III, monēta kalta Dublinā ap 1000. g.
8. Zviedru denārs. Olufs Šetkonungs (994–1022), Sigtuna.
9. Skandināvijas atdarinājums pēc Etelreda II monētām, 11. gs. sākums.

Valentīns Edmunds Klešņiks

EVERSMUIŽAS DRAUDZE

Latgalē vēsturiski izveidojās vairākas Romas katoļu garīgās kolonijas: Dienvidlatgalē, ap Daugavpili un Krāslavu (arī Aglonu) – jezuītu; Austrumlatgalē, ap Pasienes klosteri – dominikāņu; Rietum- un Ziemeļlatgalē, ap Viļānu klosteri (Pilcenē, Stružānos, Gaigalavā, Baltinavā) – bernardiešu kolonijas. Ticības jautājumos visi darbojās teicami, bet nacionālā taktika bija ļoti atšķirīga. Jezuīti centās attīstīt tautas (latgaļu) valodu un kultūru, izdodot grāmatas latgaļu valodā un citādi izglītojot. Dominikāņi, turpretī, centās pārpoļot, lietojot tikai latīņu un poļu valodu.

DOMINIKĀŅI LATGALĒ

Eversmuižas draudzes pirmsākumi cieši saistīti ar Pasienes (Posyunes, Posīnes) dominikāņu klostera vēsturi, kuru aprakstījis kardināls Julijans Vaivods¹:

»Pasiene sākumā ir bijusi Ludzas draudzes filiāle. Pati Ludzas draudze tad ir aizņēmusi teritoriju, kas tagad sastāda visu Ludzas dekanātu. Tāpēc jau 1680. gadā tagadējās Pasienes tuvumā, Sledzovas sādžā, uzcelta kapliča, kur dievkalpojumus noturējis mācītājs no Ludzas. Ludzas prāvestam vienam darbs plašajā draudzē nav bijis pa spēkam, tāpēc XVII gadsimta beigās kā vikāri Ludzā ir pieņemti dominikāņu ordeņa mūki. Viņi izrādījušies centīgi darbinieki, un Livonijas bīskaps Poplavskis ir nolēmis dibināt Pasienē pastāvīgu dominikāņu mītni – klosteri. (..) 1694. gadā bīskaps Poplavskis ir parakstījis aktu par dominikāņu klostera dibināšanu Pasienē. (..) Tikai pēc bīskapa akta tūlīt uzsākta koka baznīcas būve Pasienē un reizē uzcelts arī klosteris (koka). Klosterī ir apmetušies (līdzīgi divpadsmit apustuļiem) divpadsmit dominikāņu tēvi un pārņēmuši savā pārziņāšanā visu novadu uz austrumiem no Ludzas. Viņi neapmierinājās tikai ar Pasienes tuvāko apkārtni, bet ceļoja pa visu novadu. Lai radī-

tu noteiktus sapulcēšanās punktus tautai un sev apmešanās vietas, dominikāņu tēvi plašajā novadā uzcēla no žagariem un kleķa divpadsmit būdas. Tās viņiem kalpoja kā kapličas un naktsmājas vietas. Pastorizācijas darbs pletās plašumā. Minētās būdas vairs neatbilda visām prasībām, tāpēc pie tām tika uzceltas lielākas vai mazākas divpadsmit kapličas: Landskoronā, Rundānos, Brodaižos, Raipolē, Pildā, Slabadā (Slabadzincā), Eversmuižā, Brigos, Lielākajā Slodzā, Mazākajā Slodzā, Istrā un Konecpolē.

Ar laiku pirmo astoņu kapliču vietā pacēlās baznīcas un izveidojās draudzes, kas vēl šodien ir lielākās un vecākās Ludzas dekanāta draudzes. Arī vietējiem iedzīvotājiem dominikāņu tēvu dibināto kapliču skaits (12) ir licies uzkrītošs un nozīmīgs, jo viņi Pasienes klosteri iesaukuši par »cietoksni ar divpadsmit pilīm«.

Tiešām, Pasienes klosteris bija izveidojies par reliģisku cietoksni uz pareizticīgās Krievijas robežām, bet »divpadsmit« pilis izaugušas par īstām garīgām pilīm. Kamēr dominikāņi ir vadījuši minētā novada draudzes, viņi visi ir bijuši atkarīgi no Pasienes klostera priekšnieka un klausījuši viņa pavēlēm. Tāpēc visā novadā ir iesakņojusies vienāda Baznīcas prakse. Tā ir bijusi organizēta dominikāņu garīgā kolonija Austrumlatgalē.

Visas iepriekš minētās kapličas uzceltas XVII gadsimta beigās. Par dažām ir saglabājušies to celšanas dati. Tā, piemēram, Landskoronas kapliča celta 1696. gadā, Brodaižu un Eversmuižas – 1697. gadā, Brigos – 1698., Pildā – 1699., Konecpolē – 1700. gadā.

Pasienes klosteri dominikāņi atstāja 1832. gadā pēc krievu valdības rīkojuma, un draudžu aprūpēšanu pārņēma laju priesteri.

Polijas valstī bija nodibināta baznīcu atjaunošanas komisija, kas 1679. gadā ieradās Ludzā. Ludzas baznīcu bija pārņēmuši luterāņi, un karalis Stefans Batorijs pavēlēja Ludzas katoļiem uzcelt baznīcu. Bet zviedru kara laikā šī baznīca tika nopostīta. Pēc kara Rēzeknes un Ludzas prāvests iesniedza sūdzību pret muižnieku Karņicku ģimeni par Zuvaltovščiznas un Bricovščiznas īpašumu (muižu) piesavināšanos. Tomēr komisija pretenzijas atzina par nepamatotām un šos īpašumus pasludināja par Karņicku īpašumu. Ludzas katoļu baznīca uzcelta 1687. gadā un pastāvēja līdz 1938. gada ugunsgrēkam.

Jāatgriežas pie dominikāņu lomas Latgales likteņos. No latviešu nacionālā viedokļa, dominikāņu darbība Pasienes novadā nebija teicama. Baznīcās lietoja tikai latīņu un poļu valodu. Tādā veidā tautā, kurā jau tāpat bija liels slāvu elektorāta procents, radās noskaņojums par

labu slāvu valodai. Latgalieši pierada pie krieviski baltkrieviskā žargonā un pat lietoja poļu valodu. Sekas bija ļaunas. Pēc 1831. gada poļu dumpja Krievijas valdība vērsās pret uniātiem, kuri atbalstīja sacelšanos, un slēdza uniātu baznīcas, klosterus un skolas. 1839. gadā uniāti pievienojās pareizticībai. Likvidējot uniātus, valdība atņēma arī krieviski runājošiem neuniātiem dažas baznīcas: Brigos, Lauderu, Istrā un Sarjā (pēdējā tagad ir Krievijas teritorijā). Šos latgaliešus pieskaitīja krieviem un pareizticīgajiem. Latvijas neatkarības gados Brigu baznīca atdota katoļiem, bet Lauderu un Istras baznīca palika pareizticīgajiem, lai gan pēc stila tās ir tipiskas katoļu celtnes.

Tas bija dominikāņu nepareizās nacionālās taktikas rezultāts: latviešus samaitāja, bet par poļiem nepadarīja.

EVERSMUIŽAS DRAUDZE

1697. gadā Pasienes dominikāņi Eversmuižā uzcēla koka kapelu, kura darbojās 77 gadus, kamēr 1771. gadā Mikolajs (Nikolajs) Karnickis tās vietā par saviem līdzekļiem uzbūvēja jaunu baznīcu.

Eversmuižas baznīca, 1935. g.

Eversmuižas koka baznīca celta no 1771. līdz 1776. gadam, paplašināta 1876. gadā. Tā nodota sv. Andreja aizbildniecībā. Interesanti, ka arī baznīcas cēlāja (fundatora) Mikolaja tēvs bija Andrejs (Andžejs).

Baznīca celta no koka, ar diviem torņiem (mūra pamati sniedzas līdz zvanu torņa vidum) un četriem zvaniem. Pēc 100 gadiem, 1876. gadā, baznīcu pagarināja torņa virzienā par 6,5 metriem. Projekts izmaksāja 2300 rubļu. Projektā bija paredzēts zelmeni starp abiem torņiem pārveidot lauztā līnijā, bet tas tomēr palika trīsstūrveida. Tagad baznīca ir 241 kv. m liela (13,4×9,3 m), griesti balstās uz 6 koka pīlāriem. 1883. gadā uzcēla zvanu torni uz mūra pamata ar koka virsdaļu. 1896. gadā uzcelts laukakmeņu mūra žogs. 1891. gadā iegādātas ērģeles. 1907. gadā mākslinieks no Romas (Filamens) uzgleznoja divas sānu altāru gleznas. 1910. gadā baznīcas grīda noklāta ar cementa plāksnēm. 1934. gadā baznīcā ievilkta elektrība. Baznīcā ir arī apkure. Attālums līdz tālākajai draudzes robežai – 8 km.

Divu kilometru attālumā no baznīcas atrodas kapsēta. 1826. gadā draudzes kapos uzcelta laukakmeņu mūra kapliča (5×4 m). No ārpusēs tā apmesta ar javu, kurā redzamas akmens šķembas. Jumts – piramīdas veida, segts ar skārdu. Vēlāk pie ieejas piebūvēts mūra lievenis. Zem kapličas mūra ierīkoti pagrabi ar dižciltīgo mirušajiem, kuru mieru traucējuši bagātību meklētāji. Kaplicai ir divi logi, mūra grīda, apmestas sienas, augsti griesti, kora telpa – balstīta uz 6 pīlāriem – un koka altāris. Kādu laiku tā kalpojusi par draudzes baznīcu un uzskatīta par muižas baznīcu. Tās tuvumā dzīvojis arī prāvests.

Draudzei ir trīs ļoti vecas kapsētas: Eversmuižas (2 km no baznīcas), Kurjanovas (10 km no baznīcas) un Zuzeišu-Rozenovas (9 km no baznīcas) kapsēta.

Baznīcai Latvijas neatkarības gados piederēja 13,29 ha zemes. Draudzes pārziņā bija 7 kapsētas. Pirms Otrā pasaules kara baznīcā vēl bija saglabājušās metriku grāmatas kopš 1774. gada, kā arī dažas Slabodincu baznīcas metriku grāmatas. Slabodincu katoļu baznīcu, kas atradās uz pašas Latgales robežas, pēc 1839. gada uniātu Baznīcas pievienošanās pareizticībai, 1868. gadā valdība nodeva pareizticīgajiem, kaut tā arī nebija uniātu baznīca, kādas bija, piemēram, Lauderu, Istras, Brodaižu vai protestantu baznīca Ozupinē (Azupinā), pret kurām vērsās Krievijas valdība.

Tagad baznīca ir vairāk nekā 200 gadus veca, un no 1771. līdz 1933. gadam Eversmuižā bija darbojušies ap 20 priesteru. Draudzes robežas nesakrīt ar tagadējām Ciblas pagasta robežām, ietverot arī

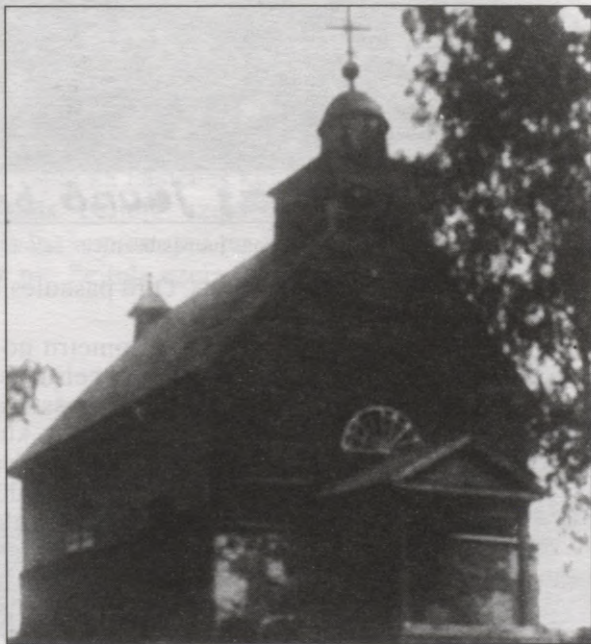
daļu Zvirgzdenes un Isnaudas pagasta. Nacionālais sastāvs stipri mainījies³. Pēc 1925. gada statistikas datiem, pagastā bija 6428 iedzīvotāji, no tiem: 90% – latvieši, 9% – krievi. 1989. gadā Ciblas pagastā bija 1443 iedzīvotāji, latviešu īpatsvars samazinājies līdz 70,6%, krievu - pieaudzis līdz 22,2%; baltkrievi – 3,4 %, ukraiņi – 1,9%. Zvirgzdenes pagastā latviešu īpatsvars vēl mazāks – 64,5%. Katoļu īpatsvars no 91% (1930) samazinājies līdz 70% (1989). Draudzes statistika rāda, ka pēckara gados laulību skaits samazinājies aptuveni 10 reizes, kristīto bērnu – apmēram 4 reizes. Pēc 1988. gada strauji pieauga gan laulību, gan kristību skaits, maksimumu sasniedzot 1991. gadā: 16 laulības un 81 kristība, kur kristīti arī pieauguši bērni. Tomēr miršanas gadījumu skaits sāk pārsniegt kristīto skaitu.

ISTALSNAS DRAUDZE

Istalsnas baznīca ir agrākās Eversmuižas draudzes baznīcas filiāle. Istalsnas muižnieks Jāzeps Sokolovskis 1800. gadā kapsētā uzcēla koka kapelu. Istalsnas kapelas pamatī un sienas līdz pusei bija – akmens mūris, pārējā daļa koka sienas, izmēri – 6×3×2,5 asis, virs ieejas durvīm – viens zvanu tornītis ar nelielu zvanu.

Istalsnas draudzi nodibināja 1927. gadā, un tās pirmais prāvests Jāzeps Ļakse uzlika kapelai skārda jumtu. Bijusī muižas īpašniece H. Dinovska dāvināja jaunu gleznu.

Kapela bija šaura un maza, un jaunais prāvests P. Tumans 1935. gada jūlijā lika pamatus jaunai, lie-

Istalsnas vecā baznīca

lākai baznīcai. To cēla neparasti. Apkārt vecajai kapelai lika pamatus un no betona ķieģeļiem būvēja sienas. 1937. gadā baznīca bija uzcelta līdz torņiem un uzliktas spāres un jumts. Baznīcas izmēri – 15×10 metri, divi torņi. Kora telpa balstās uz diviem betona pīlāriem, cementa grīda. Baznīcā ir ievilkta elektrība, bet nav apkures. Iekšpusē vēl atradās vecā kapela, kurā notika dievkalpojumi. Tad veco kapelu, kurai jau bija 136 gadi, nojauca apmēram trīs nedēļu laikā. Jauno baznīcu iesvētīja 1938.

Istalsnas jaunās baznīcas celtniecība

gadā bīskaps Boļeslavs Sloškāns. Otrā pasaules kara laikā baznīca cieta no šāviņiem, bet ātri tika salabota.

Istalsnas muiža atradās vienu kilometru no baznīcas, un tās parkā bija sena, neliela koka kapela, kuras celšanas laiks nav zināms, bet 1821. gadā tā ir pārbūvēta. Kapela bija sešstūrīga, bet ar četrstūrīgu jumtu, līdz ar to stūros bija lielas pažobeles, kuras izmantotas pat lopu turēšanai. Kapelas izmēri – 10×6 metri, ar vienām durvīm un diviem logiem, celta no koka balķiem un apšūta ar dēļiem, priekšā – neliela picbūve. Kapelā viens altāris ar sv. Jāzepa bildi. Interesanti, ka atkal muižas īpašnieka (Jāzepa) vārds sakrīt ar svētā vārdu. 1989. gadā kapela tika nojaukta un sazāģēta malkā.

Draudzes robežas – līdz 6 km, arī Eversmuižas baznīca – 6 km attālumā, bet Ludzas baznīca – 10 km. 1927. gadā, veidojot atsevišķu Istalsnas draudzi, tai pievienoja apkārtējās sādžas no Ludzas, Pildas,

Brīgu un Eversmuižas draudzes. Draudzes locekļu skaits: 1935. gadā – 1804, 1994. gadā – 500 praktizējošu katoļu. Draudzi apkalpo Pildas prāvests. Līdz karam Istalsnas draudzē skaitījās cilvēki, no kuriem 2/3 dzīvoja Ciblas pagastā un 1/3 – Pildas pagastā. Ciblas pagastā dzīvoja 90% latviešu, 9% krievu, bet Pildas pagastā – 69% latviešu, 26% krievu, 4,5% poļu. 1994. gadā draudze ietilpst Isnaudas pagastā, kurā 71% ir latvieši, 23% – krievi, pa 2% – baltkrievi un ukraiņi. Daļa Istalsnas draudzes ietilpst arī Pildas pagastā, kur tikai 43,7% ir latvieši un 49,4% – krievi. Latviešu ir kļuvis par 20% mazāk.

Pēckara gados baznīcā laulāto skaits ir mazāks par vienām laulībām gadā (vidēji), tomēr bērni kristīti vairāk (4–5), sevišķi atmodas sākumā: 1987. gadā – 13, 1989. un 1890. gadā – 15, tad atkal samazinās.

Draudzei ir 5 kapsētas: Zambaru (ap 250 gadus veca, 1 km no baznīcas), Vabaļu (ap 150 gadus veca, no baznīcas 7 km), Ivaru (ap 150 gadus veca, no baznīcas 3 km), Spenceru (ap 200 gadus veca, no baznīcas 4 km) un Istalsnas.

AIZPŪRES DRAUDZE

Sākumā jārunā par Slobodincu baznīcu. Pasienes dominikāņi Slabadā (Slabadzincā) bija uzcēluši kapelu, vēlāk baznīcu, veltītu sv. Jēkabam. Ceļšanas gads nav zināms, bet aptuveni reizē ar Eversmuižas kapelu, kura celta 1697. gadā. Tā atradās vistālāk ziemeļos no Pasienes un, tāpat kā Pasienes klosteris, uz pašas robežas. Slobodincu kapela atradās Peiteļa ezera tuvumā, kura apkārtnē piederēja pie Ludzas pils īpašumiem jau no 1599. gada Inflantu revīzijas laikiem. Vēl senāk pie Peiteļa ezera atradies neliels senlatviešu

Aizpūres skola un baznīca

pilskalns. Bez tam aiz robežas bija Polijas valsts (senāk Liellietuvas kņaziste) provinces galējā ziemeļu robeža. Nedaudz tālāk uz ziemeļiem (Tatarinska, Tatarinova) jau bija Pleskavas kņaziste. Slobodincu katoļu draudze likvidēta 1868. gadā, un baznīca nodota pareizticīgajiem. Slobodincu katoļu draudze pievienota un arī metriku grāmatas nodotas Eversmuižas draudzei. Vēlāk izdalīta kā Aizpūres draudze, pievienojot dažas sādžas arī no Eversmuižas draudzes. Pēdējais Slobodincu prāvests bija Mečislavs Didalevičs.

Agrārās reformas dokumentos (1922. gadā) minēta Aizpūres (Slobodincu) Romas katoļu draudze. Vēl 1935. gadā bija dzīva Madala Valtere no Daugušejiem, Bernards Briciks no Īsajiem Kušneriem, Ontons Rudusāns no Kaļviem, kuri gājuši Slobodincu baznīcā. Iespējams, katoļiem aiz robežas samazinoties, tā viņiem atņemta un atlikusī draudze pievienota Eversmuižas draudzei. Vecā baznīciņa atradusies aiz robežas, bet baznīcas zeme – šai pusē, Gorkos (viens gabals – 23,30 ha, t. sk. aramzeme 8,4 ha; otrs – 11,60 ha, t. sk. aramzeme 4,2 ha). Pēc valstu robežas izveidošanas tas radīja daudzas problēmas un konfliktus. Padomju robežsargi centās aizturēt popu, kad viņš devās uz Latviju apkopt baznīcas zemi. Labi vēl, ka pops bija fiziski ļoti spēcīgs un nepadevās, nu viņam bija jāpaliek Latvijā. Pareizticīgo baznīcu Slobodincos drīz vien padomju vara likvidēja un nojaucēja. Vecie cilvēki zināja stāstīt, ka baļķus un zvanu nopirkuši latvieši un, kamēr vēl valstu robeža nebija slēgta, pārveduši savā pusē. Krievijas pusē tā arī nebija vajadzīga, jo tuvumā atradās tikai dažas mazas »derevņas«. Vecie latgaliešu (katoļu) kapi atradušies priežu silā pie Petrucānu sādžas. Arī pareizticīgo kapsēta vēl atrodas turpat (0,50 ha), bet jaunie katoļu kapi atrodas tā pašā priežu silā Daugušeju sādžas malā. Aizpūres draudzei ir arī otra kapsēta – Verumos, 10 km attālumā. Pareizticīgie dzīvoja tikai Bārtuļos, Petrucānos un Gorkos, nu viņiem bija jāiet uz tuvāko – Krivandas – baznīcu.

Jāpiezīmē, ka muižas laikos īsākais kājceļš no Garšānu sādžas uz kļaušu darbiem pie Peiteļa ezera (laikam Gorki) bija caur Opočkas apriņķi, kurš arī bija Vitebskas guberņā, caur purvu, Oļhovkas un Dolgiju sādžu, līdz Peiteļa ezeram. Tur bija lauki, pļavas un it kā tuvumā arī baznīca.

Aizpūres baznīca patiešām atrodas *aizpūrē* (poļu un krievu laikos – Zabolotje), kurai visapkārt tikai purvi un meži. Aizpūres draudze dibināta 1929. gadā. Līdz tam visi piederēja pie Eversmuižas draudzes Ciblā. No Aizpūres (Zabolotjes) Cibla ir 15 km, bet no paša

Līdumnieku Z stūra – pat 25 km tālu.

1931. gadā Ludzas dekāns A. Urbšs un Eversmuižas draudzes prāvests K. Buto izvēlējās baznīcas celšanas vietu, un 1933. gadā dekāns iesvētīja tās pamatus. Pagaidu baznīca atradās Daugušeju sādžā, Olgas Valteres mājās, kur viens mājas gals bija atvēlēts draudzes vajadzībām. Baznīckungs (vēlāk kļuva par bīskapu) Kazimirs Duļbinskis dzīvoja turpat, pie Eduarda Valtera. Pēc 1933. gada 18. novembra dievkalpojumi notika pagaidu šķūnītī, kas bija sanaglots no nomaļiem. Jauno koka baznīcu cēla pēc būvtehnika Škutāna projekta 750 cilvēkiem (sēdvietas 52 cilvēkiem). Baznīcas izmēri – 14×9 m, ar vienu torni. Darbus veica pakāpeniski un atkal pārveidoja: noapaļoja logu augšas, pacēla grīdu augstāk. Baznīcu iesvētīja 1935. gadā, bet šādā nepabeigtā stāvoklī baznīca palika visus kara un pēckara gadus. Tikai priesteris H. Vilka laikā baznīcu apšuva ar dēļiem no ārpuses un presēto kartonu – no iekšpuses, nokrāsoja iekšpusi un ārpusi, izveidoja divus sānu altārus un ievilka elektrību. 1971. gadā visi darbi bija pabeigti.

Naudu celšanai savāca citās diecēzes draudzēs, desmitiem gadu bez baznīcas atstātā draudze bija atsvešinājusies no baznīcas. Aizpūres draudzes ziedojumi celtniecībai bija tik mazi, »ka par tiem varēja uzcelt tikai mazu pirtīnu«, daži saimnieki pat granti un mālu nedeva bez maksas. Šajā draudzē plašos apmēros bija izplatījies dzeršanas netikums. Vēl jāatzīmē, ka pirms baznīcas celšanas izkāvušies tās piekritēji un pretinieki.

Reizē ar baznīcu cēla arī mācītājmāju (plebāniju), klēti un kūti ar piebūvēm, bet pastāvīgs Aizpūres draudzes baznīckungs bija tikai dažus gadus. Vēlākos gados draudzi apkalpoja Eversmuižas prāvests (viņš dzīvoja Ciblā). Pirmie baznīckungi bija K. Duļbinskis (1933–1935), P. Tumans, G. Zirnis, S. Kapacis (1937–1939).. Mācītājmāju 1945. gadā atsavināja un ierīkoja Aizpūres 7-gadīgo skolu, kura līdz tam mitinājās divās Soikānu mājās Garajos Kušneros.

Jaunajai Aizpūres baznīcai zvanu nopirka no Slobodincu pareizticīgajiem par vienu siļķu mucu. Zvanam bija plaisa un nebija mēles. Zvana plaisu aizlodēja Ludzas meistari ar savākto sudrabu. Iesvētot baznīcu, zvanam vēl nebija mēles. Bārtuļu Antons zvanīja ar akmeni, kurš izkrita no rokām, un iznāca mazs pārtraukums. Baznīcu iesvētīja 1935. gadā bīskaps J. Rancāns, kurš piebrauca pie kapu vārtiem un kājām gāja līdz baznīcai.

1938. gadā bija 1500 draudzes locekļu, bet 1994. – gadā tikai ap

400 praktizējošu katoļu. Draudzes iedzīvotāju nacionālais sastāvs pēc Otrā pasaules kara krasi izmainījies. Pēc statistikas datiem, 1925. gadā visā Ciblas pagastā bija 90% latviešu, 9% krievu, 37 poļi. 1989. gadā Aizpūres draudze ietilpa Līdumnieku pagastā, kuram pievienoja arī daļu bijušā Brigu pagasta Kurjanovas apkārtni, un bija 63% latviešu, 26% krievu, 7% baltkrievu, 3 poļi, 1 lietuvietis un 1 igauņis. Mazinājās gan iedzīvotāju, gan ticīgo skaits. Pēc 1958. gada kristīto bērnu skaits bija mazāks par 10 gada laikā. Pēc 1965. gada laulāti tikai 3 pāri, bet apbedīšanas – 7–8 gadā.

FRANOPOLES (NEUZCELTĀ) BAZNĪCA

1804. gadā⁴ Anna Karņicka, muižnieka Františeka Karņicka sieva, noslēdza kontraktu ar Rēzeknes apriņķa zemnieku Aleksejevu, kurš apņēmas ar saviem strādniekiem tai pašā gadā uzcelt Franopoles muižā katoļu baznīcu. Muižniece maksāja 550 rubļus, deva pārtiku, būvmateriālus un zirgu transportu. Iespējams, ka Franopoles muiža uzcelta ap to pašu laiku un izrentēta, jo muižnieks Františeks Karņickis miris ap 1808. gadu, un muižas attīstība pārtraukta.

OZUPINES PROTESTANTU BAZNĪCA

Muižnieki pieņēma kristīgo konfesiju, tāpēc arī zemniekiem tā bija jāpieņem. Tikai vecticībnieki palika uzticīgi tēvtēvu ticībai, bet tādu Eversmuižas pagastā nebija. Latgalē 1784. gadā⁵ bija 29 Romas katoļu, 18 uniātu un 2 protestantu baznīcas – Krustpilī un Ozupinē (Azupinā). 1784. gadā Ozupinē minēta reformātu baznīca (mūra) ar izdalīto baznīcas zemi vienā vietā. Iespējams, ka tā bija baptistu baznīca. Poļu muižnieku Zarembu plašajā dzimtā zināms Vroclavas bīskaps Jans, kuram veltīta monēta ar Zarembu dzimtas ģerboni vienā pusē un Jana galvu un uzrakstu »Baptista succure sancte Joannes« otrā pusē⁶. Iespējams arī, ka tā bija luterāņu baznīca, jo Ludzā gan 1599. gadā, gan 1679. gadā bija luterāņu baznīca. Nav zināms, kad uzcelta Ozupines baznīca, šķiet, pēc 1695. gada (pēc bīskapa J. Cakula datiem, ap 1698.–1706. gadu), kad tiesa izraidīja no dzīves vietas muižnieku Janu Bugvecki un viņš, domājams, pārdevis muižu Zarembu ģimenei. Jāpiezīmē, ka senāk pastāvēja Ozupines pagasts, tikai

vēlāk bija Eversmuižas pagasts.

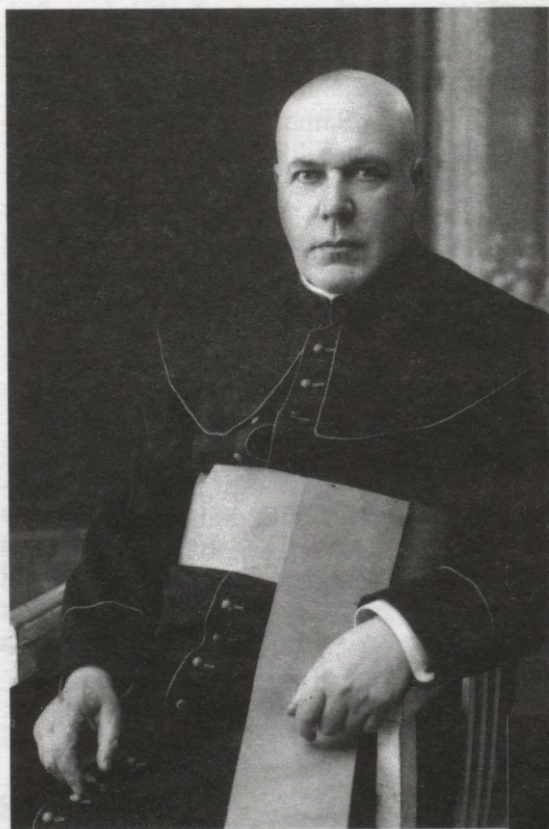
Ozupines baznīca beidza pastāvēt pēc 1839. gada, kad uniāti pievienojās pareizticībai un valdība likvidēja uniātu draudzes. Lai gan šī bija protestantu baznīca, tomēr nevēlama gan katoļiem, gan pareizticīgajiem, un pie reizes bija iespēja to likvidēt. Arī muižnieki Zarembas jau bija rusificējušies. Ozupines muižas zemniekus turpmāk apkalpoja katoļu prāvests no Eversmuižas, kura atradās tikai 6–7 km attālumā. Daļa sādžu vēlāk iedalīta Istalsnas draudzei.

ŠAIPUS LUDZAS DEKANĀTS

Apmēram 10 draudzes apvienoja dekanātā. Jāatzīmē, ka ap 1789. gadu, pēc Livonijas bīskapijas likvidēšanas un pievienošanas Mogiļevas arhidiecēzei, Latgale sadalīta 6 dekanātos. Ludzas apriņķī izveidoja Šaipus Ludzas un Viņpus Ludzas dekanātus. Šaipus Ludzas dekanātā ietilpa: Ludzas, Eversmuižas, Pildas u. c. draudzes uz dienvidaustrumiem. Viņpus Ludzas – Pušmucovas, Stiglovas u. c. līdz Viļakai un Balviem. Šis sadalījums palika līdz pat Pirmajam pasaules karam.

Ludzas dekanāta priesteri

Bīskaps A. Urbšs

Prāvests K. Buto, 1935. g.

Prāvests T. Tumans

Prāvests K. Duļbinskis, 1935. g.

Bīskapa V. Zondaka vizitācija Ciblā, 1979. g.

ROMAS KATOĻU BAZNĪCAS PRIESTERI ⁷

Darba gadi	Uzvārds, vārds	Dzīves gadi	Draudze	Piezīmes
Eversmuižas draudze				
1838	Dargījevičs Andrejs	1800-?	Eversmuižas	
1842-1843	Filipovičs Jāzeps	1789-?		
1842-1859	Pupsevičs Ignatijs	1809-?		
1859	Rafalovičs Miķelis	1830-?		vikārs
1867-1885	Stefanovičs Kazimīrs	1833-?		
1873	Monstvilu Onufrijs	1832-?		vikārs
1876-1881	Markovičs	1791-?		vikārs
1889-1894	Višņevskis Jānis	1861-?		
1896-1910	Janovičs Jāzeps	1863-1929		prāvesta v. i.
1910-1940	Buta Kazimīrs	1874-1959		slimības dēļ vairs nestrādāja
1940-1941	Turks Aleksandrs	1907-1982		
1941-1943	Bojārs Pēteris	1901-1991		miris Kanādā
1943-1946	Zīrnis Gregors	1908-1956	Eversmuižas, no 1944. g. marta arī Aizpūres draudze	
1946-1947	Čužāns Staņislavs 1922-?		Eversmuižas, Aizpūres	
1947-1949	Valainis Boļeslavs	1912-1983	Pildas un Istalsnas (1950-1960)	
1949-1951	Eiduks Antons	1914-1986		
1951	Beķers Pēteris	1926-1991		apkalpoja no Ludzas, vikārs
1951-1961	Gugāns Pēteris	1929-1988		notiesāts uz 1 gadu par bērnu katehizēšanu
1961-1982	Vilks Henriks	1934-1983		
1982-1985	Kupčs Jānis	1938		
1985-1986 no 1986	Kivlenieks Antons Patmalnieks Roberts	1927 1955		apkalpoja no Zilupes
Aizpūres draudze				
1933-1935	Duļbinskis Kazimīrs		Aizpūres	
1935	Tumans Pēteris	1909-1993		apkalpoja no Istalsnas
1935-1937	Zīrnis Gregors	1908-1956		
1937-1939	Kapačs Staņislavs	1912-1942		
1939-1944	Sidars Francis	1910-1976		
1945-1946	Zīrnis Gregors	1908-1956		apkalpoja no Eversmuižas

Darba gadi	Uzvārds, vārds	Dzīves gadi	Draudze	Piezīmes
1946–1947	Čuzāns Staņislavs	1922	Eversmuižas	apkalpoja Aizpūri
1947–1949	Valainis Boļeslavs	1912–1983		
1949–1951	Eiduks Antons	1914 – 1986		
1961–1982	Vilks Henriks	1934 – 1983		
1982–1985	Kupčs Jānis	1938		
1985–1986	Voitiņš Jānis	1918		apkalpoja no Ludzas Ludzas dekāns apkalpoja no Eversmuižas,
1986	Patmalnieks Roberts			
		Istalsnas draudze		
1928–1930	Ļaksa Jāzejs	1900–1940	Istalsnas	
1930	Šikur-Kalvani Staņislavs	1892–1970		latvietis, prata 10 valodas
1930–1931	Vaivods Alfons	1872 – 1973		
1931–1933	Pudāns Andrejs	1899–1953		miris Noriškā izsūtījumā
1933–1934	Kopeikš Eduards	1906– ?		
1934–1938	Tumāns Pēteris	1909–1993		Ārpus Ludzas novietots Istalsnā vikārs
1939–1943	Indāns Antons	1911–1971	Istalsnas	
1943	Buto Kazimirs	1874–1959		apkalpoja no Eversmuižas
1944–1946	Zirnis Gregors	1908–1956		arī Eversmuiža un Aizpūre
1945–1947	Seimaņš Jūlijans	1908 – 1960	Pilda, Istalsna	apkalpoja no Pildas
1947–1948	Vitanis Kazimirs	1899–1975	Istalsna, Pilda	1948.–1956.g. izsūtījumā Vorkutā
1948–1950	Broks Izidors	1906 – 1964	Pilda, Istalsna	
1950–1960	Valainis Boļeslavs	1912–1983	Istalsna, Eversmuiža, Aizpūre, arī Pilda	
1960–1962	Zdanovskis Staņislavs	1931–1993	Pilda, Istalsna	
1962–1965	Volonis Jānis	1937–1965		noslika
1965–1966	Buliņš Alberts	1934–1991		
no 1966	Jonikāns Antons	dz. 1930		

VĒRES

1. J. Vaivods. Katoļu baznīcas vēsture Latvijā. – R., 1994.
2. J. Svilāns. Latvijas Romas katoļu baznīcas. – R., 1995.
3. J. Cakuls. Latvijas Romas katoļu draudzes. – R., 1997.
4. B. Brežgo. Latgale dažu XVI–XIX gs. dokumentu gaismā. – Rēzekne, 1938.
5. E. Dunsdorf. Latgales vēsturiskās kartes. – M., 1991.
6. LVVA, f. 1100, a. 14, l. 841. Muižnieku dzimtu dokumenti. Zarembu dzimta.
7. J. Cakuls. Latvijas Romas katoļu Baznīcas priesteri. – R., 1996.

Valentīns Edmunds Klešņiks

1905. GADA NOTIKUMI EVERSMTUIŽĀ

B. Brežgo apraksta notikumus arī Eversmuižā. 1905. gada 7. novembrī Ludzas apriņķa »ispravniks« ziņojis, ka pēc 17. oktobra manifesta publicēšanas, ar kuru zemnieki saprata, ka viņiem dota rīcības brīvība, sāka ignorēt likumus un nepildīt klaušas. Pēc amnestijas un administratīvi izsūtīto personu atgriešanās sākās aģitācija. Aģitatoriem bieži tiekoties ar zemniekiem, radās diezgan naidīga attieksme pret zemes īpašniekiem. Zemnieki sāka runāt par muižu graušanu. Šīs runas muižniekos radīja nemieru, un vairāki muižnieki izbrauca uz pilsētu. Pildas un Eversmuižas pagastā zemnieku kustība bija sākusies. Grupa zemnieku, kura bija atgriezusies no administratīvā izsūtījuma, Eversmuižas pagastā pulcēja ap sevi zemniekus, veidoja »šaiku« un musināja laupīt un dedzināt muižas, pārliecināja zemniekus, ka valsts vara tagad ir bezspēcīga un nemiernieki paliks nesodīti.

1905. gada 8. novembrī Eversmuižas pagasta zemnieku grupa ieradās apriņķa valdē un rakstvedim pieprasīja, lai pēc zemnieku vārdiem uzraksta un iesniedz zemstes priekšniekam prasības par dzīves apstākļu uzlabošanu. Zemnieki pieprasīja: 1) maksa jānosaka zemes īpašniekam par malku: bērza – 3 rubļi par kubikasi, alkšņa – 2 rubļi, jaukto – 1,50 rubļi; 2) iekasēt arī no zemes īpašniekiem visus maksājumus pagasta vajadzībām; 3) ņemt maksu par nezemnieku bērnu mācīšanu skolā; 4) slēgt vīna veikalu; 5) nomainīt skolotāju; 6) pagarināt maksājumu termiņus; 7) lūgt valdību izsniegt trūcīgiem zermniekiem pārtikas rudzu aizdevumu.

Eversmuižas, Zvirgzdenes un Mikalovas pagasta zemnieki ieradās pagastu valdēs, rīkoja sapulces, kurās no amatiem atbrīvoja pagastu vecākos un rakstvežus, izvēlēja jaunus no sava vidus. Visaktīvāk darbojās Eversmuižas zemnieki, kuri pavasarī tika izsūtīti no Latgales par piedalīšanos zemnieku nemieros un tagad bija atgriezušies.

Par sekām ziņu nav.

Valentīns Edmunds Klešņiks

SKOLAS EVERSMUIŽAS PAGASTĀ

Eversmuižas pagasts vairāk nekā 100 gadus, līdz pat 1945. gadam, apvienoja vienā novadā Lucmuižu, Rozanovas, Franopoles, Felicianovas, Istalsnas, Ozupines, Kurjanovas un Zabolotjes muižu.

Jāpiezīmē, ka līdz 1925. gada 1. septembrim pagastam un visām iestādēm (arī skolām) un organizācijām bija Eversmuižas nosaukums, bet pēc tam – Ciblas nosaukums. Izņēmums ir Eversmuižas draudzes nosaukums, kurš nekad nav mainīts.

LĪDZ LATVIJAS NEATKARĪBAI

Pēc dzimtbūšanas atcelšanas naturālās zemnieku saimniecības vietā sāka attīstīties preču-naudas saimniecība. Dzīve arvien vairāk spieda lasīt, rakstīt un rēķināt, sevišķi tas bija nepieciešams sētu saimniekiem, arī valdība sāka pievērst uzmanību tautskolu attīstībai.

Ludzas apriņķī vecākā skola atradās Zvirgzdenē, tā dibināta 1860. gadā.

Ciema iela Ciblas pagasta Dekteros. 20. gadi

1865. gada 30. jūnijā 1 Eversmuižas zemnieku sapulcē, pēc 3. iecirkņa miertiesneša iniciatīvas, pieņemts lēmums par skolas ierīkošanas nepieciešamību: skolas celšanai savākt pa vienam rublim no katra saimnieka jeb 287 rubļus, skolu uzcelt uz Eversmuižas zemnieku biedrības zemes Dekteru (Dehtery) sādžā. Iespējams, ka mācības skolā sāktas divus gadus vēlāk – 1867. gadā².

Tai pašā laikā publicēts valdības rīkojums par skolotāju (arī pagastu rakstvežu, kuri norīkoti darbā Krievijas novados) uzturu, nosakot izsniegt no lauksaimniecības rezerves veikala sešas ceturtdaļas (?) miltu gadā un atbilstošu daudzumu putrainu, no »privaročnih deņeg« izmaksāt 4 rubļi mēnesī, piešķirt apgaismotu un apsildītu dzīvokli. Noteica arī, lai saimnieki bērnus laistu skolā 1. septembrī, bet ne vēlāk kā 1. oktobrī, citādi grūti sadalīt bērnus grupās, jo zināšanu līmenis ir dažāds.

1866. gadā no katra pagasta ziemas periodā bija jāsūta viens zēns, vecāks par 15 gadiem, uz slimnīcu, lai apmācītu par feldšeru palīgiem un potēšanu pret mēri. Bērni bija jāizvieto slimnīcu tuvumā »uz armijas noteikumiem«, dzīvokļu saimniekam par bērnu ēdināšanu no pagasta kases jāizmaksā 2 rubļi mēnesī.

Tomēr 1865. gadā Ludzas apriņķa 3. miertiesas iecirknī, kurā ietilpa arī Eversmuižas pagasts, ir ziņas tikai par Lauderu (39 skolnieki) un Vecslobodas (40 skolnieki) skolu. Mācību priekšmeti bija: ticības mācība, krievu valoda (lasīšana), baznīcas lasījumi, aritmētika, dziedāšana, glītrakstīšana, kuros lika atzīmes, rokdarbi u. c. praktiski priekšmeti.

1869. gadā piedāvāts tipveida skolas projekts, kurš nebija obligāts. Atsevišķas skolas ēkas būve bija dārgs prieks, un tautas skolām parasti izmantoja zemnieku mājas vai muižas ēkas.

1882. gadā Eversmuižas skolā (tautskolā) mācījās 25 zēni, bet nevienas meitenes. Skolā bija viens skolotājs ar tautskolotāja tiesībām un 150 rubļu algu. Skolas budžets bija 325 rubļi no pagasta kases³.

SKOLU PROJEKTS⁴

Ludzas apriņķī 1907. gadā darbojās 29 skolas ar 2147 skolniekiem (1673 zēni un 474 meitenes). Apriņķī dzīvoja 15465 skolas vecuma bērni, tātad skolu apmeklēja tikai 14% bērnu, pie kam meiteņu skolās bija trīsreiz mazāk, nekā zēnu. Tamdēļ apriņķī vēl vajadzēja atvērt 93 skolas, vidēji vienā skolā bija 126 bērni.

Ludzas apriņķī bija izveidota skolu attīstības komisija, kura apsekoja bērnu skaitu visās sādžās un izvēlējās skolas atrašanās vietu, lai attālums līdz skolai nepārsniegtu 3,5 verstis. Retos gadījumos (Garšānu skola)

Копия

Мирский. Приговоръ.

1865 года Июня 30го дня Мы низ-
шеподписавшиеся Витебской Губерніи
Могилевскаго уѣзда крестьяне высорные
Вверсицкаго волости, будучи собра-
ны село киепа на Волостнакъ сѣдла дня
мы слушали словесно предложеніе Г.
Мировала Носредника III участка Мо-
гилевскаго уѣзда о устройствѣ одною
общей училище для обученія нашихъ
дѣтей, а потому постановили
такъ какъ мы находимъ действителю
устройствѣ училище для насъ нудраой, и
даже оно есть необходимо и полезно, собра-
на постройку оной съ каждою домохозяй-
но Одной руб. ср. то составили бы могли
суму 287 копейкѣ всего 287 руб. ср. и тако
встроити на крестьянскѣхъ земли
въ деревнѣ Дехтурѣ Вверсицкаго
сельскаго общества и представили копия
село нашего Приговора Г. Мироваку
Носреднику III участка Могилевскаго
уѣзда для представленія Вышнему На-
чальству дабы было дозволено устрой-
ство постройку.

Село Приговоръ составили мы и къ
оной суму приговорили

№ 16.

(Метно мела менъ Сивѣльнъ Староста)

paredzēja arī internātu. Tomēr šis projekts tika stipri izmainīts. Zemnieki paši varēja izvēlēties, kur viņiem bērnus ērtāk sūtīt skolā.

Kopējais skolas vecuma bērnu skaits bija 1251 bērns, tai skaitā 630 zēni un 621 meitene (ieskaitot arī piesaistītās sādžas no dažiem kaimiņu pagastiem). Katrai no pagasta septiņām skolām bija piesaistīts liels bērnu skaits: Eversmuižas – 199, Franopoles – 299, Zambaru – 191, Ozupines – 192, Josku – 192, Jasku – 111, Garšānu – 67 bērni. Praktiskajā dzīvē skolā vairāk sūtīja zēnus, kuriem vēlāk būs jāvada sava saimniecība. Lielākā bērnu daļa skolā netika sūtīta gan naudas trūkuma, gan izglītības nozīmes neizpratnes dēļ, un lasītprasmi viņi apguva mājās no baznīcas grāmatas, bet rakstīt tā arī neiemācījās. Krievijas impērijas skolās rakstīt mācīja tikai krievu valodā. Lielais bērnu kopskaits vēl sadalījās pa gadiem, un katrai skolai iznāca normāls bērnu skaits. Grūti iedomāties skolotāja slodzi, kuram būtu jā māca ap 100 bērnu. Turpmāk būs norādīts arī bērnu skaits katrā sādžā, atsevišķi zēni un meitenes. Jāpiezīmē, ka zēnu un meiteņu skaits bija līdzīgs: 630 un 621 (visā pagastā). Sādžu nosaukumi minēti kā dokumentā un bieži ir kļūdaini.

1907. gadā Eversmuižas pagastā darbojās tikai divas skolas (Eversmuižas skola, kas atradās Zeltiņu sādžā, un Franopoles skola, kura atradās pie ceļu krustojuma uz Bleiviem), bet bija paredzēts projektā izveidot vēl 5 tautskolas: Zambaru, Ozupines, Josku, Jasku un Garšānu.

Eversmuižas tautskola jau darbojās, tajā mācīja viens skolotājs, bet projekts paredzēja arī otra skolotāja vietu. Skolas zona aptvēra 17 apdzīvotas vietas: Eversmuiža (4 zēni un 5 meitenes; tālāk iekavās skolas vecuma zēnu un meiteņu skaits), Dekteri (11; 16), L. Truksāni (8; 5), Morozovka (5; 6), Tumova (3; 4), Felicianova (2; 2), Kozlovski (7; 7), Kondrāti (9; 11), Jurēni (4; 6), Vondi (11; 10), Voiti (4; 5), Tridnu folverks (2; 2), Mjaiši (0; 2), Gribnīki (6; 3), Balalaiki (8; 9), Bondarovkas folverks (1; 1), Zeltiņi (9; 12). Kopā sanāca 199 bērni – 93 zēni un 106 meitenes, visvairāk no Dekteriem (27). Tālākais ceļš uz skolu bija no Mjaišiem – 3,5 verstis.

Franopoles skola ar vienu skolotāju atradās 1 versti no muižas – Virpu (0,5 verstis) un Čarpaku (0,5 verstis) tuvumā. Tālākais ceļš bērniem bija jā mēro no Krīveņiem (4 verstis), arī Lucmuiža, Rozenova un Čodarāni (no Mikalovas pagasta) – 3,5 verstis. Skolai bija piesaistītas 27 apdzīvotas vietas ar kopējo bērnu skaitu – 299, tai skaitā – 163 zēni un 136 meitenes. Skolai bija jāapkalpo 25 apdzīvotas vietas: Franopoles muiža (2; 4), Ustje (1; 2); Rozenovas muiža (0; 2), Lucmuiža (1; 0), Miltukolna folverks (0; 1), Orehovkas folverks (1; 0), Šalupinku folverks (1; 1), Čerpaku »zastenoks« (1; 0), Meža Hocki (5; 3), Špegi (7; 6), M. Truksāni (2; 2), Bleiviši (7; 9), Kitkovski (9; 6), Zjuzi (8; 7),

Krīveņi (9; 9), Virpi (8; 6), Žitnīki (7; 5), Muiziniki (11; 6), Kļovi (10; 4), Severki (8; 7), Černomordi (10; 8), Pikstuļi (9; 10), Tūroma Hocki (Hocki polnija) (7; 6), Bērziņi (11; 10), no Mikalovas pagasta Skradeļi (8; 2) un Čodoronki (6; 8), no Zvirgzdenes pagasta Rubežnicas muiža (0; 0).

Zambaru projektējamā skola ar 2 skolotājiem, 191 bērnu, tai skaitā 88 zēni un 103 meitenes, bija paredzēta Zambaru sādžā. Piesaisītās sādžas bija patālu: Vidru sādža – 4,5 verstis, Vidru folverks, Kubulova (Kubilova), Nagli – 3,5 verstis; vēl no Zvirgzdenes pagasta Mežavepri, Greči, Viadova, Rubļevka, Viktorija un Fortunopoles muiža arī – 3,5 verstis katra; no Pildas pagasta – Špeneri. Bērnu skaits pa sādžām sadalās šādi: Zambari (4; 5), Činkuri (4; 5), Istalsnas muiža (2; 3), Masteri (2; 3), Boki (6; 7), Bati (2; 3), Pekševa (1; 1), bijušais Istalsnas krogs (0; 1), Stocinova (3; 3), Kubulova (12; 17), Rusino folverks (1; 2), Suhari (5; 6), Diervaniši (4; 4), Nagli (6; 4), Vidri (12; 10), Vidru folverks (1; 2), Slobodka (1; 0).

Ozupines projektējamā skola ar 2 skolotājiem bija paredzēta pie muižas. Tālākā bija Udiņu sādža (3,5 verstis), kā arī no Janovoles (Brigu) pagasta Abricku sādža un no Nirzas pagasta – Raku sādža. Bērnu skaits – 192, tai skaitā 94 zēni un 98 meitenes. Visvairāk bērnu bija Greču sādžā – 29. Pavisam bija piesaisītas 22 apdzīvotās vietas: Ozupines muiža (1; 2), Vacovņiki (4; 4), Kurjanovas muiža (4; 3), Čižiki (3; 4), Lopsi (7; 6), folverks »Žerebjatnik« (2; 0), Mjaiši (9; 12 – nav saprotams, kā 2 bērni bija iedalīti Eversmuižas skolai, kura bija divreiz tālāk), Kovaļki (3; 5), Udini (11; 12), Zaļā Sala (3; 2), Ozupines ciemats – 1,5 verstu attālumā (0; 1), Marienpoles folverks (1; 2), Cegelņa (2; 3), ? (2; 1), »Selišče« (1; 1), Pod... (1; 1), »Ļesnik« (0; 0), Vabaļi (4; 6). Vietu nosaukumi »Cegelņa« liecina par ķieģeļu ražotni un »Žerebjatnik« – par ērzeļu fermu muižā.

Josku projektējamā skola ar diviem skolotājiem aptvēra 21 apdzīvoto vietu, kur dzīvoja 192 bērni, tai skaitā 100 zēni un 92 meitenes. Tālākais ceļš līdz skolai bija no Daugušejiem un Vacim Dvorim – 3,5 verstis, arī nezināmais »hutor Rusaki«. Vēl skolai iedalīja Djatlovkas folverku – 3 verstis tālu. Cik zināms, šī skola vēlāk darbojās Jasencu pusmuižas brīvājās ēkās. Bērnu skaits sādžā bija šāds: Joski (4; 5), Skiņči (3; 4), Ļagušņiki (3; 3), Ārmaņi (2; 4), Antonki (4; 3), Kujerci (7; 8), Jasencu folverks (2; 1), Babrava (4; 6), Hmeļnicki (7; 5), Čivžuļi (10; 7), Īsie Kušneri (7; 5), Dolgošeji (4; 3), Seimaņi (9; 6), Vacī Dvori (4; 7), Kušneru ciemats (pie kroga) (0; 1), Čeverova (9; 9), Platpirovass folverks (2; 2), Djatlovkas folverks (1; 1), Rusaku viensēta (2; 1); no Janovoles pagasta – Krivanda (5; 4), Vācukalns (11; 7).

Jasku projektējamā skola bija jau daudz mazāka – ar vienu skolotāju, un piesaisītas tikai 9 sādžas. Bērnu skaits tajās bija 111, tai skaitā 57 zēni un 54 meitenes. Vairāk bērnu bija Bārtuļos – 23 (13; 10) un Jaskos – 21 (10; 11),

Petručonkos (Petrucānos) (9; 8), Garajos Kušneros (4; 3), Kovaļkos (Kaļvos) (5; 6), Rudušos (4; 2), Kreņevos (5; 6), Linejas folverkā (1; 1), Berezovkā (3; 3). Jaskos tomēr skola nebija, bet gan kai-miņsādžā – Bārtoļos.

Vistālākā un vismazākā pagasta skola bija projektējamā *Garānu* skola – ar vienu skolotāju un internātu 8 skolniekiem. Tas tāpēc, ka skolai piesaistīja divas sādžas no Mikalovas pagasta, kuras atradās aiz upes – 3,5 verstis tālu un nebija tilta. Gadsimtu mijā tur zemi rentēja arī dažas latviešu saimes, kaut vairums iedzīvotāju gar Ludzas upes kreiso (pretējo) krastu bija pareizticīgie. Tomēr skola tika atvērta Pirmā pasaules kara laikā Verumu sādžā un bez internāta. Šai skolai piesaistīja 11 apdzīvotas vietas ar 67 bērniem, tai skaitā 35 zēni un 32 meitenes: Garšāni (Goršani) (3; 4), Brinsovkas mājas (1; 0), Verumi (Veriomi) (5; 4), Rečnaja (2; 3), Bisovkas mājas (2; 1), Bortņiki (4; 2), Spirki (3; 6), Kozusola (Kozī-Soli) (3; 4), Klešniki (Kustniki) (4; 5); no Mikalovas (Mērdzenes) pagasta – Perevozki (2; 1) un Skirново-Ļavoški (?) (6; 2). Mūsdienās māju »Brinsovkas« un »Bisovkas« vairs nav, bet arī citu sādžu nosaukumi ir kļūdaini.

LATVIJAS NEATKARĪBAS GADOS

SKOLOTĀJU KURSI

Līdz Pirmajam pasaules karam vairākums latgaliešu izglītību ieguva Pēterburgā. Tur pulcējās gaišākās latgaliešu galvas. Īsi pirms Oktobra apvērsuma un juku laikiem, 1917. gada 29. martā⁵, notika pirmā latgaliešu skolotāju pulciņa sapulce. Piedalījās 9 skolotāji, tai skaitā Valērija Seiles jaunkundze, kurai vēlāk bija liela loma latgaliešu izglītošanā. Sapulce nolēma, ka jau ar 1917. gada rudeni jāsāk mācības latviešu valodā (līdz tam skolās drīkstēja lietot tikai krievu valodu, arī skolnieku savstarpējās sarunās), mācību grāmatu sagatavošanai izveidoja komisiju. Nākošajā, 8. aprīļa, sēdē nolēma vasarā atvērt skolotāju sagatavošanas kursus Pēterpilī, Rēzeknē vai Daugavpilī.

1917. gadā Pēterburgas piepilsētā Gatčinā baznīckungs K. Skrinda noorganizēja un vadīja pirmos latgaliešu skolotāju sagatavošanas kursus⁶.

Vēl vācu okupācijas apstākļos – 1918. gada maijā⁷ – Rēzeknē sākās 3 mēnešu skolotāju sagatavošanas kursi. Kursus organizēja un vadīja Valērija Seile. Tie notika bijušajā tirdzniecības skolas ēkā, kura atradās Daugavpils šosejā. Tie bija pirmie skolotāju kursi Latgalē, kurus beigušie tautas skolotāji pirmajos neatkarības gados sāka grūto skolu atjaunošanas un dibināšanas darbu. Starp kursantiem bija arī jaundibinātās Eversmuižas 6-klasīgās skolas pārzinis 1922./23. mācību gadā J. Rudovičs un, šķiet, arī vecās Eversmuižas 4-klasīgās skolas pārzinis A. Valters.

Pēc tam – no 1918. gada 2. jūlija līdz 16. septembrim⁸ – kursi notika arī Daugavpilī, kurus beidza 32 personas.

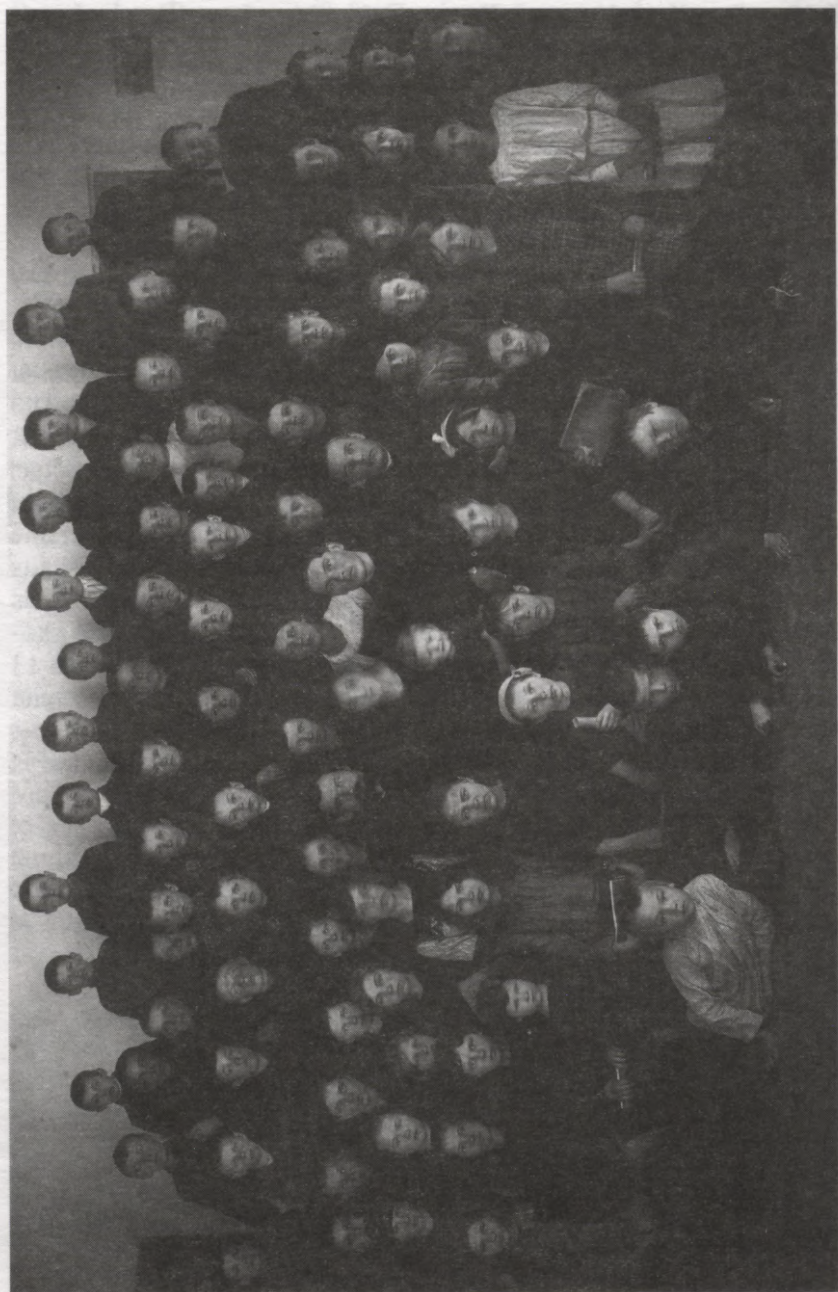
Pēc revolūcijas no Pēterburgas Latgalē atgriezušies skolu jaunieši, arī ar nepabeigtu vispārējo izglītību, veidoja pirmos nacionālās skolas kadrus.

SKOLU ATVĒRŠANA

Ludzas apriņķis visvairāk cieta no lielinieku varas, tika aizvesti visi skolas materiāli un līdz ar to izjaukts viss skolu tīkls. Skolu valdei 1920. gadā viss bija jāsāk no jauna. Skolu valde darbu sāka 1. martā⁹. Skolu valdes 2. sastāvā trīs darbinieki bija cēlušies no Eversmuižas pagasta: priekšsēdētājs bija Jezups Soikāns (1889–1930), Jeļena Zaremba (no Ozupines) – priekšstāve no krievu skolotājiem, Aleksis Gudelis-Gudļevskis (1888–1945), dzimis Zabolotjes muižā, pirmais diplomētais novada mākslinieks – priekšstāvis no poļu skolotājiem. Ludzas apriņķī sākumā tika atvērtas tikai 29 skolas, 2 bērnudārzi un 1 bērnu patversme 100 bērniem (Eversmuižas pagastā). Tai pašā 1920. gadā skolu skaits strauji auga, vispirms uz 104 ar 145 skolotājiem (tai skaitā Eversmuižas pagastā – 5 skolas ar 6 skolotājiem), bet 1. decembrī jau bija 174 skolas ar 340 skolotājiem (t. sk. Eversmuižas pagastā – 8 skolas ar 13 skolotājiem, pie kam dažu skolu nosaukumi arī mainās). Skolas vecuma bērnu skaits apriņķī – 46387, t. sk. 29321 latvietis, 15589 krievi, bet Eversmuižas pagastā – 1548 latvieši, 157 krievi, 17 poļi. Eversmuižas pagasts bija – pēc Nautrēnu novada – otrs latviskākais pagasts.

Eversmuižas 6-kl. pamatskola, dib. 1865. g.

140

Cīblas skolas kolektīvs

Līdz ar skolu skaita izmaiņām trīsreiz tika mainīts arī budžets¹⁰. Vispirms pagasta 6 skolām (Zeltiņu, Ozupines, Slobodinskas, Franopoles, Šelupinku, Eversmuižas), tad 8 skolām (Eversmuižas – ar 3 skolotājiem, Franopoles – 1, Felicianovas – 2, Ozupines – 1, Diervanīšu – 2, Kušneru – 1, Slobodincu – 1, Verumu – 2). Lielas summas piešķīra skolu remontam.

Skolu telpu un inventāra sliktais stāvoklis pēc kara postījumiem vēl ilgi bija satriecošs. 1930. gada septembrī aprīnča skolotāju konferences ziņojumā¹¹ teikts, ka sevišķi bēdīgs stāvoklis bijis Ciblā, kur visi »solī« un »galdi« bija būvēti no malkas šķīlām un nomaļiem. Lai soli un galdi nesagāztos, tad šķērsām pāri tie visi bija sanagloti vēl ar vairākiem nomaļiem. Visa būve atgādināja aitu kūti (»vušku klāvu«), kur katrām trim aitām ir atsevišķs aizgalds. Nav gan zināms, kura pagasta skola te domāta.

Pēc nacionālās neatkarības cīņu beigām sākās valsts, tai skaitā arī skolu sistēmas izveidošana. Turpmāk ieskats katras pagasta skolas vēsturē to dibināšanas secībā.

EVERSMUIŽAS (CIBLAS) SKOLA

Eversmuižas skolai bijuši vairāki nosaukumi, atkarībā no atrašanās vietas (Degteru, Zeltiņu, Eversmuižas).

Eversmuižas 6-kl. pamatskolas skolotāji

Eversmuižas skolas pārzinis A. Valters

Eversmuižas tautskolas dibināšanas gads izziņu avotos uzrādīts dažāds: 1) jau minēts 1865. gads, kad notika tautskolas dibināšanas sapulce; 2) žurnālā »Latgolas Škola« (1932), pēc B. Brežgo datiem, minēts 1867. gads; 3) turpat minēts, ka Eversmuižas pamatskolas arhīvā ir ziņas, ka skola pastāv no 1864. gada (skolas 1903. gada pārskatā teikts: »Učilišče suščestvujet s 1864 goda«). Ticamāks ir pirmais variants, ko apliecina arhīva dokumenti. Bet iespējams, ka skola atklāta gadu agrāk – kā ārštata vai 2. šķiras skola. Štata skolās skolotāju algas un mācību līdzekļus maksāja valsts kase. Otrās šķiras skolas uzturēja

pagasts, bet skolotājiem valsts izsniedza tikai 20–100 rubļus gadā, toties štata skolotājam – 150 rubļus.

Pirmā skolas ēka būvēta 1863. gadā¹² (vēl viens dibināšanas gads) aiz Degteriem: 1–1,5 km no pagasta centra Degteru kalna tuvumā. Vēlāk skolas ēka pārcelta uz pagasta centru. 1899. gadā aprinča ārsts apraksta skolas higiēniskos apstākļus, ka skolas ēka pastāv no neatminamiem laikiem, stipri novecojusi un lietojama tikai daļēji. Bet 1932. gadā šī ēka pagasta nama tuvumā bija izrentēta veikalam. Toreiz skolnieki dzīvojuši skolā, uzturu saņēmuši no pagasta klēts. Mācības notika krievu valodā, bijis trīsgadīgs mācību kurss. Trešo klasi beidzot, vajadzējis nolikt eksāmenu. To ņēma vērā, iesaucot karadienestā: »K ekzameni na ļgotu 4-go razrjada po otbivaniju voinskoj povinnosti« (1888).

Skolnieku skaits:

1882. gadā – 25 skolnieki, visi zēni;

1894. gadā – 38 zēni;

1895. gadā – 33 zēni un 1 meitene;

1897. gadā – 34 zēni un 2 meitenes;

1898. gada martā – 37 zēni, decembrī – 39 zēni un 2 meitenes;

1901. gadā – 49 zēni, 4 meitenes;

1904. gadā – 46 zēni, 9 meitenes;

1912./13. māc. g. sākumā – 88 skolnieki, māc. gada beigās – 32.

Eversmuižas skolas pārzinis no 1920. gada (vairāk nekā 10 gadus, ar nelielu pārtraukumu) bija Aleksandrs Valters (bijušais absolvents).

Eversmuižas skolas skolotāji (pirmie nav zināmi):

1881.–1894. gadā – Vasiļevskis; 1894. gada 1. maijs – 1905. gada 29. decembris – Ļadinskis; 1905. gada 29. decembris – 1916. gada 10. decembris – Kļaviņš.

Ticības mācību pasnieguši prāvesti: 1867.–1885. gadā – K. Stefanovičs; 1889.–1894. gadā – J. Višņevskis; 1896.–1910. gadā – J. Janovičs; 1910.–1940. gadā – K. Buto.

Eversmuižas tautskolā ir mācījušies:

Jezups Soikāns – Ludzas apriņķa priekšnieks, skolu valdes priekšsēdētājs;

Aleksandrs Valters – vēlākais skolas pārzinis;

citi pazīstami darbinieki.

Apriņķa zemes grāmatā¹³ 1905. gadā reģistrēts zemes gabala (1 desetīna 300 rubļu vērtībā) dāvinājums tautskolas jaunā nama būvei. 1907. gadā celta jauna skolas ēka. Muižniece Helēna fon Mevese skolai ziedojusi 1000 rubļu un vienu desetīnu zemes. Pārējo summu devusi zemste un valsts. Par tādu labvēlību muižniece tika iecelta par skolas goda uzraugu. Muižniece devusi naudu arī »eglītes sarīkošanai«.

1921. gadā Eversmuižas pamatskolai piešķirta muižniekam atsavināto trīsstāvu mūra ēku (pili) ar dārzu un apmēram 6 ha zemes. Tagad skola aizņēma abas ēkas – gan 1907. gadā celto koka ēku, gan pili (abas atradās 0,8 km attālumā). Tagad skolai bija 16 klases telpas, un pēc remonta 1922. gada 1. oktobrī skola sāka darbu jaunās telpās. Neilgu laiku šajās ēkās atradās arī amatniecības skola, bet to 1922. gadā pārcēla uz Daugavpili. Līdz ar to atrbrīvojās telpas un pamatskolu paplašināja no 4 līdz 6 klasēm, bet jau nākamajā, 1923. gadā, 6. klasi beidza 8 skolnieki (pirmais sešklasīgās skolas izlaidums). Ludzas apriņķa skolu sarakstā¹⁴ 1922./23. mācību gadā reģistrētas divas Eversmuižas pamatskolas. Viena, četrklasīgā, pašvaldības ēkā ar 121 skolnieku, 3 skolotājiem, skolas pārzinis – A. Valters. Otra, sešklasīgā, muižas centrā ar 2 skolotājiem, pārzinis J. Rudovičs, bet bērnu skaits nav minēts. Iespējams, ka otrā bijusi sajaukta ar amatniecības skolu, kura šeit bija neilgi un 1922. gadā pārcelta uz Daugavpili, bet pamatskola paplašināta par 6-gadīgo.

Franopoles 6-kl. pamatskola

Ir bijusi vēl viena – Eversmuižas 2-gadīgā lauksaimniecības skola, kura sāka darbu 1924. gada novembrī. Tā bija Zemkopības ministrijas pārziņā,

Skolas pārzinis C. Dreimanis

kas deva 3/4 budžeta līdzekļu, pārējo 1/4 – aprīņķa valde. Arī šī skola atradās bijušās muižas pilī nepiemērotās trešā (jumta) stāva telpās. Skolā uzņēma ar 6-klasīgo izglītību. Pavisam mācījās 253, beidza 85 audzēkņi. Skolas pārzinis un speciālo priekšmetu pasniedzējs bija Pauls Kanaviņš. Skolotāji: Elvīra Bīmane (mājturības pasniedzēja, Kaucminde absolvente), Jānis Peičs, Nikolajs Nikuljins, Jānis Meščanovs. Pēc skolas darbinieku iniciatīvas radās lauksaimniecības kooperatīvās organizācijas: sēklas šķirošanas un mašīnu koplietošanas punkts 1924. gadā; Ciblas lopkopības pārraudzības biedrība 1926. gadā; pien-

Franopoles 6-kl. pamatskolas skolnieku grupa. Sēž 1. rindā (no kr. p.) skolotājs V. Salinieks un pārzinis C. Dreimanis
 gadā. 1929./30. māc. g. skolā mācījās 8 zēni un 6 meitenes. Tomēr lauksaimniecības skolai nebija savas saimniecības, kur praktizēties, un tā tika pārcelta uz Runtortu.

Franopoles 6-kl. pamatskolas skolotāji (no kr. p.) Rugele, A. Orlovskis, A. Dreimane, C. Dreimanis – pārzinis, M. Graudiņa-Orlovska un (stāv) V. Salinieks

FRANOPOLES SKOLA

Otra skola pagastā dibināta 1898. gadā⁵ Franopolē. To dibināja muižnieks K. Gulkevičs – sākumā muižas ēkā bez atlīdzības, bet 1901. gadā skolai uzdāvināja 2 desetīnas zemes, kur par Izglītības ministrijas naudu uzcelta skolas ēka (9,6×6,5 asis), arī saimniecības ēkas: kūts, šķūnis, pagrabs un pirts, pie skolas – augļu dārzs. Agrārās reformas laikā piešķirti vēl 4 ha zemes. 1922./23. mācību gadā skola bija 4-gadīga, bet vēlāk – 6-gadīga.

Skolnieku skaits: 1921. gadā – 66, 1931. gadā – 108.

Skolā strādājuši šādi skolotāji:

1898.–1901. gadā – V. Doroškevičs;

1901.–1903. gadā – A. Čilips;

1903.–1906. gadā – K. Raude;

1906.–1911. gadā – D. Gerbačevskis;

1911.–1931. gadā – A. Gerbačevskis;

1920.–1931. gadā – A. Kučinskis (2. skolotājs).

Franopoles 6-klasīgajā pamatskolā aktīvi darbojās koris ar 35 dalībniekiem (diriģents A. Gerbačevskis) un sporta pulciņš ar 47 dalībniekiem (vadītājs A. Orlovskis). Gan koris, gan sportisti bija piedalījušies Latgales atbrīvošanas 15 gadu atceres svinībās 1935. gadā. Vēl no Eversmuižas pagasta bija pieteikta Škiņču 4-klasīgā krievu pamatskola.

OZUPINES SKOLA

Trešā skola pagastā bija 1910. gadā¹⁶ dibinātā Ozupines trīsgadīgā tautskola. To atvēra Ludzas apriņķa zemste vienā no Ozupines muižas kalpu mājām, kuru atpirka no muižas īpašnieka. Pirmos septiņus gadus par skolotāju strādāja muižas īpašniece Akaševa. Pēc agrārās reformas skolai īpašumā piešķīra 4 ha zemes un bijusī zemstes ēka pārgāja pašvaldības īpašumā. Muižas ēkā bija 5 klašu telpas, remonts nebija vajadzīgs, un 1922. gada 1. oktobrī skola sāka mācības. Ozupines skola 1922./23. māc. g. bija 4-gadīga, vēlāk – 6 klases.

Skolnieku skaits: 1921. gadā – 66, 1931. gadā – 74.

MASTARU SKOLA

Mastaru pamatskola dibināta ap 1910.–1911. gadu¹⁷ un darbojās neilgi. 1913. gada 5. maijā uz eksāmeni Eversmuižā bija jāierodas Franopoles, Ozupines un Mastaru skolniekiem. Tātad toreiz pagastā bija

Ozupines 4-kl. pamatskolas ēka (P. Gleizdāna zīmējums)

četras skolas. Tāpat arī 1915. gadā uz eksāmeniem vēl ieradās šo četru skolu un vēl piektās – Bārtuļu – skolas skolnieki. 1917. gadā tika likvidētas vairākas skolas, iespējams, arī Mastaru skola.

Ozupines 4-kl. pamatskola

Ozupines 4-kl. pamatskolas skolotāji

AIZPŪRES (BĀRTUĻU, MIURINĪKU, ZABOLOTJES) SKOLA

Tagadējās Aizpūres 9-gadīgās skolas prickštece – Bārtuļu tautskola – dibināta 1912. gadā¹⁸, bet jau 1917. gadā likvidēta. Tās vietā lielnieku laikos atvērta skola Zabolotjes muižā, netālu no Bārtuļiem. Pēc tam no Zabolotjes muižas, kas juku laikos tika izdemolēta, skola pārvietota no vienas sādžas uz citu, kamēr Miurinīkos (Īsos Kušneros) tā palika Augusta Kapustāna mājās līdz pat tās likvidācijai 1929. gadā. To sauca par Zabolotjes pulkveža Apīņa pamatskolu. Strādāja divi skolotāji. Ilgāku laiku skolas pārzinis bija V. Salinīks.

1928. gadā aprīņķa skolu valde sadalīja skolu. Vienu daļu inventāra un vienu skolotāju atstāja Miurinīkos, bet jau pēc gada, 1929. gadā, skolu likvidēja. Otru inventāra daļu un otru skolotāju pārcēla uz Bārtuļiem, nodibinot tur skolu. Šis Bārtuļu skolas skolotājs bija literāts un pedagogs Konstantīns Kravaļš (1900–1978)¹⁹, kurš jau 1930. gadā pārcelts uz Rēzekni. Jaunības gados, droši vien arī Bārtuļos, sacerējis daudzas lugas, stāstus, dzejoļus un rakstus. K. Kravaļš dzimis Speneros pie Istalsnas un arī apglabāts Istalsnas kapos. 1931. gadā skolā atvērta 5. klase, vēlāk arī 6. klase.

Skolnieku skaits: 1929. gadā – 77, 1931. gadā – 76.

Aizpūres skolas ēka

Aizpūres skola, 1930. g.

Aizpūres skola Kušneros, 1928. g.

VERUMU SKOLA

Tālākā un nomaļākā pagasta skola – Verumos – dibināta 1920. gadā²⁰, lai gan bērni tika mācīti arī agrāk. Līdz Pirmajam pasaules karam Līdumnieku stūrī (Ponizovē) skolu nebija. Tuvākā skola atradās Degļevā. Miurinīkos (Īsajos Kušneros) esošā skola bija tālāk. Tā šī stūra zemnieki apmeklēja Degļevas skolu, jo tur bija arī internāts.

Pirmā skola tika projektēta 1907. gadā Garšānu sādžā: ar vienu skolotāju un internātu 8 bērniem. Skolai piesaistīja arī divas apdzīvotas vietas, kuras atradās Mikalovas pagastā aiz upes: Perevozki (3 bērni) un Skirnovo-Ļavoški (8 bērni). Ir zināms, ka Perevozkos tai laikā dzīvoja Greitānu saime un varēja būt arī citi katoļi. Tilta pāri upei nebija, un ik dienas ceļš uz skolu būtu sarežģīts.

Pirmā pasaules kara laikā, kad frontes līnija atradās pie Daugavas, šeit – netālā aizmugurē – ieradās Kurzemes bēgļi, arī skolotāji, un sāka mācīt bērnus. Drošu ziņu par pirmajām skolām nav.

Arī īsajā lielinieku varas laikā 1919. gadā Ponizovē uzradās divas skolas: Verumos – pamatskola, Spirkos – pat »vidusskola«. Skolotāji, brālis (Spirkos) un māsa (Verumos), varēja izdot skolas beigšanas apliecības. Spirku »vidusskolā« sakarā ar frontes tuvošanos un grūtajiem kara laikiem, kad trūka pārtikas, četru ģimnāzijas gadu kursu varēja »apgūt« vienā gadā un dabūt apliecību par vidējo izglītību, vajadzēja tikai pudu sviesta vai gaļas. Tā zemnieki, kuri neskopojās, ātri tika pie

Verumu skola

»labas« izglītības. Tas vēlāk noderēja, piemēram, kolhoza priekšsēdētājam. Jau 1920. gada janvārī abi skolotāji līdz ar lielinieku armiju devās uz Krieviju.

1920. gadā Verumos dibināta (sākumā) trīsgadīga, tad pārveidota par četrgadīgu pamatskolu. Ilgu laiku skola atradās Donata Valtera mājā (11×5 m.), vēlāk Eduarda Andžāna mājā – gan sādžā, gan viensētā. Skolnieku skaits: 1921. gadā – 60, 1931. gadā – 42. Skolai zeme netika piešķirta, un varbūt tāpēc no 1920. līdz 1931. gadam nomainījās 14 skolotāji, bet zināms tikai vēlāk: V. Baranovskis (1931-?); M. Trukšāns (1945–1950), F. Soikāns (1950–1953). Pēc Otrā pasaules kara četrklasīgā skola dažus gadus, no 1945. gada līdz 1948. gada rudenim, bija arī Viktora Krocāna mājās Linejā. 1960. gadā to pievienoja Aizpūres septiņgadīgajai skolai, kura līdz karam bija sešgadīga.

ISTALSNAS SKOLA

Istalsnas 6-gadīgā pamatskola dibināta 1921. gadā²¹ muižas mājā (45×15 m.), kur bija 6 klašu telpas. Apkārt bijušās muižas mājai – krāšņs parks un augļu dārzs. Vēl skolai tika piešķirti 7 ha zemes.

Istalsnas 6-kl. pamatskola

Skolnieku skaits: 1921. gadā – 40, 1931. gadā – 77.

Skolā strādājuši šādi skolotāji:

1921.–1923. gadā – K. Ezeriņš;

1923.–1925. gadā – R. Tutine, V. Ruško, E. Ruško;

1925. gadā – Z. Polkovņikova, I. Barkāns.

Istalsnas skolas skolotāji

Mājturības nodaļa Istalsnas skolā

JASENCU SKOLA

Jasencu 1. pakāpes pamatskola dibināta 1923. gadā²². Skola sākumā atradās privātās telpās, lai gan jau 1922. gadā tika piešķirtas muižas ēkas, bet tās nevarēja izmantot. Tikai 1927. gadā skola pārcēlās uz bijušās

Jasencu 4-kl. pamatskola

Skolas pārzine Ž. Noriņa

muižas folverka ēku. Pie skolas bija liels augļu dārzs – ar 167 kokiem – un vēl 6,5 ha zemes.

Skolnieku skaits: 1924. gadā – 48, 1931. gadā – 80.

Par skolotājiem strādāja:

1923.–1924. gadā – A. Boldins;

1925. gadā – E. Balne, V. Ruško;

1926. gadā – A. Ulase;

1927. gadā – P. Zvirbulis;

pēc 1927. gada – V. Rakovs, V. Salinīks.

Jasencu 4-kl. pamatskola

NAGĻU (DIERVANĪŠU) SKOLA

Diervanīšu 3-gadīgā pamatskola ar 2 skolotājiem minēta Ludzas apriņķa skolu valdes precizētajā budžetā²⁴ no 1920. gada 20. augusta līdz 1921. gada 1. janvārim. Dažus mēnešus agrāk rakstītajā budžeta aprēķinā Diervanīšu skolas vēl nebija, bet bija Šelupinku skola. Tas ir iespējams, jo mazās skolas darbojās zemnieku mājās un bieži tika pārceltas no sādžas uz sādžu. Iespējams, ka Diervanīšu skola darbojās līdz Nagļu skolas atvēršanai. Skolnieku šai apvidū bija pietiekami daudz.

Nagļu 1. pakāpes pamatskola atvērta 1928. gadā²⁴ un darbojās privātās telpās. Sākumā bija 53 skolnieki, bet 1931. gadā – 67 skolnieki. Pirmais skolotājs bija A. Aglišs.

Nagļu 4-kl. pamatskola

CITAS SKOLAS

Bobišu pamatskola darbojās tikai dažus gadus. Dibināta 1924. gadā²⁵, bet skolnieku trūkuma dēļ 1928. gadā likvidēta. 1925. gadā skolā mācījās 40, bet 1928. gadā – 21 bērns.

Felicianovas 3-gadīgā skola minēta skolu valdes budžetā²⁶ no 1920. gada 20. augusta līdz 1921. gada 1. janvārim. Skolā strādāja 2 skolotāji. Varbūt bijusi Zeltiņu skola pārcelta uz Felicianovas muižas centru?

Nagļu pamatskolas pārzinis A. Aglišs

robežas. Lielākā daļa skolnieku palika aiz robežas, un skola, jādodomā, tika pārcelta. Tā kā 1935. gadā minēta Šķiņču 4-gadīgā krievu pamatsko-

Tālākais Felicianovas skolas liktenis nav zināms.

Slobodincu 3-gadīgā krievu skola minēta tai pašā budžetā (1920. g. 20. VIII-1921. g. 1. I). Strādājis viens skolotājs. Tā bijusi pareizticīgo draudzes skola, atradusies Slobodincu muižā. Draudzes skola bijusi jau pirms Pirmā pasaules kara. 1920. gadā Latvijas armija bija aizgājusi vēl tālāk un tikai pēc miera noslēgšanas atstāja Slobodincus. Pēc valsts robežas nosprašanās Slobodincu muiža un baznīca palika kādus divsimt metrus aiz valsts

Nagļu 4-kl. pamatskola

Sarkanā Krusta pulciņš Nagļu pamatskolā

la^{ci}, kura piedalījās Latgales atbrīvošanas 15 gadu atceres svinībās ar kori (26 dalībnieki, diriģents E. Grāvers) un sportistu pulciņu (17 dalībnieki, vadītājs arī E. Grāvers), tad iespējams, ka tā ir viena un tā pati skola.

NOSLĒGUMS

Šis pētījums aptver laika posmu no 1865. gada (gandrīz) līdz 1940. gadam, bet ir fragmentārs. Maz arhīva dokumentu, vairāk ir publikācijas laikrakstos un žurnālos, tāpēc visvairāk var sniegt bijušo skolnieku atmiņas, fotogrāfijas, dienasgrāmatas. Pēdējais laiks vākt un apkopot atmiņas, kamēr vēl ir zinātāji.

VĒRES

1. LVVA, f. 729, a. 1, l. 96., 18. lpp.
2. Latgolas Škola. — 1926. 12. lpp.
3. Turpat.
4. LVVA, f. 5978, a. 1, l. 142. Ludzas apriņķa skolu tīkla projekts, 1907.
5. Latgolas Škola. — 1930, 268. lpp.
6. Turpat. — 1931, 733. lpp.
7. Turpat. — 1928, Nr. 14.
8. Turpat. — 1930, 268. lpp.
9. LVVA, f. 6958, a. 2, l. 2.

10. LVVA, f. 6958, a. 2, l. 1.
11. Latgolas Škola. 1930, 676. lpp.
12. Turpat. — 1932, 1155. lpp.
13. LVVA, f. 1679, a. 181, l. 10.
14. Latgolas Škola. 1923, 40. lpp.
15. Turpat. — 1931, 993. lpp; 1932, 1156. lpp.
16. Turpat. — 1931, 996. lpp.
17. Turpat. — 1932, 1156. lpp.
18. Turpat. — 1931, 998. lpp; 1932, 1156. lpp.
19. V. Trojanovskis. Ludzānieši. Ludza, 1998.
20. Latgolas Škola. 1931, 999. lpp.
21. Turpat.
22. Turpat.
23. LVVA, f. 6958, a. 2, l. 1.
24. Latgolas Škola. 1931, 999. lpp.
25. Turpat. — 998. lpp.
26. LVVA, f. 6958, a. 2, l. 1.
27. Latgolas Škola. 1935, 1442–1444. lpp.

Rīgā, 1999. gadā

Antons Kūkojs

LUDZAS MĀKSLAS SĀKUMI – CIBLĀ

Ja sākumā Ludzas Mākslas skola, kurā kopš pirmajām mācību dienām savu mākslinieka talantu slīpēt sāka arī kāds pusducis jauno ciblāniešu, atradās senā, vēl pagājušajā gadsimtā celtā un mācību procesam nepiemērotā ēkā, tad tagad skolai pieder viena no savdabīgākajām, XX gadsimta sākumā būvētajām sarkankieģeļu ēkām – ar savdabīgām romānikas stila kolonnām lieveņa priekšā. Vecākie ludzānieši to dēvē par Plena māju. Plens – Felicianovas muižnieks, arī tur ir līdzīga kungu ēka, tikai lepņāka, mazāk cietusi no dažādām barbariskām pārbūvēm.

Ja tā būtu vienkārši sakritība, Dievs ar viņu, bet tieši šā muižnieka dzimtai varbūt kādreiz bijusi pat pati nozīmīgākā loma visā vēlākajā Ludzas puses kultūrvēsturē, sevišķi mākslā. Te savus mecenātus sākotnējai māksliniecisķai izglītībai kādreiz ir atradis 1888. gadā Zabolotjē dzimušais Aleksejs Gudļevskis; te bērnu patversmes mākslinieces A. Tabulevičas meitas Olgas acīs dziļi ieskatījās Bricku zemnieka Soikana dēls Jezups, kurš bija jau pabeidzis gan Pleskavas reālskolu un Viļņas karaskolu, gan karojis Galicijā un kritis gūstā, nu Felicianovā strādāja pagasta tiesā.

Nodibinoties Latvijas Republikai, Jezupa Soikāna vārds kļūst arvien populārāks, jo tiek minēts gan kā Ludzas apriņķa skolu priekšsēdētājs, reālģimnāzijas dibinātājs un jaunās Ludzas ģimnāzijas ēkas celtniecības organizētājs, gan kā Tautas nama (tagadējās »Komutatora« ēkas) pamatakmens licējs, pirmās muzeja ekspozīcijas veidotājs, gan kā izglītojoši populāru grāmatu »Senejō Latgola« (1924) un »Kū stōsta seņču kopi« autors. Tomēr vislielākā cieņa viņam pieder kā tēvam, kura divi dēli – Juris un Nikolajs – vēlāk ierakstīs nevienu vien nozīmīgu lappusi dzimtās Latgales, Latvijas, arī pasaules kultūrainā.

Pirms izvērtēt šā darbīgā vīra abus mantiniekus, jāpiemin vēl kāds īpatns, un ļoti nozīmīgs notikums visa Ludzas apriņķa sabiedriskajā dzīvē (vairākus gadus arī viņš pats taču bija šā apriņķa priekšnieks), proti, Ludzas ģimnāzijas jaunās ēkas atklāšana, uz kuru no Rīgas ceļu

Vitālijs Kalvāns

mēroja toreizējais valsts izglītības ministrs J. Rainis. Un ko Rainis šajā staltajā namā vispirms ieraudzīja? Skolotāja A. Gudļevska talantīgāko audzēkņu L. Tomašicka un V. Kalvāna darbu izstādi! 18-gadīgais Vitālijs lielajam dzejniekam arī dāvina savu darbiņu «Ludzas pilskalns ziemā», Vitālijs taču ir Ciblas dzirnavnieka dēls. Kaut dzimis 1909. gadā Andrupenes pagastā, tomēr vēlāk, kad tēvs pārceļas uz Ciblu, Eversmuiža un tur strādājošais zīmēšanas skolotājs Konstantins Kravaļš kļūst par nākošā mākslinieka pirmo talanta rosinātāju.

Mākslas akadēmijā viņa skolotāji ir K. Miesnieks, K. Ubāns un,

visbeidzot, pats Vilhelms Purvītis, uzņemot viņu savā Ainavu meistardarbnīcā – kā vienu no pirmajiem Latgales censoņiem.

1931. gadā, līdzās studijām, V. Kalvāns sāk pedagoga darbu Rēzeknes Valsts Skolotāju institūtā, aktīvi iesaistās toreizējās Rēzeknes mākslinieku kopas darbībā, kur kopā ar F. Varslavānu, A. Egli, J. Gaili u. c. kļūst par rosīgu Latgales mākslas dzīves veidotāju. Augstskolu beidz 1936. gadā ar diplomdarbu «Pie dzirnavām». Vai tikai šai gleznai nav smelti iespaidi Ciblā? Jāsaka, ka tieši šis V. Kalvāna radošās darbības periods (30. gadi), manuprāt, ir pats nozīmīgākais visā mākslinieka daiļradē. Šķiet, tieši šajā laikā katrā viņa darbā ir kāds īpašs pamatīgums, latgaliskās vides izjūta, kur smeldze un skumjas mainās ar gaišu un lirisku optimismu. Kara un pēckara gados, kaut gan viņam ir nenoliedzami paliekošs devums gan Kārsavas un Ludzas ģimnāzijas audzēkņu izglītošanā, gan Ludzas muzeja atjaunošanā, tomēr glezniecība it kā sāk kļūt virspusīgāka, kurā reizēm ieskanas jaunievazātā socrealisma metodes ārējais patoss un »sarkanie lakatiņi«.

Nē, Kalvāns Latgalei nekad nav zudis. Viņš ceļo gan pa Raiņa dzīves vietām, pa Daugavas krastiem, pa Latgales pilsētām un novada rak-

sturīgākajām vietām, un top tūkstošiem studiju. Visas gleznieciski atraisītas, bet tāda dziļa smalkuma tomēr vairs nav. Mākslinieka mūžs noslēdzas 1965. gada 30. aprīlī. Un tomēr Kalvāns ir neatvietojams, sevišķi Latgales mākslas kontekstā – un varbūt pat ar to, kā savās atmiņās par Ludzas māksliniekiem raksta vēlākais profesors Juris Soikans, ka vēl kā Mākslas akadēmijas pēdējo kursu students devis viņam pirmās nopietnākās zināšanas gleznošanā un viskvēlāko aizraušanos ar to. Jo abi taču ciblānieši! Un abiem dvēsele, šķiet, orientēta uz vienu – pasaules brīnumaini krāsaino pārvērtību izzināšanu.

Juris Soikans – 11 gadus jaunāks – dzimis 1920. gadā. Viņa kā mākslinieka ceļš – pavisam citādāks. Laikā, kad V. Kalvāns jau peldas atzinības vizuļos, Juris tikai sāk savas gaitas Mākslas akadēmijā, bet 1945. gadā, kad Vitāliju jau uzņem Latvijas Mākslinieku savienībā, viņa jaunākais draugs atrodas gūstekņu nometnē Vācijā, Rietumu sabiedroto zonā.

Ja Kalvānam vajadzēja »meklēt« gleznu pēc gleznas, lai vienkārši noturētos jaunās iekārtas saduļķotās dzīves virspusē, tad Soikans savu talanta spēku lika sevis garīgā pilnveidošanā. Vai viņam tur, svešatnē, viegli? Nē. Bet sāpē par zaudēto un svešas varas paverdzināto Dzimteni, no 1948. gada top ainogravīru cikls »Māras zemes lūgšana«, 15 gleznas »Zem svešajām debesīm«. 1951. gadā viņam piešķirta Romas pāvesta stipendija, un viņa daiļradē kā viena no vadlīnijām nostiprinās tieši sakrālā māksla. Vācijā Jura Soikona pamatdarbs, kā pats saka, ir »paidagoģija«: sākumā latviešu kopienās, tai skaitā arī Minsterē, bet vēlāk, iecejot turienes mākslinieku sabiedrībā, arī vācu skolās, proti, kopš 1973. gada – Dortmundā.

Juris Soikans savā daiļradē izdzīvo un pārdzīvo dažādus XX gadsim-

Juris Soikans, 1981. g.

ta Eiropas mākslas virzienu pieskārienus, no gluži reālistiskām dzīves atveidēm līdz abstrakti simboliskiem krāsu un līniju ritmizējumiem. Pat viņš savu pēdējo gadu gleznošanas metodi sauc par maģisko reālismu. Patiešām, tur cilvēkam, kas nav apveltīts ar asociatīvās uztveres relaksācijām, it kā grūti ko saprast, bet uzmanību gleznas tomēr piesaista.

Un tad... Gribot negribot jāsāk domāt par pašreizējo laikmeta sarežģītību, kontrastainību, brutālā un smalkā mijiedarbību. Un nekas, ja arī tas, ko tu nolasi no gleznas vai gravīras, nesakrīt ar paša mākslinieka iecerē izloloto – domas un emocijas vienalga ir iedarbinātas.

Nē, Juris Soikāns nepazūd XX gadsimta dažādu »ismu« dzungļos. Lai kur viņš būtu, kur viņa darbi tiktu izstādīti, viņš kā galveno savas personības apliecināšanu allaž ir pieprasījis, lai zem autora vārda būtu rakstīts »Latvija, Ludza«. Un cik, būdams ārpus Dzimtenes, viņš ir ilustrējis aiz dzelzs aizkara izdoto latgaliešu un latviešu grāmatu, cik piemiņas pastmarku veidojis, atgādinot pasaulei, ka ir tāda Latvija, Latgale, Aglona, ka 1917. gadā notika Latgales kongress, ka ir tādi Latgales dižgari kā A. Jūrdžs, P. Miglinīks, F. Kempis, J. Rancāns, B. Sloskāns u. c., utt.

Līdzko 1989. gadā kaut drusiņķ kļūst vieglāks gaiss Dzimtenē un personai, kura ilgu laiku PSRS bija »non grata«, rodas cerība atkal atgriezties, viņš ir viens no pirmajiem (nu jau profesora grādā, līdzī vedot paša izstrādāto kibernetiskās estētikas teoriju), kas ieradās Rīgā, Latvijā. Ieradās, lai te paliktu uz mūžu.

Tikai drusiņķ vēlāk, nekā Juris, savu ceļu mākslā sāk arī viņa brālis Nikolajs. 40. gadu sākumā mācās pie J. Kalmītes un A. Junkera, bet, šķiet, visvairāk zinību gūst no brāļa, akadēmijas studenta. Arī Nikolaju kara vētras aiznes Rietumu krastā. Pultonas kara gūstekņu nometnē, Rotšildas manufaktūrās Anglijā un dzīves padibeņu izbaudīšanā rūdās raksturs, apņēmība, kas beidzot, vārda tiešā nozīmē, ļauj izsisties līdz pat liela koncerna pārvaldnieka krēslam. Arī viņa māksla it kā iziet šo pašu smago pārbaudījumu ceļu. Kokdzeluma un linogriezuma asās, pat līdz kariķējumam pārspīlētās līnijās tiek tēlota pēckara sajauktā pasaule, kurā, kā brālim raksta Nikolajs, »vieni, baidīdamies no nākošā kara, kaļ naudu Noasa šķirstam, tad otri, vēl kara iespaidā alkohola un nikotīna tvanā slīkdami, (...) griež muguru kultūrai, mākslai un zinātnei«.

Gaužām maz ko Latvija var redzēt no Nikolaja Soikana (viņš mira 1970. g.) darbiem, tomēr kaut vai viens, paša izdots, gravīru albums »Izstumtie« (bet viņam tādu ir 11) ir spilgts apliecinājums traģiskajām latviešu tautas vēstures lappusēm pēdējā pusgadsimta laikā.

Bet vai tāpēc mēs drīkstam par šādām personībām klusēt? Brāļi Soikani noteikti ir vieni no spilgtākajiem latviešu (nemaz nerunājot par latgaliešu) māksliniekiem, kuri dzīvojuši piespiedu emigrācijā. Laiks viņus izvērtēt arī Dzimtenē. Kā mazs, cerīgs pieminēklis Jurim Soikānam ir viņa vārda piešķiršana Ludzas Mākslas skolai – un arī gandrīz vai loģiska sakritība, ka šajā skolā ik gadus mācās ap divdesmit jauno ciblāniešu.

Un šogad – līdz ar Ciblas 400 gadiem – svinēsim 110 gadus kopš Jezupa Soikana un 90 gadus kopš Vitālija Kalvāna ienākšanas šajā pārdzīvojumiem pilnajā pasaulē. Viss kopā vien sanāk.

Ontons Stripkāns

VĒSTULE UNUKAM

Kod tev beja pīci godi, praseji, kai es dzeivōju, kod beju tik lels, kai tagad tu. Šū tū es tev stōsteju, bet tu jau byusi aizmērsis. Tai kai storp munu un tovu bērneibu ir ļūti lela starpeiba, grybu uzraksteit tev vēstuli – jo interesēs, varēsi palaseit.

Pīdzymu es 1910. goda 17. janvarī Morozovkā, kas atsarūn Ludzas (Lžas) upes kreisajā krostā, apmāram 3 km nu Ludzas azara, kur kreisajā krostā stōv kolns un upe nūsagrīž pa labi. Upes lobajā krostā beja Kubulova un kaidu kilometru uz augšu – Kubulovas dzērnovas.

Metrus divi symti uz augšu nu myusu sādžas, kreisajā upes krostā, ir uzkaļņeņš, kuru sauc par krūga vītu, tur kaidreiz ir bejis krūgs. Krūga vītai pretim upē ir krūga vītas otvors. Kubulovas dzeivōtōji otvoru sauc par patmaļņika otvoru, tur asūt bejušas dzērnovas. Ka tai ir bejis, šaubu nav, jo krūga vītas uzkaļņeņā, kod jū apstrōdōja, ir daudz kaļku nu vacim myurim. Bet Kubulovas kaļvs Iļluss nu patmaļņika otvora izvilcis dzērnovu akmini. Ritiņu steipōšanai tys akmiņš i tagad guļ pi jō mōjom.

Kod tur bejis krūgs un dzērnovas, nivīns navarēja pastōsteit, taipat, kod byuvāts myura klāvs, kas pīderēja myusu sādžas dzeivōtōjam Aļbinam. Jo varēja pastōvēt dzērnovas un krūgs, tod jau apkōrtņē dzeivōtōju varēja byut daudzi. Sprīž, ka dzērnovas, krūgs un cytas mōjas nūpūsteitas karā, kod Krīvijas cars Pīters I īkarōja Baltiju.

· Nūstōsts gon palicis! Kod pastōvēja dzērnovas un krūgs, dzērnavnīks ar krūdzinīku asūt sasastredējuši, un krūdzinīks uzkaļņeņam apkōrt izracis grōvi un yudini laidis pa grōvi, lai dzērnavnīks navarātu maļt. Tys grōvs radzams vēļ tagad.

Myusu sādža nabeja lela: vīnpadsmīt ustobu – 58 dzeivōtōji. Pēc zemes plateibas skaitejōs trejs učastkas (učastka – apmāram 30 hektaru). Vyspōr zemes daudzumu naskaiteja pēc desetinom voi hektarim, bet pēc učastkom. Lelōkai daļai apkōrtnes dzeivōtōju pīdarēja puse, trešō voi catūrtō daļa učastkas. Beja ari bobuli, kurim pīdarēja tikai pyura vītas zemes (apmāram pusūtra hektara): kotrā teirumā pa pyura vītai, jo zemi

Stripkānu ģimene 1939. godā: Kazimirs un Viktorija ar dālim (stāv nu kr. p.)
Danielu, Ontonu, Eduardu un (sēž nu kr. p.) Aleksandru, Jezupu

apstrādāja pēc treju teirumu sistēmas. Vīnā teirumā rudzi, ūtrā – vosorōjs un trešā – popyve.

Pēc tūs laiku lykumim, tāvam pīdarūšū zemi sadalēja dālim vīnaidōs daļōs, bet meitas, jo tōs gribēja dzeivōt atseviški, dabōja tikai bobuļa daļu, tys ir, pyura vītu trejūs teirumūs. Myusu sādžā beja divas bobules: – Stripkānu učastkā – Tekļa un Trukšānu – Mōra.

Myusu sādžā beja tikai vīna ūļņeica, tōs obōs pusēs beja dōrzi i kōrmi. Parosti ustoba beja pa vydu, pogolma pusē – klēts i pyuneite dēļ rotim, rogovom un dorba reikim; ūtrā pusē ustobas beja zadraklys, klāvi un pyune dēļ sīna. Tōļōk dōrzā beja reja un kuls. Aiz ustobas – augļu kūki, kryumi un dōrzeni, vēl tōļōk – kartupeli. Dōrzs kai nu ūļņeicas, tai nu teiruma beja ižūgōts ar zedeņu žūgu.

Teirumi beja sadaleiti dērvōs (šņūrēs). Kuram pīdarēja vairōk zemes, tam plotōka dērva; kam mozōk, tam šaurōka učastka – daļas plotums ap 18 metru.

Pyrmā ustobā – nu zīmelim – dzeivōja dzeds i baba, jī sādžā beja vacōkī, tōpēc jūs tai sauce, vōrdā Bernats un Valera. Jim beja dāli Stepans un Ulens, meitas Brigita un Praņa. Stepans ar Ulenu mōjōs nadzeivōja, bet strōdōja Reveļā (Tallina) par atslēdzņikim. Stōsteja, ka dzeds Bernats, kod beja nūdūmōjis precētīs, nūpērcis zyrgu nu tabuna, samoksōjis 100 rubļu. (Tod tei beja lela nauda, jo mozōks irēdnis sajēme mēnesī 15–20 rubļu.) Kod brauce svōtūs, vīnā vokorā un naktī apbraucis sešas mārgas, tikai sastū – Valeri Kozusolā – sasvōtōja un apprecēja, un na slikši dzeivōja. Utrā ustobā – ūļņeicas lobajā pusē – dzeivōja Jōņs Trukšāns, jū sauce vairōk par Martinoviču voi pisari, tōpēc ka jys beja pogosta rakstvedis. Jōņs beja apprecējis atraitni Annu ar divim dālim – Ontonu un Ladislavu, jim uzvōrds beja Žuromskis. Jim ari beja divi bārni – Maņa i Jōņs, myusu godūs; kūpā ar jim vēl dzeivōja Jōņa mōsa Zoļa. Vēļōk Ontons izamōceja par bazņeickungu. Ciblā, Eversmūižas draudzē, kaidu laiku strōdōja, bet dzeivōja Morozovkā pi tāva. Bet tur jam gryuši gōja izškērt streidus. Zoļa – kai manaška – bīži gōja uz bazņeicu. Vysi sātas dorbi jōstrōdoj Annai. Ontons – kai dāls byutu mōtes pusē, bet kai bazņeickungs – navar tok nūlīgt it uz bazņeicu.

Trešā ustobā dzeivōja bobule Tekļa; jai beja nalela ustabeņa bez škūrstiņa, dyumus nu ustobas izlaide pa dyuminīku, tys ir, pa caurumu sīnā. Jei izgōja pi veira, un, ka ustobu vajadzēja nūjaukt, tod lelī puiši nagribēja kōpt plēst jumtu, tōpēc ka beja stypri pīkvēpis, bet atļōve mums, puikom. Mes ari nūplēsem un nūsasmērējom malni kai negerī. Tys nūtyka syltā laikā, tod gōjom uz upi mozgōtīs ar vysom drēbem.

Nōkušō beja myusu ustoba, bet par tū vēļōk.

Pīktā ustobā – ūļņeicas lobajā pusē – dzeivōja Lavize Boldans, veira mōsa Ceceļa un bārni Tekļa, Klimans un Jōņs. Jūs tāvs Donats beja nūsleicis azarā. Ar Klimanu mes bejom draugi, vīnmār kūpā gōjom makškerēt zivis, ūgas un sēnes lascit.

Tōļōk beja Aļbina Boldana ustoba, tur dzeivōja Aļbins, jō sīva un bārni: Geņa, Andryvs un Aļuss. Geņa un Andryvs beja vacōki, Aļuss – myusu godūs. Aļbins beja bogōtōkais saiminīks sādžā; jam pīderēja pusučastkas zemes, turēja divus zyrgus, ustoba ar kriļcu, boltim krōsōtim lūgim, myura klāvs.

Pretim – kreisajā pusē – beja Mateisa Stripkāna ustoba; kara laikā jys mōjōs nadzeivōja, lai navajadzātu īt saldatūs; beja īsastōjis strōdōt uz dzeļzeļa. Mōjōs dzeivōja mōsas Savara un Marta, jom ari vajadzēja padareit vysus sīvīšu un veirīšu dorbus. Tai Marta, atnōkuse pi mums, krystamōtei Francuzei stōstēja, ka lelu grāku asūt izdarējuse – pīktdīnē paāduse gaļu. Braucūt uz mežu pēc molkas, leidza beja pajāmuse buteli pīna un maizi, bet vyss sasola – palyka naāduse; kod atbrauce mōjōs, sacapuse gaļu un labi paāduse. Pi spovedes tū asūt pastōstejuse bazņeic-kungam, jys daudz gon naasūt bōrīs, tikai sacejis, lai, uz mežu braucūt, pušdīnes lobōk ītynūt. Krystamōte otkon syudzējōs, ka slikši uz bazņeicu aizīt – snīgs ir cīši dziļš: lai zečes i garas, taipat snīgs teik pi lytkom – un solst. Marta soka: »Ai tu, dureit, es apmaucu Mateisa yuzas, maņ nikai-di sumeti nav baileigi.« (Tymā laikā sīvītes nikaidas bikses nanosōja.)

Tōļōk dzeivōja Aļuss un Eļžbeta Truksāni ar dālim Viktoru, Francišku, Cezaru un Jōņi (vysi myusu godu). Aļuss beja kaškeigas dobas cylvāks – vysur atroda, kur pīsakert. To jam dērvu pōrora, to pļovā pōrpļovē voi izganeja. Vīnu kū var atzeit – rudzu stotus gon mōceja saslit: pēc nagaisa cytim sagōzti, bet Aļušam reši kurs nūgōzts.

Tymā pat pogolmā – ūtrā mōjā – dzeivōja Aļuša mōsa Mōra, jei pēc rakstura beja taida pat kai brōļs. Kod Mōra dzyna sovu gūvi gonūs, vysa sādža skanēja; jei vīnmār atroda īmesli, par kū lomōtis. Ka jai prasēja, kōdēļ tai lomojās, atteice, ka napasalomoj – asūt garlaiceigi.

Tōļōk beja brōļu Dzeļžgaļu – Vincas un Apolinora – ustoba. Vincai beja meitas Bōrbola, Virga un Marēna – myusu mōseicas. Vinca beja apprecējis tāva mōsu Apali. Vinca beja gara auguma dūšeigs veirs, lab-sirdeigas dobas; dažreiz par cytim pasasmīt gon mīļōja. Vīnu gadejumu gon naaizmērsa, kai jū apmōneja. Jo apmōneitu kuru cytu, tys byutu saprūtams, bet ka jū – tū sev navarēja pīdūt.

Līta beja taida! Ludzā beja leli tērgi – tērgōja ar zyrgim un vysaidom

montom, pārdeve rogovas, komonas, rotus, ritiņus, skapus, goldus, bucas, pūdus i blūdas. Cylvāku ļūti daudz. Vinca beja pārdevis zyrgu. Ejūt pa tērgu, īraudzeja zemē paku naudas un gribēja tū paceļt. Ūtrs veirīts arī klōt: atrodom kūpā, daleisim uz pusem. Nikas nabeja pretim, bet tam ūtram veirīšam vēļ beja draugs. Kod sōce daleit, gadejōs lelōka naudas zeime. Tod jam prosūt, voi naasūt nauda, lai varātu samaineit un kristeigi sadaleit. Kai tur eisti beja, ņazynu, tikai, kod naudu sadaleja un aizgōja kotrs uz sovu pusi, Vinca gribēja saskaiteit, cik naudas jam eisti ir. Izarōdeja, ka avīžu lopom apkōrt tikai vīns desmitnīks – tai vysa par zyrgu sajimtō nauda pagolam.

Kreisā pusē pādejā ustobā dzeivōja Dzeļžgaļs Ignats ar sīvu Tekli un bārnim – Ante, Vadiļs, Stepce, Mikalina un Cezars.

Tagad par sovu ustobu. Tāva vacaistāvs Kodars beja atgōjis, voi muižas kungs jū pōrcēlis, nu Krenevu sādžas. Kodaram beja četri dāli – Izidors, Jōņs, Zykmans, Meikuls. Kod Kodars nūmyra, vacōmōte vēļ pajēme īgōtni Purinu (Pīteri?), un jim beja dāls Bernats.

Izidors, Meikuls un Bernats palyka dzeivōt Morozovkā. Jōņs izgōja īgōtņūs uz Putrinīkim; Zykmans aizbrauce uz Sibiriju, Omskas guberņu.

Izidoram, myusu vactāvam, un vacaimōtei, kas beja nōkuse nu Lelōs Medišovas, beja četras meitas – Apaļa, Dōrte, Francuze, Agata – un divi dāli – Kazmers un Vaclavs. Apali beja apprecējis Dzeļžgaļs Vinca, Dōrte aizgōjuse uz Dervanīšim pi Andžānu Jezupa. Myusu tāvs Kazmers, krystamōte Francuze, cioce Agata dzeivōja Morozovkā; dzia-dzia Vaclavs strōdōja Viļānūs.

Myusu mama Viktorija (dz. Stonāne) beja nu Mežaveprim. Mes bejom pīci brōli: Ontons, Daniels, Edvarts, Aleksandrs un Jezups. Tāvam pīdarēja trešō daļa ūcastkas – apmāram 10 ha zemes. Saimnīceibā beja zyrgs, treis gūvis, vuškas, cyukas un vystas. Zyrgam tymā laikā beja lela nūzeime – zemi apstrōdōja un pi vysim dorbim beja vajadzēigs zyrgs.

Mums beja lobs, var teikt – gudrs zyrgs (bryuns, boltu pīri). Mes, mozī kipari, varējom īt pi prīškas voi pi pakaļas, naaiztyka; kod devem gabaleņu maizes, ar lyupom nu plaukstas uzmaneigi salaseja. Dažs zyrgs, ka nūsaraun, nasadūd sajimt, bet myusejū – pasauc, pats pīnōce klōt. Ka beja pīsīts, zōli nūēde; jo napōrsēja, pats ar zūbim izvylka mītu un gōja tōļōk, kur lobōka zōle. Kod vajadzēja vest nu ganeibom, pīved tik pi calma voi akmiņa – gaideja, kamer uzarōpsi tam mugorā.

Kaut ari beja trejs gūvis, pīna naz voi īdeve tik, cik tagad dūd vīna. Ganeibas beja slyktas, ganēja pa popyvi, bōbu pūru un upes molu. Sīvīši, īdami slaukt pavasarī – kamer nadzyna lūpus mōjōs dīnavydā, jēme lei-dza vīnu slauktivi, kas beja mozōka nakai spaņs.

Kod pavasara dorbi beja padareiti, īsāts vosorōjs, sastōdeiti dōrzi – apmāram ap Jōņa dīnu taiseja māslu tolkas. Sabrauce radinīki, trejs četri zyrgi vede māslus. Bet mums beja lels pīks, jo varēja tikt par povaznīku, tys ir, aizvest vazumu uz teirumu; atpakaļ jau varēja braukt, stōvūt rotūs – pēc nōkušō vazuma. Vazumus pīmēze puiši, bet uz teiruma izkapačōja un izōrdeja sīvīši. Pēc tam puiši ora popyvi, bet sīvīši revēja dōrzus un beidze aust audaklus.

Izaust vajadzēja daudz – vērsejom drēbem nu vylnas, kraklim un yuzom nu lynim; tod vēl pologus, ručnīkus, maisus, palavikus. Drēbi nūpērkt nabeja pa kabatai, nūpērka tikai izejamim kraklim. Vysas mammas beja šivējas: pošas bārnim šyva kraklus, yuzas, reizem ari vērsejōs bikses, saprūtams, ar rūkom. Zōbokus lōpeja, ari jaunus šyva tāvs. Tāvs prota ari veizes nūpeit nu lynim un līleja, ka zīmā lobōkī apovi – vīgli un sylti. Vosorā pi dorba puiši nosōja postolas. Vyspōr apovu daudzi navajadzēja: kai tikai nūkusa snīgs, gōja bosom kōjom. Sīvīši, kod gōja uz piļsātu voi uz bazneicu, apovus nese rūkā, apmauce tikai pi bazneicas voi pi piļsātas. Veirīši gon gōja apautom kōjom.

Kod beja sasakrōjis vairōk drēbes, tod sarunōja un vede mōjōs skrauci ar vysu šyunamū mašinu. Tod jau šyva vysim saimes lūceklim. Taipat ari abavi šyut dažreiz aicynōja šauci – vede ar vysu kapulu kasti. Nu piļsātas atvede vasalu vērša ōdu dēļ pazūlem, ūtru – peredim; tod grīze un šyva dēļ vysim.

Mums, mozim, taidas skrūderdīnas patyka, jo parosti skrauci un šauci beja lobi pōsoku stōsteitōji. Tai vīnu reizi pi mums šyva Bleivu Petris, jys beja seviški lobs pōsoku stōsteitōjs. Vokorā šyva pūgas, mātōja pūgcaurumus un stōsteja. Dažreiz vīnu pōsoku stōsteja divus trejs vokorus, pat kaimini nōce klauseitīs. Jam beja sovas dzīsmes sastōdeitas, vysas es napīmiņu, tikai sōkums taid:

Sveicynōta, glōzeite,
Ols žbaneņš jau izdzarts.
Kas izdzers tūs sešpadsmīt,
Tys bez runas paliks.

Voi tai:

Gon plota kļova lopa,
Kreit zemē grīzdamōs;
Gon bogōta tāva meita,
Īt tautōs raudōdama.

Drēbes mozgōja ari na tai, kai tagad. Nikaidu veļas puļveru, ni mašinu nabeja, zīpes moksōja dōrgi, tōpēc drēbes zlukvēja. Vysu, kas mozgojams, salyka lelā kubulā ar topu, vērsā paklōja drēbi un pībēre palnus; tod vōreja yudini un lēja vērsā. Kaidu laiku paturēja, yudini izlaide; pēc tam lēja vēļ korstū yudini. Tai atkōrtōja vairōkas reizes. Parosti ūtrā dīnā nese uz upi velēt un skolēt. Velēja pi upes iz akmiņa ar specialu vōli un upē skolōja.

Vēļ grybu pastōsteit par pērti. Upes molā beja trejs pērtis – iz kotras učastkas pa pērti. Kurynōja pērtis učastku saiminīki pēc kōrtas. Ejūt iz pērti (mozūs knauķus leidza najēme, tūs mozgōja mōjōs necvā voi kvāšneicā), jēme leidza spaņus (tī beja nu kūka). Nu ups atnese yudini, tod nu krōsnes izvyļka korstus akmiņus, kuri beja dēļ tō īlykti, īlaide spanī, lai sakorst yudiņš – un ar tū vajadzēja nūsamozgōt; nūsagērbt un apsaģērbt vajadzēja soltā pērts nameņā.

Pēc tam nōce sīna laiks. Myusim pļovas beja tōli – apmāram 6 kilometri, pi tōs pat upes, kas tak pi mōjom, bet aiz Cyblas. Upe sōkumā ir strauja. Sešu kilometru tecējumā beja trejs yudiņš patmales: Kubulovas, Felicianovas un Cyblas. Storp Kubulovas un Felicianovas patmalem varēja ceļt vēļ vīnas. Felicianovas patmaļu īpašņiks Plens gribēja ceļt, tikai ar myusu sādžas puišim navarēja saleigt par samoksu. Aiz Cyblas upe tak pa leidzonōku apvydu, tur obōs pusēs beja pļovas vairōkom sādžom.

Myusu sādžas puiši lelōs pļovas pļaut gōja vysi reizē. Vylka lūzes, kod vajadzēja pōrmēreit, nūbrist rūbežas, izmēginōt, kuram lobōka izkapte. Nōkušōs dīnōs brauce ar zyrgim vysa saime, kas varēja. Veirīši pļōve, sīvītes kaļteja sīnu, tod vede mōjōs. Pļovā dērvas iznōce šauras un garas – apmāram divi symti metru garumā; pi tam nu upes molas uz meža pusi ar zyrgu varēja ībraukt tikai leidz pusei, pōrejū sakrōve kaudzēs uz tyčkom un pīnese leidz vītai, kur varēja pībraukt ar zyrgu. Īkrōve šorōs un vede uz upes molu. Tur pōrkaļteja, krōve vazumā vest mōjōs voi lelōs kaudzēs. Jo laiks stōvēja lobs, tod dorbs veicēs labi, bet, jo uznōce leits, vajadzēja pōrkaļteit vairōkas reizes.

Tai vīnu reizi beja lobs, saulains laiks. Vysi izlaide sīnu kaļteit, bet ap pušdīņu laiku aiz meža sōce ceļtīs malna tyucs. Vysi sīnu sōce kraut koponōs, bet Aļbins ar Andryvu nakrōve, tōpēc ka barometrs nu reita rōdeja lobu laiku. Napagōja pusstuņde, sōce gōzt kai nu spaņa. Nu puiši Andryvam praseja: »Kai barometrs?« Tyucs nabeja plaša, leits kēre tikai leidz Cyblai, bet sīnu samērcēja.

Sīnu aizvest mōjōs ari beja lels dorbs. Mozim tū naļōve, tōpēc ka

nalobs ceļš un varēja apgōzt vazumu; vajadzēja sevišķi nūturēt zyrgu, lai naskrīn nu kolna. Tai gadējōs dziadzei Vincai: jys daudz nasapyulēja, lai zyrgu saturātu – lai paskrīn; ka vazums nūsašķibe iz sōna, pacēle un brauce tōļōk. Bet vīnu reizi iz naša, tys ir, teiruma golā – pretim izbyrom, vazums apsigōze ar skrytulim iz augšu, nūgōze ari zyrgu. Tod gon jys skrēja, lai izjyugtu zyrgu – ka nanūžņaudz, vazumu ari vajadzēja pōrkraut.

Lai nu reita agrōk varātu atvest vazumu, mes ar tāvu aibraucem uz pļovu vokorā, pīkrōvem vazumu; zyrgu aizvežu uz tū pļovu pīsīt, kur sīns beja nūpļauts agrōk un lobs otōls. Sataisejom vītu zam vazuma, kur gulēt. Zyrgs atgōja pi myusim, tāvs soka, ka slikši pīseju. Aizvede un pīseja pats. Napagōja ni cik ilgi, zyrgs skrīšus pi mums atskrēja. Tod mes saprotom, ka jys beistās – varbyut tyvumā sajuta vylku. Vylki tur beja. Maņ ari reizi iznōce sasatikt ar vylku. Vīnu reizi ap pušdīņu laiku, kod sīns beja izlaists, aizgōju upes ūtrā pusē salaseit upines. Ejūt ap kryumu un losūt ūgas, ūtrā pusē, ap 3 metri tōli, īraudzeju vylku: lels, nūplukušu spolvu. Es nūsabeidu, nūstōju un nazynu, kū dareit. Labi, ka vylks manis naredzēja – es redzēju jū nu mugurpuses. Tod lēni gōju atpakaļ un – pōri upei.

Sīnu vajadzēja savōkt leidz rudzu pļōvei, bet nu sovom pļovom sīna napītyka (sanōce ap 20 bērkovu). Kotru godu vēļ pyrms lelōs pļovas pļaušonas meklēja par naudu voi pļōve uz puses pi cytim, kam beja vairōk pļovu; taipat kotru godu ari lynus – kaidu desetinu – īsēja ōrpus sovas zemes. Sīna laikā gryušōk beja veirīšim, bet, kod nōce labeibas pļaušona – labeibu pļōve ar sērpim, tys jau beja sīvīšu dorbs. Paleidzēja ari veirīši un bārni. Jo kaidam nu bārnim gadejōs ar sērpi īgrīzt pērstā, turpat teirumā salaseja pelaškus, saspaideja, nūplēse nu krakla apakles strēmeli drēbes, apseja un pļōve tōļōk. Vokora pusē veirīši sanese šņopus vīnkūp un sastateja. Jo pastōvēja lobs laiks, pēc nedeļas rudzus sōce vest uz sātu: sakrōve zam jumta – kulā un pašalēs.

Pēc rudzu pļōves nōce pļauņams vosorōjs un lynu plēšona. Lai atbreivōtu vītu, kur savest un sakraut vosorōjus, rudzus sōce kuļt. Dīnā vajadzēja pļaut, bet, lai vysu paspātu, vajadzēja ceļtis ar pyrmim gailim. Mōjōs to stuņdinīka nabeja, vyspōr sādžā beja stuņdinīki tikai pi divim saiminīkim – pi Mateisa beja stuņdinīks ar dzagūzi, i pisaram beja kabatas stuņdinīks. Izkoltušū labeibu nese nu rejas, nūklōja kulā iz poda un ar sprygulim kyule – tai iznōce vairōki paklōjīni. Kod klōjīņs izkults, cysas jēme aiz vōrpom, izkrateja zōli un smolkōkōs cysas; tod garōs saseja šņopūs, nūvītōja kula golā – garkulas beja vajadzeigas jumtu

lōpeišonai un jaunu jumtu segšonai. Kod reja nūkulta, pīsēre nu jauna nōkušai dīnai – tys beja jōpadora leidz brūkaškom. Pēc brūkaškom sīvīši gōja iz teirumu pļaut vosorōju voi plēst lynus.

Izkultū labeibu tāvs izvēteja: nu kaudzes grōbe ar laišuku, pusriņķī bēre pa kulu; smogōkī gryudi byra tōļōk, vīglōkī tyvōk, tod palovas. Gryudus sabēre maisūs un vede uz klēti, kur sabēre orūdūs.

Jo rudzus kyule ar sprygulim, vosorōjus kyule vairōk ar bluči. Pi rasna strupuļa pīsyta »rybas«, ījjudze zyrgu un vede pa paklōjīni.

Nūpļautūs vosorōjus nalyka stotūs kai rudzus, bet klodūs – divōs ryndōs, lai pa vydu varātu izbaupt un nu obom pusem kraut vazumā. Jo tī ari nastōvēja, kamer izkolst, tūmār beja jōsakraun, lai leits naizmērcej cauri; dažreiz gadejōs, ka vērsā gryudi sōce zaļōt.

Nu lynim Latgolas zemnīkam beja golvonais īnōkums, bet pi lynim ari beja daudz dorba. Pēc nūplēsšonas savede pi mōjom voi pi mōrkim, tur lynus apsukōja: gaļveņas salyka zōrdūs, bet stībrus samērce mōrkūs, vērsā salyka boltūs eļkšņus un nūslūdzeja ar akminim. Apmāram pēc dīnom desmit mōrks nūryuga, tod vajadzēja pōrbaudeit, lai eistā laikā izvilkt. Jo naizmērks, slikši izpaiseit un izkuļsteit, bet pōrmārcāti sōc pyut. Nu mōrka izvylktus lynus izklōja pa teirumu, tur tūs leišs mozgōja un balynōja. Kod izkolta, sacēle, saseja šņopūs un vede uz sātu, kur sakrōve zam jumta. Kod nūkyule, sōce paiseit lynus. Lynus, taipat kai labeibu, sasēre rejā, kuryņōja un kaļteja, pēc tam paiseja. Lynu paisejamōs mašinas beja dažaidas. Pi mums beja paisejamō mašina ar lelu kūka zūbrotu, kas grīze rūbōtus kūka blučus, kur laide īškā lynus, kamer saberze spaļus. Zūbrotu grīze ar zyrgu. Dažreiz lynu paiseišonai pērka zyrgu taidu lānōku un lātōku, kuru pavasarī otkon pōrdeve – dažreiz ar peļņu.

Lynus paiseit – taipat kai kuļt – cēlēš agri nu reita; dīnā kuļsteja lynus, sīvīši gōja pi mōjas dorbim. Lynu kuļsteišona beja cīši lāns dorbs: par dīnu labi ka varēja izkuļsteit »dvatcatku« – puspuđu voi 20 mōrceņu. Pi tam vajadzēja speciali sasīt, tikai taidus pījēme pījīmšonas punktūs un nūteice škiru un moksū.

Pavasara pusē, kod dīnas beja garōkas, tāvs brauce uz mežu sagōdōt molku. Tyvumā kūkus dēļ molkas napōrdeve, beja jōbrauc kilometrus desmit un vairōk. Myusim patyka, ka tāvs vokorā atvede cīši gordu »zača maizi«, koč i sasolušu.

Leidz šam stōstēju, kai vyspōr dzeivōjom. Bet kū darejom mes, mozi? Vyspyrms jau – cik kurs varēja, paleidzējom pi vysim dorbim; golvonais – vajadzēja pīskateit mozōkūs brōleišus; kod mozōkais beja nūlykts gulēt un sōce raudōt, vajadzēja īdūt sosku un pašyupōt; ka navarēja nūmīrynōt, tod beja jōsauc mama. Breivōkā laikā spēlējomēs.

Jyusim tagad dažaidas spēles – pylni kakti, tod vyspōr taidu spēļu veikalu nabeja. Myusim tāvs beja sataisejis kūka zyrgu ar lynu asti, uz kura varēja atsasēst jōtiniski; tod nu vepra pyušļa – bumbu: īškā ar zēr-nim; žvūrgzdyns nu cyukas kōjas kaulēņa; kūka mērkačs, kas vyngrōja. Tōs beja vysas spēles! Meituškom ari pērkētūs leļu nabeja. Dažom beja pērkētōs kaļča leļu gaļveņas, bet vyduci, kōjas un rūkas sašyva nu kankarim, pībōze ar pokolom, un iznōce lele. Tod jau lelem yva kopkas, lyndrakus i suknes. Taida nūsadorbōšona beja zīmā. Jo nabeja pōrōk solts, braucem nu dziadzes Vincas kolna ar ragaveņom, ari sasaceņtem, kuram ragaveņas tōļōk aizsleidēs. Vyslobōkōs ragaveņas beja Virgai ar Marēnu – jom ragaveņas beja ar podrozim (apkolts).

Svātkūs myusu paaudze – Virga, Marēna, Vadiļs, Stepce, Mikalina, Viktors, Cezars, Aļuss, Tekļa, Klimans, Jōņs, Ontons (es), Daniels, Edvarts, Maņka – vysi lasejomēs kūpā, apstaigōjom vysas ustobas. Apsavērem, kam gleitōk izleimāta ustoba, bet golvonais beja – parōdeit, kuram kaids jauns apgērbs. Tī, īgōjuši ustobā, stōvēja priškā: jo beja jauni svōrki voi sukne, tod jau mēteļam pūgas beja vaļā i vādars uz prišku. Saprūtams, ka vacōki lileja, cik gleiši sazavylkuši. Tai pi durovom pastōvējom un gōjom tōļōk. Daži myusus ari pacīnōja ar ōbe-lim voi vīnkōrši ar gabaleņu maizes. Nikaidu peirāgu jau nabeja, jo beja kara laiks un veikalā nūpērkēt nikō navarēja; bet īdūtō maize beja gordō-ka, kai sovā sātā. Pa svātkim un svātdīnēs lasejomēs uz »večerinkom« kotra ustobā pēc kōrtas, kur beja bārni. Gōjom rūtaļōs (»Kumeleni...«, »Kas dōrzā«, »Kraukleits...« un cytas), dzīdōja vysi lobōkī dzīdōtōji – Marēna, Stepce, Maņka un nu puikom – Cezars.

Kod nōce pavasars un nūkusa snīgs, kai tik beja breivōks laiks, dzeivōjom pa dzyrvanu (tai sauce pīkaļni nu sādžas uz upi). Tī bleikōjom, spēlējom laptu, sasaceņtem skrīšonā, tōļlēkšonā un augstlēkšonā. Vosorā vysi gōjom maudōtīs; kuri maut namōceja, plunčōjōs pa molu. Bet nyrkōja vysi kai raudavāni: sarunoj, kurs ilgōk paliks zam yudiņa. Laižās zam yudiņa un turīs, cik var – paceļ golvu, redz, ka draugs vēļ nav pīsacēlis, bōž vēļ golvu zam yudiņa. Tai, kamer apneik un jōsauc licinīki. Maudōtīs parostī gōjom uz krosta otvoru, kaut myusu sādžas rūbežōs otvoru beja daudz. Pēc upes tecējuma pyrmais beja teiruma gola otvors, tod – pāglis, dyunejs, dziļlais, krūga vītas, pērts atvareņš, krosta, lelō leiča, bōbu, mozō leiča, prīdes un izbyras otvors. Un tod jau sōcēs Felicianovas patmaļu aizsprūsta yudiņa pacālums.

Kod nūturēja upi – parostī svātdīn, ka nastrōdōja patmales, gōjom zam akminim kert zivis: vairōk beja viļceni un slīžiki, gadejōs ari pa

raudeņai un sopolānam. Viļceņus kērem ari ar videļčim: ka paceļ akmini, viļceņš kaidu laiceņu vēļ stōv uz vītas un gudroj, kur bēgt; tod tik jōsamona īdūrt. Tai salasejom gobolus četrudesmit pīcdesmit un vairōk. Zivis kērem pa vysom straumeitem, gōjom ari mokšarōt. Vyslobōk ar mak eri kērēs grunduli. Tūlaik makšeres ari beja cytaidas: auklu savejom nu zyrga astes ostrim, kōseiši gon beja pārkti veikalā. Reizem, ka vajadzēja vairōk zylvu, nōce paleidzēt ari tāvs. Tod vokorā – pa tysmu – gōjom kert ar gryudini.

Nu reita cēlemēs, ka brūkastis jau beja gotovas, un ēdem vysī reizē. Tai kai nu vīnas blūdas vysī navarēja sasnēgt, tod lelim beja sova un mozim – sova blūda, škeiveišu nabeja. Zīmā parosti beja zupa ar gaļu, capti kartupeli. Pušdīnes atseviški nagatavōja, bet brūkastis gatavōja ar taidu aprēkinu, ka pītyka ari pu dīņu reizei; vakareņōs vōreja vairōk pīna zupu. Pi tam trešdīnēs nadreikstēja ēst gaļu, bet pīktdīnēs – ari pīnu. Gavēņa laikā gaļu beja atļauts ēst tikai svātdīnēs. Tod aizdoram beja lynsākle eļļa, zivis voi siļčas. Bārnim pīnu atļōve vysōs dīnēs. Ēdem tikai rudzu maizi, boltmaizes nabeja. Kvīšus nasēja, patmalēs valču ari nabeja, kur savaļcavōt. Tikai pēc kara sōce sēt kvīšus un cept boltmaizi.

Tōpēc, kod tāvs ar mamu brauce nu Ludzas, gaidējom – tod jau atvede pa barankai, pernīkam voi konfektei. Dažreiz Zīmassvātkim un Leldīnem atvede pa kuleitei kvīšu myltu, tod boltmaizi cepe sātā. Tys jau beja ap 1915.–1916. godu. Bet ap 1917. godu, kod nūtyka revolucija, Ludzā vairōk nūpērkt nikō navarēja. Pītryuka sōļa, petrolejas; pārka pat sōlejū yudini, kur beja sōleitas siļčas.

Apgaismōsonai lītōja pošu taiseitas lampeņas: izkausēja apzarņu taukus, salēja kaidā bundžēnā, sērķuceņu nūtyna ar vatu un īlyka par dakti – i dadzynōja.

Seviški gryutas dīnas beja peipmanim! Nazyn kur dabōja tabakas kaulus, tūs sagrīze, jauce ar ōbuleņa smolkumim un peipēja.

Kod dīnas dorbi beja padareiti, paāstas vakareņas – pyrms gulētīšonas vysī nūsametem uz celim pret svātbiļdem un skaitejom pōtorus. Lobōk patyka, ka pīrškā tāvs skaiteja: jam pōtori iznōce eisōki, nakai mamai.

Žeidi gon sovaižōk skaiteja pōtorus, kai mes. Dažreiz gadejōs, ka paunu žeids pōrgulēja – nu jim daži kōjom, daži ar zyrgim brauce pa sādžom: īpērka lupotas, cyuku sarus, zyrgu ostrus; pōrdeve skustus, drēbi dēļ koptom u. c. Nu reita cēlīs, žeids skaiteja pōtorus, ar syksnu iz pīres pīsejis taidu kai rogu: murminēja, klanejōs pret lūga stenderi un syksnu tyna ap rūku.

Tai kai muns krystāvs – mammas brōļs – beja pajimts saldatūs, es bīži dzeivōju pi Mežavepru babas. Jei dzeivōja vīna un, kod mani tur aizvede, babai beja jautrōk; maņ ari tur patyka, jo tur varēja redzēt vilcīņus un braucējus pa lelceļu. Vīnu zīmu Mežaveprūs dzeivōja vasala daļa – varbyut rota – saldatu. Pi babas dzeivōja divi opiceri, dažreiz jī mani pacīnēja ar cukru.

Vysus dorbus ar babu strōdēt gōjom kūpā. Kaidu reizi – tys beja vosorā, ka baba mozgōja drēbes, nese tōs skolēt uz obizeru, jo okā beja moz yudiņa. Koleidz baba skolōja, es pīgōju tyvi pi molas un sōču sleidēt īškā; ka baba redzēja, sagyva aiz krekleņa un izvylka.

Tod baba pastōsteja, ka obizers ir bez dybyna un ka tī nūsleika kungs, kas ar reikstem pēre mammas vactāvu. Kungs braucis karītē ar četrim zyrgim, ceļš īgryma, un kungs ar vysu karīti īkryta bezdibinī. Ka tur gōja lelceļš, tū pat tagad var redzēt, bet tod vēl varēja pavysam labi redzēt.

Par tū pēršonu līta beja taida. Žeids Iciks nu Ludzas, kas tērgōjōs ar gaļu, apgōdōja ari kungu. Nūpērcis gūvi, pīseja pi rotim un vede uz Ludzu. Laiks beja korsts, un, braucūt pa sylu, dunduri sakryta un gūvi sōce kūdeit; gūvs nūtryuka un ībāga mežā, un nikai navarēja tū sagyut. Tai gūvs pa mežu nūdzeivōja ilgōku laiku un pavysam palyka mežūneiga. Kas gūvi nūkers, Iciks par keršonu apsūleja trejs garči sōļa. (Tagad sōļs moksoj nīka naudu, bet tod sōļs beja dōrgs, jo caur Ludzu vēl nabeja dzeļceļa un sōli vede ar zyrgim.)

Gūvi nūkert sarunōja trejs Mežavepru puilī: Stonānu Odums, Seipulu Dominiks un Ragauņu Florians. Jī salaseja vēves un apstīpe tū vītu, kur gūvs staigōja, tai nūgyva un aizvede uz Ludzu Icikam. Bet Iciks sōli nadeve, koč jī praseja vairōkas reizes. Tod vīnā tērga dīnā vysī aizgōja pi Icika: kai tur beja, bet Icika svōrkim apakli nūplēse. Par tū Iciks nūsyudzēja kungam.

Kungs puīšus izsauce uz muižu un nūtīsōja – kotram pa divdesmit pīcom reikstem. Pymūs nūpēre Dominiku un Florianu. Pīnōce kōrta Odumam: nūguļdeja uz sūla, atmauce yuzas; vīns nu pērējim atsasāda uz golvas un turēja rūkas, ūtrs – uz kōjom, bet trešais ar reiksti syta. Kod vactāvam reizi īcērte, jys pasakustēja un beja dīzgon dykts; pēc ūtrō cērtīņa kōjas izrōve un turātōju ītrīce pi sīnas; ūtrū turātōju ari nūgryude, pacēle yuzas un aizbāga. Panōce draugus, kuri pēc pēršonas tikkū varēja paīt, un vysī aizgōja uz sātu. Vēļōk gon beidōs, voi nasauks vēļ uz muižu, bet nasauce. Draugi pērīni juta ilgu laiku, bet vacaistāvs nūdzeivōja ilgu myužu.

Tōļōk maņ jau nōce gonu dīnas un školas godi.

SATURA RĀDĪTĀJS

Cienījamais lasītāj! Arturs Trukšāns	3
Septiņi darbiņi savam novadam. Valentīns Edmunds Klešņiks	3
Janīna Tabūne. Cibla	4
Priekšvārda vietā. Janīna Tabūne	5
Valentīns Edmunds Klešņiks. Ciblas novada vēsture	7
Lidija Rozenšilda. Rozenšildu-Paulinu dzimta	77
Arturs Trukšāns. Eversmuižas pēdējie baroni	105
Tatjana Berga. Ludzas Eversmuižas depozijs	109
Valentīns Edmunds Klešņiks. Eversmuižas draudze	117
Valentīns Edmunds Klešņiks. 1905. gada notikumi Eversmuižā	132
Valentīns Edmunds Klešņiks. Skolas Eversmuižas pagastā	133
Antons Kūkojs. Ludzas mākslas sākumi – Ciblā	159
Ontons Stripkāns. Vēstule unukam	164

Izdevniecības redaktore

Valentīna Unda

Ilma Trukšāne

Formāts 60 × 84 1/16. Ofsetiespiedums. 9,9 nosacītās iespiedloksnes. Ofsetpapīrs 80 g/m².
»Times« garnitūra. Mctiens 1000 eks. Iespicsta SIA »Latgales Druka« tipogrāfijā, Baznīcas ielā
28, Rēzeknē, LV-4601.

Latgales Kultūras centra izdevniecība, 16 a. k., Rēzeknē, LV-4601. Tālrunis 4622298

Izdevējdarbības reģistrācijas apliecība Nr. 2-0131

Izdevniecības vadītājs J. Elksnis.

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0300035226

2.50

99-3
L-614-I

ISBN 9984-539-42-3